

**T.C.
NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI**

**SİCİLL-İ AHVÂL DEFTERLERİNE GÖRE GAZİANTEPLİ
MEMURLAR**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Eda Ceren ERKABALCI

Niğde

Ocak, 2019

T.C.
NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI

SİCİLL-İ AHVÂL DEFTERLERİNE GÖRE GAZİANTEPLİ
MEMURLAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Eda Ceren ERKABALCI

Danışman : Prof. Dr. Musa ŞAŞMAZ

Üye : Doç. Dr. Nevzat TOPAL

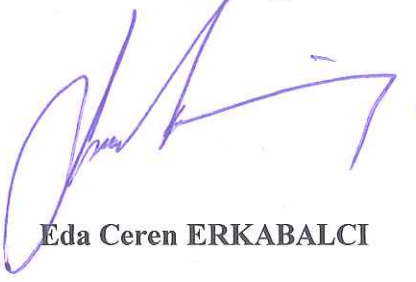
Üye : Doç. Dr. Kürşat KOÇAK

Niğde

Ocak, 2019

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum ‘**Sicill-i Ahvâl Defterlerine Göre Gaziantep’li Memurlar**’ başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ve akademik kurallar çerçevesinde tez yazım kılavuzuna uygun olarak tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmamın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım.
.../.../ 2019

Eda Ceren ERKABALCI

Niğde, 2019

ONAY SAYFASI

Prof. Dr. Musa Şaşmaz danışmanlığında Eda Ceren Erkabalı tarafından hazırlanan " Sicill-i Ahval Defterlerine Göre Gaziantepli Memurlar" adlı bu çalışma jürimiz tarafından Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tarih: ...../...../.....

JÜRİ :

Danışman : Prof. Dr. Musa ŞAŞMAZ

Üye : Doç. Dr. Nevzat TOPAL

Üye : Doç. Dr. Kürşat KOCAK

ONAY :

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu'nun ..... Tarih ve ..... sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Doç. Dr. Emin Hüseyin ÇETENAK
Enstitü Müdürü V.

ÖNSÖZ

Bu çalışmada, Osmanlı memurlarının sicil işlemlerini yürüten ve son dönem Osmanlı memurlarının biyografi yazımı için birinci elden kaynak malzemesi olan Sicill-i Ahvâl Defterlerine bağlı kalınarak Gaziantepli memurlar tanıtılmaya çalışılmıştır. Bu kayıtlar Osmanlı Devleti'nde görev yapmış memurlara ait özgeçmiş niteliğindedir. Mükerrer kayıtlar çıkarıldığında Sicill-i Ahvâl Defterlerinden, elli dördü müslüman sekizi gayrimüslim olmak üzere toplam 64 memurun sicil kaydına ulaşılmıştır. Osmanlı Devleti'nde, Sicill-i Ahvâl Komisyonunun kuruluş tarihi olan 1879 yılına gelinceye kadar memurların sicillerini sistematik olarak bir defterde toplayan herhangi bir büro hizmetine rastlanmamaktadır. Başbakanlık Osmanlı Arşivinde bulunan 201 adet Sicill-i Ahvâl Defteri, Sicill-i Ahvâl Komisyon-u Umumisi ve Memurin-i Mülkiye Komisyonu'nun faaliyetleri sonucu meydana getirilmiştir. Memur adlarına göre alfabetik olarak düzenlenmiş olan Sicill-i Ahvâl kayıtlarında, tercüme-i hâl sahiplerinin ismi, doğum yeri, varsa mahlası veya künyesi, babası memur ise memuriyetinin rütbesi, meşhur birisi ise hangi sülaleye mensup olduğu, göreve başlayış tarihleri, tahsil durumları, ehliyet ve liyakat dereceleri, varsa azlediliş, tayin ve muhakemeleri, aldıkları nişan ve madalyalar, varsa ödül ve cezaları, gayrimüslim tebedan ise milliyeti kaydedilmiştir.

Bugünkü manasıyla birer özgeçmiş niteliği taşıyan bu sicil kayıtları, Osmanlı Devleti'ndeki tüm resmi personel biyografisinin ve mesleki gelişim çizgisinin tutulduğu ve hem biyografi yazımında hem de o dönemin devlet personel politikasının anlaşılabilmesinde gerekli bilgileri ihtiva eder. Her rütbeden memurun kaydını içeren bu kaynaktan, son dönem Osmanlı bürokrasisinin ve bürokratlarının genel durumu takip edilebilmektedir. Çalışmanın konusu olan Gaziantepli memurların kayıtları yukarıda belirtilen esaslara göre tutulmuştur.

Bu çalışma, giriş hariç toplam dört bölümden meydana gelmektedir. I. Bölümde bürokrasi kavramı, Osmanlı Devleti'nde bürokrasinin doğuşu ve gelişmesi, Sicill-i Ahvâl Komisyonu ve Sicill-i Ahvâl Defterleri konuları üzerinde durulmuştur. II. Bölümde Gaziantep (Ayıntab) adının menşei ve coğrafi konumu üzerinde durulmuş ayrıca şehrin teşkilat ve sosyal yapısı konuları kısaca anlatılmıştır. III. Bölümde Gaziantepli memurlar hakkındaki, istihdam yerleri, maaşları, bildikleri diller, nişan ve madalyaları ve eğitim düzeyleri gibi hususlar tablolar halinde istatistiksel olarak verilmeye çalışılmıştır. Son bölümde ise Gaziantepli devlet memurlarının biyografileri alfabetik sıra ile ve aslına uygun şekilde günümüz Türkçesine aktarılarak yazılmıştır. Sonuç kısmında ise konu bütünlüğü sağlayıcı genel bir değerlendirme yapılmıştır.

Bu çalışmanın gerçekleşmesinde, tez süreci boyunca değerli bilgilerini bizlerle paylaşan danışman hocam Sayın Prof. Dr. Musa ŞAŞMAZ başta olmak üzere tecrübelerini ve değerli zamanlarını esirgemeyerek bizlere yol gösteren çok değerli hocam Doç. Dr. Nevzat TOPAL'a teşekkürü borç bilirim. Ayrıca gösterdikleri anlayıştan dolayı Başbakanlık Osmanlı Arşivi personeline, bu süreçte maddi ve

manevi desteğini hiçbir zaman esirgemeyen aileme ve özellikle varlığıyla bana g
veren anneme teŐekkür ederim.

Eda Ceren ERKABALCI

Niğde / Ocak /2019

ÖZET
YÜKSEK LİSANS TEZİ
SİCİLL-İ AHVÂL DEFTERLERİNE GÖRE GAZİANTEPLİ MEMURLAR
ERKABALCI, Eda Ceren
Tarih Anabilim Dalı
Tez Danışmanı: Prof. Dr. Musa ŞAŞMAZ
Ocak 2019, 155 sayfa

XVIII. asrın sonlarından itibaren Osmanlı Devleti'nde köklü değişikliklerin yapılmasının zaruri olduğu anlaşılmıştır. II. Mahmud ve onu takip eden Tanzimat devri idari, siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik alanlarda köklü değişim ve gelişmelerin yaşandığı bir dönem olmuştur. II. Abdülhamid devrinde de, bürokratik teşkilatlanmadaki reformlar gelişerek devam etmiştir. Bir asırdan fazla süren reform çağının temel maksadı tam anlamıyla bir merkezi idareyi oturtmaktır. Bu anlamda bir bütün oluşturan XIX. Yüzyıl yenileşme hareketleri, Osmanlı Devleti genelinde, askerî ve mülkî idarenin bütün sahalarında merkeziyetçi düşünce ve bu düşünce doğrultusunda düzenlemeler getirmiştir. Klasik dönem ile karşılaştırıldığında XIX. yüzyılda bürokratik kadrolar ciddi oranda genişlemiştir. Bu kadroların artırılmasındaki temel amaç Merkez ile Taşra arasındaki iletişimi kuvvetli tutmak ve merkezi otoriteyi devletin en küçük idari birimine kadar hissettirmek olmuştur. XVIII. yüzyıl sonlarında merkez ve taşra teşkilatındaki Osmanlı resmi hizmet kadrosunun toplamı yaklaşık 2.000 olarak tahmin edilirken bu sayı, Sultan Abdülhamid döneminde 35.000 kişiye ulaşmıştır.

Sayıları oldukça artmış olan memurların sicil kayıtlarını tutmak ve çalışma usullerini tetkik etmek münasebetiyle 1897 yılında "Sicill-i Ahvâl İdaresi" vücuda getirilmiştir. Sicill-i Ahvâl İdaresi tarafından resmi personele ait, görevleri esnasındaki, maaş, tayin, terfi, azil ve taltif gibi hâl tercümelerini ihtiva eden bilgilerin tutulduğu defterlere kayıt edilmiştir. Bu defterlere ise Sicill-i Ahvâl Defterleri denilmiştir. Bu defterler birkaç memur kuşağını içine alan ve son dönem Osmanlı taşra bürokrasisi ile Hamidiye bürokrasisi hakkında önemli bilgiler ihtiva eden sicil kayıtlarının tutulduğu birinci elden kaynak niteliğindedir.

Bu araştırmada sözünü ettiğimiz defterler esas alınarak 8'i Gayrimüslim olan 64 Gaziantepli memurun biyografileri incelenmiş, memurların hayatları ile ilgili tüm ayrıntılar ışığında son dönem Osmanlı bürokrasisi ve Gaziantep şehrinin tarihsel gelişimi sürecine dikkat çekilmek istenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sicill-i Ahvâl, Gaziantep, Bürokrasi, Memur, Biyografi

ABSTRACT
MASTER THESIS
ACCORDING TO SICILL-I AHVÂL BOOKS FROM GAZIANTEP
OFFICERS

ERKABALCI, Eda Ceren
Department of History
Supervisor: Prof. Dr. Musa Şaşmaz
January 2019, 155 page

It was understood by the end of the 18th century that the Ottoman Empire required fundamental changes. The ruling of Mahmud II and the Tanzimat period afterwards was one where important changes and developments on administrative, political, social, cultural and economic fields occurred. In the period of Abdulhamid II, reforms on bureaucratic organisations continued, improving. The purpose of this reform age, which lasted over a century, was to completely establish a central administration. The 19th century renovation movements which were organised with this purpose, brought adjustments with a centralist mindset on all areas of the military and public administrations of the Ottoman Empire. When compared with the classical period, the number of bureaucratic personnel significantly increased in the 19th century. The main reason behind this increase in number was to strengthen the interaction between the center and rural areas, ensuring that the authority of the central government is felt by even the smallest of administrations. While the number of the civil servant personnel in central and rural administrations of the Ottoman Empire was estimated to be around 2.000 by the end of the 18th century, this number reached 35.000 during the reign of Sultan Abdulhamid.

In order to store registers on the personnel and inspect their working behavior, whose numbers had greatly increased, the “Sicill-i Ahvâl Administration” was introduced in 1897 to the administrative body. Sicill-i Ahvâl Administration recorded the status information of the personnel during their work span inside multiple registers, which includes data such as their pay, relocations, promotions, discharges and awards. These registers were called “Sicill-i Ahvâl Books”. These registers included entries of several generations of personnel and contains important information on the final period Ottoman rural bureaucracy and Hamidiye bureaucracy, serving as a primary source. In this research, the afore-mentioned registers were used as a basis, and the biographies of 64 civil servants from Gaziantep, 8 of which were non-muslims, is researched and every detail of their lives is investigated with intentions to shed light on the Ottoman bureaucracy during the final times and the historical developments of Gaziantep.

Keywords: Sicill-i Ahvâl, Gaziantep, Bureaucracy, Civil Servant, Biography

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo-1: 1908’de Halep Vilayeti’nin Sancakları ve Bu Sancaklara Bağlı Kaza ve Nahiyelerin Sınıfları ve Köy Sayısını Gösteren Cetvel

Tablo-2: 1877-1900 Yılları Arasında İstanbul’daki Rüşdiye Listesi

Tablo-3: H.1326 (M.1908-1909) Tarihli Salnamedeki Müslüman Okulların Adları, Öğrenci Sayıları ve Türü

Tablo-4: Müslüman Memurların Esami Listesi

Tablo-5: Gayrimüslim Memurların Tabiiyetleri ve Esami Listesi

Tablo-6: Müslüman Memurların Doğum Tarihleri, Baba Adları, Baba Meslekleri

Tablo-7: Gayrimüslim Memurların Doğum Tarihleri, Baba Adları, Baba Meslekleri

Tablo-8: Gaziantep’li Memurların Unvanları

Tablo-9: Gaziantep’li Memurların, Babalarının Sülale Unvanları

Tablo-10: Gaziantep’li Memurların Memuriyete Başlama Yaşları ve İstihdam Şekilleri

Tablo-11: Gaziantep’li Memurların Eğitim Durumları

Tablo-12: Gaziantep’li Memurların Bildikleri Diller

Tablo-13: Gaziantep’li Memurların İstihdam Alanları

Tablo- 14: Gaziantep’li Memurların Aldıkları En Düşük ve En Yüksek Maaşlar

Tablo- 15: Gaziantep’li Memurların Aldıkları Nişan ve Madalyalar

Tablo-16: Gaziantep’li Memurların Aldıkları Rütbe ve Unvanlar

Tablo- 17: Hakkında Şikâyet Olan Gaziantep’li Memurlar Listesi

KISALTMALAR LİSTESİ

a.g.e	: Adı Geçen Eser
a.g.m.	: Adı Geçen Makale
a.g.t.	: Adı Geçen Tez
Bkz.	: Bakınız
BOA	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
DH. SAİD.	: Dâhiliye Nezareti Sicill-i Ahvâl İdaresi Defterleri
H.	: Hicri
Haz.	: Hazırlayan
ICANAS	: International Congress of Asian and North African Studies
M.	: Miladi
M.E.B	: Milli Eğitim Bakanlığı
M.Ö.	: Milattan Önce
M.S.	: Milattan Sonra
O.T.D.T.S.	: Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimler Sözlüğü
R.	: Rumi
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
TCTA	: Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi
TDVİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
TTK	: Türk Tarih Kurumu
Yay.	: Yayınları
yy.	: Yüzyıl

EKLER LİSTESİ

- Ek-1:** İmtiyaz Nişanı Örneği
- Ek-2:** Nişan-ı Ali İmtiyaz Örneği
- Ek-3:** 4. Derece Osmanlı Nişanı Örneği
- Ek-4:** 5. Rütbeden Mecid-i Nişanı Örneği
- Ek-5:** Şefkat Nişanı Örneği
- Ek-6:** Liyakat Madalyası
- Ek-7:** Kadri Paşa'ya Ait Sicil Kaydı Örneği
- Ek-8:** Edhem Kadri Efendiye Ait Sicil Kaydı Örneği
- Ek-9:** Mehmed Ali Raşid Efendi'ye Ait Sicil Kaydı Örneği

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ.....	i
ONAY SAYFASI.....	ii
ÖNSÖZ.....	iii
ÖZET.....	v
ABSTRACT	vi
TABLolar LİSTESİ.....	vii
KISALTMALAR LİSTESİ	viii
EKLER LİSTESİ	ix
İÇİNDEKİLER.....	x
GİRİŞ	1
1.KONU	1
2.AMAÇ	1
3.YÖNTEMİ	2
4.ÖNEMİ.....	2
5.KAYNAK TAHLİLİ.....	2
I. BÖLÜM	5
OSMANLI DEVLETİ'NDE BÜROKRASİ VE SİCİLL-İ AHVÂL KOMİSYONU.....	5
1.BÜROKRASİ KAVRAMI VE OSMANLI DEVLETİ'NDEKİ YANSIMALARI5	
1.1.Osmanlı Bürokrasisi'nin Doğuşu, Gelişmesi ve Memuriyet Anlayışı	9
1.2.Reform Öncesi Dönem Osmanlı Bürokrasisi	10
1.3.Reform Dönemi Osmanlı Bürokrasisi	12
1.4.Osmanlı Devleti'nde Memuriyet Anlayışı	14
2.SİCİLL-İ AHVÂL KOMİSYONU	19
2.1.Sicill-i Ahvâl Komisyonunun Kuruluşu ve İşlevi	19
2.2.Sicill-i Ahvâl Komisyonu Kalemleri	20
2.2.1.Tescilat Kalemi	21
2.2.2.Tedkîkât Kalemi.....	22
2.2.3.Evrak Kalemi	22
2.3.Sicill-i Ahvâl Defterleri	22
II. BÖLÜM.....	25
GAZİANTEP TARİHİ VE AYINTAB ADININ MENŞEİ	25
1.TARİHSEL SÜREÇTE GAZİANTEP	25
2.GAZİANTEP (AYINTAB) ADININ MENŞEİ VE COĞRAFİ KONUMU.....	28
3. AYINTAB'IN TEŞKİLAT YAPISI	31

3.1.İdari Yapı.....	31
4.AYINTAB'IN SOSYAL YAPISI.....	33
4.1.Nüfus	33
4.2.Eğitim	34
III. BÖLÜM	37
GAZİANTEPLİ MEMURLAR HAKKINDA DEĞERLENDİRMELER	37
1.GAZİANTEPLİ MEMURLARIN İSİMLERİ	37
1.1.Müslüman Memurların İsimleri.....	37
1.2.Gayrimüslim Memurların İsimleri.....	39
2.GAZİANTEPLİ MEMURLARIN DOĞUM TARİHLERİ VE AİLE VAZİYETLERİ.....	39
2.1.Müslüman Memurların Doğum Tarihleri, Baba Adları ve Meslekleri.....	39
2.2.Gayrimüslim Memurların Doğum Tarihleri, Baba Adları ve Meslekleri.....	42
3.UNVANLARI BELİRTİLMİŞ OLAN MEMURLAR	43
4.BABALARININ UNVANLARI BELİRTİLMİŞ OLAN MEMURLAR	43
5.MEMURLARIN GÖREVE BAŞLAMA YAŞLARI VE İSTİHDAM ŞEKİLLERİ	45
6.MEMURLARIN EĞİTİM DURUMLARI	49
7.MEMURLARIN BİLDİKLERİ DİLLER.....	54
8.İSTİHDAM ALANLARI.....	57
9.MEMURLARIN ALDIKLARI MAAŞLAR	64
10.MEMURLARA ÖDÜL - CEZA UYGULAMALARI	67
10.1.Memurların Aldıkları Nişan ve Madalyalar	67
10.2.Memurların Aldıkları Rütbe ve Unvanlar	69
11.HAKKINDA ŞİKÂYET OLAN MEMURLAR.....	70
IV. BÖLÜM	72
GAZİANTEPLİ MEMURLARIN HÂL TERCÜMELERİ.....	72
1.ABDULLAH MUHLİS EFENDİ	72
2.ABDULLAH NECİB EFENDİ.....	73
3. ABDULLAH RAMİZ EFENDİ.....	73
4.ABDURRAHMAN EFENDİ.....	74
5.ABDURRAHMAN EFENDİ.....	74
6.ABDURRAHMAN EFENDİ.....	75
7.ABDÜLKADİR EFENDİ	75

8.AGOP FERİD EFENDİ	76
9.AHMED GALİB EFENDİ.....	76
10.AHMED SABRİ EFENDİ	77
11.AHMED VEFİK EFENDİ	78
12.ALİ RIZA EFENDİ.....	78
13.ARTİN EFENDİ	79
14.BEKİR RESMİ EFENDİ	79
15.EDHEM KADRİ EFENDİ.....	80
16.ERMENAK FERİD EFENDİ	81
17.HACI YUSUF EFENDİ.....	81
18.HALİD EFENDİ	81
19.HASAN CEMİL EFENDİ	83
20.HASAN RIZA EFENDİ	83
21.HASAN RIZA EFENDİ	84
22.HÜSEYİN FAZİL	84
23.İBRAHİM NEHCİ EFENDİ	85
24.İBRAHİM NİHAD EFENDİ	86
25.KADRİ PAŞA	86
26.KÜREKÇİYAN OHANNES EFENDİ	88
27.MAHMUD HİLMİ EFENDİ	88
28.MEHMED ALİ RAŞİD EFENDİ	89
29.MEHMED BEŞİR EFENDİ	90
30.MEHMED EFENDİ.....	90
31.MEHMED EFENDİ.....	91
32.MEHMED EFENDİ.....	92
34.MEHMED ERŞED EFENDİ	93
35.MEHMED HİLMİ EFENDİ	94
36.MEHMED NACİ EFENDİ	95
37.MEHMED NACİ EFENDİ	96
38.MEHMED NURİ EFENDİ	98
39.MEHMED NURİ EFENDİ	98
40.MEHMED SAİD EFENDİ	99
41.MEHMED SIRRI EFENDİ.....	99

42.MEHMED ŞERİF EFENDİ.....	100
44.MUHAMMED NURİ BEY	101
47.MUHARREM ZİVER EFENDİ	105
48.MUSTAFA EFENDİ.....	106
49.MUSTAFA FAİK EFENDİ	107
51.MUSTAFA NURİ EFENDİ.....	108
52.MUSTAFA NURİ EFENDİ.....	109
53.MUSTAFA VAHİD EFENDİ.....	110
54.MÜHTEDİ MEHMED HABİB EFENDİ.....	111
55.NECMİ OĞLU ŞERİF EFENDİ.....	111
56.OHANNES FERİD EFENDİ	112
57.OHANUS EFENDİ.....	115
58.OSİB EFENDİ.....	116
59.OSMAN EFENDİ	116
60.RIZKULLAH EFENDİ.....	117
61.SEYYİD AHMED AVNİ EFENDİ	119
62. SEYYİD MEHMED TAHİR MÜNİF PAŞA	120
63.ŐİYAK FERİD EFENDİ.....	121
64.YUSUF ZİYA EFENDİ	122
SONUÇ	123
KAYNAKLAR	126
EKLER	132
ŐZGEŐMİŐ	141

GİRİŞ

1.KONU

Tezimin konusu “Sicill-i Ahvâl Defterlerine Göre Gaziantep’li Memurlar olarak seçilmiştir. Osmanlı bürokrasisindeki değişim ve dönüşüme bağlı olarak büro ve memur sayısı gittikçe artmıştır. Osmanlı bürokrasisinde ki bu büyüme resmi personelin takibi ihtiyacını doğurmuştur. Sultan Abdülhamid devrine kadar mülkiye ve adliye memurları ile ilgili düzenlenmiş bir sicil usulü bulunmamaktadır. 1877’de ilk kez bir kararname ile Şer’iyye ve Askeriyeye bağlı olan memurlar dışında tüm memurların sicillerinin tutulması mecburiyeti kabul edilmiş ve Osmanlı Devleti bünyesinde çalışan, müslim veya gayrimüslim tüm memurların biyografilerinin kaydedildiği, hizmetlerindeki değişikliklerin takip edildiği, aşamaları kaydeden sicillerin kayıt altına alınması konusunda ilk ve önemli bir çalışma niteliği taşıyan “Sicill-i Ahvâl Komisyonu” II. Abdülhamid’in saltanatının başlangıcında 5 Şubat 1879 (H.13 Safer 1296) tarihinde kurulmuştur. Bu tezin konusu ile Sicill-i Ahvâl kayıtlarındaki Gaziantep’li memurların hâl varakalarından hareketle, memurların özgeçmişlerinin ve XIX. asrın son çeyreğindeki Osmanlı bürokratik yapılanmasının gün yüzüne çıkarılması amaçlanmıştır.

2.AMAÇ

Osmanlı bürokrasisindeki değişim ve dönüşüme bağlı olarak, memur ve büro sayısı oldukça artmıştır. II. Abdülhamid devrinde mevcut memur sayısı yaklaşık olarak 35.000’e kadar ulaşmıştır. Bürokrasinin hacmindeki bu büyüme, resmi personelin takibi ihtiyacını doğurmuştur. Bu maksatla memurları bir kayıt altına alabilmek için 1879’da Sicill-i Ahvâl Komisyonu kurulmuştur. Ancak 1909 yılına kadar 92.137 kişi ve 17 ciltten oluşan bu defterler araştırmacıların yapmış olduğu pek çok çalışmaya rağmen tam manasıyla incelenememiştir. Bu konu üzerine yapılacak olan araştırmalar, Sicill-i Ahvâl kayıtlarındaki memur özgeçmişlerinin ve XIX. yüzyılın son çeyreğindeki bürokratik yapılanmanın gün yüzüne çıkmasını sağlayacaktır. Bundan hareketle, bu araştırmada Sicill-i Ahvâl Defterlerindeki Gaziantep’li memurlar ele alınmıştır.

Tezimin amacı Gaziantep’li memurlar ekseninde, Osmanlı Devleti’ndeki memurların istihdamı, tahsil durumları, maaşları, ödül ve ceza uygulamaları ile ilgili çözümlenmelerle, hem son dönem Osmanlı Bürokrasisi hakkındaki sorulara yanıt verebilmek hem de Gaziantep’li memurların hâl varakaları incelenerek, yerel tarihe bir nebze de olsa katkı sağlayabilmektir.

3.YÖNTEMİ

Araştırma sürecinde, sosyal bilimlerin temel ilke ve yöntemleri ile tarih metodolojisinin kurallarına bağlı kalınarak, Sicill-i Ahvâl Defterleri ve arşiv belgelerinden elde edilen veriler yorumlanmıştır.

Çalışmanın ilk aşamasında, Sicill-i Ahvâl Komisyonu ve Sicill-i Ahvâl Defterleri ile ilgili daha önce yapılmış çalışmalar incelenmiş ve konu hakkında gerekli malumata sahip olunmuştur. Daha sonra Başbakanlık Osmanlı Arşivindeki Sicill-i Ahvâl Defterleri taranarak araştırma için gerekli olan belgelere ulaşılmıştır. Daha sonra bu belgeler Osmanlıcadan günümüz Türkçesine çevrilmiş ve üzerinde gerekli değerlendirmeler yapılmıştır. Son olarak bu belgelerden elde edilen bilgiler ışığında Gaziantepli memurların biyografileri ve Osmanlı bürokrasisi içindeki konumları tespit edilmeye çalışılmıştır.

Sicil kayıtlarında, genellikle memurun mesleki gelişiminden söz edilmiş, hicri ve rumi olmak üzere iki farklı takvim kullanılmıştır. Çalışmada hicri ve rumi tarihlerin miladi karşılıkları verilmiş ve tarihleri çevirme işlemi Türk Tarih Kurumunun internet sitesinde ki Tarih Çevirme Kılavuzu kullanılarak yapılmıştır.

4.ÖNEMİ

Tezime konu olan Sicill-i Ahvâl Defterleri, Osmanlı Devleti'nin son dönemlerine ait çok mühim bilgiler ihtiva etmektedir. Bu defterlerin ihtiva ettiği bilgilerin, araştırmacıların bu konuda yürüteceği çalışmalarla aydınlığa kavuşturulması gerekmektedir. Bu gaye ile Gaziantepli memurlar ve onların Osmanlı bürokrasisi içindeki konumları ortaya konularak, son dönem Osmanlı bürokrasisi içerisindeki mülkiye memurları hakkında bir kesit sunulmaya çalışılmıştır.

5.KAYNAK TAHLİLİ

Sicill-i Ahvâl Defterlerine Göre Gaziantepli Memurlar adlı bu çalışma; Başbakanlık Osmanlı Arşivinde muhafaza edilen ve birinci elden kaynak niteliği taşıyan Sicill-i Ahvâl Defterleri içerisinde bulunan memurların hâl tercümelemleri doğrultusunda, ilgili arşiv vesikalarından ve tetkik eserlerden istifade edilerek yazılmıştır. Ayrıca konuyla ilgili yazılmış olan yüksek lisans tezleri ve makaleler taranmış, çalışma konusu ile ilişkili ve faydalı olan eserler kaynak gösterilmek üzere bu çalışmada kullanılmıştır.

Sicill-i Ahvâl kayıtları bu çalışmanın temel kaynağı niteliğindedir. Bu kayıtlar içerisinde Gaziantepli 64 memur tek tek tespit edilmiş ve hâl tercümelemleri üzerinde durulmuştur. Gaziantepli memurların doğum tarihleri 1814-1815 (H.1230) ile 1888-1889 (H.1306) tarihleri arasındadır.

Tetkik eserler tarandığında Gaziantepli memurları doğrudan konu alan bir çalışmaya rastlanmamıştır. Ancak Osmanlı dönemindeki memur biyografilerini ele alan bazı tetkik eserlerde sayıları birkaç taneyi geçmeyen Gaziantepli memurun bilgisine rastlanmıştır. Bu eserler Sicill-i Ahvâl kayıtları hakkında çalışma yapacak olan araştırmacılar için çok mühim başvuru kaynaklarıdır. Bunlar; Mehmet Süreyya

tarafından 1893-1897 yılları arasında kaleme alınan Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan XX. asrın başına kadar yaşamış meşhur şahıslar hakkında bilgi veren *Sicill-i Osmanî*, *Tezkere-i Meşahir-i Osmaniye* adlı altı ciltlik biyografi ansiklopedisidir. Mücellidoğlu Ali Çankaya'nın sekiz ciltlik *Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler* adlı eseri de bu çalışmada başvurulan eserlerdendir. Eser dijital ortama aktarılmıştır. Ayrıca Bursalı Mehmed Tahir'in *Osmanlı Müellifleri* adlı üç ciltlik eseri bu konu ile ilgili bilgiler ihtiva eden bir biyografyadır. Ayrıca Gülden Sarıyıldız tarafından yazılan *Sicill-i Ahvâl Komisyonunun Kuruluşu ve İşlevi (1879-1909)* adlı eser konuyla ilgili doğrudan bilgiler vermektedir ve çalışmamızda başvurulan kaynaklardandır.

Sicill-i Ahvâl Defterleri ile ilgili yazılan diğer eserler şöyledir;

- Kemal Saylan, İlhan Gök, *Sicill-i Ahvâl Defterlerine Göre Ordulu Devlet Adamları*, İstanbul:2016.
- Selçuk Sarı, *Sicill-i Ahvâl Defterlerinde Amasyalı Memurlar*, Ordu:2013.
- Yunus Özger, *Sicill-i Ahvâl Defterlerine Göre Osmanlı Bürokrasisinde Yozgatlı Devlet Adamları*, İstanbul:2016
- Nuri Kavak, *Sicill-i Ahvâl Defterlerine Göre Eskişehirli Memurlar (1879-1909)*, 2015.
- Ayhan Yüksel, *Sicill-i Ahvâl Defterlerine Göre Osmanlı Döneminde Tirebolulu Memurlar*, İstanbul:2004.

Sicill-i Ahvâl Defterleri hakkında yazılan yüksek lisans tezleri ise şöyledir.

- Mehmet Akgün, *Osmanlı Bürokrasisinde Bosna Doğumlu Memurlar*, Manisa:2017.
- Nazir Çetin, *Sicill-i Ahvâl Defterlerine Göre Antakyalı Devlet Memurları*, Tokat:2015.
- Ramazan Çelem, *Sicill-i Ahvâl Defterlerine Göre Malatya Doğumlu Memurlar*, Tokat:2014.
- Ahmet Sürmen, *Sicill-i Ahvâl Defterlerine Göre Osmanlı Bürokrasisinde İstanbul Doğumlu Yahudi ve Rum Devlet Adamları*, Yozgat:2011.
- Serap Sunay, *II. Abdülhamid Döneminde Balıkesirli Mülki Görevliler Hakkında Bir İnceleme (Sicill-i Ahvâl Kayıtlarına Göre 1879-1909)*, Afyon:2007.

Bu konuda yazılmış yüksekisans tez örneklerini çoğaltmak mümkündür. Bunların dışında kalan eserler doğrudan Gaziantepli memurlar hakkında olmadığı için o eserlere burada yer verilmemiştir.

I. BÖLÜM

OSMANLI DEVLETİ'NDE BÜROKRASI VE SİCİLL-İ AHVÂL KOMİSYONU

1.BÜROKRASI KAVRAMI VE OSMANLI DEVLETİ'NDEKİ YANSIMALARI

Gaziantep'li mülkiye memurlarının hâl tercümeleri üzerinde durduğumuz bu çalışmada, bürokrasi kavramının anlamı üzerinde durmak yerinde olacaktır. Nitekim mülkiyeliler üzerine yapılan bir çalışmanın, bürokrasi kavramı ve kavramın getirdiği düşünce ve anlamlarla bir ortak noktaya varması gerekmektedir.¹ Ancak literatürde bürokrasinin tanımı çok çeşitli biçimlerde yapıldığından bu kavramın pek fazla tanımının olması bu ortak noktaya varışı oldukça zorlaştırmaktadır. Hatta çözümleneciler de bürokrasiye farklı yorumlar getirmişlerdir. Kimileri bürokrasiyi Monarşi, Aristokrasi ya da Demokrasiye benzer bir yönetim sistemi olarak yorumlarken kimileri de hükümet idaresinin belirli bir örgütlenmesi şeklinde yorumlayarak konuya daha dar bir anlam yüklemişlerdir.² Kimileri ise kavramı genel olarak kırtasiyecilik, sorumluluktan kaçınma, keyfi kararlar alma, hatta idari yoldan baskı yapma şeklinde yorumlamışlardır.³

Bürokrasi kavramının yaygınlaşmasını sağlayan Honoré De Balzac *Les Employes*'de (1836) "Pigmelerin kullandığı muazzam kudret, bürokrasi"den söz etmiş ve bu anlamda bürokrasi bir yönetim örgütlenmesinden ziyade kırtasiyecilik, kâğıt kargaşası ve aksilikler manasında değerlendirilmiştir.⁴

Bürokrasi kelimesi ilk kez XVIII. yüzyılda yaşayan Fransız Ticaret Bakanı Vincent De Gournay tarafından kullanılmıştır.⁵ Bürokrasi kelimesi Latince brus kelimesinden türetilen Bureau (büro) ve eski Yunandan gelen bir eklenti olarak Cratie (iktidar) kelimelerinden türetilerek literatürde yerini almıştır. Böylece bürokrasi büroların egemenliğini ifade eden bir sistem anlamına gelmektedir.⁶ Yine bürokrasi kavramının farklı dillerde ki kullanımlarına bakıldığında Fransızcada "*bureaucratie*", İngilizcede "*bureaucracy*",Almancada "*bürokratie*", İtalyancada "*burocozia*" ve Osmanlıda ise "*memurların baskın yönetimi*" manasına gelen "*memurîn-i aklâmın galebe-i nüfuzu*" olarak, bürokrat ise "*kelime-i aklâm*" şeklinde kullanılmıştır.

Michel Crozier bürokrasi kavramına üç farklı tanım getirmiştir. Bunlardan ilki

¹ Carter V. Findley, *Kalemiyeden Mülkiyeye Osmanlı Memurlarının Toplumsal Tarihi*, (çev. G. Ç. Güven), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1996, s.1.

² Findley, a.g.e., s.1.

³ Mehmet A. Terzi, *Türk Devlet Geleneğinde Bürokrasi ve Memur*, Sistem Ofset, Ankara, 2013, s.13.

⁴ Findley, a.g.e., s.1.

⁵ Ahmet Sürmen, *Sicill-i Ahvâl Defterlerine Göre Osmanlı Bürokrasisinde İstanbul Doğumlu Yahudi ve Rum Devlet Adamları. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bozok Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yozgat,2011, s.1.*

⁶ Terzi, a.g.e., s.13.

büroların yönetimidir. İkincisi kolektif faaliyetlerin düzenli hale getirilerek organize edilmesi ve sonuncusu ise işlem karmaşası, işlerin hantal hareket etmesi ve ihtiyaçların yeterli düzeyde karşılanamamasıdır. Croizer'ın 'bürokrasi hastalığı' ifadesini kullanmasıyla bu tanımlardan üçüncüsünü tercih ettiği anlaşılmaktadır. Biraz daha ileri giderek bürokrasiyi *sorumsuzlukların örgütlü sistemi* olarak tanımlayan yönetim bilimcilerde vardır.⁷

Bürokrasi düşüncesine olumlu ve olumsuz bakışları inceledikten sonra bu kavramın beş farklı şekilde ele alınışını da incelemekte fayda vardır. Birinci olarak bürokrasi örgütlerin olumsuzluklarını, noksanlarını ifade eden bir anlama gelir. Yani otoriteye aşırı bağlılık, kırtasiyecilik, verimsizlik ve formalitelerin çokluğu gibi anlamlarda kullanılır. İkinci olarak kamu yönetimi anlamı bürokrasi kavramına yüklenmiştir. Üçüncü olarak demokrasi, aristokrasi, monarşi gibi bir yönetim biçimi olarak algılanır ve adlandırılır. Dördüncü olarak bürokrasi bir üslup ve yönetim biçimidir. Son olarak bürokrasi bir örgüt biçimidir.⁸ Beşinci tanımı bürokrasiyi sistematik bir biçimde inceleyen Alman sosyolog Max Weber ortaya atmıştır. Terzi, Weber'in bürokrasisini şu sözlerle ifade etmiştir; "*Max Weber'e göre bürokrasi; geniş bir alana yayılmış toplumsal fiil ve hareketlerin, rasyonel ve objektif esaslara uygun olarak düzenlenmesi sürecidir*".⁹ Weber bürokrasiyi bir örgütlenme ve yönetim biçimi olarak ele almış ve aslında ortaya attığı bürokrasi teorisiyle, egemenlik ve meşruluk hakkında ki kendi görüşlerini yansıtmıştır. Weber, bu konuyla ilgili şu sözleri söylemiştir, "Tecrübeler, egemenliğin sürekliliğini sağlamak üzere, kendisini hiçbir zaman isteyerek, yalnızca maddi, duygusal ya da ideal amaçlara seslenmekle sınırlandırmadığını göstermektedir. Ek olarak otorite sahibi güç, kendi 'meşruluğu' konusunda bir inanç oluşturup geliştirmeye de çalışır. Ancak, ileri sürülen meşruluğun türüne bağlı olarak; kabulün biçimi, idari memur grubunun türü ve otoriteyi uygulama yöntemi, köklü değişiklikler gösterir. Eşdeğer temel bir nitelik de etkilemedeki farklılaşmadır."¹⁰

Bürokrasi ile ilgili ortaya atılan görüşlerin en etkili Max Weber'in 'ideal' bürokrasisidir.¹¹ Weber geleneksel yönetim biçimlerini (baskıcı ve gelenekçi) yani patrimonyal diye serdetmiş, modern yönetim biçimlerini ise kendi bürokrasi teorisiyle tanımlamıştır.¹² Weber'in teorisinde modern toplum yasal-ussal bürokrasi olmadan ayakta kalamazdı nitekim yasal-ussal bürokrasi kişisel menfaat ve duygulardan arınmış siyasetten uzak bir oluşumdur.¹³

⁷ Murat Akçakaya, Weber'in Bürokrasi Kuramının Bugünü ve Geleceği, *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Özel Sayı, Ankara, Aralık 2016, s.277.

⁸ Sürmen, a.g.t., s.2.

⁹ Terzi, a.g.e., s.14.

¹⁰ Max Weber, *Bürokrasi ve Otorite*, (çev. H.B Akın.), Adres Yayınları, İstanbul, 2005,(Eserin orijinali 1923'te yayımlandı.) s.44-45.

¹¹ Findley, a.g.e., s.2.

¹² Terzi, a.g.e., s.14.

¹³ Serap Sunay, *II. Abdülhamid Döneminde Balıkesirli Mülki Görevliler Hakkında Bir İnceleme (Sicill-i Ahvâl Kayıtlarına Göre 1879-1909). Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon, 2007, s.16.*

Weber'in bürokrasisi, birçok yönüyle eleştirilse de bütün eleştirilere ve gelişmelere rağmen önemini hala korumakta ve günümüzde sosyal-siyasal pek çok olgunun açıklanmasında yol gösterici bir rol oynamaktadır.¹⁴ Weber'e göre bürokrasi kavramı zaruri olarak vardır ve gelecekte de var olacaktır.¹⁵

Bürokrasi tarihi ile ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında bürokrasiyi insanlığın gruplar halinde yaşamaya başlamasına kadar dayandırmak mümkündür. Ancak ulus-devletin ortaya çıkıp gelişmeye başlamasıyla, bürokratik örgütlenme birbirine paralel olarak gelişme göstermiştir.¹⁶

İkel toplumlarda tam anlamıyla bir bürokrasiden söz etmek zordur. Çünkü ilkel toplumlarda kanun egemenliğinden ziyade şahıs egemendir. Ancak Eski Mısır, Çin ve Eski Yunan'da bürokratik örgütün çekirdeklerini görmek mümkündür.¹⁷ Hatta tarihte ilk bürokrasi Mısır bürokrasisidir denebilir. Çünkü Eski Mısır'a bakıldığında yönetimle ilgili kural ve ilkeleri geliştirdikleri görülmektedir. Alman sosyolog Max Weber'de, patrimonyal yönetim biçiminin ilk örneği olarak Eski Mısır'ı işaret etmiş ve Mısır'daki patrimonyal yapının nedenini ekonomik ve teknik koşullara bağlamıştır.¹⁸

İlkçağda, güçlü Roma İmparatorluğu'na bakıldığında yine bürokrasi oluşumunu görmek mümkündür. Hatta Roma İmparatorluğu gücünü ve iktidarını sadece askeri teşkilatlanmasındaki başarılarla değil bürokrasisine de borçludur. Nitekim Roma, bürokrasinin ilk izlerini gördüğümüz Eski Mısır'dan örnek alarak kendi bürokrasisini oluşturmuştur.

Ortaçağ Avrupası'na bakıldığında feodalite hâkimiyeti ve en tepede kilise görülmektedir. Devlet, otoritesini büyük oranda kaybetmiş ve devletin neredeyse bütün fonksiyonları kilisenin eline geçmişti. Kısa zamanda Roma'nın bütün teşkilatı kilise tarafından benimsenmişti ve artık imparatorun tahtını kilise almıştı. Ortaçağ Avrupası'nda yönetenler senyörlerin gücü karşısında durabilmek için devamlı tedbirler almış, akabinde bürokrasinin gelişmesine engel olmaya çalışmışlardır.

Ortaçağ boyunca hükümdarlar, feodal beyler ve kilise otoritesine karşı mücadele etmiştir. Bu süreç, burjuva sınıfının ortaya çıkması ve yenilik hareketlerinin baş göstermesiyle sona doğru yaklaşmıştır. Krallar burjuvazinin ittifakıyla feodal senyörlere karşı elini güçlendirmiştir.

---

¹⁴ Davut Dursun, Bürokrasi Teorisi ve Yönetim, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, (37-38), 2012, s.145.

¹⁵ Mehmet A. Özer, Weber'in Bürokrasisi Karşısında Yönetimde Yeniden Yapılandırma Arayışları, *Küresel İktisat ve İşletme Çalışmaları Dergisi*, 2(4) s.47.

¹⁶ Rafet Çevikbaş, Bürokrasi Kuramı ve Yönetimsel İşlevi, *Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*,3(2),s.81.

¹⁷ Sürmen, a.g.t., s.3.

¹⁸ Çevikbaş, a.g.m., s.81-82.

Nihayet egemenliğin kralda toplanması ve merkezi yönetimin kendini göstermesiyle bürokrasinin ortaya çıkış süreci başlamıştır.¹⁹

İslamiyet öncesi Türklerde de bürokrasinin nüvelerini görmek mümkündür. Türkler Orta Asya'ya egemen oldukları gibi Orta Asya'nın dışında, gittikleri yerlerde de yeni siyasi örgütler meydana getirmişler ve bu düşünce tarzının sonucu olarak Türkler tarihin hiçbir döneminde yurtsuz ve devletsiz kalmamışlardır.

Türklerde devlet; halk, ülke, egemenlik ve örgüt olmak üzere birbiriyle iç içe geçmiş dört kavramdan oluşmuş olup Türk Devletleri genellikle ikili sisteme göre şekillenmiştir. Ülke, halk, örgüt ve memuriyetler; doğu-batı, iç-dış, ak-kara ve sağ-sol şeklinde ikiye ayrılmış ve ikili sisteme göre herkes mensup olduğu yöne ve yere göre ordunun sağ ve sol kanatlarında yerini almıştır

Hun Devleti'nde hükümdardan sonra boynuz, boynuz ile altı köşe veya dört köşe diye isimlendirilen yüksek rütbeli memuriyetler gelirdi. Göktürklerin, Uygurların ve diğer Türk Devletleri'nin örgütlenmesi de Hun Türkleri'nin örgütlenme biçimi ile aynıdır. Göktürk Devleti'nde yirmi sekiz çeşit unvan ve memuriyet olduğu görülmektedir. Bu sayı diğer Türk Devletleri'nde de artarak kendini göstermektedir.²⁰ Bu ayrımlar, unvanlar ve memuriyetlere bakıldığında İslamiyet öncesi Türklerde de yönetim ve bürokrasiden söz etmek mümkündür.

Weber'in tanımladığı patrimonial sistemi Osmanlı padişahının görevine ait geleneksel ve tipik kavramlardan çıkarmak mümkündür. Osmanlıda sultan ailenin reisini, hanedan asıl aileyi, yönetici sınıf ise ailede hizmet gören köleleri içeriyordu. Yönetilenler ise tanrı tarafından sultanın idaresine ve himayesine verilen reaya (sürüler) idi. İmparatorluğun yönetimi padişahın kişisel takdirine bağlıydı ve bunun sonucu olarak padişahın elinde bulundurduğu kudret çok büyüktü. Ancak her ne kadar devletin yönetimi sultanın şahsi kanaatine bağlı olsa da yetkileri sınırsız değildi. Şer'î ve örfî gelenekler sultanı sınırlandıran önemli unsurlardan biriydi.²¹

XVIII. yüzyılın ilk yarısından itibaren III. Selim ve II. Mahmut gibi “yeniliğe” dönük padişahlarla Osmanlı Devleti'nde yeni bir döneme girilmiş ve yozlaşmış eski düzenden bir ölçüde vazgeçilmeye başlanmıştır. Osmanlı Devleti bazı alanlarda Avrupa'nın üstünlüğünü tanımıştır ve “kısımî batılılaşma”stratejisini benimsemiştir. Batılılaşma ancak “kısımî”dir. Çünkü islami normların toplumdaki ve siyasetteki etkisi yadsınamaz bir gerçektir. XVIII. yüzyıl'da III. Selim'in askeri ve sivil bürokrasiyi modernleştirme çabaları XIV. yy'da kendini göstererek sivil bürokrasinin önünü açacaktır.²²

---

¹⁹ Sürmen, a.g.t., s.4-5.

²⁰ Terzi, a.g.e., s.16-17.

²¹ Carter V. Findley, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Bürokratik Reform 1789-1922* (çev. E. Ertürk), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2014, s.6-7.

²² Metin Heper, 19.yy'da Osmanlı Bürokrasisi, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, İletişim Yayıncılık, İstanbul, 1985, s.245-246.

XIX. yy. boyunca Osmanlı Devleti'nde bürokrasi terimi birden çok anlamı karşılayabilmektedir. Bir anlamda bürokrasi yönetimin biçimsel örgütlenmesi ve bu örgütlenme içindeki muameleleri yöneten kurallara getirilen düzenlemeler bir diğer anlamda da örgütlenme içinde çalışan şahıslardır. Bu noktada hem örgütsel hem de toplumsal bürokrasi kavramlarını anlamak yerinde olacaktır.

Bu kavramları incelerken Osmanlı Devleti'nde hem örgütsel hem toplumsal manada Osmanlı bürokrasisinin birçok alt bölümü olduğu gerçeğini göz önünde bulundurmak gerekir. Bürokrasiyi en geniş anlamıyla idari hizmetler olarak aldığımızda, askeriyeden dini kurumlara, saray ve saray sekreteryasından (mabeyn) kamu yönetimine (Bâbîâli) kadar geniş bir yelpazedeki örgütlenme biçimi karşımıza çıkar.

Bahsedilen yönetici (egemen) sınıfı Findley şu şekilde açıklamıştır; seyfiye: askeri-yönetimsel kol, ilmiye: dinsel ve yargısal hizmetler, kalemiye: saray hizmetleri ve sivil bürokrasi. (Tanzimat'a kadar kalemiye diye adlandırılan sivil bürokrasi Tanzimat'tan sonra Mülkiye Memurları olarak anılmaya başlamıştır.)²³

1.1.Osmanlı Bürokrasisi'nin Doğuşu, Gelişmesi ve Memuriyet Anlayışı

Bir uç beyliğinden hızla bir cihan devleti haline gelen Osmanlıların bu üstünlüğü, salt orduların gücüyle değil aynı zamanda bürokrasisinin gelişmesiyle de doğru orantılıdır.

1747-1782 yıllarında İstanbul'da görev yapan İngiliz Elçisi James Porter bu hususla ilgili şunları söylemiştir: “*Babîâli'de birkaç kalemde doğru ve dikkatli olarak yapılan işlere rekabet edebilecek hiçbir Hristiyan güç yoktur. İşler çok büyük bir titizlikle yapılır. Her bir önemli belgede kelimeler dikkatle ve anlam daima göz önünde bulundurularak, kendi menfaatlerini zedelemeyecek şekilde seçilir. Yılı bilinmek kaydıyla en eski tarihli belgeler dahi Babîâli'de bulunabilir*”.²⁴

Osmanlı Devleti kurumlarının önemi İslam dünyasının devlet yönetimi geleneğinde kendisini büyük ölçüde göstermiştir. Bu geleneğin sürekli oluşu Osmanlı Devlet sisteminin, İslam uygarlıklarının doğuşundan itibaren devam eden bunun yanı sıra İslam öncesi köklerden de istifade eden bir oluşum olduğunu gösterir. Bu gelenek klasik evresini görünüşe bakılırsa Osmanlı Devleti kuruluşunu tamamlamadan önce geçirmişti. Osmanlılar bu geleneği sürdüren tek güç olmamışlardır. Ancak Osmanlılar çağdaşlarının yanı sıra geleneğin gelişmesine de katkıda bulunmuşlardır.

İlerleyen yüzyıllarda, İslam dünyasının diğer iki büyük imparatorluğu olan İran Safevileri ve Hint Moğolları çökerken Osmanlı Devleti, bu üç büyük güç içinde en uzun süre hayatta kalanı olacaktır. Osmanlı Devleti modernleşme çağına girmeden idari geleneğini geliştirerek sürdüren tek devlet olma özelliğini taşımaktadır. XIX. asır

²³ Carter V. Findley, 19.yy'da Osmanlı İmparatorluğu'nda Bürokratik Gelişme, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, İletişim Yayıncılık, İstanbul, 1985, s.259.

²⁴ Erhan Afyoncu, *Tanzimat Öncesi Osmanlı İmparatorluğu'nda Bürokrasi*, *Türkiye Günlüğü*, (58), s.182.

Osmanlı'nın gerilemesinin neticeleri ve değişen dünya koşullarına uyum sağlayabilmek için başlatılan köklü reformlar, XXI. yüzyıla kadar süren İslami idare geleneğinin bin yıllık gelişimi ile türünün tek örneğini temsil eden bir köprü olma özelliği göstermiştir.²⁵

Ayrıca İlhanlı Devleti'nin teşkilat yapısının Osmanlı'nın teşkilat yapısına olan tesiri de yadsınamaz bir gerçektir. Özellikle İlhanlı mali usullerinin Osmanlı Devleti'nde de uygulandığı bilinen bir gerçektir. Erken dönemlerde İlhanlı mali bürokrasisine dair eserlerin çoğaltılmış nüshalarına rastlanmıştır. Bu rastlantı iki devletin mali bürokrasideki benzerliklerini mevcut defterler ışığında ortaya koymuştur.²⁶

Osmanlı bürokrasisinin gelişim safhalarını kavrayabilmek için çalışmanın bu bölümünü reform öncesi dönem ve reform dönemi olarak iki kısma ayırmakta fayda vardır. Devletin kuruluşundan 1299-1350 yıllarına, yükselme devri 1350-1600 yıllarına ve 1600'den III. Selim'in 1789'da tahta çıkışına kadar geçen süre geleneksel çağı yani reform öncesi dönemi ifade etmektedir. 1789'dan 1922'de devletin çöküşüne kadar geçen süre ise reform çağı olarak ifade edilmektedir.²⁷

1.2.Reform Öncesi Dönem Osmanlı Bürokrasisi

Osmanlı Devleti, teşkilat yapısını kendisinden önce tarih sahnesinde yer almış bazı devletlerden almış, bu yapıları ve formülleri hiçbir değişiklik yapmadan bünyesine almak yerine kendi devlet sistematığına uyarlamış ve daha da geliştirerek bürokrasi alanında önemli ilerlemeler kaydetmiştir.

Gazne ve Selçuklu Devleti'nden tımar sistemini, İlhanlı Devleti'nden mali usulleri ve siyakat yazısını, divani yazı ve tayin fermanlarının yazılış biçimlerini, Memlük'lerden saray teşkilatının büyük kısmını alarak kendi bürokrasisine oturtmuştur.²⁸

Osmanlı Devleti'nde, devlet idaresini ve bürokratik işlemleri yürüten Divan-ı Hümayun'un varlığı Orhan Gazi devrine kadar dayanmaktadır. Orhan Gazi devrinden intikal eden vesikaların tahlili sonucunda bu merkezi dairenin, devlet işlerini ve kitabet usullerini iyi bilen uzman bir kâtip kadrosu ile örgütlendiği gözlenmektedir. Divan-ı Hümayun'un bünyesinde bürokratik bir bölünme olmayıp nişancının idaresinde ki dar bir kâtip kadrosu idari ve mali işleri yürütmüştür. Osmanlı Devleti'nin hızla büyümesiyle XV. asrın ilk dönemlerinde "defterdarlık" müessesesi mali işleri yürütmek için ortaya çıkmıştır. İlerleyen yüzyıllarda Fatih Sultan Mehmet döneminde ortaya çıkan "defterhane-i amire" ise Osmanlı bürokrasisinin üçüncü ayağını temsil edecekti.²⁹

²⁵ Findley, *Bürokratik Reform*, s.1-2.

²⁶ Afyoncu, a.g.m., s.182.

²⁷ Findley, *Bürokratik Reform*, s.48-49.

²⁸ Terzi, a.g.e., s.35.

²⁹ Afyoncu, a.g.m, s.182-183.

Osmanlı Devleti'nde bürokratik işler, Divan-ı Hümayun, Defterdarlık ve Defterhane-i Amire tarafından yürütülmüştür. Divan-ı Hümayun devlet işlerinden birinci derecede mesul olan bir organdı, devlet işlerini devletin reisi olan padişah adına yürütürdü. Osmanlı'nın Divan-ı Hümayun'u bütün geleneksel devletlerde olduğu gibi hükümdarın hususi istişare meclisidir. Devletin mülki, askeri, şer'î meselelerinin görüşülüp karara bağlandığı yerdir. Divan-ı Hümayun hakkında çalışmamızda değinmemiz gereken asıl önemli kısım, Divan-ı Hümayun'un işlerin yürütüldüğü bürokratik örgüt olmasıdır. Yukarıdada belirttiğimiz gibi bu müessesenin başı XVII. yüzyıla kadar nişancı idi, reisi olduğu büroya da defterhane denirdi. Divan-ı Hümayun'un bütün muamelat bürolarının şefi olan nişancının dairesi sarayın içindeydi. Birinci sınıf hâcegândan olan ve kâtiplerin reisi olan reisülküttapta nişancıya bağlıydı. Osmanlı Devleti'nin temeli olan toprak yönetimi ve dirlik tevcihi konularından sorumlu olup çözüme kavuşturma yetkisinden dolayı kendisine 'müfti-yi kanun' da denirdi.³⁰

Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan itibaren gerçekleşen hızlı büyümesi, yazılı kayıtlara duyulan ihtiyacın artması ile bir kâtip kadrosu ihtiyacı kendini daha belirgin şekilde göstermeye başladı. Kuruluş yıllarında nişancının emri altında bulunan görevliler vardı ve bu yıllarda bürokrasinin neredeyse tüm yükü nişancının üzerindeydi.

Nişancı kalem çalışanları içinde en saygın olanıydı. Nişancı'nın bu önemi Divan-ı Hümayun azâsı olmasından, arazi tahriri ve arazi tahsisatı (has, zeamet, tımar) konularında tam yetki sahibi olmasından ileri geliyordu.³¹

XV. yüzyılda merkezi bürokrasinin gelişmesine bağlı olarak uzmanlaşmış alt kadrolara ihtiyaç doğmuş ve XVI. yüzyılda bu ihtiyaca binaen yeni bürokratik müesseseler ihdas edilmiştir. Başlangıçta bir kâtibin yeterli olduğu bürolarda iş yükünün artması sonucu alt bürolar kurulmaya başlanmıştır. Örneğin; defterdarlık bünyesinde mukataa işleriyle yükümlü bir kâtip bulunuyorken, zamanla Rumeli mukataacısı ve Anadolu mukataacısı olmak üzere bu sayı ikiye çıkarılmıştır. Daha sonra bu kâtipler kalem amiri olmuş ve çalıştıkları bürolar da müstakil hale gelmiştir. XVIII. yüzyılda mukataa işlerinden sorumlu büro sayısı on dörde kadar çıkmıştır.³²

Osmanlı Devleti'nde ordunun yanı sıra en etkili kurum şüphesiz bürokrasiydi. Söğütte bir uç beyliğinden devlete dönüşen Osmanlılarda güçlü bir merkezîyetçi bürokratik gelenek ortaya çıkmıştı. Devletin kuruluşundan itibaren neredeyse yarım asır boyunca tam anlamıyla örgütlenmiş bir kalem dairesi ve kâtip kadrosu bulunmasa da Orhan Bey dönemiyle uzman kâtipler zümresi ortaya çıkmıştı. Osmanlı Devleti'nde kâtipler "kâtiban-ı ahkâm-ı divan" ve "kâtiban-ı hazine-i amire" olarak ikiye ayrılmıştır. İlk gruptakiler nişancıya ikinci gruptakiler ise defterdara bağlı

³⁰ İlber Ortaylı, *Türkiye Teşkilât ve İdare Tarihi*, Cedit Neşriyat, Ankara,2012, s.214-215.

³¹ Findley, *Bürokratik Reform*, s.60

³² Afyoncu, a.g.m, s.183.

olmuşlardır.³³ Kâtipler zümresinin ve kalem çalışanlarının en meşhuru nişancıydı. Yükselme döneminde, nişancı ve başdefterdarın astları olan kişilerin gerçek anlamda bir kalemiyeyi oluşturduğu söylenebilir. Çünkü bu kişiler arazi ve maliye hesaplarını tutan, idari işleri yapan, yazışmaları sağlayan ve kayıtları muhafaza eden memurlardı.³⁴ XVI. asrın başlarında birkaç bürodan oluşan bürokratik yapı XVII. asırda üç ana daire ve 60 alt bürodan oluşan büyük bir organizasyon haline gelmiştir.

Devlet örgütünün merkezi olan ve bütün fonksiyonların toplandığı müessese olan Divan-ı Hümayun zamanla güç kaybedecek ve bu fonksiyonlar önce sadarete ve XIX. asırda müstakil nezaretlere kayacaktır.³⁵

Defterhane-i Amire kontrolünde olan tımar topraklarının önemli bir kısmı, XVI. asrın sonlarında devletin değişim geçirip, tımarla idare edilen toprakların yavaş yavaş iltizam sistemine geçmesi ve avarız tahrirlerinin öne çıkması sebebiyle Maliye daireleri tarafından idare edilmeye başlamıştır. Bunun sonucu olarak defterdarlığa bağlı dairelerin hem önemi artmış hem de büro ve personel sayısı artmıştır. XIX. asrın ilk yarısında işlevleri yok olan ve ortadan kalkan Divan-ı Hümayun'un yerini Avrupa'dan örnek alınarak kurulan bazı nezaretler almıştır.³⁶

Bu asırda devlet işlerinin Divan-ı Hümayundan Bâb-ı Asafî (Paşa kapısı, Babıâli)'ye geçmesi ile Osmanlı Devlet teşkilat yapısı da değişime girmiş oluyordu. Babıâli'nin³⁷ önem kazanmasıyla burada görev yapan memurların önemi kayda değer ölçüde artmıştır. Sadâret Kethüdası, Reisülküttap, Amedî, Beylikçi, Sadaret Mektupçusu en önemli ve kıdemli bürokratlar haline gelirken Divan-ı Hümayun'un gözdeleleri olan Nişancı ve Defter Emîni gibi görevliler karizmalarını yitirmeye başlamışlardır. Artık devlet yönetiminde bürokrasi kökenli memurlar, devletin kilit noktaları olan Vezirliklere, Beylerbeyliklere ve Sadrazamlığa yükselmeye başladı. Bunun sebebi Babıâli'nin merkezi otoriteye karşı güç kazanması ve devlet yönetiminde bürokrasinin ağırlığının hissedilmesi idi.³⁸

1.3.Reform Dönemi Osmanlı Bürokrasisi

XIV. asrın ikinci yarısında Osmanlı kurumlarında çözümler başlamış XVII. ve XVIII. asırlar boyunca da hızlanarak kötüye gidiş devam etmiştir. Fonksiyonlarını yitiren kurumlarda bir takım düzenlemelere gidilse de başarılı olunamamıştır.³⁹ Ancak, Tuna'dan Fırat'a, Ukrayna'dan Habeşistan'a kadar uzanan Osmanlı Devleti XVI. asırda değişen dünya koşullarıyla bir bunalım

³³ Fidan, S., Şahin, K., ve Çelik, F.(2011). Osmanlı Modernleşmesinin Temel Olgularından Biri: Bürokrasi. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (23) , s.117.

³⁴ Findley, *Bürokratik Reform*, s.61.

³⁵ Ortaylı, a.g.e., s.220.

³⁶ Ortaylı, a.g.e., s.408.

³⁷ Babıâli: Osmanlı Türkçesi terimin tam anlamı “yüksek” ya da “büyük kapı” dır. Terim özellikle Avrupalılar tarafından Osmanlı Devletini adlandırmak amacıyla bir hitap biçiminde kullanılır. Babıâli her hangi bir büyük kapı manasında değil, temel idari kurumların yer aldığı bir bina veya binalar manasına gelir.

³⁸ Afyoncu, a.g.m., s.183.

³⁹ Musa Çadırcı, Tanzimat'tan Cumhuriyete Ülke yönetimi, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi, İletişim Yayıncılık, İstanbul, 1985, s.210.*

dönemine girmiş olsa da bünyesinde ki köklü kurumlar ve sağlam bürokratik yapısı sayesinde yeniçağ imparatorlukları içinde ki mevcudiyetini ve gücünü XVIII. asra kadar sürdürebilmiştir.⁴⁰

Osmanlı Devleti'nde XVIII. yüzyıldan itibaren Batı karşısında alınan başarısızlıklar, devlet adamlarında yenileşme hareketlerine gidilmesi gerektiği düşüncesini ortaya çıkarmıştır. Osmanlı Devleti içinde bulunduğu zaafın öncelikli olarak savaşlarda olması yeniliklerinde askeri alanda olması gerektiği fikrini ortaya çıkarmıştır. İslahatların uzun bir dönem salt askeri nitelikte olmasının sebebi de budur. Ancak III. Selim'den itibaren devletin başka sorunları da olduğu anlaşılacak reform sahası daha da genişletilmiştir.

III. Selim'in ıslahatçı ruhu onun için bir baba terbiyesi ve mirasıydı. Babası III. Mustafa'nın padişahlığı sırasında Selim on yaşlarında idi ve o yaşlardan itibaren babasının yanından ayrılmayarak, fikirlerini gözeterik ıslahat düşüncesi içinde yetişmiştir. Selim tahta çıktıktan hemen sonra reform hareketlerine hız vererek kendi devrine adını verecek olan Nizam-ı Cedid ıslahatını başlatmıştır. Nizam-ı Cedid geniş anlamda yeniçeri ocağını kaldırmak, ulemanın gücünü kırmak, devleti Avrupa'nın ilim, sanat, ziraat, ticaret ve birçok sahada yaptığı yeniliklere dâhil etmek için uygulamaya koyduğu yenilik hareketlerinin bütünüdür.⁴¹ Nizam-ı Cedid için idari sistem geleneğini genel hatlarıyla reformize etmeye yönelik ilk adım denilebilir.⁴²

III. Selim ve II. Mahmud benzer reform düşüncelerine benzer politikalara sahip sultanlardı. Her ikisi de yeni bir askeri sistem ihtiyacı olduğunu, yönetim organlarının yeniden şekillenmesi gerektiği düşüncesinde olan ve çağın gereksinimlerine ayak uydurmak için Avrupa'dan sürekli sefaretler gibi yeni teşkilatlar getirip kurmaya çalışan iradeli padişahlardı. Selim sefaretlerini, gençlerin Avrupa dillerinde eğitim alacakları mekânlar haline getirerek yeni bir sivil seçkinler grubu oluşturmayı amaçlıyordu. II. Mahmud ise aynı maksatla 1821'de Rum tercümanların yerini almak üzere kurulan Babiâli Tercüme Odası'nı kullandı.⁴³ Merkezileşmeyi, iktidarın sarayda toplanması şeklinde algılayan II. Mahmud (1808-1839) şahsını uzak eyaletlerde ve dışarıda temsil edecek bir üst düzey hükümet hizmetlileri kadrosuna ihtiyacı olduğunu anladığında, köklü değişimler başladı.⁴⁴ II. Mahmud 1830'larda personel politikasının temellerini atarak, eski kalemiyenin mülkiyeye evrilerek yeni bir sivil bürokrasiye dönüşmesini sağlayan reformlara imza attı.

II. Mahmud devrinde merkezi hükümet örgütünün yapısı değişiyordu ve fonksiyonları azalan hatta ortadan kalkan Divan-ı Hümayun'un yerini II. Mahmud'un Avrupa örneğine göre kurduğu nezaretler almıştı. XIX. yüzyıl

⁴⁰ Ortaylı, a.g.e., s.345.

⁴¹ Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi*, c. V, TTK, Ankara, 2017, s.60-61.

⁴² Findley, *Bürokratik Reform*, s.132.

⁴³ Findley, a.g.m., s.260.

⁴⁴ Findley, *Kalemiyeden Mülkiyeye*, s.25.

başlarında Umur-ı Hariciye ve Umur-ı Dâhiliye nezaretleri kuruldu. Umur-ı Dâhiliye Nezareti 1836'da Sadaret Kethüdalığı'nın yerini alırken Hariciye Nezareti de Reisülküttaplığın yerini aldı.⁴⁵

II. Mahmud daha sonra Hariciye Nâzırı Mustafa Reşid Paşa'nın görüşleri ışığında, Avrupa'daki gibi dâhiliye ve hariciye memurlarını birbirinden ayırdı ve iki nezaretin alt bürokratik yapılanmasını detaylandırdı.⁴⁶

Sultanlığının son dönemlerine doğru II. Mahmud, kalemiyedeki geleneksel çalışma koşullarını ve kolektif yönünü değiştirirken merkez idaresini daha sıkı bir şekilde idaresi altına almış ve yeniden yapılandırma girişimlerinde bulunmuştur.⁴⁷

Osmanlı sultanı Abdülmecid, devleti son dönemlerde içine düştüğü durumlardan kurtarmak için, Mustafa Reşit Paşa'nın kendisine sunduğu layihaları yürürlüğe koymuştur.⁴⁸ 3 Kasım 1839 günü, Hariciye Nazırı Koca Mustafa Reşit Paşa tarafından, Osmanlı tebaasının her din ve sınıftan ahalisini temsil eden ruhani liderlerin, yabancı diplomatların ve kalabalık halkın önünde bir Hatt-ı Hümayun okunmuştur. Bu Hatt-ı Hümayun Osmanlı devlet ve toplum hayatı için bir milat olmuştur. Artık aydın bürokrat zümre, devletin, içi boşaltılmış kurumlarını ve gücünü yitiren merkez otoritesini yeniden kurmak ve sağlamak için hâkimiyeti ele geçirmişlerdir.⁴⁹

Tarihçiler tarafından Tanzimat Fermanı, Gülhane Hatt-ı Şerifi, Tanzimat-ı Hayriye diye de zikredilen bu hattı hümayunu Mustafa Reşid Paşa yüksek bir kürsüden, padişah, bakanlar, ulema, asker ve sivil kıdemli memurlar, Rum ve Ermeni Patrikleri, hahamlar ve elçiler önünde okudu. Gülhane Hatt-ı Hümayun'u ilan edildikten sonra prensipleri belirlenerek yürütülmesine geçildi.⁵⁰

Tanzimat döneminde mülkiye aygıtlarının evrilmesi hız kazanırken mülkiye memurlarının sayısı haddinden fazla artarak on binleri aştı. Sivil bürokrasi birçok yeni ve mühim roller üstlenmeye başladı. Mülkiye artık salt merkez dairelerdeki kâtiplerden oluşmuyor, taşra yönetimi, adalet, eğitim ve nüfus sayımı gibi alanlarda çağdaş bir sivil bürokrasiden umulan pek çok fonksiyonu üstleniyordu.⁵¹

1.4.Osmanlı Devleti'nde Memuriyet Anlayışı

1830'larda II. Mahmud, Osmanlı Devleti personel politikasının temellerini atmıştır. Yukarıda da değindiğimiz gibi ilk nezaretleri kurmuş ve böylelikle memur mertebelerinde yeni bir hiyerarşik düzen oluşturmuştur. Tahsisat sistemi yerine maaş

⁴⁵ Ortaylı, a.g.e., s. 408-409.

⁴⁶ Ali Akyıldız, *Osmanlı Bürokrasisi ve Modernleşme*, İletişim yayınları, İstanbul, 2009, s.53.

⁴⁷ Findley, *Bürokratik Reform*, s. 133.

⁴⁸ Yusuf Oğuzoğlu, *Osmanlı Devlet Anlayışı*, Eren yayınları, İstanbul, 2005, s.76.

⁴⁹ Ortaylı, a.g.e., s. 401.

⁵⁰ Karal, a.g.e., s.170-171.

⁵¹ Findley, a.g.m., s.261.

sistemini getirmiş, tevcihat uygulamasını kaldırmış ve memurların eğitim görebilecekleri ilk laik resmi okulları kurmuştur.⁵²

Bu çalışmada üzerinde duracağımız Gaziantepli memurlar başlığını daha iyi kavrayabilmek ve Osmanlı kalemiye ve mülkiye memurlarının tarihlerine, kalemiyeden mülkiyeye geçiş sürecinin boyutlarına genel bir bakışta bulunmakta fayda vardır.⁵³ XIX. asırda yönetici ve yönetilen sınıf modellerinde belki de reformların doğal bir sonucu olarak bir takım değişiklikler yaşanmaya başladı⁵⁴ Osmanlıda kalemiye önemini yitirerek yerine güçlü bir sivil bürokrasi (mülkiye) kök salmaya başladı. XIX. yy. sonlarına gelindiğinde mülkiye memurları batı ülkelerinde olduğu gibi, yerel yöneticilik, diplomatlık, defterdarlık, müfettişlik, hâkimlik ve buna benzer birçok görevi yerine getiriyorlardı.⁵⁵

Osmanlı Devleti'nde memur olabilmek için konulmuş şartlar vardır. Devlet dairelerine yetiştirilen memurlar usta-çırak ilişkisi içinde yetiştirilirdi. Memur çocukları ve devlet ileri gelenlerinin çocukları kaleme yani devlet dairelerine yetiştirilmek üzere daha çok tercih edilirdi.⁵⁶ Osmanlı'da memur olarak atanabilmek için o büro amirinin ya da nüfuzlu başka bir devlet adamının arzı çok önemliydi ve böyle bir referans veya himaye olmadan bir şahsın memuriyete girmesi neredeyse imkânsızdı.⁵⁷ Memuriyete girişlerdeki yüksek rütbeli memurların desteği oldukça önemliydi ve bu durum daha sonra memuriyete gelen kişinin terfisini de etkilemekteydi. İntisap ile terfi eden memurun konum ve arzusuna göre müntesipleri de yükselebilir veya düşebilirdi. Bu durumu Findley, "Çarkıfelek Hareketliliği" diye nitelendirirken Şerif Mardin, "Alaaddin'in Lambası Hareketliliği" olarak tabir etmiştir.⁵⁸

Daha sonra düzenlemeler getirilecek olan, memurların atama ve terfilerdeki ehliyet ve liyakat esasının uzun süre göz ardı edildiği bilinmektedir. Osmanlı bürokratik sisteminde görev yapan memurlara kâtip denilmekteydi. Osmanlı'nın ilk yıllarında merkez teşkilatında küçük bir memur zümresi dışında resmi olarak örgütlenmiş bürolar ve buralarda görev yapan personel bulunmuyordu. Beyliğin zaman içinde sınırlarının genişlemesi ve bir devlet kimliği kazanması bir bürokratik sistemin zorunluluğunu ve kâtiplik müessesesinin teşkilini zorunlu kıldı. Osmanlı Devleti'nde kâtip zümresinin varlığına dair bilgi ve belgelerin Orhan Gazi devrine kadar dayandığı bilinmektedir.⁵⁹

Osmanlı Devleti'nin ilk yıllarında medreseden eğitim almış fakat kadı veya müderris kadrosu bulamamış kişiler kâtip olarak çalışırdı. XVI. yüzyılın ortalarında

⁵² Findley, *Kalemiyeden Mülkiyeye*, s.25.

⁵³ Findley, *a.g.e.*, s.5.

⁵⁴ Findley, *Bürokratik Reform*, s.17.

⁵⁵ Findley, *Kalemiyeden Mülkiyeye*, s.6.

⁵⁶ Ahmet Gündüz, *Sicill-i Ahvâl Defterlerine Göre Kırşehir Doğumlu Memurlar*, *History Studies*, 2011, s.132.

⁵⁷ Afyoncu, *a.g.m.*, s.185.

⁵⁸ Findley, *Bürokratik Reform*, s.43.

⁵⁹ Terzi, *a.g.e.*, s.180.

bürolar çalıştıracakları elemanı kendi bünyelerinden çıkarmaya başlamışlar ve böylece profesyonel bir memur zümresi ortaya çıkmıştır.⁶⁰ Usta-çırak ilişkisi içerisinde yetiştirilen memurlar, çırak olarak girdikleri kalemlere on iki yaşlarında da devam etmişlerdir. Hatta evlerinde özel dersler almış, camilerin bitişiğinde sıbyan mekteplerine gitmişlerdir. Yeni yetişmek isteyen bu çıraklara şakird denirdi. Hocalık yapan en yüksek rütbeli memurlara hâceler denirdi. Kalemde tahsilini tamamlayan çıraklar eğitiminin tamamlandığının nişanesi olarak bir mahlas alırlardı.⁶¹

Hâceler, şakirdlere kitabet, inşa, yazı çeşitleri hesap ve defter usullerini öğretmişler ve şakirdlere mahlasını alana dek evrak getir götür işlerini yaptırmışlardır. Bu mahlas, eğitimin tamamlandığını göstermesinin yanı sıra büroda yapılan işlemin hangi memur tarafından yapıldığını da gösterirdi. Bu yöntem bir nevi suistimallerin önüne geçmek için alınan bir tedbirdi. Bir şakirdin hedefi önce bir kâtip sonra kalemde denetimle ilgili bir mevkide (kisedâr, malikâne halifesi, zimmet halifesi) olmak ve sonra ilk dairesi dışında makamlara geçerek hızlı bir yükselişle hâcegan, (kalem amiri) olmak ve bürokratik seçkinlerin arasına girmekti. Sonrasında elbette bürokrasinin en üst basamaklarına tırmanarak defterdar, sadret kethüdası, reisülküttap gibi mevkilerde bulunmak ve memurluğun en yüksek mertebesi olan sadrazam olmaktı.⁶²

1838 senesinde kâtiplerin terfilerine imtihan esası getirilmiştir.⁶³ Tanzimat devri öncesinde memurların tayinlerinde keyfi işlemler olduğu görülmektedir, rüşvet, adam kayırma ve hatır gönül işleri ön planda tutulmuştur.⁶⁴

Gülhane Hatt-ı Hümayunu'nun ilanından yaklaşık dokuz ay önce memur yetiştirmeye yönelik en mühim girişim *Mekteb-i Maarif-i Adliyye'nin* kurulması olmuştur.⁶⁵ Değişen bürokratik yapının ihtiyaç duyduğu şekilde memurlar yetiştirmekte yetersiz kalan geleneksel eğitim yerine açılan *Mekteb-i Maarif-i Adliyye* ve *Mekteb-i Ulum-i Edebiyye* adındaki orta dereceli okullar açılmıştır. Bu Okulların adındaki Adliyye kelimesine bakarak bazı Eğitim Tarihi kaynaklarında yanlış olarak belirtildiği gibi, adalet organlarına eleman yetiştiren okullar olduğu anlaşılmamalıdır. Bu okullar II. Mahmud zamanında, onun emri ile kurulan ve devlet dairelerine memur adayı yetiştiren okullar olup adları, II. Mahmud'un mâhlası olan Adli'den faydalanılarak verilmiştir. Bu okulların amacı genel idareye eleman yetiştirmek olmuştur. Bu okullar, Bâb-ı Âlî ve Bâb-ı Defterdarı Mekteplerine benzer amaçla kurulmuş olup, ilköğrenimini kendi kendine tamamlamış, fakat her hangi bir devlet dairesine memur olarak girme yeteneğinden yoksun bulunmuş olanların yetiştirilmeleri için açılmıştır.⁶⁶

Bu okullar sadece klasik eğitim vermiyordu. Müfredatlarında Fransızca, dersleri de vardı. İyi niyetle atılmış bu adımlar pratikte beklenen başarıyı

⁶⁰ Afyoncu, a.g.m., s.184.

⁶¹ Gündüz, a.g.m., s.132.

⁶² Afyoncu, a.g.m., s.184.

⁶³ Akyıldız, a.g.e., s.49.

⁶⁴ Gündüz, a.g.m., s.132.

⁶⁵ Akyıldız, a.g.e., s. 49.

⁶⁶ Ali Çankaya, *Yeni Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler (Mükiye Şeref Kitabı)*, C.1, Ankara, Mars Matbaası, 1968-1969, s.18.

karşılımadı.⁶⁷ Bu düzenlemeyle memurların dairelere girişinde ki usuller de belirlendi. Aday memurlarda bazı özellikler aranırdı. Bunların başında iyi ahlaklı olma, sır tutma, dürüstlük ve arkadaşlarına dikkat etme gibi özellikler gelirdi.

Daha sonra *darülmaârif* ve *rüşdiye* mekteplerinde eğitimini tamamlayanlarda devlet dairesine memur olarak alınmaya başladı. Eski usulde kendi bürosunun pratik bilgisi haricinde çok fazla bir şey öğrenemeyen memurların, bu yeni sistemle dünyadaki gelişmelerden bihaber yetişmemeleri amaçlanmıştır. Memuriyete girişte, atamalarda ve terfilerde de akrabalık, iltimas ve adam kayırma gibi yöntemlerin bir kenara bırakılarak daha adil bir dokuya kavuşulması amaçlanmıştır.⁶⁸

Klasik dönem Osmanlı'da memurların maaşları ve maaşlarını alma usulleri değişkenlik gösteriyordu. Devletin kuruluş yıllarında kurumsallaşmış bir yapı olmaması nedeniyle işler az sayıda personelle yürütülüyordu ve bu dönemden maaşları hazineye nakit alınıyordu. XVI. yüzyılın son dönemlerinde memur maaşları sâlyane adı verilen yıllık ücretlendirme şeklinde verilmeye başlandı. Devletin büyüyüp genişlemesine paralel olarak istihdam edilen memur sayısı da arttı ve böylece maaş yerine hizmet karşılıkları farklı yollarla ödenmeye başladı. Kimi memurlar tımar, zeamet gibi yıllık tahsisat şeklinde gelirlerini almışlar, kimileri de kalemlerde yapılan işlemlerden harç parası şeklinde ödeme almışlardır. Bazı memurlar (kâtipler) gelirlerini hizmetlerindeki başarılarına veya tecrübe yılına göre günlük olarak hesaplanarak üç ayda bir nakit olarak almışlardır. Bunlara *Ulufeli kâtipler* denilmiştir. Memurların hepsi farklı birer gelir grubunu oluşturmaktadır.⁶⁹

Daha önce bahsettiğimiz iyi niyetlerle kurulan orta dereceli okullar ne yazık ki uygulamada yetersiz kalmışlardı. Osmanlılar bunun üzerine memur ihtiyacını gayrimüslimlerden karşılamaya yönelmiştir. Artık Osmanlı gayrimüslimlerinde miralay rütbesinde ve bürokraside birinci sınıf rütbelere yükselebileceğini söylüyordu. Müslüman halkın bu durumdan duyduğu rahatsızlığı dindirmek için 7 Mayıs 1855'te Nizamname şeklinde yayınlarak halka teminat vermiş oluyordu.⁷⁰ Bir yıl sonra kaçınılmaz gelişmelerin ve dış baskıların sonucu olarak Islahat Fermanı ilan edilmişti. Âli ve Fuad Paşalar bu fermanın içeriğinden dolayı oldukça eleştirilse de onları eleştirenlerden Mustafa Reşid Paşa sadrazam olsaydı belki de kendisi de aynı şeyi yapacaktı. Islahat Fermanı, Tanzimat Fermanı devri devlet adamları kadar günümüz tarihçileri arasında da tartışılan bir belge olmuştur.⁷¹

Kırım Harbi'nin son yıllarında hazırlanan ferman, tanzimat devrinin bir merhalesi olarak görülse de şekil ve yapı itibarıyla ve etkileriyle birçok noktalarda Tanzimat Fermanından ayrılır. Bu fermanla Osmanlı Devleti'ndeki Hristiyan tebaaya

⁶⁷ Bernard Lewis, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, TTK yayınları, Ankara, 1993, s.85.

⁶⁸ Akyıldız, a.g.e., s.49-50.

⁶⁹ Terzi, a.g.e., s.195.

⁷⁰ Engelhardt, *Tanzimat ve Türkiye*, Kaknüs yayınları, İstanbul, 2017, s.127-128.

⁷¹ İlber Ortaylı, *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2017, s.129-130.

haklar ve imtiyazlar tanınmış gayrimüslimlerinde devlet memuru olması ve yükselmesi önünde ki engeller kalkmış oluyordu.⁷²

III. Selim ve II. Mahmud dönemlerinde başlayan reformlar ile sivil bürokrasi büyük bir değişim geçirmiştir. Fermanların ilanı reform hareketleri ve değişimlerle Tanzimat dönemi bürokrasisinde memurlar arasında birtakım kültürel ayrışmalar olmuştur. Bu ayrışmaların sebepleri olarak yeni okullar açılması, medrese tedrisatına devam edilmesi daha önce yalnızca tercüman, mimar, hekim gibi mesleklerde bulunan gayrimüslimlerin ıslahat fermanıyla önemli ve yüksek rütbeli memuriyetlere girebilmesi örnek gösterilebilir. Bu bağlamda sivil bürokraside üç farklı kültür ortaya çıkmıştır. Bunlar; “Gelenekçi Müslüman Memurlar, Modernist Müslüman Memurlar ve Gayrimüslim Memurlardır”.⁷³

Klasik dönemde Osmanlı emeklilik sistemine baktığımızda *tekaüd* kavramıyla karşılaşıyoruz. Tekaüd Osmanlı terminolojisinde emeklilik anlamına gelmektedir. Emeklilik yaşı klasik dönemde memurlar için sınırsızdır, yani diğer bir deyişle emeklilik yaşı söz konusu değildir. Azledilme, ihtiyarlık, sakatlık, savaşlarda yaralanarak gazi olmak, iş göremez duruma gelmek gibi sebepler haricinde çalışma hayatı sınırsızdır. Bir büroda 50 yıldan fazla çalışan memura rastlandığı gibi 90-100 yaşına kadar da memuriyette kalanı görmek mümkündür. Memurlar iş göremeyecek hale geldikleri zaman hekimbaşı ve çavuşbaşı kontrollerinden sonra gerekli muamelesi yapılarak tekaüd beraati (emekliye ayrılma) verilirdi. Giden memurun yerini mahlûl (boş) kalmaması için o birimin amiri mahlûl olan kadroya atanacak kişiyi arz yazısı ile sadarete bildirirdi.⁷⁴

Osmanlı memurlarının çalışma usullerine baktığımızda uzun mesai saatleri ile karşılaşıyoruz. Osmanlı bürokrasisi Topkapı Sarayı'nın ikinci avlusunda yer alan ve Divan-ı Hümayun toplantılarının düzenlendiği kubbe altında toplanıyordu. Kâtipler ikinci kubbenin altında çalışırken, bürokrasinin evrak ve defterleri ise üçüncü kubbenin altında bulunan yer ile kubbe altının yanındaki maliye defterhanesinde bulunuyordu. Divan toplantılarının olduğu günlerde defterhane ve maliye defterhanesi padişahın sadrazamda bulunan mührü ile defterdarın gözetiminde mühürlenir ve açılırdı. XVII. yüzyıldan itibaren Bâbîâlî önem kazanınca bürokrasi işlerinin önemli kısmı buraya geçmiştir. Divan-ı Hümayun eski önemini yitirse de Paşakapısı (Bâbîâlî) ile koordineli olarak faaliyetlerini yürütmüşlerdir.

Memurların mesai saatlerinin uzun olduğu, bu konuyla ilgili birçok kez emirler çıkarılmasından anlaşılmaktadır. Bu emirlerin sıklıkla tekrarlanması memurların mesai saatlerine uymadıklarını ve görevlerini aksattıklarını göstermektedir. 27 Nisan 1777'de Sadrazam Darendeli Mehmed Paşa defterdar kapısına gelip mevkufat kisedarından başka memur göremeyince bir emir çıkartarak çalışma saatlerini düzenlemiştir. Memurlar işe sabah namazından hemen sonra gelip

⁷² Karal, a.g.e., s.248-249.

⁷³ Sunay, a.g.t., s.36.

⁷⁴ Terzi, a.g.e., s.201-202.

akşam namazından önce çıkarlardı ve mesai saatleri mevsimlere göre değişiklik gösterirdi. 30 Kasım 1777'de çıkan bir emirle perşembe ve pazartesi günlerinin tatil olduğu belirtilmektedir.⁷⁵

2.SİCİLL-İ AHVÂL KOMİSYONU

2.1.Sicill-i Ahvâl Komisyonunun Kuruluşu ve İşlevi

Tanzimat fermanıyla memurların karar ve icraatlarında keyfi cezalar uygulanmayacağı güvencesi verilmek istenmiştir zira suçsuz oldukları halde cezalandırılan, iftiraya uğrayan, idam edilen birçok devlet adamı vardı. Tanzimat fermanıyla bunun önüne geçilmek istenmiştir. Fuad Paşa'nın Sultan Abdülaziz'in hoşuna gitmeyen bir cesareti karşısında söylediği şu sözler bu bakımdan oldukça önemlidir. "Efendim bizden evvelki vezirler orta kapıda celladın beklediğini bildiği halde yine büyük padişahlara doğruyu söylemekten çekinmezlerdi. Allah'a şükür yüksek adaletiniz sayesinde bizim öyle bir korkumuz yoktur."⁷⁶

II. Abdülhamid'in saltanatı ve Jön Türk dönemi, tanzimatın devamı niteliğinde görülmüştür. Bu dönemde reform, taşra yönetimi, eğitim ve adalet gibi birçok alanda benzer gelişimini sürdürmüştür. Sultan Abdülhamid'in tahta çıkışıyla özellikle sivil bürokrasi çok önemli değişiklikler geçirmiştir.

II. Abdülhamid saltanatını sağlamlaştırarak, II. Mahmud'un merkez otoritesi politikasına benzer olarak, sivil bürokrasiyi kendisine tabi bir konuma gerileterek merkezci idare şeklini kuvvetlendirmiştir.⁷⁷ Bu dönemde bürokrasi üzerindeki denetim yeniden kurulmaya başlanmış ve personel politikası ile ilgili reformlar çıkarılmaya başlanmıştır. 23 Aralık 1876'da Beyazıt Meydanı'nda eski ve yeni vükela, ulema ve askeri rical önünde ilan edilen ve anayasal düzene geçişi sembolize eden Kanun-i Esasi bunlardan biri olmuştur.⁷⁸

Sultan Abdülhamid devrine kadar mülkiye ve adliye memurları ile ilgili düzenlenmiş bir sicil usulü yoktu. 1877'de ilk kez bir kararname ile Şer'iyye ve Askeriye'ye bağlı olan memurlar dışında tüm memurların sicillerinin tutulması mecburiyeti kabul edilmiştir.⁷⁹ II. Abdülhamid saltanatı boyunca memur istihdamı, sicil kayıtlarının tutulması, memurların özlük haklarının güvence altına alınması konuları üzerinde özellikle durmuştur. Abdülhamid yetkin ve işine bağlı bir memur sınıfı oluşturmak istemiştir. Eğitimde kaliteyi artırmak için 1859'da açılmış olan Mülkiye Mektebi'nde önemli reformlar gerçekleştirmiştir. 1877'de okul müfredatı üç yıldan beş yıla çıkarılmış, modern bilimler de programa dâhil edilmiş ve taşradan gelen öğrenciler okulun yatılı bölümüne kabul edilmiştir.⁸⁰

⁷⁵ Afyoncu, a.g.m., s.189.

⁷⁶ Abdullah Soydan, Tanzimat'ın Memurları, *Türkler Ansiklopedisi*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s.1207.

⁷⁷ Findley, a.g.m., s.261.

⁷⁸ Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi*, C. VIII, TTK, Ankara, 2011, s.8-9.

⁷⁹ Karal, a.g.e., s.334.

⁸⁰ François Geogon, *Sultan Abdülhamid*, İletişim yayınları, İstanbul, 2015, s.336.

Osmanlı Devleti bünyesinde çalışan, müslim veya gayrimüslim tüm memurların biyografilerinin kaydedildiği, hizmetlerindeki değişikliklerin takip edildiği aşamaları kaydeden sicillerin kayıt altına alınması konusunda ilk ve önemli bir çalışma niteliği taşıyan “Sicill-i Ahvâl Komisyonu” II. Abdülhamid’in saltanatının başlangıcında 5 Şubat 1879 (H.13 Safer 1296) tarihinde kurulmuştur. Bu komisyonla ilk defa, şer’iyye, askeriye ve zaptiye dışında kalan, mülkiye, adliye, maliye, evkaf gibi dairelerdeki her personelin tek tek biyografisi kayıt edilmiştir.⁸¹

Komisyonun kuruluşu ve amaçları İrade-i Seniyye’de açıkça belirtilmiştir. İlk zamanlarda “Sicill-i Ahlâk” diye adlandırılmışsa da daha sonra “Sicill-i Ahvâl” olarak ismi değiştirilmiştir.⁸²

Komisyon kurulduktan sonra hangi esaslara göre sicil muameleti uygulanacağına dair bir talimat hazırlanmıştır. Memurların sicil kaydıyla ilgili girişim olan “Ahvâl-i Memurîn Sicilli Komisyonu Talimatı” on beş maddeden oluşmaktaydı. Birinci maddede tercüme-i hâl varakası vermekle mükellef olanlar belirtilmiştir. Kısa bir süre sonra edinilen tecrübelerle sicil muameleti uygulamasında bazı noksanlar olduğuna kanaat getirilmiştir. Komisyonun kuruluşundan on üç ay sonra Sicill-i Ahvâl Talimatına Zeyl adıyla sekiz maddelik bir ek yapılmıştır.⁸³

Tercüme-i hâl varakalarının nasıl doldurulması gerektiği, bulunan memuriyetteki giriş-çıkış tarihi, maaş miktarı, rütbe, nişan tarihleri, tebdil ve terfi tarihleri gibi bilgilerin ayrıntılı olarak hangi takvimlerde yazılacağı bu zeyl ile daha sistemli hale getirilmeye çalışılmıştır. Ayrıca sicil talimatı zeyli ile tercüme-i hâl evrakının nasıl korunacağı tasnif ve dosyalama biçimi, sicil muameletinin nasıl yürütüleceği de açıkça belirtilmiş ve Bâbîâli’de bir şube teşkili kararlaştırılırken vilayetlerde bu görev evrak müdürlerinin vazifesine verilmiştir.⁸⁴

Memurların sicil işlemleri 1896 yılına kadar Sicill-i Ahvâl Komisyonu tarafından yürütülmüş, bu komisyonun lağvedilmesinden sonra yerine Memurun-i Mülkiye komisyonu kurulmuştur. Hükümleri feshedilen Sicill-i Ahvâl İdaresi Memurun-i Mülkiye komisyonu bünyesinde aynı sicil nizamı ile bir alt birim olarak çalışmalarını sürdürmüştür.⁸⁵

2.2.Sicill-i Ahvâl Komisyonu Kalemleri

1879’da devletin istihdam ettiği personel hakkında bilgileri ulaşabilmesi ihtiyacı sonucu Sicill-i Ahvâl Komisyonu kurulmuştu. İlk zamanlar da imkânsızlıklardan dolayı iş bölümüne gidilememiş ve bir iç yönetmelik oluşturulamamıştı. Daha sonraları vazife taksimi ihtiyacı ile sicil dairesinin yazı kurulu sorunlu oldukları kayıt tutma, yazışmaları yapma, belge, defter, istatistikleri

⁸¹ Atilla Çetin, Sicill-i Ahvâl Defterleri ve Dosyaları Hakkında Bir Araştırma, *Vakıflar Dergisi*, 2005, S.29, s.89.

⁸² Çetin, a.g.m., s.89.

⁸³ Gülden Sarıyıldız, *Sicill-i Ahvâl Komisyonu’nun Kuruluşu ve İşlevi (1879-1909)*, Der Yayınları, İstanbul, 2004, s.117-118.

⁸⁴ Sarıyıldız, a.g.e., s.117-118.

⁸⁵ Sarıyıldız, a.g.e., s.120-121.

düzenleme gibi işlerin türüne göre tescilat, tedkikat ve evrak kalemleri adıyla üç şubeye ayrılmıştır. Bu üç kalem imkânsızlıklar nedeniyle aynı odada görev yapmak zorunda kalmıştır.⁸⁶

2.2.1.Tescilat Kalemî

Tescilat kaleminin esas görevleri dört kısma ayrılmıştı. Bunlardan birincisi ve en mühimi vukuat idi. Vukuat, göreve başlamış memurun daha sonra ki durumunda terfi, rütbe, nişan, ceza, görev değişikliği, ilave memuriyetler, maaş artışı-azalışı, azil, tekaüt, istifa gibi meydana gelen olumlu-olumsuz gelişmeleri ifade eder. Tescilat kalemî, bütün devlet memurlarının, istihdamından, hizmetlerinin ve hayatlarının sonuna kadar azil ve tayinlerini, rütbe ve nişanlarını, maaş artışlarını, memuriyetlerinin değiştirilmesini ve becayişini düzenlerdi.

Tescilat kaleminin bunların dışında görevleri de vardı. Memuriyetten ayrıldıktan sonra istihdamlarının uygunluğunu gösteren Şûrây-ı Devlet ve mensup oldukları nezaret encümeninden eklenen kararları, Sıhhiye ve Tekauit Nezaretleri cetvellerinin içine aldığı muamelatı, ecnebi nişanlarına sahip olanlara ve ilave memuriyet olarak bazı komisyonlarla, tahkik memuriyetlerine ve diğer hizmetlere tayin edilenlere ait vukuatı tercüme-i hâl varakalarına ilave etmek padişah iradeleri ve eklerini özel defterine yazmak, vukuatla ilgili her türlü belirsizlik ve eksikliğin giderilmesiyle ilgili olarak daireler, şubeler ve vilayetlerden gerekli olan istilam müsveddelerini düzenlemek gibi önemli sorumluluklar yüklenmiştir.⁸⁷

Tescilat kalemine ait görevlerin ikincisi; Bütün tercüme-i hâl varakalarını ve vukuat zeyillerini esas defterlerine aslı gibi ve harfiyen kaydederek, numaralarını yazmak, memurların adet, sınıf ve derecesi, milliyet, kavmiyet, tabiiyetleri hakkında istatistik tutarak “hülâsat’ül kuyud” cetvellerini (istatistik) tertip ve tanzim etmek olarak belirtilmiştir.

Kalemin üçüncü görevi “fihrist muamelesi” olarak belirtilmiştir. Fihrist muamelesi yetkililerine yüklenen görevler, vukuattan çıkan zeyiller üzerine memurların azil ve tayinlerine, rütbe ve nişanlarını, memuriyet değişikliklerini, fihrist defterlerine işaret ve memurların isim ve babalarının isimleriyle memuriyetlerini ve tercüme-i hâl varakaları numaralarını “hurûf-i hecâ” defterlerine yazarak, merkez dairelerden ve vilayetlerden gelen birinci ve ikinci sınıf tercüme-i hâl evrakını alarak vâride (gelen) defterlerine kayıt; ikinci olarak mükerrer olup olmadıklarını esas kayıtlara başvurarak tetkik etmek ve tasdikli suretleri için gerek merkez dairelerden talep ve gerekse sahipleri tarafından müracaat olduğunda, kayıtlar ayrıntıları ile araştırılarak tercüme-i hâllerinin sicil numaralarını bulmak ve müsevvidlere (müsvedde yapanlar) havale edilmiş olan tercüme-i hâlleri jurnal defterine dâhil ederek imza ettirmek, tescil edilen tercüme-i hâllerin numaralarını mahsus defterlerine yazmak; sicil dairelerinin kuruluşunda vücuda getirilen ve senelerce ayrıntılı olarak

⁸⁶ Sarıyıldız, a.g.e., s.16-17.

⁸⁷ Sarıyıldız, a.g.e., s.17-18.

yapılan incelemelerin etkisiyle kullanılamayacak derecede yıpranmış olan birinci ve ikinci sınıf fihrist defterlerini bütünüyle yenilemek olmuştur.

Tescilat kaleminin dördüncü görevi; devlet dairelerinden ve sahipleri tarafından talep edilen, birinci sınıftan tescil edilen ve ait olduğu şubelerle komisyonlara gönderilmesi gereken tercüme-i ahvâllerin tasdikli suretlerinin el yazısıyla birer kopyasını çıkarmak olarak belirlenmiştir.⁸⁸

2.2.2.Tedkîkât Kalemi

Sicill-i Ahvâl dairesini oluşturan kalemlerden ikincisi *tedkîkât kalemi* idi. Her türlü tercüme-i hâl evrakının araştırılması ve özetlenmesiyle içerdikleri bilgilerin resmi kayıtlara uygun olup olmadığının tespiti bu kalemin görevlerindendi. Tedkîkât kaleminin görevleri üç kısma ayrılmıştır.

Birincisi, ikinci sınıf tercüme-i hâl varakalarını tashih ve eksikliklerinin tamamlanması. Birinci sınıftan olarak aynen gelen tercüme-i hâl evrakının incelenerek tercüme sahibinin varakasında beyan ettiği hizmet ve memuriyetlerin resmi kayıtlara dayandırılması için ilgili olduğu daire, nezaret ve vilayetlerden yazılı bilgi isteme, istenen cevapların gecikmesi durumunda tekidnâmeleri düzenleme ve noksanlarını giderdikten sonra hülâsa müsveddelerini yazmaktan ibarettir.

İkincisi; *tedkîkât ve tescîlât kalemleri* ifadesiyle Sicill-i Ahvâl Müdüriyet-i Umumiyesi ve Sicill-i Ahvâl Müdüriyeti'nden merkez dairelerle, vilayetlere ve sicil şubeleriyle, husûsi sicil komisyonlarına yazılan tezkereler, yazışmalar ve telgrafnameler, müzekkirelerle taltifât evrakının müsveddelerini temize çekme vazifesiydi.

Üçüncüsü ise Sâlnâme-i Umûmi'yi tertip etmektir. Tedkikat kaleminde sâlnâme hazırlamakla görevli memurlar yoktu. Sâlnâme hazırlamak ilave bir görev olarak komisyona verildiğinden, sâlnâme hazırlanma zamanlarında Sicill-i Ahvâl Daire-i Umûmiyesi'nin üçte bir oranında memurları bu iş ile meşgul olurlardı.⁸⁹

2.2.3.Evrak Kalemi

Evrak kaleminin görevi gelen ve giden evrakı kaydetmek, ilgili yerlere sevk ederek sahiplerine verilecek tercüme-i hâl suretlerini teslim etmek, asıl sicillerle diğer kayıt defterlerinin ve tercüme-i hâl varakalarıyla ilgili evrakı, kitap, risale ve diğer müellefâtı korumaktır.

2.3.Sicill-i Ahvâl Defterleri

Osmanlılar, çeşitli meslek mensuplarının biyografilerini ihtiva eden eserler meydana getirmişlerdir. Müverrihler ise her yılsonunda o yıla ait vefeyatı kaydederek biyografi çalışmalarına hizmet etmişlerdir. Çalışmamızda üzerinde durduğumuz Osmanlı memurlarının sicil kayıtları, bu kayıtların tutulmasındaki itina ve resmiyet bize Osmanlıların biyografi yazımına verdikleri önemi göstermektedir.

Kayıtlardan çıkarılan biyografiler günümüzde Başbakanlık Arşivinde korunan 201 adet Sicill-i Ahvâl defterinde saklanmaktadır ve belgeler araştırmacılara açıktır. Aranılan şahıs, baba adı bilindiği takdirde daktilo edilmiş alfabetik kataloglardan kolaylıkla bulunabilir. Defterlerde her memur için iki sayfa ayrılmıştır, iki sayfanın yetmediği istisnai durumlarda sayfanın kenarına devamının hangi cilt ve sayfada

⁸⁸ Sarıyıldız, a.g.e., s.19-20.

⁸⁹ Sarıyıldız, a.g.e., s.20-21.

olduğu yazılmıştır. Biyografiler tek kaleminden çıktığı halde bazılarında sonradan ilaveler vardır ve mühür basılmıştır.⁹⁰

Başlangıçta sadece bürokratik ihtiyaçlara cevap alabilmek için teşekkül ettirilen bu defterler ve dosyalar, zamanla çok değerli bir arşiv fonu haline gelmiştir. Sicill-i Ahvâl defterinde 92.137 devlet memurunun biyografileri kaydedilmiştir. Bu kaynak, personelin tayin, terfi ve azli gibi konularda devlet hizmetlerine büyük fayda sağlamıştır. Günümüzde ise, araştırmacılar ve tarihçiler için XIX. ve XX. yüzyıl başındaki Osmanlı bürokratları hakkında ki bilgileri birinci elden kaynaklardan ulaşma olanağı sağlamaktadır. İlerleyen yıllarda, bu defterlerin devamı niteliği taşıyan memur sicil dosyaları tutulmuştur. Bu sayede 200.000'i aşan devlet memurunun biyografisi zaptedilmiştir.⁹¹

Sicil, sözlükte “resmi belgelerin kaydedildiği kütük, devlet memurlarının resmi vukuatlarını ihtiva eden defter”, Sicill-i Ahvâl ise “memurların tercüme-i hâllerinden resmiyete intikal eden hususlar” anlamına gelir. Genellikle Sicill-i Ahvâl Defterleri olarak bilinen defterler, yakın dönem Osmanlı biyografi yazımında başvurulan en önemli kaynaktır. Sicill-i umumi ve esas künye defterleri olarak adlandırılırlar.⁹²

Bu defterler memur adlarına göre alfabetik sıra ile düzenlenmiştir. Bu şekilde oluşturulmuş 17 fihrist vardır. Harf inkılabından sonra Latin harflerine çevrilmiştir. Defterlerde kayıtlı bulunan memurların doğum tarihleri hicri 1200 ile 1310 (1786-1892) yılları arasını kapsadığı belirtilmiştir. Bu sicil kayıtları dönemin önemli bürokratlarından Ahmet Cevdet Paşa'nın çabalarıyla tutulmaya başlanmıştır. Bu sebeple ilk tutulan defterler Ahmet Cevdet Paşa'ya aittir.⁹³

II. Meşrutiyetin ilanı ve Kanun-i Esasi ile birlikte, sicil uygulamasında farklı bir usul ortaya çıkmıştır. Kanun-i Esasi hükümlerine göre artık her daire memurunu kendisi seçeceğinden, umûmi sicillere gerek kalmamıştır. Böylece bu uygulamaya son verilerek bundan sonra her memur için kendi dairesi tarafından hususi sicil dosyaları oluşturulmasına karar verilmiştir. Artık memurların sicilleri, Sicill-i Ahvâl Defterleri olarak bilinen umumi sicillere geçirilmemiş, 1914 tarihli yeni sicil nizamnamesi ile memurlara tasdikli tercüme-i hâl varakaları yerine, sicil cüzdanları verilmeye başlanmıştır.⁹⁴

Sicill-i Ahvâl-i Memurin Komisyonu 1922 yılına kadar görevini sürdürmüştür.⁹⁵

Başbakanlık Osmanlı Arşivinde yer alan ve Osmanlı Devleti'nin son elli yılına ait çok değerli bilgileri bünyesinde barındıran Sicill-i Ahvâl Defterleri gerçek bir biyografi hazinesidir. Bu defterler yakın tarih araştırmacıları için zengin bilgiler ihtiva etmektedir.

⁹⁰ Mübahat S.Kütükoğlu, Sicill-i Ahvâl Defterleri'ni Tamamlayan Arşiv Kayıtları, *Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, S.12, 1998, s.141-142.

⁹¹ Çetin, a.g.m., s.89.

⁹² Gülden Sarıyıldız, Sicill-i Ahvâl Defterleri, *İslam Ansiklopedisi*, C.37, İSAM Yayınları, s.134.

⁹³ Sarıyıldız, a.g.m., s.135.

⁹⁴ Sarıyıldız, *Sicill-i Ahvâl Komisyonunun Kuruluşu ve İşlevi*, s.168.

⁹⁵ Çetin, a.g.m., s.93.

Sicill-i Ahvâl Defterleri ile ilgili olarak kaleme alınan ve bu defterlerin mahiyetini, usul ve esaslarını açıklayan ilk tarifname “Sicill-i Ahvâl Talimat-ı Umumiyesi ve Zeyli ile Tarifnamesi Ahkâm-ı Münderecesini Tavzihan ve Tadilen Vaz Olunan Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye Sicill-i Ahvâl Kanunname-i Umumiyesi” ismiyle yayınlanmıştır. Sicill-i Ahvâl Kanun-i Umumisi 8 fasıl ve 39 maddeden müteşekkildir.⁹⁶

Birinci fasıl Sicill-i Ahvâl’in tarifine ayrılmıştır. İkinci fasıl Sicill-i Ahvâl’e kaydolmakla mükellef olanlar hakkındadır. Üçüncü fasıl Terceme-i hal evrakının nasıl kaydedileceğine dair olup üçüncü maddeden on üçüncü maddenin sonuna kadar maddeler halinde ifade edilmiştir. Dördüncü fasıl ise tercüme-i hâl ve mevcut evrakın nelerden teşekkül ettiği ile ilgilidir. Bu evrakların nerelerden alındığı, kimler tarafından tasdik edildiği, hangi okullardan ne tür evraklar alındığına dair konuları da içerir. Beşinci fasıl ise; Tercüme-i hâl varakalarının Sicill-i Ahvâl Dairesine nasıl ulaştırılacağı ile ilgili bilgileri açıklar. On altı ve on yedinci maddelerde de bu konuyu destekler bilgiler mevcuttur. Altıncı fasıl tercüme-i hâl evraklarının Sicill-i Ahvâl Dairesinde hangi işlem aşamalarından geçeceği ile ilgili konuları izah eder ve on sekizinci maddeden yirmi üçüncü maddeye kadar aynı konular işlenmiştir. Yedinci fasılda temel siciller ile kayıt defterinin teferruatının nasıl olacağı anlatılmıştır. Yirmi üç, yirmi dört ve yirmi beşinci maddeler de buna ayrılmıştır. Sekizinci ve son fasıla gelindiğinde kütüğe kaydedilmelerin nasıl olacağı ve aşamalarının nelerden ibaret olduğu hakkındadır. Yirmi altıncı madde ile otuz ikinci madde arası bu bilgileri içermektedir.⁹⁷

Sekizinci fasıldan sonra “mevad-ı şetta” ifade edilen ve çeşitli maddelerden oluşan ve bu fasıllara girmeyen maddeler bulunur. Bu bölüm yedi maddeden oluşup, otuz üçüncü maddeden otuz dokuzuncu maddenin sonuna kadardır. Bu maddelerde memuriyete yeni atanacak kişilerin tayinlerinin hangi hallerde yapılacağı, maaşla ya da mülazemetle yeniden meuriyete geçmek isteyenlerin hangi aşamalardan geçeceği, memuriyete geçişte yanlış beyanda bulunanlar hakkında ne tür işlem yapılacağı, şehadetnamesini alan her bir memurun bu evrakı muhafazası ve gerektiğinde ibrazının ne şekilde olacağı, bu evrakların nereden ve nasıl alınıp verileceği, hangi defterlere kaydedileceği konuları anlatılmıştır. Zeyl bölümünde ise sicill-i ahvâl reisi ile genel müdürünün bahsi geçen kanunnamenin korunması ve uygulanması konusunda sorumluluk sahibi olduğu kaydedilmiştir.⁹⁸

Sicill-i Ahvâl Defterleri daha önce de bahsedildiği gibi salt memurların özgeçmiş kayıtları olmayıp, diğer pek çok alanda da araştırmacılara önemli veriler sunan birinci elden kaynak niteliğindedir. Bu defterler sayesinde bazı kurumların tesis veya lağvediliş zamanları ile ilgili çıkarımlara ulaşmak mümkündür.

⁹⁶ Yunus Özger, *Sicill-i Ahvâl Defterlerine Göre Osmanlı Bürokrasisinde Yozgatlı Devlet Adamları*, IQ Kültür Sanat Yay., İstanbul, 2010, s. 24.

⁹⁷ Talip Mert, *Sicill-i Ahvâl Defterleri ve Buna Dair Yayınlanan Nizamnameler-I, Arşiv Araştırmaları Dergisi*, 2000, S.2, s.98.

⁹⁸ Mert, a.g.m., s.98.

Araştırmamıza konu olan Gaziantepli 64 devlet memurunun sicil kaydının tutulduğu defterlerin düzenlenme biçimleri nizamnamede belirtilen usullere göre yapılmıştır. Bu sicil kayıtları sayesinde Gaziantepli memurlar hakkında araştırmamız için gerekli olan bilgilere ulaşmak mümkün olmuştur.

II. BÖLÜM

GAZİANTEP TARİHİ VE AYINTAB ADININ MENŞEİ

1.TARİHSEL SÜREÇTE GAZİANTEP

Bu çalışmaya konu olan Gaziantep şehrinin tarihçesi ile ilgili bilgi vermeden önce Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde Gaziantep şehrinin idari taksimatı ile ilgili genel bir bilgi vermek konu bütünlüğünü sağlamak açısından faydalı olacaktır. Gaziantep 1517 yılında Arap vilayetine bağlı bir sancak konumundayken, 1522-1558 yılları arasında Maraş (Zülkadriye) eyaletine bağlı bir sancak haline getirilmiştir. Daha sonra 1846 ile 1865 yılları arasında Halep eyaletine bağlı bir sancak olmuştur. Gaziantep (Ayıntab) 1866 yılında Halep vilayeti idaresinde kaza statüsüne geçmiştir. 1913 yılında Ayıntab adıyla Müstakil Sancak olmuştur. 1915-1921 yıllarında tekrar Halep vilayetine bağlanarak sancak haline getirilmiştir. Gaziantep şehri 1921 yılından sonra Müstakil Sancak (Merkez Sancak) olmuştur. Ayıntab şehri bu tarihten sonra Gaziyıntab adıyla⁹⁹ anılmaya başlanmıştır. Son olarak Cumhuriyet'in ilanından sonra Ayıntab adıyla anılan şehir 1924 senesinde Gaziantep adıyla vilayet haline getirilmiştir.¹⁰⁰

Ayıntab şehrinin bağlı olduğu Halep ilayetinin idari taksimatında, XX. yüzyılda Halep, Urfa ve Maraş Sancakları yer almaktaydı. Halep sancağı dâhilinde Ayıntab (Urel, Herzek, Cegde, Kızıllhisar, Kızık, Çarpın, Tebşar, Reş), Kilis (Şifai, Menbic-i Fevkani, Musbeyli, Garye, Araz-ı Fellah, Araz-ı Türkmen, Cevm), Antakya, (Kasir, Harbiye, Karamurad, Süveydiye), İskenderun (Bir Nahiye), Beylan, merkez; Belen, Harim, merkez; Kefret-i Harim (Harim, Barışa, Reyhaniye), Cısr-i Şuğur (Cısr-i Şuğur, Erdu, Mazık, Eriha, Sermin, Ma'rretu Mısreyn) Bâb-ı Cubul (Bâb merkez, Ebufalkal, İlbeyli, Menbic-i Tahtani), Menbic, Cebel-i Seman, merkez; Hantuman ve Rakka kazaları yer almaktadır. Urfa Sancağı dâhilinde Urfa (Döğerli, Oyma Ağaç, Çaykapı, Buzabad, Kabahıdır), Birecik (Nizip, Barak, Çukur), Rumkale, merkez: Halfeti, Suruç (Üç Nahiye), Harran (Harran merkez, Türkmen Calâbı) kazaları yer almaktadır. Maraş Sancağında ise Maraş (Etrafşehir, Nadirli, Bertiz, Yenice kale, Camustil, Şekeroba, Çakallı, Hartlab), Zeytun, Elbistan (10 Nahiye), Andırın, merkez: Geban, Pazarcık, merkez: Ufacık (10 Nahiye) kazaları yer almaktadır.¹⁰¹

⁹⁹ Muşa Şaşmaz, Türkiye'nin İdari Taksimatı (1920-2013), C. VI., TTK yay. Ankara, 2014, s.333.

¹⁰⁰ Tahir Sezen, *Osmanlı Yer Adları*, Sistem Ofset, Ankara, 2017, s.278.

¹⁰¹ <http://tarihvedenedeniyet.org/2011/10/vilayetlerle-osmanli-atlasi.html> - 2009.09.08 - 20. yüzyılda Osmanlı Vilayetleri.

Tablo-1: 1908’de Halep Vilayeti’nin Sancakları ve Bu Sancaklara Bağlı Kaza ve Nahiyelerin Sınıfları ve Köy Sayısını Gösteren Cetvel¹⁰²

LİVANIN ADI	KAZALARIN ADI	SINIFI	NAHIYE SAYISI	KÖY SAYISI	MAHALLE SAYISI
Halep Sancağı	Halep Merkez	1	-	-	106
	Antep	1	8	207	80
	Kilis	1	9	469	33
	İskenderun	1	1	24	5
	Antakya	1	4	174	42
	İdlip	2	3	11	34
	Harim	2	2	172	9
	Belen	2	-	50	5
	Mare	2	-	167	-
	Bâb	2	1	198	9
	Cisr-i Şuğur	2	4	169	10
	Cebel-i Seman	3	-	113	-
	Münbiç	3	1	450	5
	Rakka	3	-	83	2
Urfa Sancağı	Urfa Merkez	1	6	382	48
	Birecik	2	-	134	7
	Rum Kale (Nizip)	3	4	185	4
	Suruç	3	1	237	2
	Harran	3	3	248	-
Maraş Sancağı	Maraş Merkez	2	8	112	41
	Zeytun	1	-	30	5
	Elbistan	2	1	153	4
	Göksun	3	1	81	-
	Pazarcık	3	7	88	-

Halep vilayetinde 1537 yılında 42.500’ü şehir merkezinde olmak üzere yaklaşık 80.000 nüfus yaşamaktaydı. 1584 yılında bu sayı, 33.000’i şehir merkezinde olmak üzere 75.000’e düşmüştür. 17. yy. başlarına gelindiğinde, döneme air bir avarız defterine göre Halep’in nüfusu 30.000 geçmiştir. 1883’ gelindiğinde şehrin nüfusu

¹⁰² Cengiz Eroğlu, Murat Babuçoğlu, Mehmet Köçer, Osmanlı Vilayet Salnamelerinde Halep, Kozan Ofset, Ankara, 2007, s.39-40.

99.179' ulaşmıştır. 1908 yılı rakamlarına göre bu sayı daha da artarak 119.811'lere ulaşmıştır. Bu nüfusun %71, 4'ünü Müslümanlar, % 20,6'sını Hristiyanlar ve geriye kalan % 8 lik kısmı ise Yahudiler oluşturmuştur.

Halep nüfusunun büyük çoğunluğunu Müslümanlar oluşturmuştur. Halep şehrinde halkın kullandığı dil genellikle Türkçedir. Dönemin kaynaklarında bu durum şöyle ifade edilmiştir; "Halkın dili her ne kadar Arapça ise de çoğunlukla Türkçe ve birazda Fransızca konuşulur. Halep sancağının pek çok yerinde Maraş ve Urfa sancaklarının tamamında kullanılan dil Türkçedir. Bunların dışında Kürtçe ve Çerkezce de konuşulur."¹⁰³

Uzun yıllar Halep vilayeti idaresinde kalan ve tarih boyunca birçok idari birim olan Gaziantep (Ayıntab) şehrinin, ilk uygarlıkların doğduğu Mezopotamya ve Akdeniz arasında bulunması, güneyden ve Akdeniz'den doğuya ve kuzeye giden yolların kavşağında bulunması şehrin tarihine yön vermiştir. Bu coğrafi özellikleri sayesinde Gaziantep, tarih öncesi çağlardan beri insan topluluklarının yerleşme sahası ve geçit güzergâhı olmuştur.¹⁰⁴

Anadolu'nun en eski yerleşim yerlerinden olan Gaziantep (Ayıntab) adına, ilk çağlarda rastlanılmamışsa da, bölgenin merkezinin Ayıntab'ın 10-12 km. kuzeyinde bulunan Dülük (Dolike) olduğu bilinmektedir. Dülük ve çevresi, M.Ö. 1800-1200 tarihleri arasında Hititlerin (Hatti, Eti) egemenliği altında yaşamıştır. M.Ö. 1200'ler de batıdan göç eden kavimlerin baskıları sonucu yıkılan Hitit Devleti yerine, birçok Hitit kent devleti kurulmuştur. Ayıntab, bu kent devletlerinden Gummuhi Krallığı sınırları içerisinde kalmıştır. Dülük bu dönemde zenginliği ile meşhur olması sebebiyle, Asurlu tüccarların istilasına uğramış ve bunun sonucunda Gaziantep bölgesi, M.Ö. 709 tarihinde Asur egemenliğine girmiştir. M.Ö. 613-610 tarihlerine kadar Asur egemenliğinde kalan Gaziantep bu tarihten sonra Medlerin egemenliğine girmiştir.¹⁰⁵

Daha sonra Gaziantep'te Pers devri başlamıştır. Büyük İskender'in M.Ö. 333'lerde Pers ordusuyla yaptığı savaşlarda galip gelmesiyle Dülük bölgesi Makedonya sınırlarına girmiş ve böylece Gaziantep'te Makedonya İmparatorluğunun egemenliği başlamıştır. M.Ö.69 tarihinde Gaziantep bölgesinin kuzeydoğusunda Kommogene Krallığı ilan edilmiştir. M.Ö. 73'te Krallığın Roma yönetimine katılmasıyla Pompeus Gaziantep'i M.Ö.65'te Roma topraklarına katmıştır.¹⁰⁶

Gaziantep, ilk kez Hz.Ömer döneminde İyaz b.Gam tarafından İslam topraklarına katılmış ve İslamla tanışmıştır. Gaziantep şehrinde Türk hâkimiyetinin başlangıcı 1077'dir. Bu tarihte Süleyman Şah'ın komutanlarından Gümüş Tegin, Gaziantep'i Bizanslılardan almıştır. 1097 tarihinde ise bu bölge Urfa Haçlı kontluğuna tabii olmuştur. Gaziantep 1242 yılına kadar Anadolu Selçukluları

¹⁰³ Eroğlu, Babuçoğlu, Köçer, a.g.e., 44-45.

¹⁰⁴ Makbule Bakırcı, *1761-1762 Tarihleri Arasında Ayıntab'da Sosyal, Siyasi ve İktisadi Yapı (125 Numaralı Gaziantep Şer'ine Sicili Metin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi)*, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep, 2015, s.14-15.

¹⁰⁵ Yıldırım Yıldırım, *Halep Vilayet Salnamelerine Göre (1867-1908) Ayıntâb, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Gaziantep,2010, s.28.

¹⁰⁶ Yıldırım, a.g.t., s.29.

hâkimiyetinde kalmıştır. Bu tarihten sonra Antep şehri, Mısır Memlûkleri'nin egemenliğine geçmiş ve bu dönemde önemli bir bilim ve sanat merkezi haline gelmiştir.

Ayıntab şehrinin Osmanlı Devleti ile tanışması ise Yavuz Sultan Selim'in Suriye ve Mısır'a düzenlediği seferler sırasında 1516 yılında olmuştur. Gaziantep Osmanlı yönetimine geçtikten sonra Dulkadriye (Maraş) Eyaleti'ne bağlı bir sancak haline getirilmiştir. XIX. yüzyılda ise Halep Vilayeti'ne bağlanmıştır.¹⁰⁷

XIX. yüzyıl boyunca kaza olarak kalan şehir 1908'de sancak haline getirilmiştir. 1871'de Halep vilayet salnamesine göre Ayıntab (Gaziantep) kazasında toplam 9742 hanede 47.599'u Müslüman, 9833'ü Hristiyan, 544'ü Musevi olmak üzere 57.976 kişi yaşamaktaydı. 1916'da Halep vilayetine bağlı Ayıntab sancağı Rum Kale, Membiç ve Maarretünnu'man adlı kazalardan oluşuyordu. Ayıntab, ortaçağlardan itibaren parlak bir ilim ve kültür merkezi olmuştur. "Küçük Buhara" adıyla anılan şehirde başta Bedreddin el-Aynî olmak üzere birçok ilim adamı yetişmiştir. XV. yüzyıl Türk şairi İbn Bâlî, XIX. yüzyılda Mütercim Asım ve Münib Efendiler, Marif Nazırı Münif Mehmed Paşa da burada yetişmiştir.

Osmanlıda Ayıntab, günümüzde ise Gaziantep olarak bilinen şehir Milli Mücadele esnasında en fazla hasar gören şehirlerden biri olup iki yıl Fransız işgalinde kalmış ve kahramanca mücadeleleri sonucunda 25 Aralık 1921'de işgalden kurtulmuştur.¹⁰⁸ 8 Şubat 1921'de TBMM'de oybirliği ile Antep şehrine Gazi ünvanı verilmiştir.

2.GAZİANTEP (AYINTAB) ADININ MENŞEİ VE COĞRAFI KONUMU

Gaziantep şehri adını tarihin derinliklerinden, namını (sıfatını) ise Milli Mücadeledeki ünlü savunmasından almıştır. Şehrin bilinen en eski adı kaynaklarda "Dolike" (Dülük) olarak geçmektedir. Gaziantep şehri, Akdeniz bölgesi ve Güneydoğu bölgesinin birleşme noktasında yer alır. Eski adı Ayıntap olan şehrin adı Kurtuluş Savaşında gösterdiği kahramanlıklar neticesinde 1921'de Gaziantep olarak değiştirilmiştir.¹⁰⁹

Salnamelerin verdiği bilgilere göre Ayıntab isminin ilk olarak ne zaman kullanıldığı hakkında kesin bir bilgi yoktur. Salnamelerden, Dülük'ün (Dolike) 800 tarihlerine kadar bölgenin merkezi olduğu ancak bu tarihlerde harab olması sebebiyle Ayıntab'ın merkez konumuna geçtiği bilgisine ulaşılabilir.

Bugün Dülük Baba denilen Ayıntab şehrinin eski yerleşim bölgesinin Asur kaynaklarında "Dabigu" ismiyle adlandırıldığı söylenmektedir. Eski coğrafyacıardan Batlamyus'un eserinde "Dolica", Arami eserlerde "Dolik" olarak geçen Dülük, Araplar tarafından "Dulûk" ve Tell Dulük diye yazıldığı ifade edilmiştir.

¹⁰⁷ İbrahim Yılmazçelik, XVIII. Yüzyılda Gaziantep'in İdari, Fiziki ve Sosyo-Ekonomik Durumu, Osmanlı Araştırmaları XVIII., İstanbul, 1998, s.105-106.

¹⁰⁸ Hüseyin Özdeğer, "Gaziantep", TDVİA, C.13, s.469.

¹⁰⁹ Gülşen Kayıkcı Dulkar, Gaziantep'in Tarihi ve Kültürel Yapısı İçinde Giysi Özellikleri, C.1, S.1, Maddi Kültür 38. ICANAS, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Ankara, 2007, s.771.

Salnamelerden ulaşılan bilgilere göre 800 tarihlerine kadar Dülük diye isimlendirilen bu bölgeye farklı pek çok isim verilmiştir.¹¹⁰

Gaziantep yöresinin Eski Taş döneminden itibaren iskn edildiği arkeolojik kazılar sonucu elde edilen bulgulardan da anlaşılmaktadır. Bölgenin M.. 1800-1200 arasında Hitit, Asur daha sonra Roma ve Bizans hkimiyetlerine girdiği bilinmektedir. Hz. Ömer'in halifeliği zamanında da İslamla tanıştığı, İyaz b.Ganm tarafından fethedildiği kayıtlarda mevcuttur.¹¹¹

Yer adları, coğrafya, bitki örtüsü yaşam şartlarının bilinmesi gibi konularda önemli bilgiler içerirler. "Susuz" adını taşıyan bir köyün adı araştırmacılar orada su yokluğu olduğu ve bu adın yerbilimsel olarak nedeni üzerinde durulması konusunda önemli ipuçları sağlar. "Su Boğazi", "Su Bendi" gibi isimler ise o bölgede suyun bol olduğuna dikkat çeker. Yer adı araştırmaları, Türk kültür tarihi ve yerleşme coğrafyası hatta siyasi bakımdan da oldukça önem teşkil eder. Bunlara ilaveten yer adları, bölgeye yerleşmiş oymak, aşiret ve cemaatler hakkında, meydana gelmiş tarihi olaylar hakkında hatta bölgede yaşamış ünlü kişilere ve halk kahramanlarına ait bilgilere ulaşmak konusunda oldukça önemlidir.¹¹²

Ayıntab adının ilk olarak ne zaman kullanılmaya başlandığı konusunda yapılan araştırmalarda, Hüseyin zdeğer, İslam Ansiklopedisi "Gaziantep" maddesinde bu hususla ilgili şu sözleri serdetmiştir "İlk Arap coğrafyacılarının eserlerinde Dülük adı sık geçerse de Ayıntp adının Araplar tarafından buraya verildiği söylenebilir. XIII. yüzyıl müelliflerinden Ykt el-Hamev'nin ifadesine göre *Ayntb* sağlam bir kale olup Dülük adıyla anılmaktaydı. Bu ada muhtemelen vekayinamelerde Hamtap, Ermeni kaynaklarında Anthaph, diğer bazı kaynaklarda ise Hantab, Entab gibi adlandırmalar olarak rastlanır."¹¹³

Ayıntab adının ilk kez Urfa'lı Mateous'un vekayinamesinde geçtiği de bilinmektedir. Bu eserin Türkçesinde Antep adı Ayıntâb olarak geçmiştir. Eserin notlarını yazan Edouard Dulaurer, dipnotta şu bilgileri yazmıştır; "Ayıntâb, Haleb'in şimalinde, Suriye'nin müstahkem mevkillerinden biri idi". Bu bilgiler dışında Ayıntab adının anlamı ve nasıl ortaya çıktığı ile ilgili rivayetlerde vardı. Ayıntab ve civarı, XI ve XII. yüzyıllarda şiddetli Bizans, Arap ve Türk saldırılarına uğramış, Ayıntab kalesi bu saldırılara karşı kendini müdafaa etmiştir. Bu savunma nihayetinde bölgede yaşayan Ermeniler, bölgeye Ermenice'de düşmeyen anlamına gelen "Antap" kelimesinden, "Ayıntap" demişlerdir.¹¹⁴

Gaziantep yer adlandırmalarında en çok dikkat çeken konu Oğuz Türkleri adlarının çoğunlukta olmasıdır. Türk boy, oymak ve aşiretleri yaşadıkları yerlere, konakladıkları yerlere, hatta g ettikleri yollardaki dağ, tepe, ova vb. yerlere kendi adlarını vermişlerdir. Türk dünyasının tüm arazi parçalarında aynı coğrafi adlara rastlamak, bu halkların aynı soydan geldikleri ve aynı adlandırma mantığını kullanmaları ile açıklanabilir. Anadolu'nun muhtelif yerlerinden Gaziantep yöresine

¹¹⁰ Yıldırım, a.g.t., s.16.

¹¹¹ Yılmazçelik, a.g.m., s.106.

¹¹² Nevin Balta, *Gaziantep ili Yer Adları zerine Bir İnceleme*, Gaziantep Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Gaziantep, 2010, s.24-25.

¹¹³ Yıldırım, a.g.t., s.17.

¹¹⁴ Yıldırım, a.g.t., s.17.

gelen Oğuzların çok sayıda boy ve uyrukları, yerleştikleri yerlere adlarını vermişlerdir.¹¹⁵

Gaziantep, Cumhuriyet sonrası yıllara kadar Ayıntap adıyla anılmaya devam etmiştir. Arapça'da “parlak pınar” anlamına gelen Ayıntap zamanla Ayıntab'a dönüşmüştür. Antep tarihinde Türkmenlerin (Türkmen adını taşıyan aşiretlerin) hepsine birden “Beydili” denilmiştir. Türkmenler İskân edildikleri zaman bir kısmı ziraat ile uğraşmış ve köyler kurarak toprağa bağlanmışlardır. Bir kısmı göçebe hayattan vazgeçmiştir hayvancılık yaparak çadır hayatı sürdürmüşlerdir. Ziraatle uğraşan Türkmenlere “Barak”, göçebe kültürü sürdüren Türkmenlere ise kendi adlarıyla hitap edilmeye devam edilmiştir.¹¹⁶

Gaziantep'in içinde bulunduğu bölge, arkeologlarca “Önasya” denilen bölge içinde kalır. İngiliz ve Amerikalılar bu bölgeye “Ancient Near East” Almanlar “Yorde Rasien” Fransız arkeologlar ise “Prosche Orient” adını vermişlerdir.¹¹⁷

Osmanlı döneminde Ayıntap şehrinin coğrafi konumu salnamelerdeki bilgilere göre, Halep'in kuzey tarafında ve merkez vilayetten 24 saatlik uzaklıkta 37° 8' kuzey enlemi 35° 2' doğu boylamındadır. Ayıntab'ın havasının güzel, sokaklarının geniş ve temiz olduğu ayrıca etrafının zeytin bahçeleri ile çevrili olup hem içeriden hem dışarıdan manzarasının oldukça güzel olduğu bilgilerine yine Osmanlı salnamelerinden ulaşılabilmektedir.

Günümüzde Gaziantep şehri konum olarak Akdeniz ile Güneydoğu Anadolu Bölgesinin birleştiği noktadadır. Gaziantep'in büyük bir bölümü Akdeniz bölgesinin doğusunda kalırken bir bölümüde Güneydoğu bölgesinin batısında kalır. Doğuda Şanlıurfa'nın Birecik ve Halfeti, Kuzeydoğu'da Adıyaman Besni, kuzeyde Kahramanmaraş Pazarcık, batıda Osmaniye Bahçe ve güneybatısında ise Hatay'ın Hassa ilçeleri ile güneyinde Kilis il sınırları ile çevrilidir.¹¹⁸

Yörede “Kale, han, hisar, konak, höyük” gibi isimlerin fazla olması köylerin eski uygarlık kalıntılarının özellikle sınır güvenliği, ulaşım, korunaklı yüksek tepe, eski yapı ve Kale gibi güvenli alanlar etrafında kurulduğunu doğrulamaktadır.

Günümüzde Gaziantep şehrinde, Şehitkâmil, Şahinbey, Yavuzeli, Oğuzeli, İslahiye, Nizip, Araban, Nurdağı ve Kargamış (Barak) olmak üzere 9 ilçe, Aktoprak, Altınüzüm, Arıl, Boğaziçi, Burç, Büyükşahinbey, Cevizli, Elif, Fevzipaşa, Kocatepe, Sakçagöz (Keferdiz), Salkım, Sekili, Şatırhöyük, Tatlıcak (Cağut), Uluyatır, Yeşildere, Yeşilyurt, Fevzipaşa olmak üzere 18 belde, Burç, Doğanpınar (Haral), Barak olmak üzere 3 bucak ve 489 köy bulunmaktadır.¹¹⁹

---

¹¹⁵ Balta, a.g.e., s.25-26.

¹¹⁶ Kayıkçı, a.g.m., s.772.

¹¹⁷ Aykut Çınaroğlu, Medeniyetlerin Kökeninde Gaziantep (7000 Yıl Önceki Sakinleri), Gaziantep Tarihi ve Kültürel Tarihi Sempozyumu Bildirileri, 25-26 Eylül 1987, Gaziantep, s.1.

¹¹⁸ Yıldırım, a.g.t., s.19-20.

¹¹⁹ Balta, a.g.e., s.38-39.

3. AYINTAB'IN TEŞKİLAT YAPISI

3.1. İdari Yapı

Osmanlı Devleti'nde taşra teşkilatı, köy, kazâ, sancak ve eyalet (Beylerbeylik, Vilayet) olarak sıralanmaktadır. Köyün başında “İmam”, kazalarda “Kadı”, sancaklarda “Sancakbeyi” ve eyaletlerde “Beylerbeyi” bulunuyordu.

Tarih boyunca Ayıntab, devlet merkezliğinden, livalığa, sancaklığa, ilçeliğe kadar çeşitli yönetim kademelerinde yer almıştır. Ayıntab 1516 yılında Yavuz Sultan Selim tarafından Osmanlı idaresine geçirilinceye kadar sırasıyla Haçlılar, Dulkadirler ve Memlûk'lerin egemenliği altında idari bir merkez olarak varlığını sürdürmüştür. 1516'da Osmanlı himayesine geçene kadar Ayıntab; Malatya, Kars ve Samsatı içine alan Maraş (Zülkadriye) beylerbeyliğine bağlı bölgede 314 yıl sancak merkezi konumunda olmuştur.¹²⁰

Ayıntab Osmanlı idaresine girdiğinde bir sancak haline getirilmiş ve önce Arap vilayeti adıyla oluşturulan beylerbeyliğine, XIX. yüzyılda ise Halep vilayetine bağlanmıştır. Ayıntab sancağı 1536 tahririne göre yalnız merkez kazadan oluşurken¹²¹ 1543 tahrirlerine göre ise dört nahiyeden oluşuyordu. Bunlar merkez nahiyede dışında Telbâşir, Nehrülcevâz (Nehrülcevz) ve Derbsâk (Gündüzlü) idi. Merkez nahiyede 1304 hane, 197 mücerred, Derbsâk'ta 813 hane ve 93 mücerred, Nehrülcevâz'da 290 hane, 6 mücerred ve Telbâşir'de 1346 hane 138 mücerred olmak üzere Ayıntab sancağında toplam 3753 hane, 434 mücerred bulunuyordu.¹²²

Ayıntab sancağı XVI. yüzyıl sonlarına doğru Rakka valilerine arpalık¹²³ olarak tahsis edilmiştir. XVI. yüzyıl boyunca Maraş eyaletine bağlı bulunan Ayıntab bu yüzyılın sonlarında sancakbeyliği statüsünden çıkarılıp mukataa harbine dönüştürülmüş ve Rakka Valilerine ilhak edilmiştir. XVII. yüzyılın ilk yarısında kısa süreli arpalık tevcihleri dışında, Maraş Eyaletine bağlı kalmıştır.¹²⁴

Osmanlı Devleti'nde mahalle, şehir idaresinde en küçük idari birim durumundadır. Ayıntab sancağında 1536 yılında 34, 1543 yılında 29, 1574 yılında ise 21 mahalle vardır.

131 Nolu Ayıntab Şer'iyye Sicilinde geçen mahalle isimleri şunlardır.¹²⁵

1. Cabi Mahallesi
2. Tarla-i Cedit Mahallesi
3. Ehl-i Cefa Mahallesi
4. Tarla-i Atik Mahallesi

¹²⁰ Erdal Ceyhan, *Gaziantep Tarihi*, (Gaziantep'in Siyasi, Toplumsal, Eğitim Tarihi) 1999, Gaziantep, Gaziantep Ticaret Odası, s.167.

¹²¹ Ceyhan, a.g.e., s.16.

¹²² Özdeğer, a.g.m., s.469.

¹²³ Arpalık: Osmanlı Devleti'nde devlet memurlarına hizmette buldukları sürece maaşlarına ilaveten, görevden ayrıldıktan sonra ise bir nevi emekli maaşı olarak tahsis edilen gelir için kullanılan terim.

Bkz. Cahit Baltacı, *TDVİA*, C.3, s.392

¹²⁴ Hüseyin Çınar, *18. Yüzyılın İlk Yarısında Ayıntab Şehrinin Sosyal ve Ekonomik Durumu*, Doktora tezi, İstanbul, 2000, s.74-76.

¹²⁵ İlçay Köroğlu, *131 Nolu Gaziantep Şer'iyye Sicilinin H.(1182-1196) Değerlendirilmesi*, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2009, s.11-12.

5. Yenh-i (Yahni) Mahallesi
6. Tube (Tövbe) Mahallesi
7. Şhreküstü Mahallesi
8. Kabasakal (Karasakal) Mahallesi
9. Çukur Mahallesi
10. Beg (Bey) Mahallesi
11. İbn-i K r (Köroğlu) Mahallesi
12. Hamu (Hamo) Mahallesi
13. K rkeman Mahallesi
14. Kozluca Mahallesi
15. Tahtan  Mahallesi
16. K rk nciyan Mahallesi
17. Kayser Mahallesi
18. Kozanlı Mahallesi
19. Kanalıcı Mahallesi
20. Sube Mahallesi
21. Seng-i Nakkaş Mahallesi
22. İbn-i Eyy b (Eyüb Oğlu) Mahallesi
23. Ali Elçi Mahallesi
24. Hayik Mahallesi
25. Amu (Ammi-Emmi) Mahallesi
26. Kayacık Mahallesi
27. Zincirli Mahallesi
28. İbn-i Şera (Şekeroğlu) Mahallesi
29. İbn-i Bekir (Bekiroğlu) Mahallesi
30. Bostancı Mahallesi
31. Aralı (Arablı) Mahallesi
32. Hoşkadem Mahallesi

1913 yılında Kilis ve Halfeti ilçeleri Antep sancağına bağlanmıştır.1918’de Halep’in elden çıkmasıyla Antep bağımsız bir şehir haline gelmiş ve Cumhuriyet’in ilanı ile yeni yönetim biçimi içerisinde Kilis ve Halfeti ilçelerini kapsam üzere il haline getirilmiştir.

1926’da yapılan bir değişlikle Halfeti ilçesi bucak haline getirilmiş, Urfa’nın Birecik ilçesine bağlanmıştır. Birecik’in bir bucağı olan Nizip ise ile yapılarak Gaziantep iline bağlanmıştır. Bunun  zerine Fırat Nehri Gaziantep ile Urfa illeri arasında doğal sınır olarak kabul edilmiştir. 1996’da Kilis ilçesi Gaziantep’ten ayrılarak il olmuştur. Buna göre Gaziantep’e bağlı ile, belediye ve köy sayısı şoyledir. Gaziantep merkez ilçesi: Bağlı belediyeler: 4, köyler 141, Araban: belediyeler 1, köyler 38, İslahiye: belediyeler 4, köyler 69, Nizip: belediyeler 5, köyler 114, Oğuzeli: belediyeler 2, köyler 89, Yavuzeli: belediye 1, köyler 31.¹²⁶

---

¹²⁶ Ceyhan, a.g.e., s.169.

4.AYINTAB'IN SOSYAL YAPISI

4.1.Nüfus

Sosyal yapının temellerini, nüfus, eğitim, sağlık, yerleşim gibi hususlar oluşturmaktadır. Bunların en önemlisi ise nüfustur. Osmanlı Devleti'nde sosyal yapı askerî ve reaya sınıfı olmak üzere iki başlıkta ele alınabilir. Askerî sınıf görevleri icabı vergilerden muaf olan sınıftır, reaya köylüler ve konar-göçerlerden oluşan vergi mükellefi sınıftır. XV. yüzyılda Osmanlı nüfusuna ilişkin en güvenilir bilgi kaynağı vergi tahrirleri ile gayrimüslim baş vergisi olan cizye için tutulmuş defterlerdir. Bu tahrirlerin yapıldığı yıllarda Rumeli'de Osmanlı toprakları, Macarların elindeki kuzey Bosna ve Hırvatistan ile Venediklilerin elindeki Dalmaçya, Tuna ve Sava nehirlerine kadar uzanıyordu. 1491'de cizye mükellefi olarak kaydedilen gayrimüslim sayısı Balkanlar'da 674 bin, Anadolu'da 32 bin civarındaydı.¹²⁷

Anadolu'da ise 1490 yılında Osmanlı arazisinin doğu sınırı, Trabzon'dan Antalya körfezine uzanan bir hatla belirlenmiş, Küçük Asya'nın doğusu tamamen bunun dışında kalmıştı. 1490'da Osmanlı'da, yalnızca Komnenler soyundan Trabzon-Rize havalisinde, 27.131 hane halkından oluşan yoğun bir Hristiyan nüfus kalmıştı. XIV. yüzyıl başlarında Türkmenler Batı Anadolu'yu istila etmişlerdi. Cizye mükellefi gayrimüslim nüfus sadece 2605 hane halkından, Anadolu'da kalanı ise 2856 hane halkından oluşuyordu.¹²⁸

Ayıntab sancağının büyük bölümünü Türk-İslam nüfusu oluşturmuştur. Barlas'ın verdiği bilgilere göre, nüfusun 199,000'i Türk-İslam 2000'i Yahudi olup toplam nüfus 201,000'dir. Vilayet dâhilinde davarcılıkla geçinen ve kürtçe konuşan nüfusları oldukça az bir aşiret vardır ki bunların asılları Kürt değil Türkmendir. Hatta bu aşirete Türkmen aşireti denir.¹²⁹

Ayıntab şehrinin XVI. yüzyılda ki demografik durumu ile ilgili en önemli kaynak ise tahrir defterleridir. Nüfusla ilgili bilgiler elde edilmek için bu defterlerde yer alan hane sayısından yola çıkarak tahmin yürütmek mümkün olmuştur. Konuyla ilgili Hüseyin Özdeğer, 1536-1575 yılları arasında Ayıntab'ın nüfusunun yaklaşık 9300-9350 ile 15.000 kişi arasında olduğu bilgilerini ileri sürmüştür.¹³⁰

XVI. yüzyılda Ayıntab, Halep kentinden sonra bölgenin en yoğun nüfuslu kentiydi. Bağlı olduğu Dulkadir eyaletini oluşturan beş livanın da nüfus bakımından en yoğunu ve eyaletin merkezi olan Maraş nüfusunda iki katı nüfusa sahip olduğu bilinmekteydi.¹³¹ 1543'te Antep sancağının 36.000'i bulan toplam nüfusu 1574'te

¹²⁷ Halil İnalçık, Osmanlı İmparatorluğunun Ekonomik ve Sosyal Tarihi-I 1300-1600, çev. Halil Bertay, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2017, s.22.

¹²⁸ İnalçık, a.g.e., s.23.

¹²⁹ Uğuroğlu Barlas, *Gaziantep'in Sıhhi ve İçtimai Coğrafyası*, Tıp Tarihi Araştırmaları, Hilmi Barlas Eğitim Vakfı, İstanbul, 2010, s.34.

¹³⁰ Çınar, a.g.t., s.56.

¹³¹ Ceyhan, a.g.e., s.181.

45.000'i geçmiştir. Bu nüfusun %67'si köylerde yaşıyordu ancak 1574 öncesi tahrirlere göre şehir nüfusunda %5,14 nisbetinde artış görülmüştür.¹³²

XVI. yüzyıldan sonra tahrir geleneğinin terk edilmesi ile nüfus hakkında bilgiye ulaşabilmek için, özellikle XVII ve XVIII. yüzyıllarda avarızhane kayıtlarının yer aldığı defterlerden ve gayrimüslimlerden alınan cizye vergisi ile alakalı kayıtlardan yararlanılmıştır. Avarız defterleri, avarız ve avarız-ı divaniyye olarak toplanan vergilerin tevzi ve taksimi için oluşturulan ve nüfusun bazı birimlere ayrılması akabinde ortaya çıkan avarızhane kayıtlarının yer aldığı Mevkûfat defterinin bir parçasıdır.¹³³ Evliya Çelebi'nin verdiği bilgiye göre XVII. yüzyılda Ayıntab'da 32 mahallede 8067 toprak ve kireç örtülü ev vardı bu sayıya göre Ayıntab'ın o günkü demografik yapısı 35.000-40.000 civarında tahmin edilmiştir.¹³⁴

Osmanlı Devleti II. Mahmud devrinde yeniçeri ocağının kaldırılması ve Rusya ile savaş yılları arasında (1826-1828) ilk nüfus sayımı teşebbüsü olmuştur. Bu konuyla ilgili dönemin vakanüvisi şöyle demiştir; *“Vak'ai Hayriyeden sonra devletâliyenin ekser usul ve âdat ve nizamatı kadimesi değişüp zavabiti mülkiyenin esası olan tahriri nüfus kaziyesi mukaddemce merkezi saltanatta icra olunmuş ise de gavaili harbiyyenin teakubu mâniî tamimi olmuştur”*¹³⁵

1871 yılına gelindiğinde Ayıntab kazasında, Halep vilayet salnamesine göre toplam 9742 hanede 47.599'u Müslüman, 9833'ü Hristiyan, 544'ü Musevilerden oluşmak üzere toplam 57.976 kişi yaşıyordu. 1889'da bu nüfus 81.040, 1899'da ise 85.053'e ulaşmıştır. 1906 yılında toplam nüfus 89.994 olarak belirtilirken bu nüfusun 69.920'sinin Türk-İslam, 19.378'inin Ermeni-Hristiyan, 696'sının ise Musevi olduğu belirtilmiştir. Bu rakamlara bakıldığında 1871'den 1906'ya kadar geçen 35 yıllık sürede Türk nüfusu ortalama %46,9 oranında artmış, Ermeni nüfusu %17'den %22'ye çıkmıştı. Bunun nedeni, Türk gençlerinin uzun süre askerlik yapmaları, birçoğunun geri dönememesi, dönenlerin ise hasta ya da sakat olmalarıydı.¹³⁶

4.2.Eğitim

Ayıntab şehrinin eğitim sistemi hakkında bilgi vermeden önce Türk Eğitim Tarihi ile ilgili kısa bir bilgi vermek yerinde olacaktır. Türkler için şu sözler söylenmiştir: “Oğuz toplumunun göçüp yürümediği yol var mı? Evini tutup oturmadığı yurt var mı?” gerçekten de tarih boyunca Türkler çok geniş bir alana yayılmış ve birçok köklü devlet kurmuşlardır. Bunlar; Hun, Göktürk, Uygur, Karahanlı, Selçuklu, Osmanlı ve Atatürk'ün kurduğu Türkiye Cumhuriyeti Devletleridir. Türk eğitim tarihi de bilinen ilk Türk toplumlarıyla başlamıştır.¹³⁷

¹³² Özdeğer, a.g.m., s.469.

¹³³ Çınar, a.g.t., s.56-57.

¹³⁴ Ceyhan, a.g.e., s.182.

¹³⁵ Enver Ziya Karal, *Osmanlı İmparatorluğunda İlk Nüfus Sayımı*, s.8.

¹³⁶ Ceyhan, a.g.e., s.182.

¹³⁷ Yahya Akyüz, *Türk Eğitim Tarihi (Başlangıç'tan 1999'a)*, Alfa Yayınları, İstanbul, 1999, s.1.

Bilinen ilk Türk toplumunun varlığı ile Türklerde eğitimden söz etmek mümkündür. Osmanlıdan önce kurulmuş olan Anadolu Selçukluları ve Büyük Selçuklularda, ilmi çalışmalar yapılmış ve medreseler inşa edilmiştir. Osmanlı Devleti de kuruluşundan itibaren ilim ve kültür alanında birçok çalışma yapmıştır. İlk olarak Osman Gazi döneminde İznik'te medrese açılmış ve diğer padişahlar zamanında da eğitim alanında gelişmeler ve yenilikler yaşanmıştır. İlerleyen yüzyıllarda eğitim sisteminde bozulmalar ve çözümler yaşanmaya başlamış ve eğitimde ıslahat ihtiyacı duyulmuştur. II. Mahmut döneminde çağdaş eğitim prensipleri kabul edilmiş, medrese dışında bir eğitim sistemi kurulmaya başlanmıştır.

Sultan Abdülmecid, Mustafa Reşit Paşa ve arkadaşları devletin çöküşünü durdurmak için batının hukuk düzenini almaya başladıklarında, Osmanlı Devleti'ni yeni bir hukuk devleti haline getirebilmenin yolunun ancak batılı eğitim sisteminden geçtiğini düşünmüşler ve bu sistemin kabataslak bir şemasını meydana getirmişlerdir.¹³⁸

II. Abdülhamid devrinde kız ve erkek çocuklara mahsus olmak üzere ilk, orta ve yüksek kademelerini ihtiva eden bir eğitim sistemi geliştirmek amacıyla orta ve yüksek dereceden meslek ve teknik okullar kurulmuştur. Abdülaziz döneminde mevcut öğretim kademeleri şunlardı. İlköğretim: Sıbyan mektepleri ve onların üstünde Rüştiye okulları, Ortaöğretim: İdadiler ve onların üstünde Sultaniler (liseler), Yükseköğretim: Darülfünun (Üniversite). Meslek okulları: Mahreci Eklâm, Darülmuallimin (Erkek Öğretmen Okulu), Darülmuallimat (Kız Öğretmen Okulu), Mektebi Mülkiye (Siyasal Bilgiler Okulu) ve Mülki Tıbbiye. Teknik Öğretim: Kız ve Sanat okulları.¹³⁹

1869 nizamnamesi ile sıbyan mekteplerinin ıslahı ve iptidailerinin açılması kararlaştırılmışsa da pratikte vilayetlerde etkili olamamıştır. 1879'dan önce Osmanlı toprakları dâhilinde bulunan iptidai mekteplerinin sayısı 200'ü geçmekteydi bu durum tanzimatçıların, rüşdiye okullarını, sıbyan ve iptidai mekteplerine tercih etmelerinin bir sonucuydu.¹⁴⁰

¹³⁸ Karal, *Osmanlı Tarihi* C.VIII. S.375.

¹³⁹ Karal, a.g.e., s.377-378.

¹⁴⁰ Bayram Kodaman, *Abdülhamid Devri Eğitim Sistemi*, Ankara, TTK Yayınları, 1991, s.77.

Tablo-2: 1877-1900 Yılları Arasında İstanbul'daki Rüşdiye Listesi¹⁴¹

Yıllar	Rüşdiye	Öğretmen	Talebe
1877	21	156	1795
1878	21	-	1584
1879	21	-	1300
1880	19	-	1114
1881	19	-	1182
1882/1883	19	-	1510
1883	19	-	1655
1884	20	-	1451
1895-1896	11	-	3213
1899	15	193	4001
1901	15	198	4277
1902	16	-	-
1907/1908	20	-	5500
1909	18	-	6000

Osmanlı Devleti'nde eğitim alanında meydana gelen değişme ve gelişmeler ilk olarak merkezde uygulanmışsa da kısa sürede taşraya yayılmış ve Ayıntab kazasını da etkilemiştir. Batı tarzında okullar açılana kadar eğitimi sıbyan mektepleri ve medreseler yürütüyordu. H.1284 (M. 1867-68) tarihli salnamenin ışığında Ayıntab'da 21 medrese ve 37 sıbyan mektebi bulunuyordu H.1295 (M.1878) yılından itibaren sıbyan mektepleri (ilkokullar) için iptidai mektepleri denilmeye başlanmıştır ve bu okullar Maarif Nezaretine bağlı olarak yapılandırılmıştır.

Ayıntab kazasında eğitim kurumları 1882-83 tarihinden itibaren hızlı bir ilerleme kaydetmiştir. Salnamelerde eğitimle ilgili idari kurum olarak sadece Maarif Komisyonu geçse de, Maarif-i Mahalliye (Maarif-i İslamiye Cemiyeti) de kurulmuştur. Ayıntab'da müslim ve gayrimüslimlere ait çok sayıda okul bulunmaktadır. Erken dönem salnamalarında Müslümanlara ait sadece eski tarz okullar bulunurken sonraki dönemlerde yeni tarzda okullar açılmaya başlanmıştır. Gayrimüslim okulların ise oldukça ileri boyutta eğitim veren kurumlar olduğu bilinmektedir. Gayrimüslimlere ait ilkokuldan koleje kadar eğitim kurumları bulunmaktaydı.¹⁴²

¹⁴¹ Kodaman, a.g.e., s.97.

¹⁴² Yıldırım, a.g.t., s.83-86.

Tablo-3: H.1326 (M.1908-1909) Tarihli Salnamedeki Müslüman Okulların Adları, Öğrenci Sayıları ve Türü

OKULUN ADI	ÖĞRENCİ	BULUNDUĞU MEVKİ
Hamidiye	79	Çınarlı Cami Avlusunda
Mecidiye	150	Karagöz'de Gümrük Hanı Karşısında
Mahmudiye	144	Balıklı'da
Süleymaniye	82	Şehit Şahin'de, Aydın Baba Türbesi Avlusunda
Selimiye	120	Tabakhâne'de Aliyü'l Naccar Camisi İçinde
Osmaniye	88	Küçük Tabakhane'de Cami Avlusunda
Orhaniye	125	Şih Cami Avlusunda
Orul Karyesi	60	Orul Köyünde
Lohan Karyesi	48	Lohan Köyün'de
Toplam	896	

Tabloya bakıldığında XIX. yüzyıl başında başlayan eğitim hareketinin istenilen seviyeye ulaşamadığı görülmektedir. Yüzyıllık bir çabaya rağmen 70 bin civarında müslüman nüfusu barındıran Ayıntab'da yalnızca 9 ilkokul açılabilmiştir. 21 bin civarında olan gayrimüslimlere ait ise çok fazla okul bulunmaktadır.¹⁴³

III. BÖLÜM

GAZİANTEPLİ MEMURLAR HAKKINDA DEĞERLENDİRMELER

1.GAZİANTEPLİ MEMURLARIN İSİMLERİ

Sicill-i Ahvâl kayıtlarında Gaziantep'te 64 memurun hâl tercümesine ulaşılmıştır. Bunlardan 55'i Müslüman 9 tanesi gayrimüslim olarak tespit edilmiştir. Çalışmanın bu bölümünde memurların biyografileri detaylandırılarak tablolar halinde verilmiştir. Tablolar alfabetik sıralama suretiyle oluşturulmuştur.

1.1.Müslüman Memurların İsimleri

Gaziantep'te Müslüman memurların esame dizelgesinin teşekkülünde 55 şahsa ait biyografinin tespit edildiğini belirtmiştik. Bu değerlendirmede bir takım özellikler dikkat çekmektedir. Memurların isimleri tetkik edildiğinde 42 şahıs çift isme, 1 şahıs üç isme geri kalan 12 şahıs ise tek isme sahiptir. Kayıtlarda en çok 14 defa Mehmed adına rastlanırken, 6 defa Mustafa, 3'er defa da Abdurrahman ve Muhammed adlarının kullanıldığı tespit edilmiştir. Çift isimli memurlarda 2'şer defa Hasan Rıza, Mehmed Naci, Mehmed Nuri ve Mustafa Nuri kullanılmıştır. Tek isimli memurlarda 3'er defa Abdurrahman ve Mehmed ismi üç ayrı memur tarafından kullanılmıştır.

Müslüman memurlar arasında dikkat çeken unsurlarda biri de sadece 1 memurun "Bey", 2 memurun "Paşa" ve geriye kalan 52 memurun "Efendi" lakabını

¹⁴³ Yıldırım, a.g.t., s.92.

kullanmasıdır. Osmanlı Klasik döneminde, Seyfiye sınıfına mensup memurlar için “Bey” lakabı kullanılırken, İlmiye sınıfından olan memurlara “Efendi” lakabı verilmiştir. Daha sonra Mülkiye sınıfının gelişmesi ile “Efendi” lakabını her iki sınıfa da mensup kişiler kullanmaya başlamıştır.¹⁴⁴

Tablo-4: Müslüman Memurların Esami Listesi

MEMURUN ADI	AD SAYISI	MEMURUN ADI	AD SAYISI
Abdullah Muhlis Efendi	1	Mehmed Erşed Efendi	1
Abdullah Ramiz Efendi	1	Mehmed Hilmi Efendi	1
Abdurrahman Efendi	3	Mehmed Naci Efendi	2
Abdülkadir Efendi	1	Mehmed Nurî Efendi	2
Ahmed Galib Efendi	1	Mehmed Said Efendi	1
Ahmed Sabri Efendi	1	Mehmed Sırrı Efendi	1
Ahmed Vefik Efendi	1	Mehmed Şerif Efendi	1
Ali Rıza Efendi	1	Mehmed Ziya Efendi	1
Bekir Resmi Efendi	1	Muhammed Nuri Bey	1
Edhem Kadri Efendi	1	Muhammed Şakir Efendi	1
Hacı Yusuf Efendi	1	Muhammed Taha Efendi	1
Halid Efendi	1	Muharrem Ziver Efendi	1
Hasan Cemil Efendi	1	Mustafa Efendi	1
Hasan Rıza Efendi	1	Mustafa Faik Efendi	1
Hasan Rıza Efendi	1	Mustafa Hilmi Efendi	1
Hüseyin Fazıl Efendi	1	Mustafa Nuri Efendi	2
İbrahim Nehci Efendi	1	Mustafa Vahid Efendi	1
İbrahim Nihad Efendi	1	Mühtedî Mehmed Habib Efendi	1
Kadri Paşa	1	Necmi Oğlu Şerif Efendi	1
Mahmud Hilmi Efendi	1	Osman Efendi	1
Mehmed Ali Raşit Efendi	1	Rızkullah efendi	1
Mehmed Beşir Efendi	1	Seyyid Ahmed Avni Efendi	1
Mehmed Efendi	3	Seyyid Mehmed Tahir Münif Paşa	1
Mehmed Enver Efendi	1	Yusuf Ziya Efendi	1

¹⁴⁴ Ramazan Çelem, *Sicill-i Ahvâl Defterlerine Göre Malatya Doğumlu Memurlar. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat, 2014, s.34.*

1.2. Gayrimüslim Memurların İsimleri

Sicill-i Ahvâl kayıtlarında Gaziantep’li memurlar incelendiğinde 9 gayrimüslim şahsa rastlanmıştır. Bu şahısların hepsi “Efendi” lakabını kullanmıştır. Ayrıca bu memurların tabiiyetleri hakkında ki incelemeye göre 4 memurun “Ermeni Milletine”, 1 memurun “Rum Katolik Milletine”, 1 memurun “Protestan Milletine” mensup olduğu saptanmıştır. Belgelerden 3 memurun hangi millete ait olduğu bilgisine ulaşılamamıştır.

Tablo- 5: Gayrimüslim Memurların Tabiiyetleri ve Esami Listesi

MEMURUN ADI	AD SAYISI	TABİİYETİ	MEMURUN ADI	AD SAYISI	TABİİYETİ
Abdullah Necib Efendi	1	Rum katolik	Ohannes Ferid Efendi	1	Belirtilmemiş
Agop Ferid Efendi	1	Ermeni	Ohanus Efendi	1	Belirtilmemiş
Artin Efendi	1	Ermeni	Osib Efendi	1	Belirtilmemiş
Ermenak Ferid Efendi	1	Ermeni	Siyak Ferid Efendi	1	Ermeni
Kürekcıyan Ohannes Efendi	1	Protestan			

2. GAZİANTEPLİ MEMURLARIN DOĞUM TARİHLERİ VE AİLE VAZİYETLERİ

2.1. Müslüman Memurların Doğum Tarihleri, Baba Adları ve Meslekleri

Memurların hâl tercümelerinden hareketle, 55 Müslüman memurun doğum tarihleri 1814-1815 (H.1230) ile 1888-1889 (H.1306) arasında değişiklik göstermektedir. 55 memurun baba meslekleri incelendiğinde 23 memurun baba mesleği bilgisine ulaşılmış ve geri kalan 32 memurun baba mesleği hakkında bilgi saptanamamıştır. Memurların doğum tarihleri, baba adları ve baba meslekleri tablo-6’da detaylı olarak verilmiştir.

Tablo-6: Müslüman Memurların Doğum Tarihleri, Baba Adları, Baba Meslekleri

MEMURUN ADI	DOĞUM TARİHİ (HİCRİ/MİLADİ)	BABA ADI	BABA MESLEĞİ
Abdullah Muhlis Efendi	1293/1876-1877	Mehmed Efendi	Asâkir-i şahane Mülazımı
Abdullah Ramiz Efendi	1263/1846-1847	Hacı Mehmed Efendi	Belirtilmemiş
Abdurrahman Efendi	1291/1874-1875	Abdulkadir Efendi	Belirtilmemiş
Abdurrahman Efendi	1292/1875-1876	Abdülkadir Efendi	Belirtilmemiş
Abdurrahman Efendi	1279/1862-1863	Mehmed Emin Efendi	Belirtilmemiş
Abdülkadir Efendi	1292/1875-1876	Hasan Efendi	Belirtilmemiş
Ahmed Galib Efendi	1297/1879-1880	Mehmed Emin Efendi	Diyarbakir Vilayeti Maarif Muhasebecisi
Ahmed Sabri Efendi	1258/1842-1843	İbrahim Paşazade Muhammed Efendi'nin Oğlu	Belirtilmemiş
Ahmed Vefik Efendi	1279/1862-1863	Emin Ağa	Belirtilmemiş
Ali Rıza Efendi	1290/1873-1874	Mehmed Nuri Efendi	Asâkir-i Şahane Mülazımı
Bekir Resmi Efendi	1288/1871-1872	Mehmed Rüştü Efendi	Muhasebe-i Hulefay-ı Sabıkadan
Edhem Kadri Efendi	1295/1878	Kadri Efendi	Belirtilmemiş
Hacı Yusuf Efendi	1284/1867-1868	Hacı Mehmed	Belirtilmemiş
Halid Efendi	1265/1848-1849	Abdulkadir Efendi	Kale Ağası
Hasan Cemil Efendi	1302/1884-1885	İbrahim Nehci Efendi	Belirtilmemiş
Hasan Rıza Efendi	1277/1855-1856	Derviş Efendi	Belirtilmemiş
Hasan Rıza Efendi	1277/1855-1856	Derviş Efendi	İzye Kazası Mal Müdürü
Hüseyin Fazıl Efendi	1284/1867-1868	Hacı ismail efendi	Tarik-i İlmiyeden
İbrahim Nehci Efendi	1280/1863-1864	Mehmed Tahir Efendi	Belirtilmemiş
İbrahim Nihad Efendi	1254/1838-1839	Hasan Efendi	Belirtilmemiş

Kadri Paşa	1240/1824-1825	İshakpaşazade	Belirtilmemiş
Mahmud Hilmi Efendi	1273/1856-1857	Hacı Mehmed Efendi	Belirtilmemiş
Mehmed Ali Raşit Efendi	1230/1814-1815	Mehmed İhlasi	Belirtilmemiş
Mehmed Beşir Efendi	1304/1886-1887	İbrahim Halil Efendi	Belirtilmemiş
Mehmed Efendi	1286/1869-1870	Mehmed Said Ağa	Belirtilmemiş
Mehmed Efendi	1257/1841-1842	Mustafa Baba	Belirtilmemiş
Mehmed Efendi	1259/1843-1844	Mustafa Efendi	Haffaf ¹⁴⁵ Esnaflı
Mehmed Enver Efendi	1293/1876-1877	Mehmed Hayri Efendi	İdlib Kaza Nüfus Memuru
Mehmed Erşed Efendi	1291/1874-1875	Mehmed Emin	Cami-i Asri İmamı
Mehmed Hilmi Efendi	1289/1872-1873	Mustafa Ağa	Esnaflı
Mehmed Naci Efendi	1248/1832-1833	Mehmed Efendi	Belirtilmemiş
Mehmed Naci Efendi	1292/1875-1876	Mehmed Efendi	Belirtilmemiş
Mehmed Nurî Efendi	1290/1873-1874	Mehmed Agâh Efendi	Asakir-i Şâhâne Binbaşısı
Mehmed Nurî Efendi	1306/1888-1889	Mehmed Ali Efendi	Belirtilmemiş
Mehmed Said Efendi	1294/1877-1878	Abdullah Necib Efendi	Belirtilmemiş
Mehmed Sırrı Efendi	1251/1835-1836	İbrahim Ağa	Belirtilmemiş
Mehmed Şerif Efendi	1289/1872-1873	Hasan Ağa	Ma'ara Kazası Hapishane Gardiyanı
Mehmed Ziya Efendi	1276/1859-1860	Abdullah Ağa	Belirtilmemiş
Muhammed Nuri Bey	1260/1844-1845	Mustafa Efendi	Haffaf
Muhammed Şakir Efendi	1270/1853-1854	Hacı Abdi Bey	Sipahi
Muhammed Taha Efendi	1280/1863-1864	Arif Efendi	Belirtilmemiş
Muharrem Ziver Efendi	1240/1824-1825	Hasan Efendi	Belirtilmemiş

¹⁴⁵ Haffaf: Osmanlı Devleti'nde ayakkabı satan kimseler için kullanılan tabirdir. İsmail Parlatur, Osmanlı Türkçesi Sözlüğü, Yargı yayınları, Ankara, 2011, s.554.

Mustafa Efendi	1270/1853-1854	Muharrem Efendi	Defter-i Hakan Memuru
Mustafa Faik Efendi	1239/1823	Hasan Efendi	Belirtilmemiş
Mustafa Hilmi Efendi	1285/1868-1869	Mestân Efendi	Reji Muhafaza Memuru
Mustafa Nuri Efendi	1282/1865-1866	Mahmud Efendi	Belirtilmemiş
Mustafa Nuri Efendi	1282/1865-1866	Şeyh Mehmed Efendi	Ziraat Bankası Mahalli Kâtibi
Mustafa Vahid Efendi	1293/1876-1877	Abdullah Necib Efendi	Belirtilmemiş
Mühtedî Mehmed Habib Efendi	1298/1880-1881	Abdullah Nam Kimesne	Belirtilmemiş
Necmi Oğlu Şerif Efendi	1290/1873-1874	Şerif efendi	Nessac ¹⁴⁶ Esnafından
Osman Efendi	1277/1860-1861	Mehmed Ağa	Belirtilmemiş
Rızkullah Efendi	1268/1851-1852	Müncail Efendi	Tüccar
Seyyid Ahmed Avni Efendi	1230/1814-1815	Ahmed Efendi	Sipahi
Seyyid Mehmed Tahir Münif Paşa	1246/1830-1831	Abnünnâfi Efendi	Ulemadan
Yusuf Ziya Efnedi	1245/1829-1830	Abdullah Efendi	Ulemadan

2.2. Gayrimüslim Memurların Doğum Tarihleri, Baba Adları ve Meslekleri

9 Gayrimüslim memurun doğum tarihleri 1884-1885 (H.1260) ile 1882-1883 (H.1300) tarihleri arasındadır. 5 Gayrimüslim memurun baba mesleği belirtilmişken, 3 memurun baba mesleği bilgisi kaydedilmemiştir. Gayrimüslim memurların doğum tarihleri, baba adları ve baba meslekleri bilgisi tablo-7’de detaylı olarak verilmiştir.

Tablo-7: Gayrimüslim Memurların Doğum Tarihleri, Baba Adları, Baba Meslekleri

MEMURUN ADI	DOĞUM TARİHİ(HİCRİ/MİLADİ)	BABA ADI	BABA MESLEĞİ
Abdullah Necib Efendi	1276/1859-1860	Cebrail Efendi	Belirtilmemiş
Agop Ferid Efendi	1288/1871-1872	Kigork Ağa	Boya tüccarı

¹⁴⁶ Nessac: Osmanlı Devleti’nde dokumacı, dokuma ustası anlamlarında kullanılan tabir. Bkz. İsmail Parlatur, a.g.e., s.1285.

Artin Efendi	1260/1844-1845	Edvar Ağa	Tüccar
Ermenak Ferid Efendi	1296/1878-1879	Kiburek Efendi	Tüccar
Kürekçiyan Ohannes Efendi	1274/1857-1858	Serkiz ağa	Tüccar
Ohannes Ferid Efendi	1274/1857-1858	Kefork	Belirtilmemiş
Ohanus Efendi	1264/1847-1848	Yakub Efendi	Tüccar
Osib Efendi	1300/1882-1883	Agob Ağa	Esnaf
Siyak Ferid Efendi	1280/1863-1864	Kirok Efendi	Belirtilmemiş

3.UNVANLARI BELİRTİLMİŞ OLAN MEMURLAR

Gaziantep’li 6 memurun unvan bilgisine ulaşılmıştır. Bu memurlardan Ahmed Avni Efendi ile Mehmed Tahir Münif Paşa aynı unvana sahiptir. Memurların unvanları tablo-8’de verilmiştir.

Tablo-8: Gaziantep’li Memurların Unvanları

MEMURUN ADI	UNVANI
Ahmed Avni Efendi	Seyyid
Ermenak Ferid Efendi	Boyacıoğlu
Hacı Yusuf Efendi	Kadıızâde
Mehmed Habib Efendi	Mühtedî
Mehmed Tahir Münif Paşa	Seyyid
Ohannes Efendi	Kürekçiyan

4.BABALARININ UNVANLARI BELİRTİLMİŞ OLAN MEMURLAR

Gaziantep’li 64 memurdan 22 kişinin babalarının unvanları bilgisine ulaşılmıştır. Bu kişilerden Hasan Cemil Efendi’nin babası olan İbrahim Nehci ile İbrahim Nehci Efendi’nin babası Olan Mehmet Tahir’in aynı sülaleye mensup olması (Kethüdazade) ve doğum tarihlerine de bakılarak aralarında yakın akrabalık veya dede-torun ilişkisi olması ihtimalini güçlendirmektedir. Ancak belgelerden bu konuyla ilgili net bir bilgiye ulaşılamamıştır. Sülale unvanları tablo-9’da verilmiştir.

Tablo-9: Gaziantepli Memurların, Babalarının Sülale Unvanları

MEMURUN ADI	BABA ADI	SÜLALE UNVANI
Abdulkadir Efendi	Hasan Efendi	Hasan Baba
Abdullah Necip Efendi	Cebrail Efendi	İntakizade
Abdullah Ramiz Efendi	Hacı Mehmed Efendi	Hacı Mirzade
Ahmet Sabri Efendi	Muhammed Efendi	İbrahim Paşazade
Ahmet Avni Efendi	Ahmet Efendi	Muhsinzade
Edhem Kadri Efendi	Kadri Efendi	Hocazade
Hasan Cemil Efendi	İbrahim Nehci	Kethüdazade
Hasan Rıza Efendi	Derviş Mehmed Efendi	Dürgüzinlizade
Hüseyin Fazıl Efendi	Taşcızade	Hacı İsmail
İbrahim Nehci Efendi	Mehmet Tahir	Kethüdazade
İbrahim Nihad Efendi	Hasan Efendi	Erzincanî
Kadri Paşa	İshakpaşazâde	Cenanizade
Mehmed Efendi	Mustafa Baba	Yörükzade
Mehmed Tahir Münif Paşa	Abdülnafi Efendi	Seyyid
Mehmed Ziya Efendi	Abdullah Ağa	Topçuzade
Muhammed Şakir Efendi	Hacı Abdi Bey	Şerefzade
Muharrem Ziver Efendi	Hasan Efendi	Darendeli
Mustafa Faik Efendi	Hasan Efendi	Darendeoğlu
Mustafa Vahid Efendi	Abdullah Necib Efendi	Izdirapzâde
Ohanus Efendi	Yakup Efendi	Kendir Caban
Rızkullah Efendi	Müncail Efendi	Esverzade
Siyak Ferid Efendi	Kirok Efendi	Boyacıoğlu

5.MEMURLARIN GÖREVE BAŞLAMA YAŞLARI VE İSTİHDAM ŞEKİLLERİ

Mülâzemet¹⁴⁷ terim olarak medrese mezunlarının müderrislik ve kadılık gibi görevlere gelebilmek için sıra beklemeleri ve bu arada mesleki tecrübe edinerek belirli kontenjanlardan istifade ile göreve başlamalarını ifade eder. Mülâzemet usulü sadece ilmiye sınıfına has olmadığı gibi staj manasında Osmanlı idari ve askerî teşkilatında da kullanılmıştır. Mülâzemet usulüne göre bir medreseden mezun adaylar Anadolu veya Mısır'a vazife almak istiyorlarsa Anadolu'da Rumeli'de görev yapmak istiyorlarsa Rumeli'de kazaskerinin yanında belli günlerdeki meclisine devam ederek mülâzemet /matlab defterine adlarını kayıt ettirirlerdi.

Osmanlı Devleti'nde, ilmiye, kalemiye ve seyfiye denilen bürokratik yapılanma da memuriyetler belirli süreler için verilirdi. Bu süresini dolduran memur mâzul sayılır ve İstanbul'a gelerek yeni görevi için bir iki yıl bazen daha uzun süre beklerdi. Böylece bir Osmanlı'da bir memur meslek hayatı boyunca birkaç kez mülâzemet dönemi geçirirdi.¹⁴⁸ Osmanlı bürokrasisinde memurlar mülâzemeten ve asaleten olmak üzere iki farklı şekilde istihdam edilmiştir.

Memurların hâl tercümelerinden edinilen bilgileri göre 20 şahsın mülâzemetle istihdam edilmiştir. 44 memur hakkında ise nasıl istihdam edildiklerine dair bilgi verilmemiştir. Ayrıca hâl tercümelerinden hareketle memurların göreve başlama yaşları da saptanmıştır.

Tablo-10: Gaziantepli Memurların Memuriyete Başlama Yaşları ve İstihdam Şekilleri

MEMURUN ADI	YAŞI	İSTİHDAM ŞEKLİ
Abdullah Muhlis Efendi	17	Belirtilmemiş
Abdullah Necib Efendi	34	Mülâzemeten
Abdullah Ramiz Efendi	23	Mülâzemeten
Abdurrahman Efendi	23	Mülâzemeten
Abdurrahman Efendi	26	Mülâzemeten
Abdurrahman Efendi	31	Belirtilmemiş
Abdülkadir Efendi	20	Mülâzemeten

¹⁴⁷ Mülâzemet: Maaşsız acemilik hizmeti yerine kullanılan bir tabirdir. Staj kelimesinin anlamına da karşılık gelmektedir. Eskiden stajyer yerine mülâzım ya da şakirt sözcükleri kullanılırdı.

Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C.2, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1983, s.611.

¹⁴⁸ Mehmet İpşirli, "Mülâzemet" Maddesi, *TDVİA*, C.31, s.538.

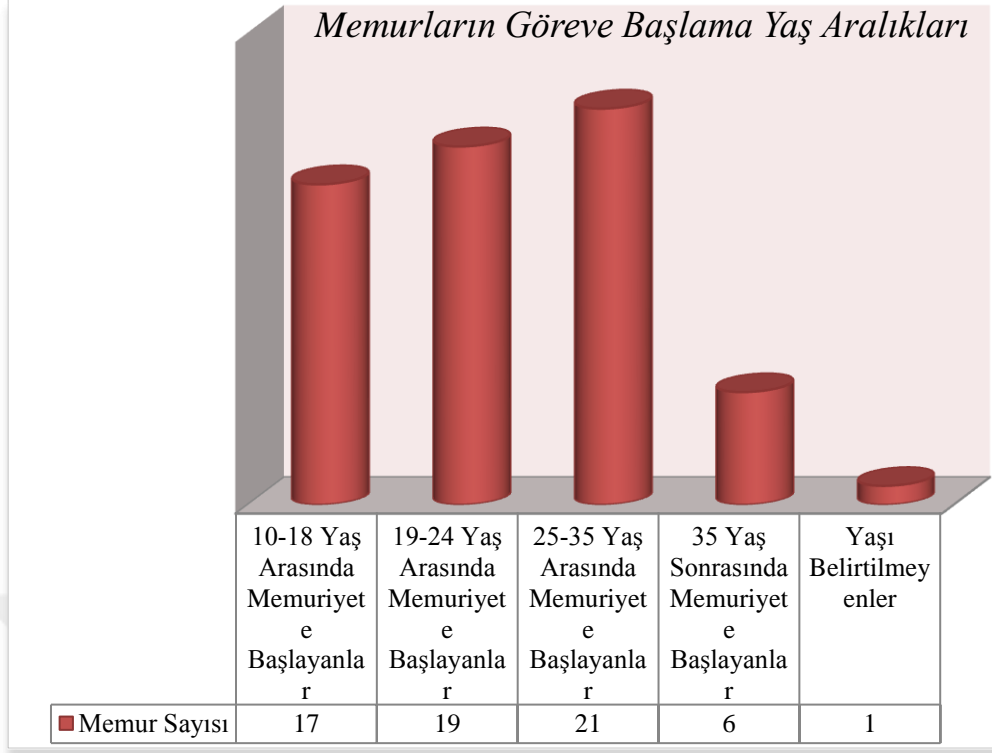
Agop Ferid Efendi	33	Mülazemeten
Ahmed Galib Efendi	14	Mülazemeten
Ahmed Sabri Efendi	30	Belirtilmemiş
Ahmed Vefik Efendi	25	Belirtilmemiş
Ali Rıza Efendi	30	Mülazemeten
Artin Efendi	38	Belirtilmemiş
Bekir Resmi Efendi	17	Belirtilmemiş
Edhem Kadri Efendi	28	Belirtilmemiş
Ermenak Ferid Efendi	24	Belirtilmemiş
Hacı Yusuf Efendi	16	Mülazemeten
Halid Efendi	20	Belirtilmemiş
Hasan Cemil Efendi	29	Belirtilmemiş
Hasan Rıza Efendi	14	Mülazemeten
Hasan Rıza Efendi	14	Mülazemeten
Hüseyin Fazıl Efendi	36	Belirtilmemiş
İbrahim Nehci Efendi	12	Mülazemeten
İbrahim Nihad Efendi	15	Belirtilmemiş
Kadri Paşa	18	Belirtilmemiş
Kürekçiyan Ohannes Efendi	38	Mülazemeten
Mahmud Hilmi Efendi	28	Mülazemeten
Mehmed Ali Raşit Efendi	26	Belirtilmemiş
Mehmed Beşir Efendi	20	Mülazemeten
Mehmed Efendi	16	Belirtilmemiş
Mehmed Efendi	34	Belirtilmemiş

Mehmed Efendi	50	Belirtilmemiş
Mehmed Enver Efendi	20	Belirtilmemiş
Mehmed Erşed Efendi	23	Belirtilmemiş
Mehmed Hilmi Efendi	17	Belirtilmemiş
Mehmed Naci Efendi	24	Belirtilmemiş
Mehmed Naci Efendi	24	Belirtilmemiş
Mehmed Nurî Efendi	16	Belirtilmemiş
Mehmed Nurî Efendi	17	Belirtilmemiş
Mehmed Said Efendi	20	Belirtilmemiş
Mehmed Sırrı Efendi	26	Mûlazemeten
Mehmed şerif Efendi	18	Mûlazemeten
Mehmed Ziya Efendi	37	Belirtilmemiş
Muhammed Nuri Bey	32	Belirtilmemiş
Muhammed şakir Efendi	20	Belirtilmemiş
Muhammed Taha Efendi	28	Belirtilmemiş
Muharrem Ziver Efendi	25	Mûlazemeten
Mustafa Efendi	21	Mûlazemeten
Mustafa Faik Efendi	23	Belirtilmemiş
Mustafa Hilmi Efendi	20	Belirtilmemiş
Mustafa Nuri Efendi	16	Mûlazemeten
Mustafa Nuri Efendi	20	Mûlazemeten
Mustafa Vahid Efendi	27	Belirtilmemiş
Mûhtedî Mehmed Habib Efendi	25	Mûlazemeten
Necmi Oğlu şerif Efendi	30	Belirtilmemiş

Ohannes Ferid Efendi	26	Belirtilmemiş
Ohanus Efendi	19	Belirtilmemiş
Osib Efendi	16	Belirtilmemiş
Osman Efendi	26	Belirtilmemiş
Rızkullah Efendi	15	Belirtilmemiş
Seyyid Ahmed Avni Efendi	15	Mülazemeten
Seyyid Mehmed Tahir Münif Paşa	21	Mülazemeten
Siyak Ferid Efendi	20	Belirtilmemiş
Yusuf Ziya Efendi	45	Belirtilmemiş

Yukarıda ki tabloda memurların, memuriyete başlama yaşlarına dair bilgileri grafik haline getirdiğimizde 10-18 yaş arasında 17 kişinin memuriyete başladığını görmekteyiz. Burada en dikkat çekici nokta henüz 12 yaşındayken mülazemetle göreve başlayan İbrahim Nehci Efendi'dir. Yine aynı şekilde 14 yaşında göreve başlayan 3 kişi, 15 yaşında göreve başlayan 3 kişi, 16 yaşında göreve başlayan 4 kişi ve 17 yaşında göreve başlayan 3 kişinin tespit edilmesi, Osmanlı'da çok küçük yaşlarda memuriyete başlanabildiğini göstermektedir.

6.MEMURLARIN EĞİTİM DURUMLARI

Tarihsel olarak Emeviler, Abbasiler, Gazneliler ve Selçuklular'dan sonra Osmanlı Devleti eğitim-öğretim konusunda önemli bir yere sahiptir. Osmanlı Devleti'nde ilk medrese Orhan Gazi zamanında İznik'te kurulmuştur. Orhan Gazi tarafından yaptırılan bu ilk medrese Osmanlı Devleti için ilim tarihinin başlangıcı olmuştur. Osmanlı döneminde medreseler, hem program hem de mimari alanında önemli gelişmeler göstermiş ve bu bakımdan devletin kentsel gelişiminde de önemli rol oynamıştır.¹⁴⁹ Son dönem Osmanlı bürokrasisine bakıldığında eğitim alanında ki gelişmeler medreseler dışında laik okullar kurarak gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Artık medreseler ıslahı mümkün olmayan ve gelişmesi durmuş bir eğitim kurumu olarak düşünülmüş ve eğitimdeki modernleşme girişimleri medrese dışı eğitim kurumlarında gerçekleştirilmek istenmiştir.¹⁵⁰

Osmanlı Devleti'nde ilköğretim zorunluluğu, II. Mahmud döneminde kabul edilmiş ve ardından gelen padişahların devrinde de uygulanmıştır. Ancak II. Abdülhamid devrinde bu zorunluluk uygulanamamıştır. İlköğretim üç kademe teşkilatlandırılmıştır. Bunlar; Sıbyan mektepleri, İlkokullar (İptidaiye Mektepleri) ve yüksek ilkokullar (Rüştiye Mektepleri) dir. Sıbyan mektepleri, anaokullarına muadildi. İlkokullar veya iptidaiye mektepleri, sıbyan mektebinin devamı niteliğinde dört yıl süren bir öğretim kademesiydi. Ancak zamanla, sıbyan mekteplerinin öğretim

¹⁴⁹ Numan Durak Aksoy, Halis Adnan Arslantaş, Ana Hatlarıyla Selçuklu'dan Cumhuriyet'e Eğitim-Öğretimde Kurumsal Değişim, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.20, S.1, Elazığ, 2010, s.475.

¹⁵⁰ Ortaylı, *Türkiye Teşkilat ve İdare Tarihi*, s.410-411.

programlarını da içine alarak ikişer yıllık üç kademe haline gelmiştir. Birinci devre ulâ, ikinci devre mutavassıta ve üçüncüsü de âliyedir. Okutulan dersler ise şöyledir; Alfabe, Kuran, din bilgileri, okuma, aritmetik ve tarih.

Rüştiyeler ise batıdaki yüksek ilköğretime muadil eğitim veren kurumlardı ve erkek ve kızlar için ayrı olmak üzere iki kısımdan oluşurdu.¹⁵¹ Rüştiye mektepleri İstanbul ve eyaletlerde kurulmaya başlanmış ve bir süre sonra inas rüştiyeleri (kız ortaokulları) kurulmuştur.¹⁵² Rüştiyelere 11 yaşına gelmiş çocuklar kabul edilirdi. Rüştiyelerin öğretim programlarının önemli kısmını diller oluştururdu. Türkçe, Arapça, Farsça, ilk defa II. Abdülhamid devrinde Fransızca gibi dersler okutulmuştur. Bunun yanı sıra din dersleri, tarih, coğrafya, aritmetik gibi derslerde okutulmuş ve kız rüştiyelerinde, kız öğrencilere mahsus dikiş, resim ve müzik dersleri de verilmiştir.¹⁵³

Eğitim teşkilatının ortaöğretim kademesini ise İdadiler ve Sultaniler (Liseler) oluşturmuştur. Sultanilerin ilk örneği bugünkü Galatasaray Lisesidir ve bu okullar ancak 1880'lerden sonra vilayet merkezlerine yayılabildi.¹⁵⁴ Karal, II. Abdülhamid döneminde ki ortaöğretim ile ilgili şu sözleri söylemiştir, “*Ortaöğretim, Abdülhamid II. devrinde, sebepler ne olursa olsun, İmparatorluğun genişliği ve ihtiyacı ile uygun bir surette gelişmemiş veya geliştirilememiştir.*”¹⁵⁵

Sıbyan, medrese, ibtidai, rüşdiye, idadi ve sultani mekteplerini bitiren kişiler Mekteb-i Mülkiye-i Şahane, Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye, Mekteb-i Hukuk-ı Şahane, Hendese-i Mülkiye gibi yüksekokullara devam etmişlerdir. Tablo- 10da da belirtildiği üzere memurlar öncelikle sıbyan mektebi, medrese ve ibtidaide eğitim görmüşlerdir. Bu eğitimlerinin yanı sıra maruf¹⁵⁶ hocalardan kendi evlerinde özel ders alan memurlarda vardır.

---

¹⁵¹ Karal, *Osmanlı Tarihi*, C.VIII., s.390.

¹⁵² Ortaylı, a.g.e., s.411.

¹⁵³ Karal, a.g.e., s.390.

¹⁵⁴ Ortaylı, *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*, s.214.

¹⁵⁵ Karal, a.g.e., s.393.

¹⁵⁶ Maruf: Tanınmış, ünlü, namlı anlamlarında kullanılan tabir. Bkz. Parlatır, a.g.e., s.1014

Tablo-11: Gaziantepli Memurların Eğitim Durumları

MEMURUN ADI	MEMURUN EĞİTİM DURUMU
Abdullah Muhlis Efendi	Ayıntab İdadi Mektebi, Hayfa Rüşdiye Mektebi
Abdullah Necib Efendi	İbtidai Mektebi, Muallim-i Mahsustan Özel Ders Amerikan Mektebi
Abdullah Ramiz Efendi	İbtidai Mektebi, Medrese
Abdurrahman Efendi	Rüşdiye Mektebi, Mekteb-i Sultaniyye
Abdurrahman Efendi	Rüşdiye Mektebi, Mekteb-i Sultani
Abdurrahman Efendi	Pederinden, Medrese
Abdülkadir Efendi	Halep Mülkiye-i Rüşdiye, Mekteb-i Mülk-i İdadi
Agop Ferid Efendi	İbtidai Mektebi
Ahmed Galib Efendi	Sıbyan Mektebi, Rüşdiye Mektebi
Ahmed Sabri Efendi	Sıbyan Mektebi
Ahmed Vefik Efendi	Rüşdiye Mektebi
Ali Rıza Efendi	Sıbyan Mektebi, Hama Sancağı Mekteb-i İdadi-i Mülkiye
Artin Efendi	Ermeni Mektebi, Medrese
Bekir Resmi Efendi	Sıbyan Mektebi, Bağdat 1. Askeri Rüşdiyesi
Edhem Kadri Efendi	Sıbyan Mektebi, Hüseyin paşa Medresesi, Amerikan Kolej Mektebi, İzmir İdadi Mektebi, Mülkiye Mektebi
Ermenak Ferid Efendi	İbtidâi Mektebi, İzmir İngiliz Mektebi
Hacı Yusuf Efendi	Muallim-i Mahsustan Özel Ders, Medrese
Halid Efendi	Mekâtib-i Âliye
Hasan Cemil Efendi	Halep İdadisi, Ayıntab Amerikan Koleji
Hasan Rıza Efendi	Sıbyan Mektebi, Ayıntab Rüşdiye Mektebi
Hasan Rıza Efendi	Rüşdiye Mektebi, Osmaniye ve İsmâiliye Medreseleri

Hüseyin Fazıl Efendi	Bayezid Dersiâmlarından Karahisar-1 Şarkili Mustafa Efendi'den ulum-ı Arabiye tahsili ve Mekteb-i Hukuk
İbrahim Nehci Efendi	Sıbyan Mektebi, Mekteb-i Rüşdiye
İbrahim Nihad Efendi	Muallim-i Mahsustan Özel Ders
Kadri Paşa	Muallim-i Mahsustan Özel Ders
Kürekçiyan Ohannes Efendi	Ayıntab Protestan Mektebi
Mahmud Hilmi Efendi	Sıbyan Mektebi, Rüşdiye Mektebi, Mekteb-i Fünun-ı Harbiye Kısmı İdadisi
Mehmed Ali Raşit Efendi	Sıbyan Mektebi, Muallim-i Mahsustan Özel Ders
Mehmed Beşir Efendi	İbtidâi Mektebi, Elbistan Rüşdiye Mektebi, Maraş İdadi Mektebi
Mehmed Efendi	İbtidai Mektebi
Mehmed Efendi	Mahalle İbtidai Mektebi, Muallim-i Mahsustan Özel Ders
Mehmed Efendi	Sıbyan Mektebi, Muallim-i Mahsustan Özel Ders
Mehmed Enver Efendi	Sıbyan Mektebi, Rüşdiye Mektebi
Mehmed Erşed Efendi	Sıbyan Mektebi, Rüşdiye Mektebi, Halep Mekteb-i İdadi-i Mülkiye
Mehmed Hilmi Efendi	Adana İdadi-i Mülki Mektebi, Rüşdiye Mektebi
Mehmed Naci Efendi	Sıbyan Mektebi, Osmaniye Medresesi
Mehmed Naci Efendi	Sıbyan Mektebi, Rüşdiye Mektebi
Mehmed Nurî Efendi	Sıbyan Mektebi, Rüşdiye Mektebi
Mehmed Nurî Efendi	İbtidai Mektebi, Rüşdiye Mektebi
Mehmed Said Efendi	Sıbyan Mektebi, Ayıntab Rüşdiye Mektebi
Mehmed Sırrı Efendi	Mekteb-i Mülkiye-i Şahane
Mehmed Şerif Efendi	Sıbyan Mektebi
Mehmed Ziya Efendi	İbtidai Mektebi
Muhammed Nuri Bey	Sıbyan Mektebi, Muallim-i Mahsustan Özel Ders

Muhammed Şakir Efendi	Sıbyan Mektebi, Halep Rüşdiye Mektebi, Hasan Paşa Medresesi
Muhammed Taha Efendi	Mahalle İbtidai Mektebi, Rüşdiye, Medrese, Mekteb-i Mülkiye-i Şahane
Muharrem Ziver Efendi	Memleket Mektebi, Hazeranlı Medresesi
Mustafa Efendi	Sıbyan Mektebi
Mustafa Faik Efendi	Medrese
Mustafa Hilmi Efendi	Sıbyan Mektebi, Kal'a-ı Sultaniyye Mektebi Rüşdiyesi
Mustafa Nuri Efendi	Sıbyan Mektebi, Ayıntab Rüşdiye Mektebi
Mustafa Nuri Efendi	İbtidai Mektebi, Rüşdiye, Halep Medresesi
Mustafa Vahid Efendi	Ayıntab Rüşdiye Mektebi, Medrese
Mühtedî Mehmed Habib Efendi	Fransız Mektebi
Necmi Oğlu Şerif Efendi	Bayezid Cami-i Şerifi imamlarından Emin efendiden Özel Ders, Rüşdiye
Ohannes Ferid Efendi	Ermeni İbtidai Mektebi, Rüşdiye Mektebi, Muallim-i Mahsustan Özel Ders, Mekteb-i Mülkiye-i Şahane
Ohanus Efendi	Ayıntab Mektebi
Osib Efendi	Brot Amerikan Mekteb-i Tıbbiyesi, Mekteb-i Tıbbiye-i Osmaniye
Osman Efendi	Sıbyan Mektebi, Rüşdiye Mektebi
Rızkullah Efendi	Halep ve Ayıntab Mektepleri, Muallim-i Mahsustan Özel Ders
Seyyid Ahmed Avni Efendi	Mekatib-i Âliye, Medâris
Seyyid Mehmed Tahir Münif Paşa	Mısır Kasr-ı Âli Mektebi, Ayıntabda Nûr-i Osmaniye Medresesi, Şâm-i Şerif Emeviye Medresesi
Siyak Ferid Efendi	Ayıntab Ermeni Mektebi
Yusuf Ziya Efendi	Ayıntab Kalesi İbtidai Mektebi, Ayıntab Kalesi Medresesi

7.MEMURLARIN BİLDİKLERİ DİLLER

XIX. yüzyıl Osmanlı bürokrasisinde yabancı dil bilen memurlara oldukça fazla ihtiyaç duyulmuştur. Zira 1821 Rum isyanına kadar devletin tercüme işleri Fenerli Rumlar tarafından yürütülürken bu isyandan sonra Bâb-ı Âli Tercüme Odası kurulmuştur. Zamanla yabancı dil bilen memurlara duyulan ihtiyaç artmış ve Mekteb-i Aklâm bünyesinde bir lisan mektebi açılarak önce Rumca daha sonra Bulgarca dersleri okutulmaya başlanmıştır.¹⁵⁷

Gaziantepi memurların bildikleri diller incelendiğinde, memurların birçok dile vâkıf olduğu görülmektedir. Memurların bildikleri diller aşağıdaki tabloda verilmiştir. Tabloda da görüldüğü üzere en çok dil bilen memur Seyyid Mehmet Tahir Münif Paşa'dır. Türkçe, Arapça, Farsça, Fransızca, Almanca, İngilizce ve Rumca olmak üzere 7 dil bilmektedir.

Tablo-12: Gaziantepi Memurların Bildikleri Diller

MEMURUN ADI	MEMURUN BİLDİĞİ DİLLER
Abdullah Muhlis Efendi	Türkçe, Arapça
Abdullah Necib Efendi	Türkçe, Arapça, Farsça, Fransızca
Abdullah Ramiz Efendi	Türkçe, Arapça, Farsça
Abdurrahman Efendi	Türkçe, Farsça, Fransızca, İngilizce
Abdurrahman Efendi	Türkçe, Farsça, Fransızca, İngilizce
Abdurrahman Efendi	Arapça, Farsça
Abdülkadir Efendi	Türkçe, Arapça, Farsça, Fransızca
Agop Ferid Efendi	Türkçe, Ermenice, Arapça, Rumca
Ahmed Galib Efendi	Türkçe
Ahmed Sabri Efendi	Türkçe, Arapça, Farsça
Ahmed Vefik Efendi	Türkçe
Ali Rıza Efendi	Türkçe, Arapça, Fransızca
Artin Efendi	Türkçe, Ermenice

¹⁵⁷ Ali Akyıldız, "Tercüme Odası", *TDVİA*, C.40, s.504-506.

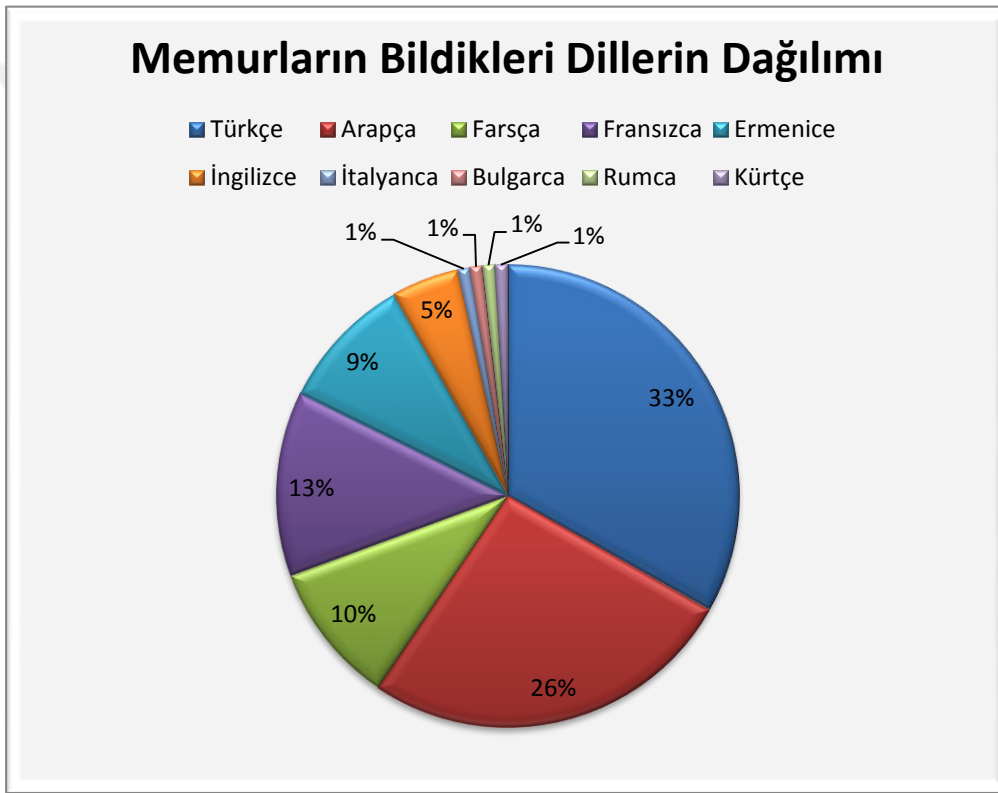
Bekir Resmi Efendi	Türkçe, Arapça
Edhem Kadri Efendi	Arapça, İngilizce, Ermenice
Ermenak Ferid Efendi	Türkçe, Fransızca, Ermenice, Rumca, İngilizce
Hacı Yusuf Efendi	Türkçe, Arapça
Halid Efendi	Türkçe, Arapça, Farsça
Hasan Cemil Efendi	İngilizce, Ermenice, Fransızca
Hasan Rıza Efendi	Türkçe, Arapça, Farsça, Kürtçe
Hasan Rıza Efendi	Türkçe, Arapça, Farsça, Fransızca, Kürtçe
Hüseyin Fazıl Efendi	Türkçe, Arapça, Farsça
İbrahim Nehci Efendi	Türkçe
İbrahim Nihad Efendi	Arapça
Kadri Paşa	Arapça, Farsça, Fransızca, İngilizce
Kürekçiyan Ohannes Efendi	Türkçe, Ermenice
Mahmud Hilmi Efendi	Arapça, Farsça
Mehmed Ali Raşit Efendi	Arapça, Farsça, Fransızca
Mehmed Beşir Efendi	Belirtilmemiş
Mehmed Efendi	Türkçe, Arapça, Farsça
Mehmed Efendi	Türkçe, Arapça, Farsça
Mehmed Efendi	Arapça, Farsça
Mehmed Enver Efendi	Türkçe, Arapça
Mehmed Erşed Efendi	Belirtilmemiş
Mehmed Hilmi Efendi	Türkçe, Fransızca
Mehmed Naci Efendi	Arapça, Farsça
Mehmed Naci Efendi	Türkçe

Mehmed Nurî Efendi	Türkçe, Arapça
Mehmed Nurî Efendi	Belirtilmemiş
Mehmed Said Efendi	Türkçe, Arapça, Farsça, Fransızca
Mehmed Sırrı Efendi	Rumca
Mehmed Şerif Efendi	Türkçe,
Mehmed Ziya Efendi	Belirtilmemiş
Muhammed Nuri Bey	Türkçe, Arapça, Farsça
Muhammed Şakir Efendi	Belirtilmemiş
Muhammed Taha Efendi	Arapça
Muharrem Ziver Efendi	Türkçe, Arapça, Farsça
Mustafa Efendi	Türkçe
Mustafa Faik Efendi	Türkçe, Arapça, Farsça
Mustafa Hilmi Efendi	Türkçe
Mustafa Nuri Efendi	Türkçe
Mustafa Nuri Efendi	Arapça
Mustafa Vahid Efendi	Türkçe
Mühtedî Mehmed Habib Efendi	Türkçe, Arapça, Fransızca, İtalyanca
Necmi Oğlu Şerif Efendi	Türkçe, Arapça
Ohannes Ferid Efendi	Türkçe, Arapça, Fransızca, Rumca, Ermenice
Ohanus Efendi	Türkçe, Arapça, Ermenice, Fransızca
Osib Efendi	Türkçe, İngilizce, Fransızca, Ermenice
Osman Efendi	Türkçe
Rızkullah Efendi	Türkçe, Arapça, Farsça, Ermenice, Fransızca
Seyyid Ahmed Avni Efendi	Türkçe, Arapça, Farsça

Seyyid Mehmed Tahir Münif Paşa	Türkçe, Arapça, Farsça, Fransızca, Almanca, İngilizce, Rumca
Siyak Ferid Efendi	Türkçe, Fransızca, Rumca, Ermenice
Yusuf Ziya Efendi	Türkçe, Arapça, Bulgarca

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere Gaziantepli memurların çoğunun Arapça ve Türkçe dışında Farsça, Fransızca, İngilizce ve Ermenice dillerini bildiklerini görmekteyiz. Bunun dışında İtalyanca, Bulgarca, Rumca ve Kürtçe dillerini birer ikişer memurun bildiğini görmekteyiz. Aşağıdaki grafikte Gaziantepli memurların bildikleri dillerin dağılımı sayısal verilerle de gösterilmiştir.

8.İSTİHDAM ALANLARI

Gaziantepli memurlar Osmanlı Devleti'nin muhtelif bölgelerinde çeşitli memuriyetlere atanmışlardır. Memurlar bu kurumlarda emniyet (polis, jandarma, zabtiye), Asakir-i Şahane bünyesinde, Rüşumat İdaresinde, Sandık Eminliğinde, Nüfus İdaresinde, Muhasebe ve Tahrirat Kitabetliğinde görev almışlardır. Ayrıca Kaymakamlık, Valilik İdarelerinde, Kaza ve Nahiye Niyabetliğinde, Şeriye Mahkemelerinde, Telgraf ve Posta Nezaretinde, Evkaf (vakıf) İdaresinde, Hastane ve Okullarda, Bankalarda, Vergi ve Tahsilat İdaresinde, Gümrük Memurluğunda ve Bidayet Mahkemelerinde hizmet vermişlerdir.

Tablo-13: Gaziantepli Memurların İstihdam Alanları

MEMURUN ADI	MEMURUN İSTİHDAM ALANLARI
Abdullah Muhlis Efendi	Cenin ¹⁵⁸ Kazası Belediye Kitabeti, Cenin Kazası Sandık Eminliği, Nablus Sancağı Ziraat Bankası Şu'be Kitabet ve Veznedarlığı, Cenin Kazası Ziraat Bankası Sandığı Muhasebe Kitabeti, Cenin Kazası Tahrirat Kitabeti Vekâleti, Cenin Kazası Hazine Da'va Vekâleti, Nablus Sancağı Ziraat Bank Sandığı Muhasebe Kitabeti Vekâleti, Hayfa Kazası Ziraat Bank Muhasebe Kitabeti, Hicaz Demiryolu Merkez Ambarı Muhasebe Memuriyeti, Hicaz Demiryolu Merkez Ambar Memurluğu, İnşaat Merkez Ambar Memuriyeti
Abdullah Necib Efendi	Ayıntab Kazası Ziraat Bankası, Kilis Şubesi Sandık Eminliği, Kilis Kazası Reji Müdürlüğüne, Kilis Kazası Vergi Kitâbeti
Abdullah Ramiz Efendi	Ayıntab Meclis Da'avâ Kalemi, Nâfia Nezâreti Mezlis Kalemi, Mekteb-İ Sultânî Sanduk Eminliği, Maarif Nezâret-i Celilesi Muhâsebe Müdürlüğü
Abdurrahman Efendi	Bâb-1 Âli Tercüme Odasına, Adliye Nezâreti Celilesi Mezâhib Müdüriyeti Kalemi
Abdurrahman Efendi	Bab-1 Ali Tercüme Odası, Adliye Nezaret- Celilesi Mezahib Müdiriyeti Kalemi, Bulgaristan Komiserliği Kitabeti, Bulgaristan Komiserliği Bergos Kitabeti Mu'avinliği, Polis Müfettişliği, Bulgaristan Komiserliği Maiyeti, Seyyar Polis Müfettişliğine
Abdurrahman Efendi	Zirâat Bankası Sanduk-ı Tahsildarlığı, Ayıntâb Kazâsı Zirâat Bankası Sanduk-ı Muhasebe Kitâbeti, Antakya Kazâsı Zirâat Bankası Sandûkı Muhâsebe Kitâbeti
Abdülkadir Efendi	Kilis Kazası Mal Kalemi, Üzüm Tahrir Memuriyeti, Urfa Düyun-ı Umumiye Memuriyeti Kitabeti, Maraş Ve Elbistan Düyun-ı Umumiye Memur Vekâleti, Tahrirat Müfidliği, Evrak Muhafızlığı, Tahrirat Müsevvidliği, Tahrirat Baş Kitabeti
Agop Ferid Efendi	İdin Vilayet-i Celilesi Umur-ı Ecnebiyye Kalemi, Karamürsel Kazası Kaymakam Muavinliği, Silivri Kazası Kaymakam Muavinliği, Akhisar Nahiyesi Müdiriyeti
Ahmed Galib Efendi	Diyarbakir Vilâyeti Telgraf Ve Posta Merkezi Muhâbere Memuriyeti, Haleb Vilâyeti Telgraf Ve Posta Baş Müdiriyetiyle Telgraf Ve Posta Merkezi Muhâbere Memuriyeti
Ahmed Sabri Efendi	Ma'adin-i Duhan İnhisarı İdaresi Tahsildarlığı, Anbar Sevk Me'muriyeti, Ovacık, Karahisar Kösdere Nahiyesi Müdüriyeti, Keban Mâ'deni Kazası Kaymakamlığı, Çemişgezek ¹⁵⁹ Kazâsı Kaymakamlığı

¹⁵⁸ Bkz. Tahir Sezen, Osmanlı Yer Adları (Alabetik Sırayla), Başbakanlık Devlet Arşileri Genel Müdürlüğü, Yayın No: 21, Ankara,2006, s.105. Cenin: 1160-1888 yılları arasında Beyrut vilayetine bağlı bir kazadır.

¹⁵⁹ Çemişgezek: Mamûretülaziz vilayetine bağlı bir kaza. Bkz. Sezen, a.g.e., s.124.

Ahmed Vefik Efendi	Adana Mahkemesi Suvâri Kolculuğu, Adana Mahkemesi Piyâde Kolculuğu, Adana Mahkemesi Kantarcılığı, Silifke Duyûn-u Umûmiye Memuriyeti, Akçadeniz Mahallesi Müdür Vekâleti
Ali Rıza Efendi	Hama Telgraphânesi, Isparta, Şemskin ve Şâm-I Şerif Telgrâf ve Posta Merkezleri Muhâbere Memuriyetleri
Artin Efendi	Ayntab Rusum-ı Sitte Me'muriyeti Kitabeti, Kilis Me'muriyet Vekâleti, İskenderun Müdiriyeti Kitabeti, Bilecik Düyun-ı Umumiye Me'muru, Antakya Düyun-ı Umumiye Müdiriyeti Baş Kitabeti
Bekir Resmi Efendi	Bağdad Vilâyeti Mektubcu Kalemî, Haleb Emlak-ı Hümâyûn İdâresi Dâhilinde Cebel-i İsâ Şubesi İkinci Kitâbeti Vekâleti, Has Şubesi Kitâbeti
Edhem Kadri Efendi	Halep Vilâyeti Me'mûriyeti, Enderin, Pazarcık, Mısra Kazaları Kaymakam Vekâleti, Mecîdözü Kazâsı Kaymakamlığı, Mirhan Kazası Kaymakamlığı
Ermenak Ferid Efendi	Gevaş ¹⁶⁰ Kazâsı Kaymakam Muavinliği
Hacı Yusuf Efendi	Ayıntab Kazâsı Vergi İdâresi, Ayıntab Kazâsı Nâfia-ı Anbar Memurluğu, Serçavuş, Ayıntab Kazâsı Tapu Kalemî
Halid Efendi	Adana Vilâyeti Mefsûh Dava Mahkemesi Mukayyedliğine, Adana Vilayeti Karataş Nâhiyesi Müdiriyeti, Karsındı Nâhiyesi Müdiriyeti, Mağara Nâhiyesi Müdiriyeti, Hâcin Kazâsı Aşar Ve Ağnam Baş Kitabetlerinde, Tarsus Kazâsı Mal Müdiriyeti, Beyas Kazası Mal Müdiriyeti, Bulanık, Hüsrân, Payas, İslahiye, Sömbeki, Feke, Edremit, Koniçe, Harran Kazaları Kaymakamlıkları, Adana Maarif Muhasebe Memurluğu, Maarif Müdürlüğü Vekâleti
Hasan Cemil Efendi	Tarih Ve Coğrafya Dersleri Muallimlikleri
Hasan Rıza Efendi	Tahrîrât Kalemî, Haleb İstinâf Mahkemesi Baş Kitâbetine
Hasan Rıza Efendi	Halep Vilâyeti Mektubcu Kalemî, Halep Vilâyeti İstinâf Mahkemesi Başkitâbeti, Merkez-i Vilâyet Birinci Müstantıklığı, Ömer Behcet Efendi Hazretlerinin Kitâbet-i Husûsiyesi
Hüseyin Fazıl Efendi	Sarı Şaban Kazası ¹⁶¹ Bidayet Mahkemesi Riyaseti, Sofulu Kazası Bidayet Mahkemesi Ceza Da'iresi Riyaseti, Loros Kazası Bidayet Mahkemesi Ceza Da'iresi Riyaseti, Dersa'adet Polis Mektebi Mebani-i Zabıta Mu'allimliği, Dersa'adet Mahkeme-i Ticaret İcra Da'iresi Birinci Sınıf Mu'avinli, Aksaray Merkez Me'murluğu, Çengelkör Merkez Me'murluğu, Kilis Kazası Ka'immakamlığı
İbrahim Nehci Efendi	Tahrîrât Kalemî, Bidâyet Mahkemesi İkinci Kitâbeti

¹⁶⁰ Gevaş: Van vilayaetine bağlı bir kaza. Bkz. Sezen, a.g.e., s.194.

¹⁶¹ Sarı Şaban Kazası: Selanik vilayetinde bağlı bir kaza. Bkz. Sezen, a.g.e., s.434.

İbrahim Nihad Efendi	Beşinci Ordu-yu Hümâyûnu Tahrîrât Kalemine Mülâzımlığı, Ordu-Yu Hümâyûn Mezkûr Meclis Kalemi, Erkân-ı Harbiye Dâiresi Altıncı Şubesi Nüfûs Kısmı
Kadri Paşa	Ayıntab Kazası Nüfus Mukayyedliği, Ayıntab Kazası Nüfus Nâzırlığı, Kapıcubaşılık, Meclis-i Âlî-i Tanzimat Mütercimliği, Girit Vilâyeti Kapıkethüdâlığı, Ticaret-i Bahriye Riyâseti, Posta Nezâreti, Meclis-i Âlâ- yı Hazâin Baş Kitabeti, Meclis-i Vâlâ Kavânîn Dairesi Baş Kitâbeti, Tersanede Meclis-i İdâre-i Bahriye Riyâseti, 6. Dâire Riyâseti, Şûrâ- yı Devlet a'zâlığı, Nafia Nezareti Müsteşârlığı, Ticâret Nezâreti, Edirne Vilâyeti Vâliliği
Kürekçiyan Ohannes Efendi	Sarraflık, Defterdarlık
Mahmud Hilmi Efendi	Rüsûmât Nezâreti Tahrîrât Kalemine, Rüsûmât Nezâreti Mülhak Ekinlik Rusûmât İdâresi Kitâbeti, Kozlu Rüsûmât Memurlukları, Mudanya Rüsûmât Müdiriyeti, Trilye Rüsûmat Memuriyetleri, Zonguldak Rüsûmât İdâresi Kitâbeti
Mehmed Ali Raşit Efendi	Mühimme Odası, Vekillerin Bakanlığı, Ser Kâtibi, Mektûb-ı Hariciye Odası Mümeyyizliği, Mektûb-ı Sadâret Odası Mümeyyizliği, Meclis-i Vâlâ Baş Kitâbeti Muâvinliği, Kapu Kethüdâlığı, Mektûb-ı Sadâret Muavinliği, Maarif Müsteşârlığı, Selanik ve Prezrîn Vilâyetleri Kapu Kethüdâlıkları, Diyarbakir ve Mamuretülaziz Hüdavedigar Vilâyetleri Kapu Kethüdâlıkları
Mehmed Beşir Efendi	Ziraat Bankası Sanduğu Muhâsebe Kitâbeti
Mehmed Efendi	Dersaadet Mekteb-i İdâdi-i Mülkisi Mübaşir, Mekteb-i Mülkiye-i Şahâne Mübaşir, Mekteb-i Mülki-i Şahâne Müfettişliği, Ser Mübaşir Mu'âvinliği
Mehmed Efendi	Maltepe Rusumat İdaresi Kitabeti, Değirmendere Rüsüm-i Sitte Memuriyeti, Duhan Tahrir-i Kol Memurluğu, İzmir Rüsumat Müdiriyeti Mubassırlığı, İzmir Rüsumat Müdiriyeti Sandık Eminliğine, Masarif-İ Muhasebe Memurluğu, Müzayede Kitabeti, Mefruşat-ı Hümayun İdaresince Depo Memurluğu, Mefruşat-ı Hümayun İdaresi Kalemi
Mehmed Efendi	Haleb Vilayeti Muhasebe Kalemi Adliye Hesâb Kitabeti, Mısır Ziraat Bankası Muhasebe Kitabeti, Harim Kazası Ziraat Bankası Muhasebe Katibliği, Ayıntab Kazası Ziraat Bankası Sandığı Muhasebe Kitabeti, Kilis Ziraat Banka Sandığı

	Muhasebe Kitabeti Vekâleti
Mehmed Enver Efendi	İdlib ¹⁶² Beledi Kitâbeti, İdlib Kazası Ebniye ¹⁶³ Memuriyeti, Ma'ara Kazası Nüfûs Kitâbeti, Dâhiliye Nezâreti Nüfûs-1 Umûmiye Müdüriyeti
Mehmed Erşed Efendi	Kerkük Sancağı Tahrirat Kalemi, Kerkük Sancağı Tahrirat Müdürlüğü, Ayıntab Kazası Tahrirat Kitabeti ve Katibliği, Suruç Kazası Ziraat Bankası Muhasebe Kitabeti, İdlib Kazası Ziraat Bankası Sandığı Muhasebe Kitabeti
Mehmed Hilmi Efendi	Adana Mekteb-İ İdadisi İlm-İ Hukuk Muallimliği, Erzurum Vilayetinde Kemah Kazası Kaymakamlığı, İspir Kaymakamlığı, Eleşkird ¹⁶⁴ Kazası Kaymakamlığı, Bayburd Kazası Kaymakamlığı Vekâleti, Çapakçur ¹⁶⁵ Kazası Kaymakamlığı
Mehmed Naci Efendi	Lazkiye ¹⁶⁶ Sancağı Tahrirat-1 Kitabeti, Haleb Meclis-i Kübra Mukayyid-i Saniliği, Haleb Merkez Sancağı Meclis-i İdaresi Kitabet, Haleb Merkez Sancağı Tahrirat-1 Müdiriyesi, Haleb Vilayeti Evrak Müdiriyesi, Mektubcu Kalemi Mümeyyizliği, Meclis İdare-i Vilayet Baş Kitabeti Vekâleti, Divan-1 Temyiz Baş Kitabeti, Divan-1 Temyiz Baş Kitabeti, Adana Mektubcu Muavinliği
Mehmed Naci Efendi	Baş Çavuşluk, İdlib Kazası Tapu Kalemi, İskenderun Kazası Tapu Kitabeti Refakatine, Bab Kazası Tapu Kitabeti
Mehmed Nurî Efendi	Haleb Vilâyeti Evkâf Ve Nüfûs Nezâreti Kalemi, Bab Kazâsı Nüfûs Kitâbeti, Belen Kazâsı Nüfûs Kitâbetine, Menbic Kazâsı Nüfûs Kitâbeti
Mehmed Nurî Efendi	Ayıntab Kazâsı Ziraat Bankası Sanduku Odacılığı
Mehmed Said Efendi	İkinci Hukûk Dâiresi Zabt Kitâbeti
Mehmed Sırrı Efendi	Meclis-i Muhâsebe-yi Mâlîye Mazbata Odası, Pireveze Kazâsı Müdürlüğü, Radviz Kazâsı Müdürlüğü, Delonya Kazâsı Müdürlüğü, Narda Kazası Kaymakamlığı, Gulus Kazâsı Kaymakamlığı, 40 Kilise Sancağı Bidâyet Mahkemesi Riyâseti, Edirne İstinâf Mahkemesi Cezâ Dâiresi Riyâseti, Diyarbakir, Aydın ve Erzurum Vilâyetleri Adliye Müfettişliği
Mehmed Şerif Efendi	Ayıntab Kazası Vergi Kalemi, Cisir-i Şuğur Kazası Vergi Kâtibi
Mehmed Ziya Efendi	Kastamonu Vilayeti Beledi Sanduk Eminliği, Kastamonu Vilayeti Beledi Baş Kitabetine, Evkaf Müdürlüğü
Muhammed Nuri Bey	Maltepe Rûsumat Kitabeti, İzmit Rûsumat Müdüriyeti Kitâbeti, Değirmendere Rûsum-i Sitte Me'murluğu, İzmit

¹⁶² İdlib: Halep eyaletine bağlı bir kaza. Sezen, a.g.e., s.246.

¹⁶³ Ebniye: Binalar, yapılar. Devellioğlu, a.g.e., s.226.

¹⁶⁴ Eleşkird: Toprakkale olarak da adlandırılan bu mevki Erzurum vilayetine bağlı bir kazadır. Sezen, a.g.e., s.166.

¹⁶⁵ Çapakçur: Çevlik olarak da adlandırılan bu mevki Diyarbakır eyaletine bağlı bir kazadır. 1994'te adı "Bingöl" olmuştur. Sezen, a.g.e., s.118.

¹⁶⁶ Lazkiye: Sayda eyaletine bağlı bir sancak. Bkz. Sezen, a.g.e., s.338.

	Rüsumat Müdüriyeti Mubaşirliği, İzmit Rüsumat Müdüriyeti Sandık Eminliğine, Cebel-i İsa Şu'besi Baş Kitabet Ve Me'mur Mu'avinliği, İzmit Merkez Müdüriyeti, Düyun-ı Umumiye İdaresi Muvakkat Harir Müzayede Kitabeti, Bahçecik Düyun-ı Umumiye İdaresi Kitabeti
Muhammed Şakir Efendi	Keşan Kazası Ambar Me'murluğu, Tırnovi Sancağına Mülhak Servi Kazası A'şar Me'murluğu, Gümülcine ¹⁶⁷ Sancağının On Üç On Dördüncü İ'şar Kol Me'murluğu, Konya Vilayetinde Kara Peykar Kazası A'şar Ve Ağnam Me'murluğu, Keskin Kazası Kaymakam Vekâleti, Cezair-i Bahr-ı Sefid Ma'arif Muhasebe Me'murluğu, Selanik Mekteb-i İdadisi Dâhiliye Me'murluğu, Mekteb-i İdadi Müdiriyesi, Türkçe ve Tarih Mu'allimlikleri, Lazkiye Sancağı Mekteb-i İdadi Müdiriyesi, Şam Mekteb-i İdadisi Mu'avin-İ Saniliği, Lisan-ı Türki Mu'avinliği
Muhammed Taha Efendi	Emlak-I Hümayun Komisyonu Zabt Kitabeti, Emlak Şu'besi Mümeyyizliği, Varidat Müdiriyesi Gümrük Posta ve Telgraf Kalem Mümeyyiz-i Evvelliği
Muharrem Ziver Efendi	Ayıntab Kazâsı Nüfûs Mukayyed-i Sâniligi, Nüfûs Mukayyed-i Evvelliği, A'şâr Kitâbeti, Zor Sancağı Defter-i Hakânî Memûru
Mustafa Efendi	Ayıntab Emlak Kalemî, A'şar Ve Ağnam Me'muriyetleri, Ayıntab Düyun-ı Umumiye Kitabeti, Haleb Merkez Müdüriyeti, Kitabeti, Ayıntab Kazası Zira'at Bankası Sandığı Tahsildarlığı, Ayıntab Kazası Zira'at Bankası Sandığı Muhasebe Kâtibi Refakatı, Kilis Kazası Zira'at Bankası Sandığı Muhasebe Kitabeti, Dergâh-ı Ali Kapucu Başılığı
Mustafa faik Efendi	Beşinci Ordu-yu Hümâyûn Meclisi Baş Kitâbeti, Beşinci Ordu-yu Hümâyûn, Tahrirât Müdürlüğü, Hocalık, Sayda ¹⁶⁸ Mutasarrıflığına, Yemen Vilâyeti Mektûbculuğu, Musul Vilâyeti Vâliliği, Rumeli Beylerbeyi, Kastamonu Vilâyeti Vâliliği, Adana Vilâyeti Valiliği
Mustafa Hilmi Efendi	Biga Sancağı Muhâsebe Kalemî Evrâk Mukayyedliği
Mustafa Nuri Efendi	Ayıntab Tahrîr Virgü İdâresine
Mustafa Nuri Efendi	Haleb İstinsaf Mahkemesi Kalemî, İskenderun Kazası Bidayet Mahkemesi Başkitabeti, Bab Kazası Bidayet Mahkemesi Müstantık Muavinliği, Haleb Emlak-ı Hümayun İdaresince Cebel-i Ays Şubesi Kitabeti, Haleb Merkez Bidayet Mahkemesi Hukuk Dairesi Zabıt Kitabeti, Haleb Merkez Ticaret Mahkemesi Başkitabeti, Haleb Merkez Bidayet Mahkemesi Başkitabeti, Haleb Mektebi Kavaid-i Osmaniye Muallimliği, Haleb Vilayeti Meclis-i İdaresi Baş Kitabetine
Mustafa Vahid Efendi	Ayıntab Kazâsı Evkâf Kitâbeti

¹⁶⁷ Gümülcine: Edirne vilayetine bağlı bir sancak. Sezen, a.g.e., s.208.

¹⁶⁸ Sayda: Suriye vilayetine bağlı bir kaza. Sezen, a.g.e., s.436.

Mühtedî Mehmed Habib Efendi	Haleb Vilâyeti Tahrîr İdâresi, Gazhâne Kitâbeti, İskenderun Kazâsı Tahsîl Memurluğu
Necmi Oğlu Şerif Efendi	Eb Kazası Mekteb-i Rüşdîsi Mu'alim-i Evveliği, Mekteb-i İ'dadi Coğrafya, Tarih ve Türkçe Mu'allimlikleri, Edebiyat Ve Kavanın Ve Kozmografya Ve Servet Mu'allimlikleri, Mekteb-i Mezbur Müdür Vekâleti, Kitabet, Ahlak ve Ma'lumat-ı Medeniye, Müdiriyet ve Ma'lumat-ı Medeniye ve Ahlakiye ve İktisadiye Dersleri Mu'allimliği Grubu, Fransızca Mu'allimlikleri, Bitlis Mekteb-i İdadisi Müdiriyetle Ahlak ve Ma'lumat-ı Medeniye Ve İktisadiye Mu'allimlikleri
Ohannes Ferid Efendi	Ticaret Ve Zira'at Nezareti Tercüme-i Fünun Kalemi, Aydın Vilayeti Vali Ma'iyeti, Meclis-i İdare-i Vilayet Baş Kitabeti Mu'avinliği, Bayındır Kazası Kaymakam Vekâleti, Van Vilayeti Vali Mu'avinliği, Pilmar Kazası Kaymakam Vükelalığı, Kosova Vilayeti Vali Mu'avinliği, Limni Mutasarrıflığı, Canik Sancağı Mutasarrıflığı
Ohanus Efendi	Haleb Turuk ve Muâbir Komisyonu Baş Kitabeti, Umûr-ı Ecnebiye İdâresi Sergi Başkitabeti, Halep Vilâyeti Tercümanlığı, Halep Rüsûm-ı Sitte Nezâreti Merkez-i Müdiriyeti, Halep Merkez Müdürü
Osib Efendi	Hâzırhor Kazâsı Beledi Tababeti, Bahaşi Kazâsı Beledi Tababeti
Osman Efendi	Bidayet Mahkemesi Müstantik Muavinliği, Kudüs-i Şerif Sancağı Nafia İdâresi Muvakkat Kondüktörlüğü, Kudüs-İ Şerif Sancağı Eytam Kitabeti, Harput Kazası Bidayet Mahkemesi Birinci Kitabeti, Silivri Kazası Bidayet Muhakemesi Baş Kitabeti
Rızkullah Efendi	Haleb Sanduk Kitâbetine, Halep Vilâyeti Muhâsebe Kalemi, Kilis Kazâsı Mal Müdiriyetine, Urfa Sancağı Muhasebe Kalemine, Yafa Ticâret Mahkemesi Riyâsetine, Urfa Sancağı Ticâret Mahkemesi Riyâsetine, Trablus-ı Şâm Sancağı Bidâyet Mahkemesi Muavinliği, Siroz Sancağı Bidâyet Mahkemesi Muavinliği, Aydın Sancağı Bidayet Mahkemesi Mu'avinliği, Sipâhi, Osman Paşanın Divân Kâtibi, Tahrîr-i Nüfûs Kitâbeti, Ayıntab Kazâsı Arâzi Memuriyeti, Halep Ticâret Mahkemesi Kitâbeti, Dersaadet İstinâf Mahkemesi Cinâyet Kısmı Azâ-yı Mülâzımlığı
Seyyid Ahmed Avni Efendi	İzmir Hamidiye Vapur Şirketi Mübâya'ât Memurluğu, Matbû'ât Dâhiliye Kalemi Hulefâlığı, Matbû'ât Dâhiliye Kalemi Hulefâlığı
Seyyid Mehmed Tahir Münif Paşa	Şâm Eyâleti Meclis-i Kebir-i Kalemi, Bâb-ı Âli Tercüme Odası, Gelibolu Askeri Muâvini Komisyonu Baş Kitâbeti, Berlin Sefâret-i Seniyyesi 2. Ser Kitâbeti, Hersek Memûriyet-i Mahsûsası Baş Kitâbeti, Bâb-ı Âli Terceme-i Evveliği, Zabtiye Müsteşârlığı, Divân-ı Temyîz Riyâseti, Meclis-i Maarif Riyâseti, Maarif Nezâreti
Yusuf Ziya Efendi	Bidayet Mahkemesi Mümeyyizliği, Alaşehir Kazasına Merbut İnegöl Nahiyesi Müdürlüğü, İki Defa İnegöl ve Bir Defa Borlu Nahiyeleri Müdiriyetleri

9.MEMURLARIN ALDIKLARI MAAŞLAR

Memurların maaş durumları incelendiğinde, en az maaşı 20 kuruş ile Hasan Rıza Efendi, en çok maaşı ise 40.000 kuruş maaş ile Kadri Paşa almıştır. Abdullah Necib Efendi'nin ise 8 Fransız lirası maaşla memuriyete başlayıp 500 kuruş maaşla en son memuriyetine atandığı belirtilmiştir.

Tablo- 14: Gaziantepli Memurların Aldıkları En Düşük ve En Yüksek Maaşlar

MEMURUN ADI	MEMURUN ALDIĞI EN DÜŞÜK ve EN YÜKSEK MAAŞ
Abdullah Muhlis Efendi	70 kuruş – 440 kuruş
Abdullah Necib Efendi	8 Fransız lirası maaş ve 500 kuruş
Abdullah Ramiz Efendi	100 kuruş- 2000 kuruş
Abdurrahman Efendi	300 kuruş
Abdurrahman Efendi	300 kuruş – 1500 kuruş
Abdurrahman Efendi	250 kuruş – 400 kuruş
Abdülkadir Efendi	83 kuruş – 1100 kuruş
Agop Ferid Efendi	358 kuruş – 540 kuruş
Ahmed Galib Efendi	125 kuruş – 300 kuruş
Ahmed Sabri Efendi	400 kuruş – 1250 kuruş
Ahmed Vefik Efendi	150 kuruş – 500 kuruş
Ali Rıza Efendi	200 kuruş – 300 kuruş
Artin Efendi	250 kuruş- 500 kuruş
Bekir Resmi Efendi	70 kuruş – 500 kuruş
Edhem Kadri Efendi	500 kuruş – 3270 kuruş
Ermenak Ferid Efendi	675 kuruş
Hacı Yusuf Efendi	150 kuruş – 250 kuruş
Halid Efendi	100 kuruş – 2150 kuruş

Hasan Cemil Efendi	600 kuruş
Hasan Rıza Efendi	20 kuruş -1400 kuruş
Hasan Rıza Efendi	20 kuruş – 1400 kuruş
Hüseyin Fazıl Efendi	1200 kuruş – 2500 kuruş
İbrahim Nehci Efendi	225 kuruş
İbrahim Nihad Efendi	100 kuruş – 1600 kuruş
Kadri Paşa	250 kuruş – 40.000 kuruş
Kürekçıyan Ohannes Efendi	360 kuruş
Mahmud Hilmi Efendi	200 kuruş – 400 kuruş
Mehmed Ali Raşit Efendi	100 kuruş -25.000 kuruş
Mehmed Beşir Efendi	250 kuruş
Mehmed Efendi	400 kuruş – 500 kuruş
Mehmed Efendi	160 kuruş – 1100 kuruş
Mehmed Efendi	300 kuruş – 500 kuruş
Mehmed Enver Efendi	125 kuruş – 130 kuruş
Mehmed Erşed Efendi	170 kuruş – 700 kuruş
Mehmed Hilmi Efendi	150 kuruş – 2150 kuruş
Mehmed Naci Efendi	200 kuruş - 2500 kuruş
Mehmed Naci Efendi	250 kuruş – 400 kuruş
Mehmed Nurî Efendi	250 kuruş
Mehmed Nurî Efendi	125 kuruş
Mehmed Said Efendi	10 kuruş -72 kuruş
Mehmed Sırrı Efendi	2000 kuruş – 7000 kuruş
Mehmed Şerif Efendi	200 kuruş

Mehmed Ziya Efendi	300 kuruş – 500 kuruş
Muhammed Nuri Bey	160 kuruş – 1000 kuruş
Muhammed Şakir Efendi	400 kuruş – 1000 kuruş
Muhammed Taha Efendi	1200 kuruş – 2000 kuruş
Muharrem Ziver Efendi	250 kuruş – 950 kuruş
Mustafa Efendi	200 kuruş – 650 kuruş
Mustafa Faik Efendi	1000 kuruş – 17.000 kuruş
Mustafa Hilmi Efendi	200 kuruş
Mustafa Nuri Efendi	400 kuruş
Mustafa Nuri Efendi	160 kuruş – 5000 kuruş
Mustafa Vahid Efendi	250 kuruş
Mühtedî Mehmed Habib Efendi	250 kuruş – 400 kuruş
Necmi Oğlu Şerif Efendi	50 kuruş – 1200 kuruş
Ohannes Ferid Efendi	1000 kuruş – 6000 kuruş
Ohanus Efendi	500 kuruş – 3000 kuruş
Osib Efendi	500 kuruş – 600 kuruş
Osman Efendi	200 kuruş – 400 kuruş
Rızkullah Efendi	175 kuruş – 1800 kuruş
Seyyid Ahmed Avni Efendi	250 kuruş – 830 kuruş
Seyyid Mehmed Tahir Münif Paşa	300 kuruş – 30.000 kuruş
Siyak Ferid Efendi	500 kuruş – 1200 kuruş
Yusuf Ziya Efendi	300 kuruş – 1000 kuruş

10.MEMURLARA ÖDÜL - CEZA UYGULAMALARI

10.1.Memurların Aldıkları Nişan ve Madalyalar

Nişan, devlet tarafından, üstün başarı karşılığı, çeşitli derecelerde verilen, göğüs veya boyuna asılan süslü şeye denir. Nişan, madalyalardan çok sonra icat olunmuştur. Genellikle haç veya yıldız şeklinde görülmektedir. Gerek mülkî gerek askerî hizmete karşılık verilen nişanların menşei Orta Çağa kadar dayanmaktadır. Batılılar tarafından icat edilen nişan, Osmanlı Devleti'nde çok sonradan kullanılmaya başlanmıştır. Osmanlılar nişan yerine önceden sorguç, tuğ, çelenk ve avize kullanmışlardır.¹⁶⁹

Osmanlılarda memurlar için ilk nişanlar¹⁷⁰, II. Mahmud döneminde 1832 (H.1248) senesinde ihdas olunmuştur. Bunlar; ûla, saniye, salise, rabia rütbelerine mahsus olmak üzere dört çeşit ve mücevherli idi.¹⁷¹ Nişanlar, devlet adına gösterilen üstün başarı ve yararlılıklardan dolayı, hak eden kişileri onurlandırmak amacıyla, belli sayıda yapılırdı. Şahsa özel ve yaşamı boyunca kullanmak üzere, ne için verildiğini açıklayan beratlarıyla padişah tarafından törenle takdim edilirdi.¹⁷²

Madalya kelimesi, İtalyanca “Medaglia” sözcüğünden gelmektedir. Bir muharebenin veya önemli bir hadisenin hatırası olmak üzere altın, gümüş, bakır ve nikel gibi madenlerden yapılan nişan adıdır. Müsabakalarda mükâfat veya sanat eserleri için takdir nişanesi olarak verilen alâmetlere de bu ad verilmiştir. Madalya Osmanlılarda nişandan önce ihdas olunmuştur. İlk madalyanın ihdası 1730 (H.1143) senesidir. “*Ferahi*” adı verilen bu madalya altındır. Daha sonra sırayla 1754 (H.1168) yılında “*Sikke-i Cedit*”, 1801 (H.1216) yılında “*Vak'a-i Mısriyye*”, 1824 (H.1240) yılında “*Hilâl-i Osmanî*”, 1831(H.1247) yılında “*İşkodra*”, 1833 (H.1249) yılında “*Hünkâr İskeleyi*” ve 1839 (H.1255) yılında “*İftihar*” madalyaları basılmıştır. Daha sonra İftihar adlı ikinci bir madalya yapılmış ve buna “*Atik İftihar*” adı verilmiştir.¹⁷³

Madalyaları nişanlardan ayıran en belirgin fark, görünüm olarak madalyaların nişanlardan daha küçük ve iki taraflı yapılmış olmasıdır. Madalyanın ön yüzünde olayı vurgulayan rölyefler ya da Osmanlı arması, bazen de hükümdarın tuğrası konulmuştur. Arka yüz ise madalya verecek kişinin adının yazılacağı ince bir şerit ile olayı açıklayıcı yazılara ayrılmıştır.¹⁷⁴

Osmanlı Devleti'nde memurlara bahşedilen başlıca nişan ve madalyalar; Mecîd-i Nişân-ı Zîşânı, Nişân-ı Alî-i Osmâni, Gümüş İmtiyaz madalyası, Altın Liyakat madalyası, Girit Madalyası, Karadağ Madalyası, İftihar Madalyası, Tahlisiye Madalyası, Yunan Muharebe Madalyası, Hicaz Demiryolu Madalyası'dır. Mecîd-i

¹⁶⁹ İbrahim Artuk, Cevriye Artuk, *Osmanlı Nişanları*, İstanbul Matbaası, İstanbul, 1967, s.9.

¹⁷⁰ Bkz. Pakalın, *O.T.D.T.S.*, C.2, s.694.

¹⁷¹ Pakalın, *O.T.D.T.S.*, C.2, s.694.

¹⁷² Sunay, a.g.t., s.123.

¹⁷³ Pakalın, a.g.e., C.2, s.377-378.

¹⁷⁴ Özger, a.g.e., s.62-63

Nişân-ı Zîşânı, Nişân-ı Alî-i Osmâni devlet hizmetinde özel gayret ve başarı göstermiş olan kişileri ödüllendirmek amacıyla verilmiştir.¹⁷⁵

Yabancı devletler tarafından memurlara verilen nişanlar ise; Almanya tarafından verilen Koron Döfer Nişânı, İran tarafından verilen Şîr-i Hurşit Nişânı ve Romanya tarafından verilen Korondö Români nişanlarıdır.

Aşağıdaki tabloda Gaziantepli memurların devlet hizmetinde aldıkları nişan ve madalyalar tablo halinde gösterilmiştir.

Tablo- 15: Gaziantepli Memurların Aldıkları Nişan ve Madalyalar

MEMURUN ADI	NİŞAN VE MADALYANIN ÇEŞİDİ
Abdullah Ramiz Efendi	5.Rütbeden Mecid-i Nişânı Zîşân-1
Abdurrahman Efendi	4.Rütbeden Osmanlı Nişân-1 Âlisi
Kadri Paşa	Mecidi Nişân-1, Nişân-1 Âli Osman
Mehmed Ali Raşit Efendi	3.Rütbeden Nişânı Âli Osman, 2. Rütbeden Nişân-1 Âli Mecit
Mehmed Efendi	4.Rütbeden Nişânı Âli Osmani (Hüsni Hizmet Mebni)
Mehmed Sırrı Efendi	4.Rütbeden Nişân-1 Âli Osmani, 3.Rütbeden Mecidi Nişânı
Muhammed Şakir Efendi	İftihar Madalyası
Muhammed Taha Efendi	Gümüş Liyakat Madalyası, Liyakat Madalyası Beratı
Mustafa Faik Efendi	Şîr-i Hurşit Nişanı (İran Devleti Tarafından), 1. Rütbeden Mecidi Nişanı Zîşanı, 2. Rütbeden Nişanı Ali Osmani
Ohannes Ferid Efendi	5. Rütbeden Mecid-i Nişanı Zîşanı, 2. Rütbeden Mecidi Nişanı Zîşanı
Seyyid Mehmed Tahir Münif Paşa	1. Rütbeden Mecid-i Nişânı, 2.Rütbeden Nişan-1 Ali Osmani Koron Döfer (Almanya Devleti Tarafından), 1. Rütbeden Şîr-i Hurşit Nişânı (İran Devleti Tarafından), 1. Rütbeden Nişân-1 Âli Osmani İmtiyaz Nişânı, Altın ve Gümüş Madalyaları, Nişân-1 Ali Osman, 1.rütbeden Korondö Romanî Nişânı (Romanya Devleti Tarafından) ve Girit Altın Madalyası
Siyak Ferid Efendi	4. Dereceden Mecid-i Nişânı, 4. Derecen Nişanı Âli Osmani, 2. Rütbeden Mecid-i Nişan-1 Zîşanı
Yusuf Ziya Efendi	Mecid-i Nişânı

¹⁷⁵ Mehmet Akgün, *Sicill-i Ahvâl Defterlerine Göre Osmanlı Bürokrasisindeki Bosna Doğumlu Memurlar, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Manisa, 2017, s.60.

10.2. Memurların Aldıkları Rütbe ve Unvanlar

Rütbe devlet memurları ve halktan bazı kişilere paye ve unvanlar hakkında kullanılan bir tabirdir. Rütbenin çoğuluna “rütüp” denilmekteydi. Rütbenin dereceleri esas itibariyle, büyüğün küçüğüne emir vermeye “memur” küçüğün büyüğüne itaatine “mecbur” olan askerî sınıf için vücuda getirilmiştir. Osmanlılarda rütbe yeniçeri ocağıyla ihdas edilmiş daha sonra Mülkiye sınıfına ve Kanuni Sultan zamanında da ulemaya verilmeye başlanmıştır.¹⁷⁶ Rütbe kelime anlamı olarak sıra, derece, basamak anlamlarına gelmektedir.¹⁷⁷ Mülkiye memurlarına mahsus düzenli bir rütbe derecelendirmesi 1832/33 (H.1248) yılında başlamıştır. Öncelikle memuriyete mahsus “ûla, saniye, salise, râbia” rütbeleri oluşturulmuştur.

“*Kethüda, Defterdar, Reisülküttap, Mukataat Nazırı*” gibi üst düzey yöneticiler rütbe-i ûlâ; “Çavuşbaşı, Tersane ve Tophane Eminliği” gibi makamlarda bulunan memurlar rütbe-i saniye; “Beylikçilik, Mektupçuluk, Âmedcilik, Bab-ı Âli” dışındaki mühim memuriyetler rütbe-i salise; “Zecriyye, Cizye Muhassıllıklarıyla tütün Gümrükçülüğü” gibi makamlar rütbe-i râbia ile itibar edilirdi.¹⁷⁸

Aşağıda isimleri belirtilmiş olan memurların almış olduğu rütbe ve unvanlar tablosunda, memurlar kıdemine göre rütbelendirilmiştir. Bu rütbelerin sırası küçükten büyüğe; Rütbe-i râbia, rütbe-i salise, rütbe-i saniye, rütbe-i evvelî ve rütbe-i bâlâ şeklindedir.¹⁷⁹

Tablo-16: Gaziantepli Memurların Aldıkları Rütbe ve Unvanlar

MEMURUN ADI	RÜTBE VE UNVANIN ÇEŞİDİ
Abdullah Ramiz Efendi	Rütbe-i Salise, Rütbe-i Saniye-i Sınıfı Sanisi, Rütbe-i Êla Sınıfı Sanisi
Ahmed Sabri Efendi	Rütbe-i Salise, Rütbe-i Saniye Sınıf-ı Sanisi
Halid Efendi	Rütbe-i Saniye-i Sınıf-ı Sanisi
İbrahim Nihad Efendi	Rütbe-i Salise, Rütbe-i Saniye Sınıfı Sanisi
Kadri Paşa	Rütbe-i Saniye, Rütbe-i Ula Sınıf-ı Sanisi, Rütbe-i Êla Sınıf-ı Evveli, Rütbe-i Bâlâ
Mehmed Ali Raşit Efendi	Rütbe-i Hamse Nişanı, Rütbe-i Rabia, Rütbe-i Saniye, Rütbe-i Ula Sınıf-ı Sanisi, Rütbe-i Êla Sınıf-ı Evveli
Mehmed Efendi	Rütbe-i Rabia
Mehmed Hilmi Efendi	Rütbe-i Salise

¹⁷⁶ Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C.3, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1983, s.68.

¹⁷⁷ Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca- Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara, 2013, s.1054

¹⁷⁸ Pakalın, a.g.e., C.3, s.69.

¹⁷⁹ Pakalın, a.g.e., C.3, s.69.

Mehmed Naci Efendi	Rütbe-i Salise, Rütbe-i Saniye Sınıfı Sanisi
Mehmed Sırrı Efendi	Rütbe-i Rabia, Rütbe-i saniye,
Muhammed Taha Efendi	Sanise Rütbeleri, Rütbe-i Saniye-i Sınıfı Sanisi
Mustafa Faik Efendi	Rütbe-i Salise, Rütbe-i Saniye Sınıf-ı Sanisi, Rütbe-i Saniye Sınıf-ı Mütamayizi, Rütbe-i Refi'a-yı Mihriman
Ohannes Ferid Efendi	Rütbe-i Salise, Rütbe-i Saniye Sınıf-ı Sanisi, Rütbe-i Evla Sınıfı Sanisi
Ohanus Efendi	Rütbe-i Salise
Seyyid Ahmed Avni Efendi	Rütbe-i Salise
Seyyid Mehmed Tahir Münif Paşa	Rütbe-i Salise, Rütbe-i Evveli Sanisi, Rütbe-i Bâlâ, Rütbe-i Saniye
Siyak Ferid Efendi	Rütbe-i Saniye Sınıf-ı Sanisi, Rütbe-i Üla Sınıfı Sanisi

11.HAKKINDA ŞİKÂYET OLAN MEMURLAR

Osmanlı bürokrasisinde klasik dönemden itibaren devlet memurları herhangi bir suça karıştıklarında cezalandırılmıştır. Tanzimat ile başlayan kanunlaştırma hareketi doğrultusunda memurların işledikleri suç ve alacakları cezalarla ilgili yeni düzenlemelere gidilmiştir. Bu hususta ilk nizamname 1871'de "Memurin Muhakemesine Dair Nizamname" adı ile yayımlanmıştır. Bu nizamname toplam 9 maddeden oluşup, memurların cezaı gerektirecek bir fiili işlemesi durumunda nasıl sorgulanacağı, sorgunun kimler tarafından yapılacağı, suçun niteliğine göre yargılamanın hangi mahkemede ve nerede yapılacağı bu yargı neticesinde ne tür bir ceza verileceği gibi hükümleri içermektedir. Daha sonra ihtiyaç doğrultusunda nizamnameye zeyiller eklenerek eksiklikler giderilmeye çalışılmıştır.¹⁸⁰

Gaziantep'li 64 memurun hâl varakaları incelendiğinde 6 kişi hakkında şikâyet olduğu görülmüştür. Tabloda isimleri verilen memurların işledikleri suçları belirtmekte fayda olacaktır.

Ahmet Sabri Efendi, Aralık/Ocak 1883/1884 (H.Rebiülevvel 1301) senesinde Halep Vilayeti'nin Suruç İlçesi Kaymakamlığına tayin olmuştur. Memuriyeti süresince mahalleli ile arasında anlaşmazlıklar yaşanmış ve hakkında şikâyet oluşturulmuştur. Olaylar tekerrür edince bu memurluğa uygun olmadığına dair yazı gelmiş ve 7 Ocak 1895 (H.10 Recep 1312) senesinde maaşının değiştirilmesi şartıyla Rakka Kazası Kaymakamlığına nakledilmiştir.

¹⁸⁰ Kemal Saylan, İlhan Gök, Sicill-i Ahvâl Defterlerine Göre Ordulu Devlet Adamları, İdeal Kültür Yayıncılık, İstanbul, 2016, s.89.

Rızkullah Efendi, Trablus Şam sancağı bidayet mahkemesi müdde-i umumi muavinliğinde iken Horosan'da maktulen vefat eden İsmail adlı kişinin katlinden dolayı suçlu bulunmuş ancak kazada delil olmaması sebebiyle ilk ifadesinden sonra livaya nakline karar verilmiştir. Daha sonra padişah tarafından görevinden azl edilmiştir. Ayrıca Mariye hatundan alenen rüşvet talebi suçu isnat edilmiş ve devletin hiçbir işinde çalışamayacağına karar verilmiştir. 24 Ekim 1905 (R.11 Teşrinievvel 321) tarihli yazı ile memuriyete tekrar alınmasının uygun olduğu belirtilmiştir.

Hüseyin Fazıl Efendi, 29 Haziran 1904 (H.15 Rebiülahir 1322) senesinde Sofulu kazası bidayet mahkemesi ceza dairesi riyasetine atanmıştır. Memuriyeti esnasında hakkında görevini suiistimal ettiğine dair şikâyet oluşturulmuştur. Yardımcısıyla birlikte rüşvet talep ettiklerine dair kanıt bulunamasa da bazı memurlar hakkında tutulan defterlerde Hüseyin Fazıl Efendi'nin de adı geçmektedir ve kanunsuz iş yaptığı yazılı olarak bulunmuştur.

Artin Efendi, hırsızlık suçundan hapsedilmiş ve maaşı kesilmiştir. Ancak daha sonra beraat etmiş ve Antakya Duyun-ı Umumiye Müdüriyeti Baş Kitabeti'ne atanmıştır. Bu görevinde de yolsuzlukla suçlanmış fakat delil yetersizliği sebebiyle asliye mahkemesi tarafından serbest bırakılmıştır.

Yörükzade Mustafa Baba'nın oğlu Mehmed Efendi ise Münbic Kazası Mal Müdürlüğü görevinde iken öşür vergisinden 1610 kuruş zimmete geçirme ile suçlanmış ve 7 Ekim 1887 (H.19 Muharrem 1305) senesinde azledilmiştir. Ancak daha sonra bu suçu reddetmiş ve aldığı miktarı mal sandığına geri teslim etmiş olması sebebiyle davasının düşürülmesine karar verilmiştir.

Mehmed Hilmi Efendi 17 Mart 1898 (H.23 Şevval 1315) senesinde İspir Kaymakamlığı görevinde iken ahali ile anlaşmazlığa düşmüş ve ahali tarafından hakkında şikâyet olmuştur. Bunun üzerine padişah iradesiyle 15 Aralık 1900 (H.22 Şaban 1318) senesinde Eleşkird Kazası Kaymakamlığına nakledilmiştir.

Tablo- 17: Hakkında Şikâyet Olan Gaziantepli Memurların İsimleri

MEMURUN ADI
Ahmet Sabri Efendi
Rızkullah Efendi
Hüseyin Fazıl Efendi
Artin Efendi
Mehmed Efendi
Mehmed Hilmi Efendi

IV. BÖLÜM

GAZİANTEPLİ MEMURLARIN HÂL TERCÜMELERİ

1.ABDULLAH MUHLİS EFENDİ

Abdullah Muhlis Efendi 1876/1877 (H.1293) senesinde Antep'te doğmuştur. Asâkir-i şahane¹⁸¹ mülâzımlarından¹⁸² Mehmed Efendi'nin oğludur. Antep İptidai Mektebinde Mübâdi-i Ulûm-ı Diniyeyi ve Hayfa Mekteb-i Rüştiyesinde müretteb dersleri tahsil etmiş ve aliyyülâlâ derecede diploma almıştır. Arapça ve Türkçe dillerini okuyup yazabildiği tercüme-i hâl varakasında mevcuttur. 13 Nisan 1893 (H. 26 Ramazan 1310) senesinde 70 kuruş maaşla Cenin Kazası Belediye Kitabeti görevine istihdam olunmuştur. 24 Mart 1894 (H. 17 Ramazan 1311) senesinde maaşına 15 kuruş zam yapılarak maaşı 95 kuruşa iblağ olunmuştur. 14 Mart 1895 (H. 17 Ramazan 1312) senesinden 19 Temmuz 1896 (H. 8 Safer 1314) senesine kadar 150 kuruş maaşla ilave- i memuriyet suretiyle Cenin Kazası Sandık Eminliği görevine getirilmiştir. Daha sonra Nablus Sancağı Ziraat Bankası Şube Kitabet Veznedarlığı görevine geçmiştir. 4 Haziran 1900 (H. 5 Safer 1318) senesinde 500 kuruş maaş ile Cenin Kazası Ziraat Bankası Sandığı Muhasebe Kitabetine terfi olunmuştur. Daha sonra Cenin Kazası Tahrirat Kitabeti Vekâletinde bulunmuş ve nisf¹⁸³ hesabıyla 482 buçuk kuruş maaş almıştır. 23 Aralık 1902 (R. 10 Kanunievvel 318) senesinden Şubat/Mart 1904 (R. Şubat 319) senesine kadar Cenin Kazası Hazine Dava Vekâletinde bulunarak 4400 kuruş on para ücret aldığı, 14 Haziran 1905 (R. 1 Haziran 321) senesinden 3 Ağustos 1905 (R. 21 Temmuz 321) senesine kadar Nablus Sancağı Ziraat Bankası Sandığı Muhasebe Kitabeti Vekâletinde bulunarak 700 kuruş maaş aldığı ve bulunduğu memuriyetlerinde hakkında şikâyet olmadığı, görevlerini güzel bir biçimde yerine getirdiği Ziraat Bankası Sandık Komisyonu Heyetinin tutanaklarından anlaşılmıştır.

17 Şubat 1907 (R. 4 Şubat 322) ile 15 Ağustos 1907 (R. 2 Ağustos 323) tarihleri arasında Hayfa Kazası Ziraat Bank Muhasebe Kitabeti Vekâletinde bulunarak 1985 kuruş ilave ücretle ve 1000 kuruş maaşla Hicaz demiryolu Merkez Ambarı Muhasebe Memuriyetine nakil olunmuştur. Ağustos/Eylül 1907 (R. Ağustos 323) tarihinde Ziraat Bank Sandığı Muhasebe Kitabeti görevinden istifa etmiştir. Hüsn-i hizmetlerinden dolayı 14 Aralık 1909 (R. 1 Kanunievvel 325) tarihinde 1500 kuruş maaşla asaleten Hicaz demiryolu merkez ambar memurluğuna ve 14 Eylül 1910 (R. 1 Eylül 326) senesinde 2000 kuruş maaşla terfien İnşaat merkez ambar memuriyetine nakil olunmuştur.¹⁸⁴

¹⁸¹ Asâkir-i Şahane: Askerler Bkz. Devellioğlu, a.g.e. ,s.46.

¹⁸² Mülâzım: Stajyer, bir yere maaşsız olarak gidip gelen, teğmen. Bkz. Devellioğlu, a.g.e.,s.841.

¹⁸³ Nısf: Yarım, Yarımlık. Bkz. Parlatur, a.g.e., s.1294.

¹⁸⁴ BOA, DH. SAİD. d, 124/153.

2.ABDULLAH NECİB EFENDİ

Rum Katolik milletinden olan Abdullah Necib Efendi 23 Aralık 1859 (H. 28 Cemaziyelevvel 1276) senesinde Antep'te doğmuştur. Babası Rum Katolik Milletinden olan İntakizade Cebrail Efendi'dir. Antep Mekteb-i İptidadisinde eğitim görmüş, özel hocalardan Arapça ve Farsça dersleri almıştır. Amerikan okulunda hesap, cebir, hendese¹⁸⁵ dersleri almıştır. 17 Haziran 1882 (R. 5 Haziran 98) senesinde diplomasını almıştır. Türkçe ve İngilizce okur-yazardır. Ayrıca Fransızca diline aşinadır. Mülazemetle bir müddet Ayıntab Kazası Ziraat Bankası görevinde bulunmuştur. 24 Mayıs 1893 (H. 8 Zilkade 1310) senesinde 8 Fransız Lirası maaş ile Kilis Şubesi Sanduk Eminliğine tayin olunmuş fakat 31 Temmuz 1895 (H. 8 Safer 1313) senesinde bu memuriyetten istifa etmiştir. 13 Eylül 1895 (H. 23 Rebiyülevvel 1313) tarihinde aynı miktar maaşla Kilis Kazası Reji¹⁸⁶ Müdürlüğüne tayin olunmuştur. 1 Eylül 1897 (H. 3 Rebüylahir 1315) senesinde reji idarelerinin lağvedilmesiyle Halep Vilayeti Mâli Tahrir Vergi İdaresine daha sonra mülazemetle 22 Kasım 1897 (H. 26 Cemaziyelahir 1315) tarihinde Kilis Kazası Vergi Kitabetine tayin olunmuştur.

Kilis Kazası Kaymakamlığı ve Halep Vilayeti Vergi Müdürlüğü Vali Yardımcısı tarafından yazılan yazılarla, maliye nezaretindeki vazifesini yerine getiremediği ilgili hakkında beyanda bulunulmuştur.¹⁸⁷

3. ABDULLAH RAMİZ EFENDİ

Antep âlimlerinden Hacı Mirzade Hacı Mehmed Efendi'nin oğludur. Temmuz/Ağustos 1847 (H. Şaban 1263) senesinde Antep'te doğmuştur. İptidai mekteplerinde mukaddeme-i ulûm ve medresede tefsir, hadis, fikh-ı şerif, sarf¹⁸⁸, nahv-i Arabi ve ma'âni¹⁸⁹ ve matematik derslerini almıştır. Arapça ve Farsça anlayabilir Türkçe yazabilir.

13 Mayıs 1869 (H. 1 Safer 1286) senesinde mülazemetle Ayıntab Meclis Dava Kalemi'ne girmiş, 13 Temmuz 1874 (H. 28 Cemaziyelevvel 1291) senesinde dersaadete¹⁹⁰ gelerek 100 kuruş maaşla Nafia Nezareti Meclis Kalemine tayin olunmuştur. 13 Ağustos 1875 (H. 11 Recep 1292) senesinde bu görevinden istifa etmiş ve 30 Kasım 1878 (R. 18 Teşrinisani 94) senesinde 750 kuruş maaşla Mekteb-i Sultanî Sandık Eminliğine getirilmiştir. 13 Mayıs 1880 (H. 3 Cemaziyelahir 1297) senesinde maaşına 250 kuruş ve birkaç ay sonra 200 kuruş zam yapılarak maaşı 1200 kuruşa iblağ olunmuştur. 26 Kasım 1890 (H. 13 Rebiyülahir 1308) senesinde 2000 kuruş maaş ile Maarif Nezaret-i Celilesi Muhasebe Müdürlüğüne tahvil olunmuştur.

10 Şubat 1880 (H. 28 Safer 1297) senesinde kendisine rütbe-i salis, 18 Ağustos 1880 (H. 12 Ramazan 1297) senesinde 5. Rütbeden mecidi nişân- zîşân-ı, 8 Ağustos 1885 (H. 26 Şevval 1302) senesinde rütbe-i saniye sınıf-ı sanisi ve 26 Kasım

¹⁸⁵ Hendese: Geometri Parlatır, a.g.e., s.618.

¹⁸⁶ Reji: Tütün ve alkol gibi tekel maddelerinin üretim ve dağıtımını üstlenen şirket ve daire. Bkz. Parlatır, a.g.e., s.1400.

¹⁸⁷ BOA, DH. SAİD. d, 91/212.

¹⁸⁸ Sarf: Kelime bilgisi, morfoloji Parlatır, a.g.e., s.1460

¹⁸⁹ Ma'ani: Manalar, Lûgat ve sintaks meseleleriyle, sözün maksada uygunluğuyla ilgilenen ilim.

Devellioğlu, a.g.e., s. 641 Ayrıca bkz. Ma'ani: Belagât ilminin üç asli konusundan biri. Parlatır, a.g.e., s.982.

¹⁹⁰ Dersaadet : Payitaht, İstanbul Parlatır a.g.e., s.335.

1890 (H. 13 Rebiyülahir 1308) senesinde rütbe-i saniden mütemayizi tevcih ihsan buyrulmuştur.¹⁹¹

4.ABDURRAHMAN EFENDİ

Abdurrahman Efendi 1875/1876 (H. 1292) senesinde Antep'te doğmuştur. Babası Abdülkadir Efendidir.

Antep Mekteb-i Rüştîyesi ve Mekteb-i Sultani'de müretteb dersleri okuyarak diplomasını almıştır. Türkçe, Farsça, Fransızca okur-yazardır. Ayrıca İngilizceden Türkçeye çeviri yapabilir. Ayrıca İngilizceden Türkçeye çeviri yapabilir. 18 Nisan 1898 (H. 26 Zilkade 1315) senesinde mülazemetle Bâb-ı Âli Tercüme Odasına girmiştir. 19 Aralık 1898 (H. 5 Şaban 1316) senesinde 300 kuruş maaşla Adliye Nezareti Celilesi Mezahib Müdüriyeti Kalemine tayin olunmuştur.¹⁹²

5.ABDURRAHMAN EFENDİ

Abdülkadir Efendi'nin oğludur. 1875/1876 (H. 1292) senesinde Antep'te doğmuştur. Ayntab Mekteb-i Rüşdiyesiyle Mekteb-i Sultanide müretteb dersleri tahsil ile diploma almıştır. Türkçe, Farsça ve Fransızca okur-yazardır. İngilizceye aşinadır.

18 Nisan 1898 (H. 26 Zilkade 1315) senesinde mülazemetle 300 kuruş maaşla Adliye Nezaret-i Celilesi Mezahib Müdüriyeti Kalemine ta'yin olunmuştur. 24 Mart 1900 (H. 22 Zilkade 1317) senesinde Bulgaristan Komiserliği Kitabetine tahvil olunmuştur. 24 Ağustos 1900 (H. 27 Rebiyülahir 1318) senesinde 1350 kuruş nisf-ı maaşla Bulgaristan Komiserliği Bergos Kitabeti Muavinliğine vekâleten istihdam olunmuştur. 9 Şubat 1901 (H. 19 Şevval 1318) senesinde 1500 kuruş maaşla Bergos Polis Müfettişliğine nakledilmiştir. Rusya memleketi içinde devam eden asayiş bozan şeylerden dolayı Karadeniz sahilinde Potin, Rum ve Batum gibi yerlerde Müslüman Osmanlı tebaası haklarına karşı saldırı meydana gelmektedir. Bunun üzerine halktan Osmanlıya müracaat edenleri Trabzon ve Samsun limanlarına göndermek üzere memur gönderilmiştir. 3 Nisan 1906 (H. 8 Safer 1324) senesinde 1500 kuruş maaşla seyyar polis müfettişliğine nakledilmiştir.

Bulgaristan Komiserliği İkinci Kâtip Muavin-i Saniliğinden 8 Eylül 1908 (R. 26 Ağustos 324) tarihli varaka ile dâhiliye ve zabtiye nezaretlerinin 11 Aralık 1905 (R. 28 teşrinisani 321) ve 12 Aralık 1905 (R. 29 teşrinisani 321) tarihli tezkerelerin suret-ı musaddıkları ve zabtiye nezaret muhasebesinin 25 Eylül 1906 (R. 12 Eylül 322) tarihli açıklamaları asıl tercüme-i hâl varakası ile birlikte Sicill-i Ahvâl İdare-i Umumiyesi tarafından hıfz edilmiştir.

3 Eylül 1899 (H. 26 Rebiyülahir 1317) senesinde terfiyen, saniye rütbeleri ve 4. Dereceden Osmanlı Nişân-ı Âli'si tevcih edildiği rüüs ve berat- ı hümayunlarından anlaşılmıştır. Encümen-i intihab-ı adliye kararıyla 19 Eylül 1910 (H.14 Ramazan

¹⁹¹ BOA, DH. SAİD. d, 42/72.

¹⁹² BOA, DH. SAİD. d, 95/05.

1328) senesinde 1500 kuruş maaşla müceddeden teşkil olunan Trablus-ı garb istinaf mahkemesi azalığına tayin edilmiştir.¹⁹³

6.ABDURRAHMAN EFENDİ

Mehmed Emin Efendi'nin oğludur. 1862/1863 (H. 1279) senesinde Antep'te doğmuştur.

Mukaddemât-ı ulûm-ı dîniye derslerini pederinden almıştır. Arapça ve Farsça dillerini bilmektedir. 14 Ekim 1894 (H.13 Rebiyülahir 1312) senesinde 250 kuruş maaşla Ziraat Bankası Sandık Tahsildarlığına tayin olmuşsa da 13 Kasım 1895 (H. 25 Cemaziyelevvel 1313) tarihinde askere alındığı için görevinden ayrılmıştır. Daha sonra aynı miktar maaşla Ziraat Bankası Sandık Tahsildarlığına alınmıştır. 12 Ekim 1897 (H. 15 Cemaziyelevvel 1315) senesinde 250 kuruş maaşla Ayıntab Kazası Ziraat Bankası Sandığı Muhasebe Kitabete Refakatine tayin edilmiştir. Daha sonra maaşı 300 kuruşa çıkarılmıştır. 14 Kasım 1899 (H. 10 Recep 1317) senesinde 300 kuruş maaş ile Antakya Kazası Ziraat Bankası Sandığı Muhasebe Kitabete Refakatine istihdam olunmuştur.

15 Kasım 1902 (H. 13 Şaban 1320) senesinde 250 kuruş maaşla Antakya'nın Ziraat Bankası Sandığı Muhasebe Kâtipliğine getirilmiştir. 14 Eylül 1903 (H. 21 Cemaziyelahir 1321) senesinde 400 kuruş maaşla Maara¹⁹⁴ ve 17 Ağustos 1906 (H. 26 Cemaziyelahir 1324) senesinde aynı miktar maaşla Belen Kazası Ziraat Bankası Sandığı Muhasebe Kâtipliğine getirilmiştir. Hizmetleri ve ilişiği olduğu her şey R. 18 Haziran 232 tarihli vukuat pusulasında yazılıdır.¹⁹⁵

7.ABDÜLKADİR EFENDİ

Tarikat-ı Âliyye-i Mevleviyye mensuplarından ve Ayıntab Kazası ahalisinden Hasan Baba olarak bilinen Hasan Efendi'nin oğludur. 1875/1876 (H. 1292) senesinde Antep'te doğmuştur. Halep Mülkiye Rüştiyesi'nden şهادetname almıştır. Mekteb-i Mülki-i İdadisinde müretteb dersleri alarak şهادetname almıştır. Daha sonra dersleri ihmal ettiği için diploması sıkıntıya girdiyse de tüm gayret ve hüsn-i hali ile diplomasını almayı başarmıştır. Türkçe, Arapça ve biraz da Farsçayla birlikte Fransızcaya aşinadır.

17 Temmuz 1889 (H. 19 Zilkade 1306) senesinde mekteb-i rüştiyeden mezun olarak 9 Mart 1893 (H. 20 Şaban 1310) senesine kadar mülazemetle Kilis Kazası Mal Kalemine devam etmiştir. Temmuz/Ağustos 1895 (R. Temmuz 311) tarihinde mülazemetle Halep Duyun-ı Umumiye Nezaretine atanmıştır. Aynı sene rebiyülevvel ayının 6'sından cemaziyelevvel ayının 7'sine kadar 200 kuruş maaşla Üzüm Tahrir Memuriyetine getirilmiştir. 13 Nisan 1896 (R. 1 Nisan 312) tarihinde 210 kuruş maaşla Urfa Duyun-ı Umumiye Memuriyeti Kitabetine tayin edilmiştir.

¹⁹³ BOA, DH. SAİD. d, 153/66.

¹⁹⁴ Maara: Suriye Vilayeti'nde bir kaza. Sezen, a.g.e., s.519.

¹⁹⁵ BOA, DH. SAİD. d, 127/242.

24 Ağustos 1898 (H. 6 Rebiyülahir 1316) tarihinden aynı sene recep ayının son gününe kadar 100 kuruş sülüs¹⁹⁶ maaş ile Maraş ve Elbistan Duyun-ı Umumiye Memur Vekâletinde bulunmuştur. Aynı sene şaban ayının 17'sinde 350 kuruş maaşla terfien Maraş ve Elbistan Tahrirat Müfıdliği inzımamıyla Evrak Muhafızlığına nakledilmiştir. 3 Ekim 1899 (H. 27 Cemaziyelevvel 1317) senesinden itibaren maaşına 50 kuruş zam yapılmış ve 450 kuruş daimi ve işar işlerinden dolayı 100 kuruş da muvakkat¹⁹⁷ maaş ile tahrirat müsevvidliği görevine devam etmiştir. 30 Ocak 1901 (H. 9 Şevval 1318) senesinde 1100 kuruş maaşla Yemen Duyun-ı Umumiye Nezareti Baş Kitabetine terfi ettiği Duyun-ı Umumiye Memurin şubesinin 3 Temmuz 1902 (R. 20 Haziran 318) tarihli vukuat pusulasında bildirilmiştir.¹⁹⁸

8.AGOP FERİD EFENDİ

Boya tüccarından Ayıntablı Kigork Ağanın oğludur. Devlet-i Âliye'nin Ermeni milletindedir. 1865/1866 (H. 1282) senesinde Halep Vilayeti'ne bağlı Ayıntab'da doğmuştur. Ayıntab Mekatab-i İptidaiye okulunda Ermenice okuduktan sonra tarih-i umumi, coğrafya, imla, hüsn-i hatt gibi dersler almıştır. Arapça ve Rumca konuşabilir, Türkçe ve Ermenice okur-yazardır.

28 Aralık 1903 (H. 8 Şevval 1321) senesinde müzalemetle İdin Vilayet-i celilesi Umur-i Ecnebiyye Kalemine girmiştir. 5 Mayıs 1904 (H. 19 Safer 1322) senesinde Karamürsel Kazası Kaymakam Yardımcılığına seçilmiştir. Karamürsel'in havasına alışamadığında başka bir yere tahvil talebinde bulunmuş ve 26 Aralık 1904 (H. 18 Şevval 1322) senesinde Silivri Kazası Kaymakam Muavinliğine nakledilmiştir. Karamürsel Kazası Kaymakam Muavinliği görevi boyunca hakkında zimmet ve görevi kötüye kullanma olmadığı Sicill-i Ahvâl İdare-i Umumiyesi Karamürsel Kazası Meclis İdaresinin Sicill-İ Ahvâl İdare Umumiye'si tarafından verilen 6 Şubat 1905 (R. 24 Kanunisani 320) tarihli mazbatada beyan edilmiştir.

14 Ağustos 1909 (H. 27 Recep 1327) senesinde bulunduğu memuriyetin lağvedilmesiyle açıkta kalmıştır. 23 Ağustos 1909 (R. 10 Ağustos 325) tarihinde 358 kuruş mazuliyet maaşı tahsis edilmiş ve 27 Ocak 1910 (R. 14 Kanunisani 325) tarihinde Çay Nahiyesi Müdüriyetine tahsis edilmiştir. 800 kuruş maaşla sandık nahiyesi müdüriyetine tayin edilmiştir. Daha sonra 19 Şubat 1910 (R. 6 Şubat 325) tarihinde aynı miktar maaşla Akhisar nahiyesi müdüriyetine nakledilmiştir.¹⁹⁹

9.AHMED GALİB EFENDİ

Diyarbakır Vilâyeti Maarif Muhâsebeci'si Mehmed Emin Efendi'nin oğludur. 1879/1880 (H. 1297) senesinde Antep'te doğmuştur.

Sıbyan mektebinde mukaddemât-ı ulûmu ve mekteb-i rüştiye de sarf ve nahv-ı Arabi ve gülistan ile matematik ve coğrafya derslerini almıştır. Türkçe okur-yazardır.

¹⁹⁶ Sülüs: Üçte bir, Sikkenin üçte bir değerindeki madeni para. Bkz. Parlatır, a.g.e., s.1541.

¹⁹⁷ Muvakkat: Yalnız belli bir vakte özgü sürekli değil, süreksiz. Bkz. Parlatır, a.g.e., s.1147.

¹⁹⁸ BOA, DH. SAİD. d, 123/64.

¹⁹⁹ BOA, DH. SAİD. d, 112/184.

1893/1894 (H. 1311) senesinde Diyarbakır Vilayeti Telgraf ve Posta Merkezi Muhabere Memuriyeti Refakati'ne mülazemetle ve 7 Ocak 1899 (H. 24 Şaban 1316) 125 kuruş maaşla tevzif ve 13 Ağustos 1899 (H. 5 Rebiyülahir 1317) senesinde bil istifa infisal ile 3 Eylül 1902 (H. 29 Cemaziyelevvel 1320) senesinde 300 kuruş muvakkat maaş ile Halep Vilayeti Telgraf ve Posta Baş Müdüriyetiyle Telgraf ve Posta Merkezi Muhabere Memuriyetine tayin kılınmıştır.

Memuriyetleri, adı geçen nezaretin sicil ve muhasebe kayıtlarında açıklanmış olup nüfûs- tezkire-i osmaniyesi suret-i musaddakası aslı tercüme-i hâl ile beraber şubede mahfuzdur. 23 Ocak 1904 (H. 5 Zilkade 1321) senesinde 200 kuruş asalet maaşı ile Ayıntab Telgraf ve Posta Merkezi Muhabere Memurluğuna ve 14 Mayıs 1904 (H. 28 Safer 1322) senesinde de terfien 300 kuruş maaşla Ayıntab Posta Kitabetine nakil olduğu telgraf ve posta sicil şubesinin 6 Ağustos 1907 (R. 24 Temmuz 323) tarihli vukuat pusulasından anlaşılmıştır.²⁰⁰

10.AHMED SABRİ EFENDİ

Ahmed Sabri Efendi, Muhammed Efendi'nin oğludur. 1842/1843 (H. 1258) senesinde Halep Vilayeti'ne bağlı Ayıntab Kasabası'nda doğmuştur.

Sıbyan mektebinde mukaddeme-i ulum, Arapça ve Farsça dersleri almıştır. Türkçe okur- yazardır. Arapça konuşur.

13 Kasım 1872 (H. 12 Ramazan 1289) senesinde 30 yaşında iken 750 kuruş maaşla Ma'adin-i Duhan İnhisarı İdaresi Tahsildarlığı'na memur olmuştur. Bir sene sonra bu memuriyetin lağvedilmesiyle, 14 Aralık 1873 (H. 23 Şevval 1290) senesinde 600 kuruş maaşla Ma'adin-i Duhan İnhisarı İdaresi Ambar Sevk Memuriyetine getirilmiştir. Bu memuriyetinde lağvedilmesiyle 15 Mayıs 1874 (H. 28 Rebiyülevvel 1291) senesinde 400 kuruş maaşla zikrolunan Ambar Ta'dad Memuriyetine tayin edilmiş fakat 3 ay sonra istifa ederek iki sene kadar açıkta kalmıştır. 14 Ağustos 1877 (H. 4 Şaban 1294) senesinde 120 kuruş maaşla Kastamonu Vilayeti dâhilindeki Ovacık Nahiyesi Müdüriyetine memur olmuş, 14 Şubat 1879 (H. 21 Safer 1296) senesinde bu görevinden ayrılmıştır. Aynı sene Şaban ayının 24'ünde 670 kuruş maaşla Ankara Vilayeti dâhilindeki Devellu Karahisar Nahiyesi Müdüriyetine tayin edilmiştir. 14 Haziran 1882 (H. 27 Recep 1299) senesinde 482 kuruş maaşla Köstere Nahiyesi Müdüriyetine nakledilmiş ve bu görevinden Eylül/Ekim 1883 (H. Zilkade 1300) senesinde azledilmiştir. Bulduğu memuriyetlerde zimmet ve görevi kötüye kullanmaya dair malumat bunamamıştır. 30 Kasım 1887 (H. 14 Rebiyülevvel 1305) senesinde 1250 kuruş maaşla Mamuretülaziz mülhakatından Keban Madeni Kazası Kaymakamlığına tayin edilmiştir. 19 Ekim 1890 (H. 5 Rebiyülevvel 1308) senesinde Çemişgezek Kazası Kaymakamlığı görevine getirilmiştir.

27 Ocak 1891 (H. 16 Cemaziyelahir 1308) senesinde kendisine rütbe-i selase tevcih edilmiştir. 17 Eylül 1892 (H. 24 Safer 1310) senesinde bulunduğu memuriyetten ayrılmıştır. 1 Ekim 1893 (H.20 Rebiyülevvel 1311) senesinde Halep

²⁰⁰ BOA, DH. SAİD. d, 115/138.

Vilayetine bağı Suruç Kazası Kaymakamlığına getirilmiştir. Aynı sene Rebiyülahir ayının 27'sinde terfien rütbe-i saniye sınıf sanisi tevcih edilmiştir. Heyet ve memuriyet-i mahalliye ile aralarında ihtilaf olmasından dolayı hakkında şikâyet oluşturulmuş ve 7 Ocak 1895 (H. 10 Recep 1312) senesinde becayış ile Rakka Kazası Kaymakamlığına nakledilmiştir.²⁰¹

11.AHMED VEFİK EFENDİ

Ahmed Vefik Efendi Ayıntablı Emin Ağa'nın oğludur. 1862/1863 (H. 1279) senesinde Antep'te doğmuştur. Mekteb-i rüştiyeden diploma almış fakat kaybetmiştir. Türkçe okur-yazardır.

14 Ağustos 1887 (H. 24 Zilkade 1304) senesinde 25 yaşında iken 300 kuruş maaşla Adana Mahkemesi Suvâri Kolculuğuna getirilmiştir. 10 gün sonra bu görevinden ihraç edilmiştir. 25 Aralık 1887 (H. 9 Rebiyülahir 1305) senesinde 150 kuruş maaşla Adana Mahkemesi Piyade Kolculuğunda 12 ay 14 gün görev yapmış daha sonra aynı miktar maaşla Adana Mahkemesi Daimi Piyade Kolculuğuna getirilmiştir. 19 Ağustos 1889 (H. 22 Zilhicce 1306) senesinde 250 kuruş maaşla Adana Mahkemesi Kantarcılığına tahvilen tayin edilmiştir. 8 Temmuz 1890 (H. 20 zilkade 1307) senesinde 300 kuruş maaşla Haçin Duyun-ı Umumiye Memuru olmuştur.

5 Mart 1892 (H. 5 Şaban 1309) senesinde 400 kuruş maaşla Silifke Duyun-ı Umumiye Memuriyetine nakledilmiş ve maaşı 15 Eylül 1892 (H. 22 Safer 1310) senesinde 450 kuruşa, aynı sene Şaban ayının 24'ünde 500 kuruşa çıkarılmıştır. 25 Ekim 1894 (H. 24 Rebiyülahir 1312) senesinde Adana Duyun-ı Umumiye Merkez Müdüriyeti Muhasebe Refik-İ Evvelliği'ne nakledilmiştir. 9 Mart 1897 (H. 5 Şevval 1314) senesinden 3 Kasım 1897 (H. 7 Cemaziyelahir 1315) senesine kadar 166 buçuk sülüs maaşla Mersin Duyun-ı Umumiye Memur Vekâletlerine ve 28 Şubat 1900 (H. 27 Şevval 1317) senesinden Temmuz/Ağustos 1900 (H. Rebiyülahir 1318) senesine kadar 166 buçuk sülüs maaşla Akçadeniz Mahallesi Müdür Vekâletine tayin edildiği Duyun-ı Umumiye-i Osmaniye Memur Şubesinin 6 Mayıs 1902 (R. 23 Nisan 318) tarihli vukuat pusulasından gösterilmiştir.²⁰²

12.ALİ RIZA EFENDİ

Asâkir-i şâhâne mülâzımlarından Mehmed Nûri Efendi'nin oğludur. 1873/1874 (H. 1290) senesinde Ayıntab'da doğmuştur. Sıbyan mektebinde mukaddemât-ı ulûmu ve Hama Sancağı Mekteb-i İdâdi-i Mülkiyesinde müretteb dersleri okuyup aliyyülâlâ derecede diploma almıştır. Arapça, Türkçe ve Fransızca okur-yazardır.

1902/1903 (H. 1320) senesinde Hama Telgrafhanesine mülazemetle devam edip, 21 Eylül 1904 (H. 11 Recep 1322) senesinde 200 kuruş maaşla Isparta, 14 Ekim 1904 (H. 4 Şaban 1322)'de 300 kuruş maaşla Şemskin ve 22 Kasım 1905 (H. 24

²⁰¹ BOA, DH. SAİD. d, 10/421.

²⁰² BOA, DH. SAİD. d, 61/181.

Ramazan 1323) senesinde 321 kuruş asalet maaşı ie Şam-ı Şerif Telgraf ve Posta Merkezleri Muhabere Memuriyetlerine tayin edilmiştir.

Memuriyetleri sicil ve muhâsebe kalemleri kayıtlarında mutabık olup mekteb-i idâdi-i mülkî şehâdetnâmesi ile nüfûs tezkire-i osmaniyesinin suretleri aslı tercüme-i haliyle berâber sicilli ahvâl şubesinde bulunmaktadır.²⁰³

13.ARTİN EFENDİ

Devleti-i Âliye'nin Ermeni milletinden tüccar Edvar Ağa'nın oğludur. 26 Kasım 1844 (H. 15 Zilkade 1260) senesinde Ayıntab'da doğmuştur.

Ermeni mektebinde ve medresede eğitim görmüştür. Türkçe ve Ermenice okuyup yazabilir. 13 Mart 1884 (H. 15 Cemaziyelevvel 1301) senesinde 38 yaşında iken Ayıntab Rasm-i Sitte Memuriyeti Kitabetine tayin edilmiş daha sonra Ayıntab Duyun-ı Umumiye-i Osmaniye'ye tahvil kılınmıştır. 25 Ocak 1889 (H. 23 Cemaziyelevvel 1306) senesinde 330 kuruş maaşla Kilis memuriyet vekâletinde bulunmuştur. 4 Temmuz 1889 (H. 6 Zilkade 1306) senesinde 400 kuruş maaşla İskenderun Müdüriyeti Kitabetine nakledilmiş 3 Şubat 1890 (H. 12 Cemaziyelahir 1307) senesinde 300 kuruş maaşla Bilecik Duyun-ı Umumiye Memurluğuna atanmıştır. Aynı sene maaşı 400 kuruşa iblağ edilmiş ve 26 Temmuz 1890 (H. 8 Zilhicce 1307) tarihinde bir sirkat maddesinden dolayı hapsedilmiştir. Daha sonra beraat etmiş fakat herhangi bir memuriyete istihdam edilmemiştir. 12 Ekim 1891 (H. 8 Rebiyülevvel 1309) senesinde 400 kuruş maaş ile Antakya Duyun-ı Umumiye Müdüriyeti Baş Kitabetine tayin edilmesi uygun görülmüştür.

Sirkat olayında beraatı istinaf mahkemesi ceza dairesinin 4 Aralık 1890 (R. 22 Teşrinisani 306) tarihli ve 145 numaralı ilam suretiyle Kilis Duyun-ı Umumiye Memur Vekâletinden ve Ayıntab ve İskenderun kitabetlerinde beraatı zimmetine dair kayıtlar 27 Haziran 1889 (R. 15 Haziran 305) tarihli muhasebe defteri zeyllerinde mevcuttur²⁰⁴

14.BEKİR RESMİ EFENDİ

Halep Vilayeti Muhasebe Hulefay-ı Sabıkasından Mehmed Rüşdü Efendi'nin oğludur. 24 Eylül 1871 (H. 9 Recep 1288) tarihinde Halep Vilayeti sınırlarında bulunan Ayıntab Kazasında doğmuştur. Halep'te sıbyan mektebinde mukaddemat-ı ulumi diniyyeyi Arapça ve Türkçe olarak okuduktan sonra, Bağdat 1. Rüşdi-i Askerî Mektebi'ne girmiş fakat hastalıklarından dolayı diplomasını alamadan ayrılmıştır. Arapça ve Türkçe bilmektedir.

13 Eylül 1889 (H. 17 Muharrem 1307) senesinde 70 kuruş maaşla Bağdat Vilayeti Mektupçu Kalemine girmiştir. Maaşına 4 Mayıs 1890 (H. 14 Ramazan 1307)'de 20 kuruş, Ağustos/Eylül 1890 (H. Muharrem 1308)'de 10 kuruş, 14 Ağustos 1892 (H. 20 Muharrem 1310)'da 50 kuruş ve 14 Temmuz 1893 (H. 29 Zilhicce 1310) tarihinde 50 kuruş zam yapılarak 200 kuruşa çıkartılmıştır.

²⁰³ BOA, DH. SAİD. d, 151/223.

²⁰⁴ BOA, DH. SAİD. d, 106/45.

22 Mart 1895 (H. 25 Ramazan 1312) senesinde maaşı 225 kuruşa iblağ edilmiştir. Bulunduğu memuriyetlerde zimmet ve ilişiği olmayıp, kendisi hüsn-i hâl erbabındandır. 3 Ağustos 1899 (H. 25 Rebiyülevvel 1317) senesinde Halep Emlak-ı Hümayun İdaresi dâhilinde Cebel-i İsa Şubesi 2. Kitabeti Vekâletine getirilmiştir. Aynı sene 500 kuruş maaşla Cebel-i İsa Şubesi Kitabeti'ne tayin edilmiş ve bu kayıtlar 6 Ağustos 1890 (R. 25 Temmuz 306) tarihli Hazine-i Hassa-yı Şahane Nezaretinin tezkiresinde tutulmuştur. Cebel-i İsa şubesinin lağvedilmesiyle kadro dışı kalmış ancak 14 Şubat 1911 (R. 1 Şubat 326) tarihinde 500 kuruş maaşla Has şubesi kitabetine tayin edilmiştir.²⁰⁵

15.EDHEM KADRI EFENDİ

Hocazade Kadri Efendi'nin oğludur. 1878 (H.1295) senesinde Ayıntab Kazasında doğmuştur. Ayıntab sıbyan mekteplerinde müretteb dersleri ve Hüseyin Paşa Medresesinde Arapça dersi almıştır. Amerikan Kolej Mektebinde İngilizce ve Ermenice okumuş daha sonra İzmit Mekteb-i İdadi-i Mülkisinde ve Dersaadette Mekteb-i Mülkiyede alüyülâlâ dereceden ve 11 Ekim 1902 (R.28 Eylül 318) tarihli idadi ve kârib-i âlâ dereceden 10 Temmuz 1905 (R.27 Haziran 321) tarihli mekteb-i mülki diplomalarını almıştır.

28 yaşına geldiğine Ekim/Kasım 1905 (H.Ramazan 1323) tarihinde Halep Vilayeti Memuriyetine, 24 Temmuz 1906 (H.2 Cemaziyelahir 1324) senesinde nisf-ı maaşla Enderun Kazası Kaymakam Vekâletine atanmıştır.

7 Eylül 1906 (H.18 Recep 1324)'te 500 kuruş maaşla maiyyet memurluğundan tevzif edilmesi cihetiyle aynı tarihten itibaren Enderun Kazası Kaymakam Vekâletinden istihsal etmekte olduğu zammı derecesinde tenzil edilerek aynı vekâlette 2 ay 27 gün hizmet etmiş ve 1492 kuruş otuz para maaş ve 50 kuruş yevmiye ile 55 gün Göğün Kazasında Aşar Memuriyetinde bulunmuştur.

Edhem Kadri Efendi 9 Ekim 1908 (H.13 Ramazan 1326) senesinden Şevval ayının 3'üne kadar nisf-ı maaş ve ilave-i memuriyet suretiyle Pazarcık Kazası Kaymakam Vekâletinde bulunmuş ve bu memuriyetinde 90 kuruş maaş almıştır. 24 Ocak 1909 (H.2 Muharrem 1327) senesinde Mısra Kazası Kaymakam Vekâleti görevine istihdam edilmiştir. Bu memuriyetinde nisf hesabıyla 878 kuruş maaş ve 90 kuruş harcırah almıştır. Aralık/Ocak 1909/1910 (H.Zilhicce 1327)'de 990 kuruş maaşla Mecidözü Kazası Kaymakamlığına tayin edilmiştir. Ağustos/Eylül 1909 (R.Ağustos 325) tarihinde kaymakamlık maaşı 1500 kuruşa iblağ olunmuştur.

5 Kasım 1911 (H.13 Zilkade 1329) senesinde becayiş ile Lazımce Kazasına nakledilmiştir. 24 Haziran 1913 (H.19 Recep 1331) senesinde ahali ile geçinemediği için Sivas Vilayetinde ortaya çıkan işar üzerine Mirhan Kazası Kaymakamlığına nakledilmiştir.²⁰⁶

²⁰⁵ BOA, DH. SAİD. d, 51/204.

²⁰⁶ BOA, DH. SAİD. d, 151/118.

16.ERMENAK FERİD EFENDİ

Tüccardan Kiburek Efendi'nin oğludur. Kendisine Boyacıoğlu da denmiştir. Devlet-i Âliyye'nin Ermeni milletindedir. 1878/1879 (H.1296) senesinde Halep vilayeti dâhilindeki Ayıntab kasabasında doğmuştur.

Ayıntab İptida-i Mektebinde mübadi-i ulûm ve İzmir'de İngiliz mektebinde müretteb dersleri tahsil etmiş ve diploma almıştır. Türkçe, Ermenice, Rumca, Fransızca ve İngilizce dillerini bilmektedir. 14 Şubat 1903 (H.16 Zilkade 1320) senesinde 675 kuruş maaşla Gecaş Kazası Kaymakam Yardımcılığına tayin edilmiştir. Tercüme-i hâl varakasında 1899/1900 (H.1317) senesinde İzmit Çiftlikat-ı Hümayun İdaresine mülazemetle girdiği yazılmışsa da ifadesini gösteren yazılı evrak şubeye ibraz edilmemiştir.²⁰⁷

17.HACI YUSUF EFENDİ

Hacı Mehmed'in oğludur. Kendisine Kadızade denilmiştir. 1867/1868 (H.1284) senesinde Ayıntab'da doğmuştur

Ayıntab kazasında özel hocalardan ders almış ve bir müddet medresede eğitim görmüştür. Türkçe yazabildiği ve Arapça'ya aşina olduğu tercüme-i hâl'inde kayıtlıdır.

14 Mart 1883 (H.5 Cemaziyevvel 1300) senesinde Ayıntab Kazası Vergi İdaresine mülazemetle girmiştir. 13 Kasım 1888 (H.9 Rebiyülevvel 1306) senesinde 250 kuruş maaşla Ayıntab Kazası Nafia- Ambar Memurluğuna tayin edilmiştir. Aynı sene kuradan isminin çıkmasıyla meslek-i cebel-i askeriyeye girmiştir. 9 Ekim 1892 (H.17 Reviyülevvel 1310) senesinde Serçavuşluk rütbesi verilmiştir. Ancak daha sonra bu memuriyetten ihraç edilmiştir. Daha sonra 310 aidaatla Ayıntab Kazası Tapu Kalemine mülazemetle devam etmiştir. 18 Kasım 1908 (H.23 Şevval 1326) senesinde 150 kuruş maaşla Ayıntab kazası Tapu Kitabeti Refakatine tayin edilmiş ve meclis-i mebusan ile ayanlar tarafından kabul edilerek 1907/1908 (H.1325) senesi defterhane bütçesi mucibince 1909/1910 (H.1327) senesinde maaşına 50 kuruş zam yapılarak maaşı 200 kuruşa iblağ olunmuştur. Defter-i Hâkânî Nezâretinden Ayıntab Kazası Kaymakamlığı'nın mulahasasına atfen tercüme-i hâl varakası tasdik edilmiştir. Nafia Ambar Memuriyetinde iken bir gûne zimmet ilişiği olmadığı Ayıntab Meclisi İrâdesinin 18 Şubat 1889 (R.6 Şubat 304) tarihli mazbatası sûretinden anlaşılmaktadır.²⁰⁸

18.HALİD EFENDİ

Kale Ağası Abdulkadir Efendi'nin oğludur. 1848/1849 (H.1265) senesinde Ayıntab'da doğmuştur. Mekatib-i Âliye'de Arapça ve Farsça dersleri almıştır. Türkçe okur-yazardır, Arapçaya aşinadır.

Şubat/Mart 1869 (H.Zilkade 1285) senesinde 20 yaşında iken 100 kuruş maaşla Adana Vilayeti Mefsûh Dava Mahkemesi Mukayyedliğine atanmış, 20 Nisan

²⁰⁷ BOA, DH. SAİD. d, 12/13.

²⁰⁸ BOA, DH. SAİD. d, 184/168.

1870 (H.18 Muharrem 1287) senesinde bu görevinden istifa etmiştir. Daha sonra 28 Eylül 1874 (H.16 Şaban 1291) senesinde 670 kuruş maaşla Adana Vilayeti dâhilinde bulunan Karataş Nahiyesi Müdüriyetine tayin edilmiştir. 25 Eylül 1875 (H.24 Şaban 1292) senesinde bu görevinden azledilmiştir.

14 Mart 1876 (H.17 Safer 1293) senesinde aynı miktar maaşla Karsındı Nahiyesi Müdüriyetine atanmış 21 Temmuz 1878 (H.21 Recep 1295) senesinde görevinden ayrıldığı halde 20 Haziran 1879 (H.29 Cemaziyelahir 1296) senesinde maaşı 485 kuruşa düşürülerek Mağara Nahiyesi Müdüriyetine gönderilmiş ve 6 ay 25 gün sonra azledilmiştir. Halid Efendi 1 Mayıs 1880 (H. 21 Cemaziyelevvel 1297) senesinden itibaren 485 kuruş maaşla 2 ay 15 gün sonra Kars Zülkadriye Kazasına ve aynı sene 7 ay 8 gün sonra 600 kuruş aylıkla Hacin Kazası Aşar ve Ağnam Baş Kitabetlerine istihdam edilmiştir. 30 Temmuz 1881 (H. 3 Ramazan 1298) senesinde 450 kuruş maaşla Beyas Kazası Mal Müdürü olup 12 ay 26 gün sonra bu görevinden de ayrılmış ve 19 Ocak 1883 (H.10 Rebiyülevvel 1300) senesinde 450 kuruş aylıkla Tarsus Kazası Mal Müdüriyetine tayin olmuş ve bu görevinde 20 ay bulunmuştur. 1884/1885 (H.1302) senesinde aynı miktar maaşla Beyas kazası Mal Müdürlüğüne ricat²⁰⁹ etmiş ve 5 ay 4 gün sonra bu görevinden de ayrılmıştır. Bulunduğu memuriyetlerde kendisinden şüphe duyulmamıştır. Karataş, Karsındı ve Mağara nahiyeleri müdüriyetleri, Kars ve Hacin Kazası Aşar ve Ağnam Baş Kitabetleri ve Tarsus Kazaları Mal Müdüriyetleri görevleri boyunca zimmet ve ilişiği olmadığı Adana Vilayeti Meclis İdaresi'nin İntihab-ı Memuriyet-i Mülkiye Komisyonundan yazılan mülhazada 25 Kasım 1886 (R. 13 Teşrinisani 302) tarihli ve 58 numaralı suretlerinde beyan edilmiştir.

Halid Efendi 2 Ekim 1901 (H.18 Cemaziyelahir 1319) senesinde 1250 kuruş maaşla Adana Vilayeti dâhilindeki Hassa Kazası Kaymakamlığına tayin edilmiş ve Adana'da vuku bulan işar üzerine 24 Ağustos 1894 (H.21 Safer 1312) senesinde aynı miktar maaşla Bulanık Kazası Kaymakamlığına nakledilmiştir. Liyakat sahibi bir kişi olmasından dolayı 2 Eylül 1896 (H.24 Rebiyülevvel 1314) senesinde 1250 kuruş maaşla Halep Vilayetindeki Hüsrân Kazası Kaymakamlığına nakledilmiştir. Aynı sene maaşı yeni bir düzenleme ile 1125 kuruşa düşürülmüştür. 17 Nisan 1897 (H.15 Zilkade 1314) senesinde memuriyet-i mülkiye komisyonu tarafından verilen karar ile 1575 maaşla Adana Vilayeti'ndeki Payas Kazası Kaymakamlığına nakledilmiştir. Bulunduğu memuriyetlerde hakkında şikâyet olmaması ve başarılarından dolayı padişah tarafından 20 Aralık 1897 (H.25 Recep 1315) senesinde 2250 kuruş maaşla Adana Vilayeti dâhilinde bulunan İslahiye Kaymakamlığına nakledilmiştir. Halid Efendi'ye, memuriyetlerini güzel bir şekilde ifa etmesi sebebiyle 16 Kasım 1898 (H. 2 Recep 1316) senesinde terfien rütbe-i saniye sınıf-ı sanisi verilmiştir. Yine padişah tarafından Ocak/Şubat 1902 (H.Şevval 1319) senesinde aynı miktar maaşla becâyiş suretiyle Sömbeki Kazası Kaymakamlığına nakledilmiştir. Temmuz/Ağustos 1904 (H.27 Cemaziyelevvel 1322) senesinde padişah tarafından 1822 buçuk kuruş maaşla Feke Kazası Kaymakamlığına nakledilmiştir. 30 Eylül 1907 (H.22 Şaban 1325)

²⁰⁹ Ricat: Geri dönme Parlatır, a.g.e., s.1411.

senesinden 1575 kuruş maaşla Edremit Kazası Kaymakamlığına istihdam edilmiş daha sonra 7 Ekim 1908 (H.11 Ramazan 1326) senesinde Koniçe Kazası Kaymakamlığına nakledilmiştir.

Şubat/Mart 1892 (R.Şubat 307) ile Ağustos/Eylül (R.Ağustos 310) tarihleri arasında Hassa Kazası Kaymakamlığı boyunca emvâl-ı emiriye ve gerek tekaüd sandığı aidatından zimmet ve ilişiği olmadığı meclis-i idâresinin 13 Şubat 1895 (R.1 Şubat 310) tarihli mazbatasında beyan edilmiştir. Bulunduğu memuriyetlerde görevi kötüye kullanma, zimmet ve ilişiği tespit edilmeyip liyakat sahibi olduğu belirtilmiştir. Hakkında şikâyet yoktur.²¹⁰

19.HASAN CEMİL EFENDİ

Kethüdâzâde İbrahim Nehci Efendi'nin oğludur. 1884/1885 (H.1302) senesinde Ayıntab'da doğmuştur.

8 Ocak 1903 (R.26 Kanunievvel 318) tarihinde Halep İdadisinden alâ derecede nişân etmiştir. Ayıntab kolejinde iki sene Ermenice, Fransızca ve İngilizce dersleri aldığı tercüme-i hâl varakasinda ifade edilmiştir.

18 Mayıs 1911 (H.19 Cemaziyevvel 1329) senesinde Darıca İdadisine 600 kuruş maaşla Tarih ve Coğrafya Muallimi olarak tayin edilmiştir. Memuriyet ve maaş bilgileri sicil kaydında mutabık olmuştur.

Tercüme-i hâl varakası tedrisât-ı tâlebe idâresi tarafından tasdik olunan 9 Ekim 1902 (R.26 Eylül 318) tarihli idâdi şehâdetnâmesiyle nüfus tezkire-i osmâniyesi sureti musaddakaları aslı tercüme-i hâl varakası meyânında mahfûz bulunmuştur.²¹¹

20.HASAN RIZA EFENDİ

Hasan Rıza Efendi Derviş Efendi'nin oğludur. 1860/1861 (H.1277) senesinde Ayıntab'da doğmuştur. Sıbyan mektebinde mukaddeme-i ulûmî derslerini tahsil etmiş ve Ayıntab Mekteb-i Rüştîyesinde tedrisi mu'tâd olan dersleri okumuş ve diploma almıştır. Kürtçe konuşur, Türkçe, Arapça ve Farsça yazabilir.

1874/1875 (H.1291) senesinde 14 yaşında iken mülazemetle Ayıntab tahrirat kalemine girmiştir. 23 Ekim 1877 (H.15 Şevval 1294) senesinde 70 kuruş olan maaşı 24 Mayıs 1880 (H.14 Cemaziyelahir 1297) senesinde 350 kuruşa çıkarılmıştır. 5 Aralık 1880 (H.2 Muharrem 1298) senesinde 1000 kuruş maaşla Halep 'İstinâf Mahkemesi Başkitabetine atanmıştır. Bulunduğu memuriyetlerden dolayı taht-ı muhâkemeye alınmamıştır.

Hasan Rıza Efendi, 24 Ağustos 1885 (H.13 Zilkade 1302) senesinde Halep İstinâf Mahkemesi Başkitabeti görevinden istifa etmiştir. 12 Nisan 1891 (H.3

²¹⁰ BOA, DH. SAİD. d, 10/434.

²¹¹ BOA, DH. SAİD. d, 184/142.

Ramazan 1308) senesinde 1400 kuruş maaşla Havran sancağı Bidâyet Mahkemesi Muavinliğine tayin edilmiştir.²¹²

21.HASAN RIZA EFENDİ

Hasan Rıza Efendi Haleb Vilayeti'nin İzye Kazası Mâl Müdiriyyetinde bulunmuş olan Dürğüzînlizâde Derviş Efendi'nin oğludur. 1860/1861 (H.1277) senesinde Ayıntab'da doğmuştur.

Ayıntab'da rüştiye mektebinde müretteb dersleri tahsil etmiş ve şehâdetnâme almıştır. Osmâniye ve İsmâiliye medreselerinde Arapça tederrüs ile icâzetname almıştır. Arapça, Farsça ve Türkçe konuşup yazabilir. Buna ilaveten Fransızca okuyup yazabilir. Kürtçe bilmektedir.

1874/1875 (H.1291) senesinde 14 yaşında iken Haleb Vilâyeti Mektupçu Kalemine girmiştir. 13 Kasım 1875 (H.14 Şevval 1292) senesinde 20 kuruş olan maaşı 9 Kasım 1876 (H.21 Şevval 1293) senesinde 50 kuruşa çıkarılmıştır. Aynı sene maaşı 95 kuruşa çıkarılmıştır. Daha sonra 13 Şubat 1880 (H. 2 Rebiyülevvel 1297) senesinde maaşı 400 kuruşa çıkarılmıştır. 29 Kasım 1881 (H.7 Muharrem 1299) senesinde 1000 kuruş maaş ile Haleb Vilayeti İstinaf Mahkemesi Başkitabetine atanmıştır. 13 Nisan 1883 (H.5 Cemaziyelahir 1300) senesinde Haleb Vilayeti 1. Müstantıklığı²¹³ görevine atanmıştır. 21 Kasım 1882 (H. 10 Muharrem 1300) senesinde 1200 kuruş maaş ile Aydın Vilayeti Adliye Müfettişi olan Ömer Behçet Efendi'nin özel kitabetine istihdam edilmiştir. Daha sonra 12 Şubat 1891 (H.3 Recep 1308) senesinde Havrân Sancağı Bidâyet Mahkemesi Muavinliğine tayin edilmiştir.

Hasan Rıza Efendi'nin Haleb Vilâyeti Mektupçu Kalemi, Mahkeme-i İstînâf Serkitâbeti, Merkez-i Vilâyet Birinci Müstantıklığı Vekâletine istihdamları ve maaş miktarları, zamları ve tarihleri kayıt pusulasında gösterilmiştir. Ayrıca kendisine Ömer Behçet Efendi tarafından verilen şehâdetnâmenin Adliye Nezâreti Sicill-İ Ahvâl Şubesinde musaddak suretleri varakasına merbut²¹⁴ bulunmuştur.²¹⁵

22.HÜSEYİN FAZİL

Hüseyin Fazıl Efendi tarik-i ilmiyeden merhum Taşcızade Hacı İsmail Efendi'nin oğludur. 1867/1868 (H.1284) senesinde Ayıntab'da doğduğu nüfus tezkere-i Osmaniyesi suret-ı musaddıkasında muharrerdir.

Bayezid dersiâmlarından²¹⁶ Karahisar-ı Şarkili Mustafa Efendi'den ulum-ı Arabiyeyi görerek icazetname aldıktan sonra hukuk mektebine girmiştir. Tahsilini tamamladıktan sonra 28 Şubat 1903 (R.15 Şubat 318) tarihinde âlâ dereceden mezuniyet ruusu almıştır. Türkçe yazabilir, Arapça ve Farsça'ya aşinadır.

²¹² BOA, DH. SAİD. d, 8/376.

²¹³ Müstantık: Sorguya çeken, sorgu yargıcı. Parlatır, a.g.e., s.1198.

²¹⁴ Merbut: Raptolunmuş, bağlanmış. Bitişik, iliştilmiş, eklenmiş. Devellioğlu, a.g.e., s.716.

²¹⁵ BOA, DH. SAİD. d, 25/236.

²¹⁶ Dersiâm: Medreselerde öğrencilere, camilerde halka açık ders verme yetkisine sahip olan müderris için kullanılan unvan. Bkz. Mehmet İpşirli, "Dersiâm", *TDVİA*, C.9, s.185.

15 Haziran 1902 (H.8 Rebiyüevvel 1320) senesinde 1200 kuruş maaşla Encümen-i İntihab-ı Memuriyet-i Adliye kararıyla Sarı Şaban kazası Bidayet Mahkemesi Riyasetine tayin edilmiştir. 29 Haziran 1904 (H.15 Rebiyülahir 1322) senesinde encümen-i intihab-ı memuriyet-i adliye kararıyla Sofulu Kazası Bidayet Mahkemesi Ceza Dairesi Riyasetine tahvil suretiyle atanmıştır.

Bahsi geçen memuriyetleri, tayin tarihleri ve maaş miktarları adliye nezareti sicil müdüriyetinin tercüme-i hal varakasına yazılan der kenarından²¹⁷ anlaşılmış ve almış olduğu icazetname ile mezuniyet rüsu ve nüfusu tezkere-i Osmaniyesi suret-i musaddıkası aslı tercüme-i hâl varakasıyla birlikte Sicill-i Ahvâl İdare-i Umumiyesi tarafından hıfz edilmiştir.²¹⁸ Bulduğu memuriyette muavini ve diğer bir kişi ile birlikte, haklarında şikâyet oluşturulmuştur. Görevini suistimal ettiğine dair oluşturulan şikâyet üzerine yapılan araştırmalar neticesinde, şikâyete sebep olan rüşvet talep ettikleri hususunda kâfi miktarda delil bulunamamıştır. Fakat memurlar hakkında tutulan bazı defterlerde Hüseyin Fazıl Efendi'nin de adı geçmektedir ve kanunsuz iş yaptığı yazılı olarak bulunmuştur. 30 Mayıs 1909 (H.10 Cemaziyelvel 1327) senesinde meclis kararıyla, bir miktar maaşla Loros Kazası Bidayet Mahkemesi Ceza Dairesi Riyasetine atanmıştır. Aynı sene 1280 kuruş maaşla Dersaadet Polis Mektebi Zabita Muallimliğine tayin edilmiştir. Daha sonra bu okulun programının tebdiliyle derslerin lağvolunması üzerine 15 Nisan 1910 (H.4 Rebiyülahir 1328) senesinde Dersaadet Mahkeme-i Ticaret İcra Dairesi 1. Sınıf Muallimliğine ve 22 Şubat 1911 (R.9 Şubat 326) senesinde 1500 kuruş maaşla Aksaray Merkez Memurluğuna tayin edilmiştir.

Hüseyin Fazıl Efendi 8 Temmuz 1913 (H.3 Şaban 1331) senesinde 2000 kuruş maaşla Kilis Kazası Kaymakamlığına ve aynı sene Çengelköy Merkez Memurluğuna istihdam edilmiş ve bu süre zarfında nısf maaş yerine tam maaş almış olduğu muhasebe müdüriyetine bildirilmiştir.²¹⁹

23.İBRAHİM NEHCİ EFENDİ

İbrahim Nehci Efendi Kethüdâzâde Mehmed Tahir Efendi'nin oğludur. 1863/1864 (H.1280) senesinde Ayıntab'da doğmuştur.

Sıbyan mektebinde mukaddeme-i ulûmu ve Ayıntab Mekteb-i Rüştîyesinde tedrisi mutâd²²⁰ olan dersleri tahsil etmiş ve diploma almıştır. Türkçe kitâbet eder.

1875/1876 (H. 1292) senesinde 12 yaşında iken Ayıntab Tahrîrât Kalemine mülâzemetle girmiştir. 2 Eylül 1884 (H. 11 Zilkade 1301) senesinde 225 kuruş maaşla

²¹⁷ Derkenar: Kenara yazılmış olan yazı, çıkma yazı. Devellioğlu, a.g.e., s.199. Ayr. Bkz. Parlatur, a.g.e., s.335 Derkenar: Bir yazının kenarına yazılmış görüş ve düşünce hamış, haşiye.

²¹⁸ Hıfz etmek: Saklamak, korumak, ezberlemek. Parlatur, a.g.e., s.626.

²¹⁹ BOA, DH. SAİD. d, 156/49

²²⁰ Mutâd: Her zamanki gibi, alışılmış, itiyat haline getirilmiş. Parlatur, a.g.e., s.1140.

ile Ayıntab Bidâyet Mahkemesi İkinci Kitâbetine tayin edilmiştir. Bulunduğu memuriyette kendisine herhangi bir suç isnat edilmemiştir.²²¹

24.İBRAHİM NİHAD EFENDİ

İbrahim Nihad Efendi Daredede defnedilen Şeyh Abdurrahman Erzincânî sülâlesinden Ayıntabi Hasan Efendi'nin oğludur. 1838/1839 (H. 1254) senesinde Ayıntab'da doğduğu nüfûs tezkire-i osmaniyesi sûret-i musaddakasında muharrerdir.

İbrahim Nihad Efendi özel hocalardan ulûm-ı diniye, Arapça ve matematik dersleri almıştır. Arapça konuşup Türkçe yazabilir.

8 Mart 1854 (H.8 Cemaziyelahir 1270) senesinde 100 kuruş maaşla 5.Ordu-yu Humâyûn Tahrirat Kalemi Mülazımlığına tayin edilmiştir. Maaşı tadrîcen 500 kuruşa çıkarılmış ve 5.Ordu-yu humâyûn meclis kalemine nakledilmiştir. Kasım/Aralık (H. Ramazan 1287) senesinde maaşı 1600 kuruşa çıkarılmış ve kalemine katib-i sani kılınmıştır. Mart/Nisan 1880 (H.Rebiyülahir 1297) senesinde maşı 1200 kuruşa düşürülerek Ordu-yu Hümayun Erkân-ı Harbiye Dairesi 6. Şubesi Nüfus Kısmına nakledilmiştir.

İbrahim Nihad Efendi'ye 21 Ekim 1869 (H.15 Recep 1286) tarihinde rütbe-i hamis, 3 Şubat 1881 (H.3 Rebiyülevvel 1298) senesinde rütbe-i salis ve 14 Haziran 1888 (H.4 Şevval 1305) senesinde rütbe-i sani sınıf-ı sanisi verilmiştir.²²²

25.KADRİ PAŞA

Antep hanedanlarından Cenanzade İshak Paşa'nın oğlu olan Kadri Paşa 1832/1833 (H.1248) tarihinde Ayıntab'da doğmuştur. Önce Ayıntab'da sonra Dersaadette evlerinde özel hocalardan ders almıştır. Arapça, Farsça, Fransızca ve İngilizce dillerini bilmektedir. Hukuk, ekonomi, politika, matematik, tarih ve coğrafya bilgisine sahiptir.

18 yaşında iken 1849/1850 (H.1266) tarihinde 250 kuruş maaşla Ayıntab Kazası Nüfûs Mukayyedliğine, 1852/1853 (H.1269) tarihinde 500 kuruş maaşla Ayıntab Kazası Nüfus Nazırlığına tayin olmuş ve 1856/1857 (H.1273) senesinde Kapucubaşılık rütbesine erişmiştir. 1857/1858 (H.1274) tarihinde Dersaadet'e²²³ gelerek Tercüme Odası'na memur olmuştur. Aynı yılın Ramazan ayında 1500 kuruşla Meclis-i Âlî-i Tanzimât Mütercimliğine tayin olmuştur. Ocak/Şubat 1861 (H.Recep 1277) tarihinde kendisine rütbe-i sâniye tevcih olunarak Girit Vilâyeti Kapu Kedhûdâlığına memur olmuştur. 1863/1864 (H.1280) tarihinde 3500 kuruş maaşla Mahkeme-i Ticaret-i Bahriye Riyâsetine ve Mart/Nisan 1864 (H:Şevval 1280) rütbe-i ûlâ sınıf-ı sâni ve 5000 kuruş maaşla Posta Bakanlığına ve 1865/1866 (H.1282) tarihinde 7500 kuruş maaşla birkaç gün Meclis-i Âlâ'nın Hazine Baş Kitabetinde

²²¹ BOA, DH. SAİD. d, 8/415

²²² BOA, DH. SAİD. d, 118/49.

²²³ Dersaadet: İstanbul yerine kullanılan tabirlerdendir. Bunun dışında şu şekillerde de tabir olunurdu; İslambol, Asitane, Dâr-ül Hilâfe, Dâr-ül Mülk, Pay-i Taht-ı Saltanat. Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C.1, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1983, s.427.

bulunmuştur. Nisan/Mayıs 1868 (H.Muharrem 1285)'te 7500 kuruş maaşla Şûrâ-yı Devlet Âzâlığına ve bir müddet sonra azalık rütbesinde kalarak maaşı 10 bin kuruşa çıkartılmış ve Altıncı Daire Başkanlığına tayin olmuştur. Eylül/Ekim 1871 (H.Recep 1288) senesi Şûrâ-yı Devlet Azâlığına ve iki buçuk ay sonra bu işten ayrılarak 2000 kuruş mazûlin²²⁴ maaşı ile dokuz ay mazûl kalarak, 1872/1873 (H. 1289) tarihinde 10 bin Nafia Nezâreti Müsteşârlığına tayin olmuştur ve aynı sene 15 bin kuruş maaş ile Nafia Nezâreti Müsteşârı Evvelliğine ve 1873/1874 (H.1290) tarihinde 15 bin kuruş maaşla ikinci kez 6.daire Başkanlığına getirilmiştir. Aynı sene rütbe-i bala verilerek yükselerek Nafi'a Meclis Riyâsetine getirilmiştir. 15 bin kuruş maaşla ikinci kez Saniyen Nafi'a Nezâreti Müsteşârlığına ve 1874/1875 (H.1291) tarihinde ve Eylül 1875 (H.Şaban 1292) senesinde 40 bin kuruş maaşla Nafi'a Nezâretine ve aynı senenin zilhiccesinde Bahriye Müsteşârlığına getirilmiştir. Bir hafta sonra Ocak/Şubat 1876 (H. Muharrem 1293) 25 bin kuruş maaşla ikinci kez Şehremânetine tayin olmuştur. Ocak/Şubat 1877 (H. Muharrem 1294) senesinde bâ-rütbe-i saniye-i ile Vezirlik ve 40 bin kuruş maaş ile Şûrâ-yı Devlet Riyâsetine uhdesine tevcih buyrulmuştur. Şubat/Mart 1878 (H.Safer 1295) senesinde Sivas Valisi olup bir hafta sonra 40 bin kuruş maaşla Bağdat'a giderek aynı sene zilhicce ayında 35 bin kuruş maaşla Dersaadete İçişleri Bakanı olarak geri dönmüştür.

1859/1860 (H.1276) senesinde vefat etmiş olan Kıbrıslı Mehmet Paşa, Rumeli çevresini kontrol etmek ve iyileştirmek için kâtiplik hizmetine girmiştir. 1865/1866 (H.1282) senesinde meydana gelen Girit ayaklanması sırasında iki defa memur olarak Girit'e gidip gelmiştir. 1868/1869 (H. 1285)'te Osmanlı Devleti ile İran Devleti arasında olan meselelerin doğru olup olmadığını araştırmak için Bağdat'a oradan da İran'a gitmiştir ve vakitlice dönmüştür. İrade meclisi donanmanın olduğu yerden ayrılmamasını söylemiştir ancak faydasız olmuştur. Derece derece mecidi nişân-ı hümâyûnunun retb-i mütenevvasını hâiz olup şimdiki hâlde birinci rütbesini hâmindir.

Ekim/Kasım 1879 (H.Zilkade 1296) senesinde 20 bin kuruş maaşla Ticâret Nezâretine nakil olmuştur. Haziran/Temmuz 1880 (H.Recep 1297) yılının başında Edirne Vilayeti Valiliğine gönderilmiştir ve kendisine 26 Aralık 1882 (H.15 Safer 1300) Nişân-i Ali-i Osmani tevcih edilmiştir. 11 Şubat 1884 (H.13 Rebûlahir 1301) tarihinde irtihâl eylemiş olduğu Teşrifât-ı Divân-ı Hümâyûn ile Dâhiliye Ve Ticâret Nezâret-i Aliyyeleri Muhâsebesinden tahkik olunmuştur.²²⁵

9 Haziran 1880 (H.1 Recep 1297) tarihinde de Sadrazamlığa getirilmiştir. Kadri Paşa, aydın fikirli, ahlaklı ve selabetli bir devlet adamıydı. Karadağ lehine yapılması gereken sınır düzeltilmesi konusunda, II. Abdülhamid ile ihtilafa düşmüş ve 2 ay Sadrazamlık yaptıktan sonra istifa etmiştir.²²⁶

²²⁴Mazûlin: Azledilmişler, işinden çıkarılmışlar. Bkz. Devellioğlu, a.g.e., s.683.

²²⁵BOA, DH. SAİD. d, 00001/00007.

²²⁶Karal, Osmanlı Tarihi C.VIII, s.293-294.

Edirne’de aniden vefat etmiştir. Kadri Paşa, hekim İsmail Paşa’nın kızıyla evlenmiş ve bir erkek çocukları olmuştur. Oğlu İsmail Beydir.²²⁷

26.KÜREKÇİYAN OHANNES EFENDİ

Devlet-i Âliyyenin Protestan milletinden olan Kürekciyan Ohannes Efendi tüccârdan merhum Serkiz Ağâ’nın oğludur. 1857/1858 (H.1274) Ayıntab kasabasında doğmuştur.

Ayıntab Protestan mektebinde Türkçe ve Ermenice dersleri almıştır. Türkçe ve Ermenice okur-yazardır.

15 Nisan 1894 (H.9 Şevval 1311) senesinde Ayıntab kazası mal kalemine mülâzemetle girmiştir. 13 Haziran 1894 (H.9 Zilhicce 1311) senesinde 37 yaşında iken 360 kuruş maaşla Ayıntab Kazası Sarraflığı görevine getirilmiştir. Ayıntab kazası kaymakamlığı ve Halep Vilâyeti Defterdârlığı ve Vâliliğinden ve Mâliye Nezâret-i celilesinden vazifesini ifa etmekte olduğu beyân edilmiştir.²²⁸

27.MAHMUD HİLMİ EFENDİ

Mahmud Hilmi Efendi Hacı Mehmed Efendi’nin oğludur. 1856/1857 (H.1273) senesinde Ayıntab’da doğmuştur.

Sıbyân mektebinde mukaddeme-i ulûm-ı diniye ile mekteb-i rüşî ile mekteb-i fûn-ı harbiye kısm-ı idâdisinde Arapça, Farsça, fenn-i hesâb, coğrafya, cebir, hendese²²⁹, tarih ve kavâid-i osmaniye derslerini almıştır. Fakat göz ağrısına yakalanarak tahsilini tamamlayamadan mektepten ayrılmıştır.

1883/1884 (H.1301) senesinde 28 yaşında iken mülazemetle dersaadete bağlı rûsûmât nezâreti tahrîrât kalemine girmiş, aynı sene 200 kuruş maaşla dersaadete bağlı rûsûmât nezâreti Ekinlik rusûmât idâresi kitâbetine tayin edilmiştir. Memuriyetleri boyunca hakkında şikâyet olmamış ve mahkemeye alınmamıştır.

1 Ekim 1890 (H.16 Safer 1308) senesinde 250 kuruş maaşla dersaadete bağlı rûsûmât idareleri kitâbetlerine nakledilmiştir. 11 Mart 1894 (H.4 Ramazan 1311) senesinde 300 kuruş maaşla Misakça ve 3 Şubat 1895 (H.7 Şaban 1312) senesinde 310 kuruş maaş ile Kozlu Rûsûmât Memurluklarına nakledilmiştir. Bu bilgiler rusûmât sicil şubesinin 20 Mayıs 1896 (R.8 Mayıs 312) tarihli vukuat cetvelinde kayıtlıdır.

Nisan/Mayıs 1896 (R.Nisan 312) tarihinde 400 kuruş maaşla Mudanya Rûsûmât Müdiriyetine ve Mayıs/Haziran 1898 (R.Mayıs 314) tarihinde Trilye Rûsûmat Memuriyetlerine nakledilmiştir.

²²⁷ Mehmed Süreyya, Sıccill-i Osmanî, C.3, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1996, s.857.

²²⁸ BOA, DH. SAİD. d, 67/155.

²²⁹ Hendese: Geometri Parlatır, a.g.e., s.618.

28 Ocak 1900 (R.16 Kanunisasi 315) tarihinde Zonguldak Rûsûmât İdâresi Kitâbetine tahvil edildiği 18 Şubat 1913 (R.5 Şubat 328) tarihli vukuat pusulasına yazılmıştır.²³⁰

28.MEHMED ALİ RAŞİD EFENDİ

Mehmed Ali Râşid Efendi Ayıntablı Mehmed İhlâsî Efendi'nin oğludur. 1814/1815 (H.1230) senesinde Ayıntab'da doğmuştur.

Ayıntab sıbyan mektebinde mukaddemât-ı ulûm-ı diniyyeyi ve özel hocadan Arapça ve Farsça ve ulûm-ı aliyye dersleri almıştır. Türkçe güzel yazı yazar, Arapça ve Farsça konuşur ve yazar. Fransızcaya aşinadır. Mehmed Ali Raşid Efendi'nin Târih-i Enbiya adında bir eseri vardır.

1840/1841 (H.1256) tarihinde Divân-ı Hümâyûn Kalemine girmiş ve bir müddet sonra 100 kuruş aylık ile mühimme odasına ve sekiz ay sonra 400 kuruş maaş ile mektûb-ı sadr-ı âlî odasına nakledilmiştir. 1841/1842 (H.1257) tarihinde 2000 kuruş maaş ve 7500 kuruş harcırah ile o tarihte serasker olan serkatibi merhum Mustafa Paşa ile birlikte Beriyyetü'ş-Şâm'a gitmiştir. 1843/1844 (H.1259) tarihinde Anavutluk'ta çıkan ihtilali bastırmak için memur olan askeriyeden Ali Rıza Paşa'nın refakati ile ve 2500 kuruş aylıkla Rumeliye gönderilmiş ve kendisine rütbe-i hamse nişanı verilmiştir. Bu görevini tamamladıktan sonra 1844/1845 (H.1260) senesinde Beyrut'ta bulunan Halil ve Sayda Valisi Esad Paşaların tahkîk-i ahvâli ve Kudüste rum patriki mansıb-ı memuriyetleriyle ol taraflara azimet ve ikmâl-ı memûriyetle dersaadete gitmiştir. 1000 kuruş maaş ve rütbe-i rabia nişanı ile mektûb-ı sadr-ı âlî odası sınıf-ı sani, birkaç kaç gün sonra Mektub-ı Hariciye Odası Mümeyyizliğine memur olmuştur. 1847/1848 (H.1264) senesinde 5000 kuruş maaş ve rütbe-i saniye nişanı ile Meclis-i Vâlâ Baş Kitâbeti Yardımcılığına getirilmiştir. 1853/1854 (H.1270) tarihinde rütbe-i sâniye sınıf-ı mütemayizi ve 5500 kuruş aylık ve günlük yedi buçuk kıyye²³¹ nân-ı azîz ve beş buçuk kıyye lahm tayini ayrıca kapukethüdalığı ile Mektub-ı Sadaret Muavinliğine getirilmiştir. 3 sene sonra ilave memuriyet olarak 25 000 kuruş maaş ve 20 000 atıyye²³² ile Bağdat, Diyarbakır ve Şehrizer memurlarının ahvâlini tahkik etmekle görevlendirilmiştir. Daha sonra İstanbul'a gelip 1856/1857 (H.1273) tarihinde Kapı Kethüdalığının ifası ve 6500 kuruş Maaşla Maarif Nezareti Mektupçuluğuna getirilmiştir.

Bu görevlerinden sonra Mehmed Ali Raşid Efendi 1863/1864 (H.1280) tarihinde Nafia Nezareti Mektupçuluğu ve Meclis-i Maarif Azâlîğine getirilmiş ve 1864/1865 (1281) tarihinde kendisine rütbe-i ulâ sınıf-ı sâniisi tevcih edilmiştir. Nafia nezareti mektupçuluğu görevinde 12 sene bulunmuş daha sonra bu görevinden 2000 kuruş mazuliyet maaşı ile ayrılmıştır. İki buçuk sene sonra yani Ekim/Kasım 1871 (H.Şaban 1288) senesinde 6000 kuruş şehiyye ile Selanik ve Prezrin Vilayetlerinin Kapu Kethüdalıkları verilmiştir. Mart/Nisan 1879 (H.Rebiülahir 1296) senesinde

²³⁰ BOA, DH. SAİD. d, 24/223.

²³¹ Kıyye: okka, dört yüz dirhem. Devellioğlu, a.g.e., s.596.

²³² Atıyye: Hediye, bahşiş. Devellioğlu, a.g.e., s.57.

maaşına 600 kuruş zamlı Diyarbekir ve Mamuretülaziz ve Aralık/Ocak 1879/1880 (H.Muharrem 1297) senesinde 2400 kuruş ilave ile Hüdavendigâr Vilayetleri Kapu Hethüdalıkları kendisine verilmiştir.

Ayrıca Mehmed Ali Raşid Efendi'nin rütbesi 27 Haziran 1883 (H.21 Şaban 1300) senesinde ula sınıf-ı evvelliğine terfi ettirilmiş ve kendisine 4 Ağustos 1884 (H.11 Şevval 1301) senesinde 3. rütbeden nişan-ı Âli Osman tevcih edilmiştir. Nisan/Mayıs 1890 (H. Ramazan 1307) senesinde 2. rütbeden Mecidi nişanına layık görülmüştür.²³³

29.MEHMED BEŞİR EFENDİ

Mehmed Beşir Efendi İbrahim Halil Efendi'nin oğludur. 1886/1887 (H.1304) senesinde Ayıntab kasabasında doğmuştur. Ayıntab'da ibtidai mektebi ve Elbistan Mekteb-i Rüştîyesinde bir müddet okuduktan sonra Maraş İdadi Mektebine girmiş ve iki sene de bu okulda eğitim almıştır. İdadi mektebinde 5. Sınıfta iken babasının vefat etmesi sebebiyle okulu bırakmıştır. Ayıntab İbtidai Mektebi Müdüriyetinin Mehmed Beşir Efendi'ye verdiği tasdikname 21 Kasım 1902 (R.8 Teşrinisani 318) tarihli musaddakasında gösterilmiştir.

Ayıntab Kazası Ziraat Bankası Sandığına üç sene kadar mülazemeten devam ettikten sonra 1 Ağustos 1906 (H.10 Cemaziyelahir 1324) senesinde 250 kuruş maaşla aynı kazanın Ziraat Bankası Sandığı Muhasebe Kitabete Refakatine tayin edilmiştir.

Ayıntab Kazası Kaymakamlığı tarafından Mehmed Beşir Efendi'nin tercüme-i hâl varakası tasdik ve ziraat bankası idâre-i umumiyesin tarafından ifâ-yı hizmet etmekte olduğu tensik edilmiştir.²³⁴

30.MEHMED EFENDİ

Mehmed Sâid Ağa'nın oğludur. 1869/1870 (H.1286) senesinde Ayıntab'da doğmuştur. İlk tahsilini doğduğu yerde almış ve özel olarak Arapça, Farsça dersleri almıştır. Türkçe kitâbet ettiği tercüme-i hâlinde kayıtlıdır.

13 Aralık 1887 (H.27 Rebiyülevvel 1305) senesinde 400 kuruş maaşla Dersaadet Mekteb-i İdâdi-i Mülkisine Mübaşir olarak atanmış ancak aynı sene Şaban ayının sonunda bu memuriyetin lağvedilmesiyle görevinden ayrılmak zorunda kalmıştır. 13 Ocak 1889 (H.11 Cemaziyellevvel 1306) senesinde yine 400 kuruş maaşla Mekteb-i Mülkiye-i Şahâneye Mübaşir olarak atanmıştır. Ancak bu görevinden de 6 Eylül 1899 (H.29 Rebiyülahir 1317) senesinde istifa ederek ayrılmıştır. 27 Eylül 1899 (H.21 Cemaziyellevvel 1317) tarihinde tekrar aynı görevine tayin edilmiştir. 12 Mayıs 1900 (H.12 Muharrem 1318) senesinde 2 ay süreyle terhis edilip hitam-ı mezuniyette görevine dönmemesi sebebiyle bu görevden alınmış ve 400 kuruş maaşla Mekteb-i Mülki-i Şahâne Müfettişliğine tayin edilmiştir. 2 Eylül 1897 (H.4 Rebiyülahir 1315) senesinde maaşı 420 kuruşa çıkarılmış ve 12 Ocak 1901 (H.21 Ramazan 1318) senesinde aynı miktar maaşla Mekteb-i Mülki-i Şahâne Ser Müfettiş

²³³ BOA, DH. SAİD. d, 1/120.

²³⁴ BOA, DH. SAİD. d, 164/96

Muavinliğine tahvil edilmiştir. Mehmed Efendi'nin maaşı 24 Ağustos 1891 (H.18 Muharrem 1309) senesinde 449 kuruşa ve 13 Aralık 1891 (H.11 Cemaziyevvel 1309)'da 500 kuruşa yükseltilmiştir.

Mekteb-i Mülkiye-İ Şahâne Müdüriyeti'nden yazılan mülâhazada vazîfesini eksiksiz yetine getirdiği tasdik ve Maarif-i Umûmiye Nâzırı Devletlü Hâşim Paşa Hazretleri tarafından özellikle tensik kılınmıştır.

Mehmed Efendi'nin bulunduğu memuriyetler ve istihdâm şekilleri, maaş miktarları dilekçesi muhâsebe-i merkeziye-i maarifden yazılan 12 Şubat 1905 (R.30 Kanunısani 320) tarihli metin suretinden anlaşılabilir. Bununla nüfûs tezkire-i osmaniyesi sûret-i musaddakası aslı tercüme-i hâl varakasına muhâsebe-i merkeziye-i maarif şubesi tarafından hıfz edilmiştir.²³⁵

31.MEHMED EFENDİ

Mehmed Efendi Haffaf esnafından Mustafa Efendi'nin oğludur. 1843/1844 (H.1259) senesinde Ayıntab'da doğmuştur.

Mahalle mekteb-i ibtidaisinde mukaddimat-ı ulum, özel hocadan Arapça, Farsça ve ilm-i hesap derslerini almıştır. Türkçe okuyup yazdığı tercüme-i hâl varakasında yazılmıştır.

30 Mayıs 1876 (H.6 Cemaziyevvel 1293) senesinde 250 kuruş maaşla Maltepe Rusumat İdaresi Kitabetine tayin edilmiştir. 17 Şubat 1880 (H.6 Rebiyülevvel 1297) senesinde adı geçen memuriyetin lağvedilmesi ile görevinden ayrılmıştır. 28 Nisan 1880 (H.18 Cemaziyevvel 1297) senesinde Değirmendere rüsum-i sitte memuriyetine tayin edilmiş daha sonra 23 Haziran 1880 (H.15 Recep 1297) senesinde Karamürsel Rüsüm-i Sitte Müdüriyeti muvakkat Tahrir-i Kavîl Memurluğuna nakledilmiştir. Daha sonra 600 kuruş maaşla Karamürsel Rüsüm-i Sitte Müdüriyeti muvakkat Tahrir-İ Kol Memurluğuna tahvil edilmiş ve bu görevinden terhis edilerek 160 kuruş maaşla Rüsumat Müdüriyeti Mubassırlığına tayin edilmiştir. 14 Mart 1883 (H.5 Cemaziyevvel 1300) senesinde maaşı 200 kuruşa iblağ edilmiş ve 1 Mart 1884 (H.3 Cemaziyevvel 1301) senesinde 400 kuruş maaşla Rüsumat Müdüriyeti Sandık Eminliğine tahvil edilmiştir. Daha sonra Mehmed Efendi 13 Kasım 1886 (H.15 Safer 1304) senesinde Masarif-i Muhasebe Memurluğuna nakledilmiş ancak vilayetin livaya tahvili ile bu memuriyet lağvedilmiş ve 1 Mayıs 1888 (H.19 Şaban 1305) senesinde bu görevinden ayrılmıştır. 12 Kasım 1888 (H.8 Rebiyülevvel 1306) senesinde maaşı 800 kuruşa çıkartılarak Cebel-i Ays şubesi baş kitabetine tahvil edilmiştir. Ancak Mehmed Efendi bu bölgenin su ve havasına alışmamış ve 28 Ağustos 1891 (H.22 Muharrem 1309) senesinde 200 kuruş maaşla Arslan Bey Duyun-i Umumiye Memuriyeti Muvakkat Harir Müzayede Kitabetinde bulunmuş ancak memuriyetinden istifa ettiği için açığa alınmıştır. 18 Aralık 1891 (H. 16 Cemaziyevvel 1309) senesinde 250 kuruş maaşla Bağçecik Duyun-i Umumiye Memuriyeti kitabetine atanmıştır. Ağustos/Eylül (H.Safer 1311) senesinden 26 Mart

²³⁵ BOA, DH. SAİD. d, 139/203.

1898 (H.3 Zilkade 1315) senesine kadar 600 kuruş maaşla Saray-ı Hümayun Anbarı Mutemedliğinde bulunmuş ve aynı tarihten itibaren 600 kuruş maaşla Mefruşat-ı Hümayun İdaresince Depo Memurluğuna tayin edilmiştir. 7 Mayıs 1899 (H.26 Zilhicce 1316) senesinde rütbe-i rabia verilmiştir.

Mehmed Efendi'nin memuriyetlerini eksiksiz ve doğru yapması sebebiyle 23 Ekim 1905 (H.23 Şaban 1323) senesinde kendisine rütbe-i salise verildiği adı geçen şubenin R.20 Teşrinisani tarihli vukuat pusulasında gösterilmiştir.

İlaveten 9 Mart 1907 (H.24 Muharrem 1325) senesinde kendisine 4. Rütbeden Nişan-ı Âli-î Osmani ihsan buyrulduğu 19 Şubat 1909 (H.28 Mart 327) tarihli vukuat pusulasında bildirilmiştir.²³⁶

32.MEHMED EFENDİ

Mehmed Efendi Nakşibendi ve Rıfaiyye tarikatlarından olan Yörükzade Mustafa Baba'nın oğludur. 1841/1842 (H. 1257) senesinde Ayıntab kazasında doğmuştur.

Ayıntab sıbyan mektebinde mukaddimat-ı ulum-i diniyye ve özel hocalardan Arapça ve Farsça dersleri almıştır.

13 Ocak 1883 (H.4 Rebiyülevvel 1300) senesinde 400 kuruş maaşla Halep Vilayeti Muhasebe Kalemi Adliye Hesap Kitabetine tayin edilmiş ve 13 Ağustos 1886 (H.13 Zilkade 1303) seesinde 450 kuruş maaşla Münbic Kazası Mal Müdürlüğüne tahvil kılınmıştır. Ancak öşür vergilerinden 1610 kuruş zimmetine geçirdiği iddiasından dolayı 7 Ekim 1887 (H.19 Muharrem 1305) senesinde azledilmiştir. Ancak bu vukuatı inkâr etmesi ve daha sonra aldığı miktarı mal sandığına geri teslim etmiş olması sebebiyle davasının düşürülmesine karar verilmiştir.

Mehmed Efendi 13 Ocak 1890 (H.21 Cemaziyelevvel 1307) senesinde 400 kuruş maaşla Mısır Ziraat Bankası Muhasebe Kitabetine, 22 Mart 1891 (H.11 Şaban 1308) senesinde aynı miktar maaşla İskenderun Kazası Ziraat Bankası Muhasebe Kitabetine tahvil kılınmıştır. Bir sene sonra 14 Eylül 1891 (H.9 Safer 1309) tarihinde Harim Kazası Ziraat Bankası Muhasebe Kâtipliği görevine becayiş ile başlamıştır.

Memuriyetleri boyunca istihdam şekilleri, maaş miktarları, azledilme sebepleri, zimmetine para geçirme konusundaki beraatı hususları Halep Vilayeti ve İskenderun Kazası Meclis-i İdarelerinin 6 Nisan 1891 (R.25 Mart 307), 14 Mart 1895 (R.2 Mart 311), 20 Mart 1895 (R.8 Mart 311) ve 15 Ağustos 1892 (R.3 Ağustos 308) tarihli mazbataları ve tezkere-i osmaniyesi suret-i musaddakaları ve Halep Ziraat Bankası Şubesi Meclis-i İdaresinin 13 Ağustos 1895 (R.1 Ağustos 311) tarihli mazbatasını tercüme-i hâl varakasında yazılıdır.

Mehmed Efendi'nin maaşının 13 Haziran 1898 (H.23 Muharrem 1316) senesinde 100 kuruş zamlı 500 kuruşa iblağ olduğu muhasebe-i merkeziyenin 19

²³⁶ BOA, DH. SAİD. d, 105/35.

Kasım 1901 (R.6 Teşrinisani 317) tarihli derkenarından ve aynı miktar maaşla Ayıntab Kazası Ziraat Bankası Sandığı Muhasebe Kitabetine tahvil olunmasından dolayı 11 Kasım 1891 (H.4 Zilkade 1308) senesinde Harim Banka Kitabetinden ayrıldığı, zimmetle ilişkisi olmadığı harim kazası meclis-i idaresinin 24 Ağustos 1901 (R.11 Ağustos 317) tarihli mazbatası suret-i musaddakasından ve 9 Ekim 1901 (H.25 Cemaziyelahir 1319) senesinde Ayıntab'da ifa-yı vazifeye mübaşeret ettiği evrak-ı muhabereden anlaşılmıştır.²³⁷

33.MEHMED ENVER EFENDİ

Mehmed Enver Efendi Halep vilayeti dâhilindeki İdlib Kazası Nüfus Memuru Mehmed Hayri Efendi'nin oğludur. 1876/1877 (H.1293) sensinde Ayıntab kasabasında doğmuştur.

Sıbyan mektebinde mukaddemât-ı ulûm derslerini okuduktan sonra mekteb-i rüştiyede müretteb ulûm ve fûnûn derslerini tahsil etmiş aliyyülâlâ ercesinde diploma almıştır. Arapça konuşur, Türkçe okur-yazardır.

22 Mayıs 1893 (H.6 Zilkade 1310) senesinde 1310 kuruş maaş ile İdlib Belediye Kitâbetine tayin ve 27 Eylül 1897 (H.29 Rebiyülahir 1315) senesinde aynı miktar maaşla İdlib Kazası Ebniye Memuriyetine nakledilmiştir. Aynı sene 12 Mayıs 1898 (H.20 Zilhicce 1315) tarihinde istifa etmiş daha sonra 16 Ağustos 1900 (H.19 Rebiyülahir 1318) senesinde 125 kuruş aylıkla Ma'ara Kazası Nüfus Kitâbetine tayin edilmiştir.

Mehmed Enver Efendi'nin Mekteb-i Rüşti diploması ve memuriyetleri boyunca hizmetlerini eksiksiz ifa ettiği, istihdam süreleri, maaş miktarları mazbataları Ma'ara Kazası Meclis-i İdâresinin musaddak sûretleri aslı tercüme-i hâliyle birlikte dâhiliye sicil-i ahvâl şubesinde korunmaktadır.²³⁸

34.MEHMED ERŞED EFENDİ

Mehmed Erşed Efendi Ayıntabda cami-i asri imamlarından Kethüdazade Mehmed Eminin oğludur. 1874/1875 (H.1291) senesinde Halep Vilayetinde Ayıntab Kasabasında doğmuştur.

Sıbyan mektebinde mübâdi-i ulum-i diniyyeyi ve mekteb-i rüştiyede müretteb dersleri tahsil etmiş ve 14 Temmuz 1890 (R.2 Temmuz 306) tarihinde diploma aldıktan sonra Halep Mekteb-i İdadi-i Mülkiyesinin dördüncü senesine kabul edilmiş ve 5. Senesinin ortalarında kendi rızasıyla okulu bırakmış Olduğu Mekteb-i İdadi-i Mülki Müdüriyetinin 14 Şubat 1898 (R.28 Şubat 313) tarihli tasdiknamesi suretinden anlaşılmıştır.

Kerkük Sancağı Tahrirat Kalemine bir müddet mülazemetle devam etmiş, 19 Temmuz 1896 (H.8 Safer 1314) senesinden 12 Ekim 1896 (H.5 Cemaziyevvel

²³⁷ BOA, DH. SAİD. d, 138/80.

²³⁸ BOA, DH. SAİD. d, 114/175.

1314) tarihine kadar 350 kuruş maaşla Kerkük Sancağı Tahrirat Müdürlüğüne getirilmiştir. 16 Nisan 1899(H.5 Zilhicce 136) senesinden 5 Ekim 1899 (H.29 Cemaziyelevvel 1317) senesine kadar 170 kuruş nısf-ı maaşla Ayıntab Kazası Tahrirat Kitabeti ve Katıbliğinde bulunduktan sonra 23 Ekim 1901 (H.10 Recep 1319) senesinde 250 kuruş maaşla Halep Vilayetinde İdlip Kazası Ziraat Bankası Sandığı Muhasebe Kitabeti Refakatine tayin edilmiştir. Temmuz/Ağustos 1902 (H.Rebiyülahir 1320) senesinde 500 kuruş maaşla Suruc Kazası Ziraat Bankası Muhasebe Kitabetine tahvil edilmiştir. Mehmed Erşed Efendi'nin istihdam süreleri, maaş miktarları ve görevden ayrılma veya azledilme sebepleri Ayıntab ve İdlip Kazası Ziraat Bankası Sandığı Meclis-i İdaresinin 23 Mayıs 1904 (R.10 Mayıs 320), 21 Ekim 1896 (R.9 Teşrinievvel 312), 23 Ocak 1904 (R.10 Kanunisani 319), 28 Ekim 1899 (R.16 Teşrinievvel 315) ve 25 Mayıs 1902 (R.12 Mayıs 318) tarihli mazbatalarında gösterilmiştir. İlâveten diploması, tadiknamesi ve nüfus tezkere-i osmaniyesi suret-i musaddakası aslı tercüme-i hâl varakasıyla şubece korunmuş ve saklanmıştır.

Mehmed Erşed Efendi'nin İdlip Kazası Ziraat Bankası Sandığı Muhasebe Kitabetine nakl edilmesi, 27 Nisan 1905 (H.21 Safer 1323) senesinde Suruç'tan ayrılarak 13 Temmuz 1905 (H.10 Cemaziyelevvel 1323)'te İdlip'teki vazfisine devam ettiği Suruc Kazası Ziraat Bankası Sandığı Meclis-i İdaresinde 23 Temmuz 1905 (R.10 Temmuz 321) tarihli mazbatasını sureti musaddakasıyla muhabere evrakına atfen ziraat bankası müdüriyeti umumesininin 7 Aralık 1905 (R.24 Teşrinisani 321) tarihli vukuat pusulasıyla bildirilmiştir.²³⁹

35.MEHMED HİLMİ EFENDİ

Mehmed Hilmi Efendi esnaftan Mustafa Ağa'nın oğludur. 1872/1873 (H.1289) senesinde Ayıntab kazasında doğmuştur.

Adana İdadi-i Mülki ve Dersaadet Rüşdi Mekteplerinde müretteb dersleri tederrüs edip Türkçe ve Fransızca tekellüm ve kitabet eder.

28 Eylül 1898 (H.12 Cemaziyelvel 1316) senesinde 150 kuruş maaş ile Adana Mekteb-i İdadisi İlm-i Hukuk Muallimliği Vekâletine tayin edilmiş, 21 Mart 1899 (H.9 Zilkade 1316) 'da Mekteb-i Mülkiye-i Şahaneye girmek için görevinden ayrılmış ve adı geçen okula girmiştir. Burada tahsilini tamamlayarak 13 Ekim 1894 (H.12 Rebiyülahir 1312) tarihinde mülazemetle Sadr-ı Azami-i Mektubi Kalemine memur olmuş ve aynı sene 11 Kasım 1894 (H.12 Cemaziyelevvel 1312) 'de 150 kuruş maaşa bağlanmıştır. 3 Aralık 1895 (H.15 Cemaziyelahir 1313) sensinde istifa etmiştir.

Mehmed Hilmi Efendi'nin mekteb-i mülkiye-i şahaneden aliyyülâlâ deredede aldığı 28 Ağustos 1894 (R.16 Ağustos 310) tarihinde aldığı diploması Sicili-i Ahvâl Daire-i Umumiyesince aynen görölüp iade edilmiştir.

²³⁹ BOA, DH. SAİD. d, 131/55.

Daha sonra Mehmed Hilmi Efendi 3 Temmuz 1896 (H.22 Muharrem 1314) tarihinde 1170 kuruş maaşla Kemah Kazası Kaymakamlığına tayin edilmiş ve aynı sene 18 Ağustos 1896 (H.9 Rebiyülevvel 1314)'te kendisine rütbe-i salise verilmiştir.

Aynı sene 13 Mart 1897 (H.9 Şevval 1314)'te maaşı 1053 kuruşa düşürülmüştür. Orada vazifesini gerektiği şekilde yapamayacağı için dâhiliye nezaret-i celilesinden vuku bulan işar ve memurin-i mülkiye komisyonundan verilen karar üzerine ayrıca padişah iradesiyle 17 Mart 1898 (H.23 Şevval 1315) senesinde becayış suretiyle İspir Kaymakamlığına nakledilmiştir. Ahali tarafından hakkında şikâyet olması üzerine padişah tarafından 15 Aralık 1900 (H.22 Şaban 1318) senesinde Eleşkird Kazası Kaymakamlığına nakledilmiştir.

7 Eylül 1896 (R.26 Ağustos 312) tarihinden 16 Nisan 1898 (R.4 Nisan 314) tarihine kadar görev yaptığı Kemah kazası kaymakamlığından dolayı herhangi bir zimet suçu olmadığı Kemah Kazası Meclis-i İdaresi'nin mazbatasına Atfen Erzincan Sancağı Meclis-i İdaresine verilen 26 Nisan 1898 (R.14 Nisan 314) tarihli mazbatasında beyan edilmiştir.

4 Ağustos 1899 (H.26 Rebiyülevvel 1317) tarihinden 8 Ocak 1900 (H.6 Ramazan 317)'ye kadar 1125 kuruş nisf-ı maaşla Bayburt Kazası Kaymakam Vekâletinde bulunmuş emval-i emiriye ve hukuk-i şahsiyeden ve tekaüd sandığı aidatında zimmet ve ilişiği olmadığı Bayburt Kazası ile Erzurum Vilayeti Meclis-i İdareleri'nin 13 Şubat 1900 (R.1 Şubat 315) tarihli mazbatasında beyan ve tasdik kılınmıştır. Daha sonra Memurin-i Mülkiye Komisyonunda verilen karar üzerine ve padişah iradesiyle 17 Kasım 1902 (H.15 Şaban 1320) senesinde 2150 kuruş maaşla Çapakçur Kazası Kaymakamlığına nakledilmiştir.

Mehmed Hilmi Efendi'nin 2 Ocak 1903 (H.2 Şevval 1320) senesinde vefat ettiği memuriye kalemi müdüriyetinin 14 Eylül 1903 (R.1 Eylül 319) tarihli tezkere-i mevatiyesinde beyan olunmuştur.²⁴⁰

36.MEHMED NACİ EFENDİ

Mehmed Naci Efendi Mehmed Efendi'nin oğludur. Ağustos/Eylül 1875 (H.Recep 1292) senesinde Ayıntab'da doğmuştur.

Sıbyan ve rüştiye mekteplerinde tahsilini tamamlayarak şهادetname almıştır. Türkçe okur-yazardır.

31 Ağustos 1898 (H.13 Rebiyülahir 1316) senesinde kuradan isminin çıkmasıyla Silk-İ Celil-İ Askeriyeye dâhil olmuş ve 14 Nisan 1903 (H.16 Muharrem 1321) senesinde tedricen başçuvuşluk rütbesini almıştır. 2 Ağustos 1904 (20 Cemaziyelevvel 1322) seesinde askerliğini tamamlayıp terhis olduktan sonra mülazemetle İdlib Kazası Tapu Kalemi görevine başlamıştır. Daha sonra 24 Ağustos 1909 (H.7 Şaban 1327) senesinde 200 kuruş maaşla İskenderun Kazası Tapu Kitabeti Refakatine tayin edilmiştir.

²⁴⁰ BOA, DH. SAİD. d, 60/26.

25 Ekim 1909 (H.10 Şevval 1327) senesinde Bab Kazası Tapu Kitabeti Refakati'ne daha sonra 250 kuruş maaşla Cebel-i Seman Kazası Tapu Kitabetine tahvil edilmiştir. 14 Temmuz 1910 (R.1 Temmuz 326) senesinden itibaren 350 kuruşa çıkarılmış ve 3 Kasım 1910 (R.21 Teşrinievvel 326) tarihinde 400 kuruş maaşla Bab Kazası Tapu Kitabetine nakledilmiştir. O tarihte görevinin başına geçtiği ve 14 Temmuz 1909 (R.1 Temmuz 325) tarihinden itibaren 25 Ekim 1909 (R.12 Teşrinievvel 325) tarihine kadar İskenderun, 4 Kasım 1908 (R.22 Teşrinievvel 324) tarihinden 16 Ocak 1910 (R.3 Kanunisani 325) tarihin kadar Bab Kazaları Tapu Kitabetlerinde bulunduğu ve 19 Ocak 1910 (R.6 Kanunisani 325) tarihinden 1 Kasım 1910 (R.19 Teşrinievvel 326) tarihine kadar Cebel-i Seman Kazası Tapu Kitabetinde bulunmuş ve bu görevlerinden dolayı zimmet ve ilişkisi olmadığı mahalli mecalis-i idare mazbatalarına atfen 10 Şubat 1912 (R.28 Kanunisani 327) tarihli vukuat pusulasıyla bildirilmiştir.²⁴¹

37.MEHMED NACİ EFENDİ

Mehmed Naci Efendi Mehmed Efendi'nin oğludur. 1832/1833 (H.1248) senesinde Ayıntab kazasında doğmuştur. Sıbyan mektebinde mukaddime-i ulûmu ve şeyh cami-i şerifinde ve Halep'te Osmaniye medresesinde Arapça ve Farsça dersleri almıştır. Araça, Farsça ve Türkçe konuşur ve yazar.

Temmuz/Ağustos 1855 (H.Zilkade 1271)senesinde 24 yaşında iken 350 kuruş maaş ile Lazkiye Sancağı Tahrirat-ı Kitabeti'ne tayin olmuştur. 1857/1858 (H.1274) senesinde 300 kuruş maaşla Halep Meclis-i Kübra Mukayyid-i Saniliğine memur olmuştur. 14 Eylül 1858 (H.5 Safer 1275) senesinde 400 kuruş maaş ve 2500 kuruş harcırah ile Antakya Kazası Hale-i İşar Memuru Refakatine getirilmiştir. 12 Haziran 1860 (H.23 Zilkade 1276) senesinde 825 kuruş maaşla Halep Meclis-i Kübra İkinci Kitabetine terfi etmiş ve maaşı 28 Kasım 1861 (H.25 Cemaziyelevvel 1278) senesinde 1000 kuruşa çıkarılmıştır. Halep Merkez Sancağı Meclis-i İdaresi Kitabetine ve 14 Ağustos 1866 (H.2 Rebiyülahir 1283) senesinde 2500 kuruş maaş ile Halep Tahrirat-ıMüdiriyyetine nakledilmiştir. 13 Ekim 1867 (H.14 Cemaziyelahir 1284) senesinde yerine vekil tayin edilmesi sebebiyle görevinden ayrılmıştır. Daha sonra 3 ay kadar 1000 kuruş maaş ile Halep Vilayeti İşar-ı Mültezeminin diğer mültezemlerdeki matlubatının tahsili için teşkil olunan komisyon azalığı kitabetinde bulunmuştur. 19 Mart 1868 (H.25 Zilkade 1284) tarihinden 27 Haziran 1869 (H.17 Rebiyülevvel 1286) senesinde kadar 800 kuruş maaş ile Halep Vilayeti Merkez Sancağı Meclis İdaresi Kitabeti'nde bulunmuştur.

6 Temmuz 1869 (H.26 Rebiyülevvel 1286) tarihinden 13 Mayıs 1870 (H.11 Safer 1287) tarihine kadar 3000 kuruş maaşla Adana Vilayeti Mektupçu Muavinliğine getirilmiş ve 13 Mart 1872 (H. 3 Muharrem 1289) senesinde 810 kuruş maaş ile Halep Vilayeti Evrak Müdiriyyetine atanmıştır. 20 Temmuz 1872 (H.14 Cemaziyelevvel 1289) tarihinde 1150 kuruş maaş ile Halep Vilayeti Mektubcu Kalemi Mümeyyizliğine nakledilmiştir. Mehmed Naci Efendi'nin maaşı 13 Eylül

²⁴¹ BOA, DH. SAİD. d, 184/195.

1872 (H.10 Recep 1289)'da 1250 kuruşa çıkarılmış ancak 29 Haziran 1873 (H.3 Cemaziyelvel 1290) tarihinde görevinden istifa etmiştir.

15 Mayıs 1874 (H.28 Rebiyülevvel 1291) senesinden itibaren ondalık ücretle 6 ay kadar Halep emlak yoklaması görevine 2100 kuruş maaşla istihdam edilmiştir. Mehmed Naci Bey bu görevinden de istifa etmiş ve 28 Mart 1875 (H.20 Safer 1292) senesinde 1045 nısf maaşla meclis idare-i vilayet baş kitabeti vekâletine istihdam edilmiştir. Daha sonra 900 kuruş maaş ile Halep Meclis-i Temyiz Kitabetine memur ve 7 Ağustos 1876 (H.16 Recep 1293) senesinde aynı miktar maaşla Divan-ı Temyiz Baş Kitabetine nakledilmiştir.

Mehmed Naci Efendi bu görevinden sonra aynı miktar maaşla Halep İstinsaf Mahkemesi Baş Kitabetine getirilmiş ve 15 Ağustos 1880 (H.9 Ramazan 1297) senesinde kendisine rütbe-i salise verilmiş ve maaşı 15 Mart 1881 (H.13 Rebiyülahir 1298)'de 1000 kuruşa çıkarılmıştır. Aynı sene 19 Kasım 1881 (H.26 Zilhicce) tarihinde 1200 kuruş maaşla Halep Evrak Müdüriyetine getirilmiş ve 29 Mart 1883 (H.20 Cemaziyelvel 1300) senesinde rütbesi saniye sınıf-ı sanisine terfi ettirilmiştir. 27 Kasım 1890 (H.14 Rebiyülahir 1308)'de ayrıca 200 kuruş maaş ile Halep Mekteb-i İdadi-i Mülkiyesi Farsça Muallimliğine getirilmiştir. 16 Mayıs 1892 (H.18 Şevval 1309) senesinde 1250 kuruş nısf-ı maaş ile ilave memuriyet olarak Halep Maarif Müdüriyeti Vekâletine getirilmiş ve bir ay 17 gün bu görevde bulunmuştur. 8 Ekim 1892 (H.16 Rebiyülevvel 1310) senesinde kadar Farsça Muallimliği görevine devam etmiştir.

Halep Vilayeti Mektupculuğundan yazılan mülahazada herkesin itimadını ve ihtiramını kazanmış bir kişi olduğu ve Halep Vilayeti Valiliğinden memuriyeti boyunca emanet ve istikameti mücerreb ve iktidar-ı hilmi mehasin-i ahlakı meşhur olduğu tasdik edilmiştir. Zikr olunan vazifelerinde Halep Vilayeti'ne ait memuriyetleri, maaş miktarları kayıt edilmiş ve zimmetle ilişkisi olmadığı Halep Vilayeti muhasebesince tercüme-i hâl varakası zîrine yazılan şerhden anlaşıldığı gibi tarih ve mahall-i vilayeti nüfus tezkere-i osmaniyesine ve salise ile saniye rütbeleri verilmiş tarihleri rütbe-i mezkure ruus-i hümayunları suret-i musaddakalarına tatbik edilmiş ve Lazkiye tahrirat kitabetiyle Adana Mektupçu Muavinliğinde istihdam süresi, maaş miktarı ve Halep Vilayeti merkez sancağı meclis-i idare baş kitabeti ve tahrirat müdüriyetinde Halep istinsaf mahkemesi kitabetiyle mekteb-i idadi-i mülki Farsça muallimliğinden ve maarif müdüriyeti vekâletinden biri elzem olduğuna ve hüsn-i haline dair Halep Vilayeti Meclis-i İdaresinden musaddak yedi kıta evrak-ı resmiye suretlerinde tercüme-i hâl varakasıyla hıfz edilmiştir.

Ayrıca tercüme-i hâl varakasında 1869/1870 (H.1286) tarihinde Adana Vilayeti Mektupçu Muavinliğinde iken 1800 kuruş harcırah ile bazı tahkikat icrası için içel sancağına istihdam edildiği muharrer olmakla keyfiyet vilayet-i müşarun

ileyhadan bi'l-istihar gelen cevapta İçel'e gidip harcırah aldığına dair kayıt bulunamadığı gösterilmiştir.²⁴²

38.MEHMED NURİ EFENDİ

Mehmed Nuri Efendi Asâkir-i şâhâne binbaşlarından Mehmed Agâh Efendi'nin oğludur. 1873/1874 (H.1290) senesinde Halep Vilâyetinde Ayıntab kasabasında doğmuştur.

Dersaadette Sıbyan mektebinde mukaddemât-ı ulûmu ve bir müddet mekteb-i rüştiyede müretteb dersleri tahsil etmiştir. Arapça konuşur, Türkçe okur-yazardır.

21 Ağustos 1889 (H.24 Zilhicce 1306) senesinde Halep Vilayeti Evkâf daha sonra Nüfus Nezâreti Kalemine girip 13 Haziran 1893 (H.28 Zilkade 1310) senesinde 125 kuruş maaşla Bab Kazası Nüfus Kitâbetine tayin edilmiştir. 5 Ekim 1893 (H.24 Rebiyülevvel 1311) senesinde aynı miktar maaşla Belen Kazası Nüfus Kitâbetine nakledilerek aynı sene görevinden istifa etmiştir. 22 Eylül 1894 (H.21 Rebiyülevvel 1312) senesinde aynı miktar maaşla Menbic Kazası Nüfus Kitâbetine tayin edilmiştir.

Nüfus tezkire-i osmaniyesiyle memuriyetleri boyunca zimmetle ilişkisi olmadığı, görevlerini dürüst bir şekilde icra ettiği, istihdam sürleri ve maaş miktarlarına dair mazbataların Menbic Kazası Meclis-i İdâresinin musaddak suretlerinin aslı tercüme-i hâl varakası ile dâhiliye sicil-i ahvâl şubesinde mahfuzdur.²⁴³

39.MEHMED NURİ EFENDİ

Mehmed Nuri Efendi Mehmed Ali Efendi'nin oğludur. 1888/1889 (H.1306) senesinde Ayıntab'da doğmuştur.

Ayıntab İptidai Mektebinde mukaddemat-ı ulum-ı dîniyyeyi ve Mekteb-i Rüştiyesinde müretteb dersleri tahsil etmiştir. 1 Temmuz 1902 (R.18 Haziran 318) ve 14 Temmuz 1905 (R.1 Temmuz 321) senelerinde alıyyülâlâ derecelerde iki kıta şehadetname almıştır.

Ayıntab Kazası Ziraat Bankası Sandık Odacılığında beş sene görev yapmış daha sonra 27 Mayıs 1910 (H.17 Cemaziyelevvel 1328) senesinde 250 kuruş maaşla Cısr Eş-Suğur Ziraat Bankası Sandığı Memur Refakatine tayin edilerek işe mübâşeret etmiştir.

Ayıntab Kazası Ziraat Bankası Sandık Odacılığında beş sene bulunduktan sonra 27 Mayıs 1910 (H.17 Cemaziyelevvel 1328) tarihinde 250 kuruş maaşla Cısr eş-Suğur Ziraat Bankası Sandığı Memur Refakatine tayin edildiği Cısr-eş Sugur Kaymakamlığı tarafından terceme-i hâl varakası münderecâtı tasdik ve tahkik olunmuştur.²⁴⁴

²⁴² BOA, DH. SAİD. d, 5/94.

²⁴³ BOA, DH. SAİD. d, 121/213.

²⁴⁴ BOA, DH. SAİD. d, 178/9.

40.MEHMED SAİD EFENDİ

Mehmed Said Efendi Abdullah Necib Efendi'nin oğludur. 1877/1888 (H.1294) senesinde Halep Vilayeti dâhilindeki Ayıntap Kazasında doğmuştur.

Sıbyan mektebinde mukaddeme-i ulûmu ve Ayıntap Kazası Rüştîye Mektebinde müretteb dersleri tahsil edip şehâdetnâme aldıktan sonra Ayıntap Kazası medresesinde de dört sene kadar ders almıştır. Arapça, Türkçe okur-yazar Farsça ve Fransızca konuşur.

Haziran/ Temmuz 1896 (H.Muharrem 1314) tarihinde 20 yaşında olduğu halde 10 kuruş maaşla Dersaadet Bidâyet Mahkemesi İkinci Hukuk Dairesi Zabıt Kitâbetine tayin edilmiştir. Aynı sene 20 Temmuz 1896 (H.9 Safer 1314) senesinde maaşına 25 kuruş zam yapılmıştır. 10 Kasım 1896 (H.4 Cemaziyelahir 1314) senesinde maaşının 72 kuruşa iblağ edildiği adliye sicil şubesinin 21 Ocak 1900 (R.9 Kanunisani 315) tarihli tezkiresiyle irsal edilen vukuat pusulasında gösterilmiştir²⁴⁵

41.MEHMED SIRRI EFENDİ

Mehmed Sırrı Efendi İbrahim Ağa'nın oğludur. 1835/1836 (H.1251) senesinde Kızılhisarda²⁴⁶ doğmuştur.

Arabiden icâzetnâme ve mekteb-i mülkiye-i şahânedan şehâdetnâme almıştır. Rumca konuşur ve Türkçe kitâbet eder.

7 Mayıs 1831 (H.26 Şevval 1277) senesinde 26 yaşında iken mülâzemetle Meclis-i Muhâsebe-i Mâliye Mazbata Odasına girmiş ve Mart/Nisan 1861 (H.Ramazan 1277) tarihinde 2000 kuruş maaşla meclis-i muhâsebe-i mâliye mazbata odasına dâhil olmuştur. Aynı tarihte aynı miktar maaşla Yanya Eyâleti dâhilinde kâin Preveze Kazâsı Müdürlüğüne ve daha sonra Nisan/Mayıs 1864 (H.Zilkade 1280) senesinde 2750 kuruş maaşla Radviz Kazası Müdürlüğüne nakledilmiştir. Aynı tarihte maaşı 2000 kuruşa düşürülmüş ve Nisan/Mayıs 1865 (H.Zilhicce 1281) senesinde 2000 kuruş maaş ile Delonya Kazası Müdürlüğüne tayin edilmiştir. Daha sonra Eylül/Ekim 1865 (H.Cemaziyelevvel 1282) senesinde kendisine rütbe-i rabia verilmiş ve Eylül/Ekim 1867 (H.Cemaziyelahir 1284) senesinde 2500 kuruş maaş ile Delonya kaymakamlığı'na istihdam olunmuştur. Kasım/Aralık 1868 (H.Şaban 1285) senesinde aynı miktar maaşla Ergeri Mutasarrıfı Muavinliğine memur olmuş ancak bu memuriyetin lağvedilmesiyle açıkta kalmıştır. İki sene sonra Nisan/Mayıs 1870 (H.Muharrem 1287) tarihinde 4000 kuruş maaş iken Narda Kazası Kaymakamlığına Haziran/ Temmuz 1871 (H.Rebiyülahir 1288) senesinde 4000 kuruş maaşla Gulus Kazası Kaymakamlığına getirilmiştir. Müteakiben maaşı 3150 kuruşa düşürülmüş ve aynı sene 3650 kuruş terakki ile görevinden ayrılmıştır. 1874/1875 (H.1291) senesinde 1000 kuruş maaşla Şehremâneti Tahsilât Müdürlüğüne getirilmiş ve bu görevinden de istifa ederek Eylül/Ekim 1874 (H.Şaban 1291)'de 2000 kuruş maaşla

²⁴⁵ BOA, DH. SAİD. d, 82/90.

²⁴⁶ Kızılhisar: Kızılhisar-ı Kebir veya Büyükkızılhisar adıyla da geçen bu bölge 1856-1865 tarihleri arasında Halep eyalâtine bağlı Ayıntap kazasına bağlı bir idari bölgedir. Bkz. Sezen, a.g.e., s.465.

İzmir Meclis-i Temyîzi Riyâset-i Saniyesine getirilmiştir. Şubat/Mart 1879 (H.Rebiyülevvel 1296) senesinde 4000 kuruş maaş ile Kırkkilise Sancağı Bidâyet Mahkemesi Riyasetine ve aynı ayın 20. günü maaşı 2180 kuruşa düşürülmüştür. Ağustos/Eylül 1880 (H.Ramazan 1297) senesinde 3500 kuruş maaşla Edirne İstinâf Mahkemesi Ceza Dâiresi Riyâsetine tayin edilmiştir.⁴ Nisan 1882 (H.15 Cemaziyelevvel 1299) senesinde Diyarbakır ve aynı sene 7000 kuruş maaşla Erzurum Vilâyeti Adliye Müfettişliğine nakledilmiştir. Bulunduğu hizmetlerdeki nakil, tahvîl ve istifâ sûretleriyle hasbelkader infisâl ederek taht-ı muhâkemeye alınmamış ve müttehem olmamıştır.

Edirne Vilâyeti Vâli Vekili ve Müsteşârı Vahid Efendi tarafından derc olunan mütalaada Mehmed Sırrı Efendi hüsn-i hâl ve iktidâr ashabındandır denilmiştir. Adliye Nâzırı Cevdet Paşa tarafından yazılan mütalaada da Mehmed Sırrı Efendi için ashâb-ı malumatdan ve değerli zevâtdandır denilmiştir.

Mehmed Sırrı Efendi 18 Ocak 1904 (H.29 Şevval 1321) senesinde 7000 kuruş maaşla Aydın Vilayeti Adliye Müfettişliğine tayin edilmiştir. Daha sonra 25 Kasım 1884 (H.6 Safer 1302) senesinde Suriye Vilayeti Adliye Müfettişliğine tahvil edilmiştir.

Mehmed Sırrı Efendi'ye 28 Nisan 1885 (H.13 Recep 1302) senesinde rütbe-i sâniye sınıf-ı mütemâyizi tevcih buyrulmuştur. 8 Aralık 1886 (H.11 Rebiyülevvel 1304) senesinde 3000 kuruş maaş ile Cezayir Bahr-i Sefid Vilayeti Bidayet Mahkemesi Riyaset-i Ulâsına tayin edilmiştir. Memuriyeti boyunca gösterdiği gayretleri sebebiyle 26 Eylül 1892 (H.4 Rebiyülevvel 1310) senesinde 4.rütbeden nişân-ı âli-i osmâni ihsân edilmiştir.

Kıdemi ve mücerreb olan ehliyeti sebebiyle 1 Şubat 1896 (H.16 Şaban 1313) senesinde 4300 kuruş maaşla Edirne Vilâyet-i celilesi adliye müdiriyetiyle mahkeme-i isti'nâf riyâset-i evveline nakledilmiştir. Maaşı 13 Mart 1897 (H.9 Şevval 1314) senesinde 3870 kuruşa düşürülmüştür.

Memuriyetini hüsn-i ifâda müşâhid olan ikdâm ve gayreti sebebiyle 28 Ekim 1896 (H.21 Cemaziyelevvel 1314)'te terfien ulâ sınıf-ı sânisini tevcih buyrulmuştur. 13 Şubat 1901 (H.23 Şevval 1318) senesinde de 3.rütbeden mecdi nişân-ı zîşân ihsân buyrulmuştur.²⁴⁷

42.MEHMED ŞERİF EFENDİ

Mehmed Şerif Efendi Ma'ara Kazası Hapishane Gardiyanı Hasan Ağa'nın oğludur. 1873/1874 (H.1290) senesinde Ayıntab'da doğmuştur. Sıbyan mektebinde esasî islamiyet olan mukaddeme-i ulûm-ı diniye ve bir miktarda sarf²⁴⁸ ve nahv²⁴⁹ dersleri almıştır. Türkçe okur-yazardır.

²⁴⁷ BOA, DH. SAİD. d, 4/215

²⁴⁸ Sarf: Sarf ilmi, Arapça gramerinin kelime yapısı ile ilgili dalıdır. Bkz. Hulûsi Kılıç, *TDVİA*, C.36, s.136.

14 Mart 1887 (H.18 Cemaziyelahir 1304) senesinde 14 yaşında iken Ayıntab Kazası Vergi Kalemine mülâzemetle girip 5 Ekim 1893 (H.24 Rebiyülevvel 1311) senesinde 200 kuruş maaşla Cisir-i şuşur Kazası Vergi Kâtibi Refakatine tayin edilmiştir.

Ayıntab kazası kaymakamlığı ve Halep Vilayeti Vergi Müdürlüğü ile Valiliği ayrıca Tahrîr ve Vergi Müdüriyeti Umûmiyesi tarafından yazılan mülâhazaya atıf ile mâliye nezâret-i celilesinde vazifesini ifâya kifâyet beyân kılınmıştır. Nüfûs tezkire-i osmâniyesinin musaddak sûreti Ayıntab Vilayeti Defterdarlığının 11 Aralık 1895 (R.29 Teşrinisani 311) tarihli tahrirâtı ve Cisir-i Şuşur Kazası Vergi Kâtibi Refakatine tayin tarihi, maaş miktarı müdüriyeti mezkurenin 10 Mart 1896 (R.27 Şubat 311) tarihli müzekkiresi asıl tercüme-i hâl varakasıyla mahfuzdur.²⁵⁰

43.MEHMED ZİYA EFENDİ

Mehmed Ziya Efendi Topçuzâde Abdullah Ağa'nın oğludur. 1859/1860 (H.1276) senesinde Ayıntab'da doğmuştur.

Mekteb-i ibtidaide ve muallim-i mahsusdan özel ders almıştır. Şehadetname ve icazetnamesi yoktur. Türkçe okur-yazardır.

29 Temmuz 1895 (H.6 Safer 1313) senesinde 250 kuruş maaş ile Kastamonu Vilayeti Beledi Sandık Eminliğine tayin edilmiştir. Aynı sene ramazan ayının 25'inde maaşı 300 kuruşa iblağ edilmiştir. 13 Ekim 1897 (H.16 Cemaziyelevvel 1315) senesinde 350 kuruş maaşla Kastamonu Vilayeti Beledi Baş Kitabetine terfi etmiştir. Aynı sene 100 kuruş zam ile maaşı 500 kuruşa yükseltilmiştir. Mehmed Ziya Efendi'ye 22 Nisan 1900 (H.21 Zilhicce 1317) senesinde 5. Rütbeden Mecidi Nişan-ı Zişanı verilmiştir. Yine aynı sene 18 Kasım 1899 (H.14 Recep 1317)'de tahlis madalyası ve gayretlerinden dolayı rütbe-i salise verilmiştir.²⁵¹

44.MUHAMMED NURİ BEY

Muhammed Nuri Bey Ayıntablı Haffaf Mustafa Efendi'nin oğludur. 1844/1845 (H.1260) senesinde Ayıntab kasabasında doğmuştur.

Sıbyan mektebinde eğitim aldıktan sonra özel hocadan Arapça, Farsça, hesap ve coğrafya derslerini tahsil etmişti. Türkçe-okuryazardır. Arapça ve Farsça lisanlarına aşinadır.

Önceleri ticaretle uğraşmış daha sonra 28 Mayıs 1876 (H.4 Cemaziyelevvel 1293) senesinde 32 yaşında iken Dersaadet Rüsumat Nezareti mülhakatından Maltepe Rüsumat Kitabetine 250 kuruş maaşla tayin edilmiştir. 13 Ağustos 1878 (H.14 Şaban 1295) maaşı 200 kuruşa düşürülmüş ve Şubat/Mart 1879 (H.Rebiyülevvel 1296) senesinde 400 kuruş maaşla İzmit Rüsumat Müdüriyeti Tuz Kitabetine tahvil

²⁴⁹ Nahv: Nahiv Arapça gramerinin söz dizimi kuralları ile i'rab bölümünü kapsayan ilimdir. Bkz. İsmail Durmuş, TDVİA, C.32, s.300.

²⁵⁰ BOA, DH. SAİD. d, 75/237.

²⁵¹ BOA, DH. SAİD. d, 147/88.

edilmiştir. 16 Mart 1880 (H.4 Rebiyülahir 1297) senesinde bu memuriyetin lağvedilmesiyle 27 Nisan 1880 (H.17 Cemaziyelevvel 1297)'de 300 kuruş şehiyye ile Değirmendere Rüsüm-i Sitte Memurluğuna tayin edilmiştir. Ancak daha sonra bu görevinden istifa etmiş ve 3 ay 15 gün açıkta kalmıştır. Aynı sene Zilkade ayının 9'unda bir buçuk ay kadar İzmit'te teşekkül eden tahsildarlık kitabesinde istihdam edilmiştir. Daha sonra 160 kuruş maaşla İzmit Rüsumat Müdüriyeti Mubassırlığına girmiştir. 13 Mart 1883 (H.4 Cemaziyelevvel 1300) senesinde maaşı 200 kuruşa iblağ edilmiştir. 27 Şubat 1884 (H.29 Rebiyülahir 1301) senesinde 400 kuruş maaşla İzmit Rüsumat Müdüriyeti Sandık Eminliğine tahvil edilmiştir. Daha sonra 6 Ekim 1886 (H.7 Muharrem 1304) senesinde Rüsumat Emaneti tarafından Medayine Sandık Emanetine tahvil edilmiştir. Ancak bahsi geçen yere gidememiş ve istifa etmiştir. 1 ay 14 gün sonra 10 Kasım 1886 (H.12 Safer 1304) senesinde maarif nezaret-i celilesi tarafından 1000 kuruş maaşla Karası Vilayeti Maarif Muhasebe Memurluğuna tayin edildiği halde Karası Vilayeti Mutasarrıflığına tahvilinden dolayı 1 Mayıs 1888 (H.19 Şaban 1305) senesinde memuriyetlerinden istifa ederek 6 ay açıkta kalmıştır.

13 Kasım 1888 (H.9 Rebiyülevvel 1306) senesinde Hazine-i Hassa Nezaret-i celilesi tarafından 750 kuruş maaşla Halep Vilayeti Cebel-i Has Şubesi Kitabeti'ne ve 13 Eylül 1890 (H.28 Muharrem 1308) senesinde maaşına 50 kuruş zam ile Cebel-i İsa Şubesi Baş Kitabet ve Memur Muavinliğine tahvil edilmiştir. 13 Eylül 1891 (H.8 Safer 1309) senesinde hastalığı sebebiyle istifa etmiş 9 ay boşta kaldıktan sonra İzmit Merkez Müdüriyetine mülazemetle başlamış ve 23 Haziran 1892 (H.27 Zilkade 1309)'da 200 kuruş maaşla Arslan Bey Düyun-ı Umumiye İdaresi Muvakkat Harir Müzayede Kitabetine tayin edilmiştir. 12 Eylül 1892 (H.19 Safer 1310) senesinde bu görevinden istifa ederek 2 ay 25 gün açıkta kalmıştır. Aynı sene 250 kuruş maaşla Bahçecik Düyun-ı Umumiye İdaresi Kitabetine tayin edilmiştir.

İzmit Düyun-ı Umumiye Merkez Müdüriyeti ile İdare-i merkeziye Müdüriyet-i Umumisinden yazılan mülahazalarda Muhammed Nuri Bey'in ehliyet ve iktidarı tasdik edilmiştir.²⁵²

45.MUHAMMED ŞAKİR EFENDİ

Muhammed Şakir Efendi Sipahi Şerefzade Hacı Abdi Bey'in oğludur. 1853/1854 (H.1270) senesinde Ayıntab'da dünyaya gelmiştir.

Ayıntab kazasıyla Diyarbakır, Bağdad ve Basra mülhakatından Zübeyr nahiyesi sıbyan mektebleriyle Halep Rüştüye Mektebinde ve daha sonra Dersaadette hesap, gülistan, coğrafya, tarih ve ulum-ı saire tahsil etmiştir. O esnada Sultan Bayezid civarında Hasan Paşa medresesine girmiş ve sarf ü nahv, mantık, ilm-i fıkıhda mülteka²⁵³ tahsil etmiş ancak şehadetname almamıştır.

²⁵² BOA, DH. SAİD. d, 138/110.

²⁵³ Mülteka: İbrahim b. Muhammed el Halebi'nin (ö.956/1549) Hanefi fikhına dair Mülteka'ı Ebhur adlı eseri. Bkz. Şükrü Selim Has, *TDVİA*, C.31, s.552.

Haziran/Temmuz 1875 (H.Cemaziyelvel 1292) senesinde 20 yaşında iken 400 kuruş maaşla Edirne Vilayeti dâhilinde Keşan Kazasına bağlı Arkalı Karyesi İşar Ambar Memurluğuna tayin edilmiştir. Ekim 1875 (H.Ramazan 1292) senesinde bu memuriyetin sonlandırılmasıyla bir müddet açıkta kalmış daha sonra 28 Haziran 1877 (H.16 Cemaziyelahir 1294) senesinde 1000 kuruş maaşla Tuna Vilayeti dâhilinde Tırnovi Sancağına mülhak Servi Kazası İşar Memurluğuna tayin edilmiştir. Ancak kazaya vardıktan bir gün sonra bölgenin Ruslar tarafından istila edilmesi ile eşyalarını ve Sırp muharebesinde aldığı iftihar madalyasını orada bırakarak Varnaya göç etmiştir. 1 Ağustos 1877 (H.21 Recep 1294)'ten 23 Kasım 1877 (H.17 Zilkade 1294)'e kadar Varna Sancağı İkinci Kol Kitabesinde bulunmuştur. Daha sonra 3 Temmuz 1879 (H.13 Recep 1296) senesinden 21 Ocak 1880 (H.8 Safer 1297) senesine kadar 500 kuruş maaşla Edirne Vilayeti dâhilinde Gümülcine Sancağının 13, 14. İşar Kol Memurluğunda bulunmuştur. 29 Nisan 1880 (H.19 Cemaziyelevvel 1297) senesinden 20 Aralık 1882 (H.9 Safer 1300) senesine kadar 600 kuruş maaşla Konya Vilayetinde Kara Peykar Kazası Aşar ve Ağnam Memurluğunda bulunmuştur. 1 Temmuz 1884 (H.7 Ramazan 1301) tarihine kadar aynı miktar maaşla Karaman ve 6 Aralık 1885 (H.28 Safer 1303) senesinden 12 Temmuz 1886 (H.10 Şevval 1303)'e kadar 800 kuruş maaşla Ankara Merkez Kazası Aşar ve Ağnam Memurluklarında istihdam olunmuştur. Bu memuriyetlerin lağvedilmesiyle bir ay açıkta kaldıktan sonra 14 Ağustos 1886 (H.14 Zilkade 1303) senesinde Keskin Kazası Kaymakam Vekâletine tayin edilmiştir. Bu görevinden istifa ederek 13 Nisan 1889 (H.12 Şaban 1306) senesinde Rodos Mekteb-i İdadi Müdüriyetine tahvil edilmiştir. Ancak bu hizmetin maarif müdürlüğüne geçmesiyle 27 Temmuz 1891 (H.20 Zilhicce 1308) senesinde 700 kuruş maaş ile Selanik Mekteb-i İdadi Dâhiliye Memurluğuna tayin edilmiştir. 16 Ekim 1892 (H.24 Rebiyülevvel 1310) senesinde bu memuriyetin lağvedilmesiyle açıkta kalmış ve 22 Haziran 1893 (H.7 Zilhicce 1310)'da 200 kuruş maaş ile Lisan-ı Türki muallimliği ve ilave memuriyet olarak 500 kuruşla Mekteb-i İdadi Müdüriyetine tayin kılınmıştır.

Rumeli ve Anadolu Aşar Memurluklarında istihdam olunduğu tercüme-i hâl varakasında merbut beraat zimmet mazbataları suret-i musaddıklarından anlaşılmış ise de adı geçen hizmetlere tayin tarihleri, maaş miktarları ve işten ayrılma sebepleri ile ilgili kısmen sarahat görülememiştir. Anadolu ciheti aşar ve ağnam memurluklarına tayin tarihleri, maaş miktarları ve işten ayrılma sebepleri hulasada gösterildiği vechle oluş yalnız Kara Peykar Kazası Aşar Me'murluğundan seksen kuruş zimmeti olduğu tezkire-i mezkurede işar edilmekte ise de bunun dahi derdest tahsil ettiği ve Kara Peyker ve Keskin Kaymakam Vekâleti dahi tercüme-i hâl varakasına merbut bera'at-ı zimmet mazbataları suret-i musaddıklarından anlaşılmış ve ma'arif-i nezaret-i celilesine ait hizmeti dahi Sicill-i Ahvâl şubesinin müzekkeresi zirine muhasebenden yazılan der kenarda gösterilmiş ve nüfus-ı tezkere-i Osmaniyesi suret-i musaddıkası şubede mahfuz bulunmuştur.

Muhammed Şakir Efendi 9 Nisan 1895 (H.13 Şevval 1312) senesinde 500 kuruş maaşla Türkçe ve Tarih Muallimliklerinin ilavesiyle 900 kuruş maaşla Lazkiye

Sancağı Mekteb-i İdadi Müdüriyetine nakledilmiştir. 11 Kasım 1899 (H.7 Recep 1317) senesinde 200 kuruş maaş ve Türkçe dersinin ilavesiyle 400 kuruş maaşla Beyrut Mekteb-i İdadi Müdür Yardımcılığına nakl edildiği maarif nezareti sicil şubesinin 23 Şubat 1901 (R.10 Şubat 316) tarihli vukuat pusulasında gösterilmiştir.²⁵⁴

46.MUHAMMED TAHA EFENDİ

Muhammed Taha Efendi Ayıntab'lı Muhammed Arif Efendi'nin oğludur. 1871/1872 (H.1288) senesinde Ayıntab'da doğmuştur.

Mahalle mekteb-i iptidaisinde mukaddemat-ı ulumu ve rüştiyesinde müretteb dersleri, medresede sarf ü nahv-ı, Arapça, mantık, ma'ani ve fikh-ı şerif tahsil etmiştir. Daha sonra mekteb-i mülkiye-i şahanenin idadi ve ali kısımlarında ikmal-ı tahsil ederek mekteb-i rüştiyeden ve mekteb-i mülkiye idadi ve ali sınıflarından aliyyülâlâ derecelerden üç kıta şehadetname almıştır. Türkçe kitabet eder. Arapça, Farsça, Fransızca Ermenice'ye aşinadır.

14 Ekim 1898 (H.28 Cemaziyelevvel 1316) senesinde mekteb-i mülkiye-i şahaneden aliyyülâlâ derecede mezun olduğu için aynı sene gümüş liyakat madalyası almıştır. 13 Aralık 1898 (H.29 Recep 1316) tarihinde 1000 kuruş maaşla Emlak-ı Hümayun Komisyonu Zabıt Kitabetine tayin edilmiş ve 3 Ekim 1899 (H.27 Cemaziyelevvel 1317)'de kendisine rabia ve 30 Mart 1901 (H.9 Zilhicce 1318) senesinde salise rütbeleri verilmiştir. 14 Aralık 1901 (H.3 Ramazan 1319) senesinde maaşı 1200, 5 Mayıs 1901 (H.16 Muharrem 1319)'da 1350 kuruşa çıkarılmıştır.1 Nisan 1904 (H.15 Muharrem 1322) senesinde rütbesi saniye sınıf-ı sanisine yükseltilmiştir.

Muhammed Taha Efendi'nin maaşı 14 Mart 1905 (H.7 Muharrem 1323) senesinde 1500 kuruşa iblağ edildiği hazine-i hassa sicil şubesinden 25 Aralık 1905 (R.12 Kanunievvel 321) tarihli vukuat pusulasında bildirilmiştir

Muhammed Taha Efendi'nin hüsn-i hizmetine mebni 28 Nisan 1906 (H.4 Rebiyülevvel 1324) senesinde 4. Rütbeden Mecidi nişan-ı zişanı vermiştir. 2 Eylül 1906 (H.13 Recep 1324)'te maaşının 1700 ve aynı 2000 kuruşa yükseltildiği hazine-i hassa sicil şubesinin ol babdaki vukuat pusulasında görülmüştür.

Muhammed Taha Efendi'nin hazine-i hassa sicil şubesinin tanzim ve irsal ile tescil edilen tercüme-i hâli hulasasında doğum tarihinin 1871/1872 (H.1288) senesi olduğu yazılı ise de daha sonra icra kılınan nüfus tahririnde almış olduğu Nüfus Tezkere-i Osmaniyesinde doğum tarihi 2 Şubat 1867 (H.27 Ramazan 1283) olduğu görülerek hazine-i hassa nezaretinin 8 Eylül 1908 (R.26 Ağustos 324) tarihli tezkeresinde tezyil edilmiştir.

11 Temmuz 1911 (H.28 Şaban 1327) senesinde 1750 kuruş maaş ile Emlak Şubesi Mümeyyizliğine ve 21 Mart 1910 (H.9 Rebiyülevvel 1328) tarihinde 2000

²⁵⁴ BOA, DH. SAİD. d, 59/139.

kuruş maaşla terfien varidat müdüriyeti Gümrük Posta ve Telgraf Kalemî Mümeyyiz-i Evvelliğine nakledildiği maliye sicil şubesinin 29 Mart 1911 (R.16 Mart 327) tarihli vukuat pusulasında kayıtlıdır.²⁵⁵

47.MUHARREM ZİVER EFENDİ

Muharrem Ziver Efendi Darendeli Hasan Efendi'nin oğludur. 1824/1825 (H.1240) tarihinde Ayıntab'da doğmuştur.

Memleket mektebinde mukaddemât-ı ulûm-ı dîniyye ve daha sonrahazeranlı medresesinde Arapça, Farsça, fenn-i hesap derslerini tahsil etmiştir. Türkçe ve Arapça bilmektedir. Şehadetnamesi yoktur.

1848/1849 (H.1265) tarihinde 25 yaşında iken mülazemetle Ayıntab mahkeme-i şer'iyesine girmiş ve 1853/1854 (H.1270) tarihinde 250 kuruş maaşla Ayıntab Kazası Nüfus Mukayyed-i Sânilliğine tayin edilmiştir. 1860/1861 (H.1277) senesinde istifa ederek hamse haraç ve vesaik aidatı ile 3 sene mahkeme kitabesinde bulunmuştur. 1864/1865 (H.1281)'de 2 kuruş aidat ile Ayıntab Kazası Nüfus Mukayyed-i Evvelliğine memur olmuş, 1865/1866 (H.1282)'de istifa etmiştir. 1866/1867 (H.1283/1284) senelerinde şehri 800'er kuruş maaşla birer ikişer ay ağnâm-ı kul hizmetinde bulunmuştur. 1869/1870 (H.1286/1287) senelerinde 400'er kuruş maaşla birkaç ay aşar kitabesinde bulunmuş, 1872/1873 (H.1289)'da Dersaadet'e gelerek 600 kuruş maaş ile Şehremâneti Konturatu Dairesine tayin edildikten 3 ay sonra yine istifa ederek mülazemetle 1 sene kadar defter-i hakânî nezâreti kalem odasına devam etmiştir. 1873/1874 (H.1290) tarihinde 950 kuruş maaşla Zor Sancağı Defter-i Hakânî Memuriyetine getirilmiştir. Rütbe ve nişanı yoktur, mazuliyet maaşı almıştır. Bulunduğu memuriyetlerde tahvil ve istifa suretleriyle ayrılmıştır. Hakkında şikâyet bulunmamaktadır.

Zor Sancağı İdâre Meclisi Heyeti tarafından yazılan mülâhazâda iş bu terceme-i hâl münderecâtı tasdik ile beraber Muharrem Ziver Efendi memuriyeti boyunca ifâ-yı hüsn-i hizmet etmektedir denilmiştir.

Muharrem Ziver Efendi kavanin ve nizamata riâyet etmeyip tahsil-i bakaya hususunda su-i halât vukua getirmesinden dolayı 1 Nisan 1879 (H.8 Rebiyülahir 1296) Zor Defter-i Hakânî Memuriyetinden azl olunmuştur.²⁵⁶

²⁵⁵ BOA, DH. SAİD. d, 135/189.

²⁵⁶ BOA, DH. SAİD. d, 1/183.

48.MUSTAFA EFENDİ

Mustafa Efendi defter-i hakanı memurlarından Muharrem Efendi'nin oğludur. 1859/1860 (H.1276) senesinde Ayıntab'da doğmuştur.

Sıbyan mektebi ile cami'i şerif de tedris ve talim ettiği ve Türkçe okuyup yazdığı tecüme-i hâl varakasinda kayıtlıdır.

Ocak/Şubat 1880 (H.Safer 1297) senesinde Ayıntab Emlak Kalemine mülazemetle girmiştir. Aralık/Ocak 1881/1882 (H.Safer 1299) senesinden 12 Eylül 1888 (H.6 Muharrem 1306) senesine kadar birer sene aşar ve ağnam memuriyetlerinde bulunmuştur.

Aynı tarihten 14 Mart 1890 (H.22 Recep 1307) senesinde kadar Şuse tariki kitabetinde bulunmuş Şuse tariki kitabetinin icrayı ameliyat müddeti olan 12 ay zarfında maaş almış ancak tatil zamanlarında maaş almamıştır. Bu memuriyetin lağvedilmesi ile açıkta kalmış daha sonra 30 Eylül 1890 (H.15 Safer 1308) senesinde 200 kuruş maaşla Ayıntab Düyun-ıUmumiye Kitabetine tayin edilmiştir.

Mustafa Efendi'nin aşar ve ağnam ve şuse ariki idareleri kitabet ve memuriyetlerinden bera'at-ı zimmetine da'ir 21 Ağustos 1890 (R.9 Ağustos 306) tarihli mazbatanın müdüriyet-i mezkureden imzalı sureti merbutdur.

1890/1891 (H.1308) senesinde katib-i sabıkın iade-i memuriyet ettirilmesi ve Halep Merkez Müdüriyeti Kitabetine tayinini kabul etmemesi üzerine bu tarihten itibaren açıkta kalmıştır.

Mustafa Efendi 29 Ekim 1891 (H.25 Rebiülevvel 1309) senesinde 300 kuruş maaşla Ayıntab Kazası Ziraat Bankası Sandığı Tahsildarlığına tayin edilmiş daha sonra 1893/1894 (H.1311) senesinde maaşı 250 kuruşa düşürülmüştür. 13 Haziran 1894 (H.9 Zilhicce 1311) tarihinde aynı miktar maaşla Ayıntab kazası Ziraat Bankası Sandığı Muhasebe Kâtibi Refakatına nakledilmiştir. 16 Temmuz 1894 (H.12 Muharrem 1312) senesinde ayrıca 200 kuruş sülüs maaşla ve ilave Memuriyetle Kilis Kazası Ziraat Bankası Sandığı Muhasebe Kitabetine vekâleten tayin edilmiştir. Daha sonra 15 Temmuz 1895 (H.22 Muharrem 1313) senesinde 600 kuruş maaşla bu görevine asaleten tayin edilmiştir.

14 Temmuz 1893 (H.29 Zilhicce 1310) senesinde Mustafa Efendi'ye Dergâh-ı Ali Kapucu Başılığı rütbesi tevcih edilmiştir.

Mustafa Efendi'nin daha önce bulunduğu Ayıntab kazası aşar ve ağnam memuriyetleriyle Şuse Tarik-i Kitabetine ait olup tercüme-i hâl varakasına merbut bulunan mazbata suretinde açıklık olmamasından dolayı Halep Vilayet-i celilesinden Vilayet-i müşarünileyha Düyun-ı Umumiye Nezaretine yazılan 1899/1900 (R.315) tarihli tezkerenin mürsel suret-i musaddıkasında 1880/1881 (H.1298), 1881/1882 (H.1299) ve 1883/1884 (H.1301) senelerinde Mülga aşar idaresi zamanına ait olduğu anlaşılmıştır.

Ancak 1885/1886 (H.1303) senesinde 500 ve 1887/1888 (H.1305) senesinde 650 kuruş maaşla ağnam muaddilinde bulunduğu ve 1886/1887 (H.1304) senesi sonunda Şuse Tarik kitabesinde bulunarak bu süre zarfında 13 Eylül 1888 (H.7 Muharrem 1306)'dan 12 Şubat 1889 (H.11 Cemaziyelahir 1306) tarihine kadar şehri 500 kuruş ve aynı sene Şevvalin 21'inden 12 Aralık 1889 (H.18 Rebiyülahir 1307) senesine kadar 300 kuruş maaş aldığı ve zaten ağnam memuriyeti ve Şuse tarik kitabeti görevinden ayrıldığı tezyil kılınmış ve tezkere suret-ı musaddıkasında tercüme-i hâl varakasına eklenmiştir.²⁵⁷

49.MUSTAFA FAİK EFENDİ

Mustafa Faik Efendi Darendeli Oğlu Hasan Efendi'nin oğludur. 1823/1824 (H.1239) senesinde Ayıntab'da doğmuştur.

Medreselerde tahsîl-i ulûm ve tekmîl-i nesh etmiştir. İcazetnamesi vardır. Türkçe ve Arapça bilmektedir. Farsça'yı yavaş anlar.

1845 (H.1261) tarihinde 23 yaşında iken 1000 kuruş maaşla 5. Ordu-yu Hümâyûn Meclisi Baş Kitabeti'ne ve iki sene sonra on altı nefer itibârı miralay tayinatı ve 3000 kuruş aylık ile 5. Ordu-yu Hümâyûn Tahrirât Müdürlüğüne tayin edilmiştir. 1871/1872 (H.1288) senesinde kadar bu görev istihdam olunmuştur. 1856/1857 (H.1273) senesinde salise ve 1861/1862 (H.1278) senesinde sâniye sınıf-ı sânisî verilmiştir. 1846/1847 (H. 1286) senesinde sâniye sınıf mütemâyizi rütbelerini almıştır. Mart/Nisan 1871 (H.Muharrem 1288) senesinde de 4. Rütbeden Mecidi Nişanı verilmiştir. 1871/1872 (H.1288) senesinde Sayda mutasarrıflığına memur olmuş daha sonra 9000 kuruş maaş ile Yemen Vilayeti Mektupçuluğuna nakledilmiştir. Ancak yakalandığı hastalıktan dolayı 1872/1873 (H.1289) senesinde hava değişikliği için desaadete gitmiştir. İki sene bilâ maaş ikâmetle 1875/1876 (H.1292) senesinde 6500 kuruş maaş ile Cebel-i Arabiye mutasarrıflığına tayin edilmiştir. Kasım/Aralık 1875 (H.Zilkade 1292) senesinde İran Devleti tarafından Şîr-i Hurşîd nişanının ikinci rütbesinden bir kıtası kendisine verilmiştir.

Şimdiye kadar bulunduğu memuriyetlerden tahvil ve terakki suretleriyle Yemen vilayeti mektupçuluğundan ise hastalığı sebebiyle hava değişikliği yapmak üzere infikâk etmiştir. Hakkında şikâyet olmamış ve mahkemeye alınmamıştır.

Trablusgarb Vilâyeti Valisi Hacı İzzet Paşa tarafından Mustafa Faik Efendi'ye Türkçe lisan ve kitabetlerinde başarılı ve maharetli olduğu memuriyetlerinde de görevlerini doğru bir şekilde icra ettiği beyân edilmiştir.

Mustafa Faik Efendi 25 Aralık 1879 (H.13 Kanunievvel 1295) senesinde 7000 kuruş maaşal becayış sureti ile Fizan Sancağı Mutasarrıflığına getirilmiştir. Aynı sene kendisine rütbe-i refî'a-yı mirimirânı tevcih edilmiştir.

Mustafa Faik Paşa 26 Aralık 1885 (H.19 Rebiyülevvel 1303) senesinde 5000 kuruş maaşla umûr-ı nafia komisyonu azalığına tayin edilmiştir. 8 Aralık 1887 (H.22

²⁵⁷ BOA, DH. SAİD. d, 145/88.

Rebiyülevvel 1305) senesinde 15 bin kuruş maaş ile Musul Vilayeti Valiliği ve yedi gün sonra terfien Rumeli Beylerbeyi pâyesi tevcih buyurulmuştur.

3 Mart 1892 (H.3 Şaban 1309) senesinde 15 bin kuruş maaşla Kastamonu Vilayeti Valiliğine tayin edilmiş ayrıca 1.rütbeden mecidi nişânı verilmiştir.

19 Ağustos 1894 (H.16 Safer 1312) senesinde 17 bin kuruş maaşla Adana Vilayeti Valiliğine nakledilmiş ve 6 Eylül 1894 (H.5 Rebiyülevvel 1312)'de 2.rütbeden Nişân-ı Alî-i Osmânî verilmiştir.

Mustafa Faik Efendi'nin 16 Eylül 1894 (R.4 Eylül 310) senesinden 31 Mart 1897 (R.19 Mart 313) tarihine kadar Adana Vilayeti Valiliğinde bulunduğu Adana Vilayetinin 23 Kasım 1901 (R.10 Teşrinisani 317) târihli tahrîrât-ı cevâbiyesinde gösterilmiştir.²⁵⁸

50.MUSTAFA HİLMİ EFENDİ

Mustafa Hilmi Efendi reji muhafaza memûrlarından Mestân Efendi'nin oğludur. 9 Haziran 1868 (H.17 Safer 1285) senesinde Kızılhisar'da doğmuştur.

Sıbyan mektebinde esasî islâmiyet olan mukaddeme-i ulûm-ı diniyyeyi ve kal'a-ı sultâniyye mekteb-i rüştiyesinde fûnûn-ı mertebeyi kıraat ederek şehâdetnâme almıştır. Türkçe okur-yazardır.

1887/1888 (H.1305) senesine 20 yaşında iken 200 kuruş maaşla Biga Sancağı Muhasebe Kalemi Evrâk Mukayyedliğine tayin edilmiştir.

Biga Sancağı Muhasebeciliği ve Mutasarrıflığından yazılan mülâhazalara atf ile maliye nezâreti celilesinden Mustafa Hilmi Efendi'nin umûr-ı memuresini ifâya iktidârı beyân kılınmıştır. Bahsi geçen şehâdetnâmenin sûret-i musaddıkası merbûtdur.²⁵⁹

51.MUSTAFA NURİ EFENDİ

Mustafa Nûri Efendi Mahmud Efendi'nin oğludur. 1865/1866 (H.1282) senesinde Ayıntab'da doğmuştur.

Sıbyan mektebinde mukaddeme-i ulûmu tahsîl etmiş ve Ayıntab Mekteb-İ Rüşdiyesinde tedrisi mutad olan dersleri okumuştur. Türkçe bilmektedir.

1880/1881 (H.1298) senesinde 16 yaşında olduğu halde mülazemetle Ayıntab Tahrîr Vergi İdâresine girmiştir. Daha sonra 4 Haziran 1884 (H.9 Şaban 1301) senesinde 400 kuruş maaşla İskenderun Bidâyet Mahkemesi Baş Kitâbetine tayin edilmiştir. Bulduğu memuriyeti boyunca kendisinden şüphe duyulmamıştır.²⁶⁰

²⁵⁸ BOA, DH. SAİD. d, 4/52.

²⁵⁹ BOA, DH. SAİD. d, 35/94

²⁶⁰ BOA, DH. SAİD. d, 8/375

52.MUSTAFA NURİ EFENDİ

Mustafa Nuri Efendi Ayıntab kazası Ziraat bankası mahalli kâtibi Şeyh Mehmed Efendi'nin oğludur. 1865/1866 (H.1282) senesinde Ayıntab'da doğmuştur.

Ayıntab Mekteb-i İptidai ve Rüştîyesinde müretteb dersleri tahsil etmiş ve rüşti şehadetnamesi almıştır. Halep Medresesinde ulum-i aliye ve aliyye-i arabiyyeyi tahsil ve tekmil nesh ederek icazetname almıştır. Arapça ve Farsça'ya aşina olduğu tercüme-i hâl varakasında yazılıdır.

13 Mayıs 1883 (H.6 Recep 1300) senesinde Halep İstinsaf Mahkemesi Kalemine mülazemetle girmiştir. 9 Haziran 1884 (H.14 Şaban 1301) senesinde 400 kuruş maaşla maaşla İskenderun Kazası Bidayet Mahkemesi Başkitabetine tayin edilmiştir. 9 Mart 1885 (H.22 Cemaziyelvel 1302) senesinde istifa ederek 3 Ağustos 1885 (H.21 Şevval 1302) tarihinde 300 kuruş maaşla Bab Kazasına Bidayet Mahkemesi Müstantık Muavinliğine tayin edilmiştir. Ancak gayr-i müteallik bazı hareketlerinden dolayı Halep Vilayeti Encümen-i Aliyyesi kararıyla 10 Şubat 1887 (H.16 Cemaziyelvel 1304) senesinde görevinden alınmış ve yerine başkası tayin edilmiştir. Ancak mahkeme reis ve azalarının 7 Şubat 1891 (R.26 Kanunisani 306) tarihli mazbatalarında Mustafa Nuri Efendi'nin ehliyet ve dirayeti sebebi ile ayrıca mahkeme heyetince hakkında bir gün şikâyet vesaire buku bulmadığından var ise de bunun gazez ve avezle olabileceği ve memuriyetine ifası istenmiştir. Aynı sene Şaban ayının 25'inde 500 kuruş maaşla Halep Emlak-i Hümayun İdaresince Cebel-i Ays Şubesi Kitabetine tayin edilmiş ve 12 Eylül 1288 (H.6 Muharrem 1306) tarihinde maaşı 700 kuruşa yükseltilmiştir.

20 Mayıs 1891 (H.11 Şevval 1308) senesinde 400 kuruş maaşla Rumkale Kazası Bidayet Mahkemesi Başkitabetine tayin edilmiş daha sonra 7 Haziran 1892 (H.11 Zilkade 1309) senesinde 300 kuruş maaşla Halep Merkez Bidayet Mahkemesi Hukuk Dairesi Zabıt Kitabeti görevine getirilmiştir. 31 Mart 1895 (H.4 Şevval 1312) senesinde 570 kuruş maaşla terfien Halep Vilayeti Merkez Ticaret Mahkemesi Başkitabetine ve 20 Ağustos 1896 (H.11 Rebiyülevvel 1314) senesinde 600 kuruş maaşla Halep Vilayeti Merkez Bidayet Mahkemesi Başkitabetine nakledilmiştir. 13 Mayıs 1898 (H.21 Zilhicce 1315) senesinde ayrıca 300 kuruş maaşla Kavaid-i Osmaniye Muallimliğine ilave memuriyetle görevlendirilmiştir. 11 Eylül 1908 (H.14 Şaban 1326) senesinde Halep Vilayeti Merkez Bidayet Mahkemesi Başkitabeti görevinden ayrılmıştır.

Mustafa Nuri Efendi'nin 1 Eylül 1896 (R.20 Ağustos 312) tarihinden 24 Ağustos 1908 (R.11 Ağustos 324) tarihine kadar Halep Vilayeti Merkez Bidayet Mahkemesi Başkitabetine bulunarak tekaüd ve mazuliye sandıkları tevkifatından zimmet ve ilişki olmadığı ve 19 Ağustos 1908 (H.21 Recep 1326) senesinde 1080 kuruş maaşla Halep vilayeti meclis-i idaresi başkitabetine tayin edildiği Halep Vilayeti Meclis-i İdaresi'nin 24 Kasım 1908 (R.11 Teşrinisani 324) tarihli mazbatasında gösterilmiştir.

Ayrıca Mustafa Nuri Efendi'nin 15 Ekim 1908 (R.2 Teşrinievvel 324) tarihinden 14 Kasım 1908 (R.1 Teşrinisani 324) tarihine kadar ayrıca humus maaş ve ilave memuriyet suretiyle Bab Kazası Kaymakam Vekâletinde bulunarak emniyet-i ammeyi temin ve hukuk-i ibadî muhafaza yolunda bezl-i mesai ile istihsal eylediği mezuniyete binaen merkez-i vilayete avdet ettiği ve cem'an 269 kuruş on para vekâlet maaş ile kaza-i mezkur meclis-i idaresinin 14 Kasım 1908 (R.1 Teşrinisani 324) tarihli mazbatasında beyan edildiği ve iktidar ve faaliyeti meclis-i idare-i vilayetce de malum bulunduğu meclis-i mezkurdan tebdilen verilen 16 Kasım 1908 (R.3 Teşrinisani 324) tarihli mazbatasında beyan edilmiştir.

Mustafa Nuri Efendi'nin Halep Vilayetince meclis-i mebusan azalığına intihab olunması sebebiye aynın sene şevvalinin 28'inde 23 Kasım 1908 (R.10 Teşrinisani 324) Meclis-i İdare-i Vilayet Başkitabetinden infikak ettiği ve hassa-i hazineden ve emval-i vesaireden zimmet ve ilişki olmadığı ve memuryetlerini hüsn-i hizmetle icra ettiği Halep Vilayeti Mahkemesi İcra-yı Adliye Nezaret-i celilesinden tasdik olunarak 15 Haziran 1909 (R.2 Haziran 325) tarihli ve 335 numaralı ruhsatla ve meclis-i mebusan azalığına intihab olunduğuna dair mahallinden ita ve meclis-i mezkûrdan tasdik kılınan mazbata sicill-i ahvâl idare-i umumiyesince aynen görülerek iade edilmiştir.

Mustafa Nuri Efendi tensik komisyonundan tanzim kılınan mazbataya atfen Şura-yı Devlet Riyaset-i celilesinden vaki olan işar üzerine ve bi'l-istifa şeref-sadır olan idare-i seniyye mucibince sene-i merkume Şaban ayının 29'unda 14 Eylül 1909 (R.1 Eylül 325) tarihinde 5000 kuruş maaş Şura-yı Devlet Tanzimat Dairesi Azalığına tayin buyrulmuştur.²⁶¹

53.MUSTAFA VAHİD EFENDİ

Mustafa Vahid Efendi Izdırabzâde Abdullah Necib Efendi'nin oğludur. 1876/1877 (H.1293) senesinde Ayıntab'da doğmuştur.

Ayıntab rüştiye mektebinde tahsilini tamamlamış ve 17 Temmuz 1886 (R.5 Temmuz 302) tarihinde ikinci dereceden şehâdetnâme almıştır. Türkçe okur-yazardır.

18 Aralık 1910 (H.15 Zilhicce 1328) senesinde 250 kuruş maaşla Ayıntab Kazası Evkaf Kitabetine tayin edilmiştir.

Tercüme-i hâl varakası münderecâtı evrâk-ı müsbitesine muvafik olduğu Ayıntab Kazası Kaymakamlığı Vekâletinden tasdik edilmiştir. Tayin ve işe başlama tarihi Halep Vilâyeti Evkaf Müdüriyetinin 20 Ocak 1911 (R.7 Kanunisani 326) tarihli tahrirâtına merbût pusuladan anlaşılmıştır.²⁶²

²⁶¹ BOA, DH. SAİD. d, 169/191.

²⁶² BOA, DH. SAİD. d, 178/152.

54.MÜHTEĞİ MEHMED HABİB EFENDİ

Mühtedî Mehmed Habîb Efendi Abdullah nâm kimesnenin oğludur. 1880/1881 (H.1298) senesinde Ayıntab'da doğmuştur.

Ayıntabda Fransız mektebinde müretteb dersleri tahsil ettiği ve şehâdetnâmesi olduğu, Arapça, Türkçe, Fransızca ve İtalyanca dillerini okuyup yazdığı tercüme-i hâl varakasında mezkûrdur.

Bir müddet Halep Vilayeti Tahrîr İdâresinde staj görmüş daha sonra 25 Haziran 1902 (H.18 Rebiyülevvel 1320) senesinde 250 kuruş aylıkla Gazhane Kitâbetine tayin edilmiştir. Ancak 14 Eylül 1906 (H.25 Recep 1324) senesinde Gazhane'nin Beldeye ilhak edilmesi ile infisal etmiş ve memuriyete başlama tarihinden itibaren şehri 400 kuruş aidaatla İskenderun Kazâsı Tahsîl Memurluğu görevine getirilmiştir.

Halep Vilayeti Defterdarlığı Vekâleti ve Valiliğinden yazılan mülâhazaya atfen mâliye nezâret-i tarafından ifâ-yı vazîfeye kitâbeti beyân kılınmıştır.

Nüfus tezkire-i osmaniyesi ile Gazhane İdâresinde ki istihdam süresi, maaş miktarkarı ve işten ayrılma sebeplerini içeren Halep Vilayeti Meclis İdâresinin 19 Haziran 1907 (R.6 Haziran 323) tarihli tarihli mazbatasının musaddak sûretleri ve aidaatını açıklayan tahsilat idâre-i umûmiyesinin 17 Şubat 1908 (R.4 Şubat 323) tarihli müzekkeresinin aslı tercüme-i hâl varakasıyla şubece mahfuzdur.²⁶³

55.NECMİ OĞLU ŞERİF EFENDİ

Necmi oğlu Şerif Efendi Nessac esnafından Şerif Efendi'nin oğludur. 1873/1874 (H.1290) senesinde Ayıntab'da doğmuştur.

Dersaadette ulum-u arabîyyeyi tahsil etmiş ve Bayezid Cami-i Şerifi dersiamlarından Emin Efendi'den özel ders alarak icazetname almaya hak kazanmıştır. Bu esnada Dar'ülmu'allimine devam ederek 1899/1900 (H.1317) senesinde rüştiye şubesinden âlâ derecede şehadetname almıştır. Arapça ve Türkçe bilmektedir.

26 Nisan 1902 (H.17 Muharrem 1320) senesinde Eb Kazası Mekteb-i Rüşti Mu'alim-i Evveliğine 1080 kuruş maaşla tayin edilmiştir. 14 Mart 1905 (H.7 Muharrem 1323) senesinde maaşı 850 kuruşa düşürülmüştür. 11 Aralık 1907 (H.6 Zilkade 1325) senesinde 450 kuruş maaşla Mekteb-i İdadi Muavini Saniliğine, 300 kuruş ile coğrafya ve 400 kuruş ile tarih ve 100 kuruş ile Türkçe muallimliklerine getirilmiştir. 28 Nisan 1908 (H.26 Rebiyülevvel 1326) senesinde 370 kuruş maaşla Mekteb-i İdadinin Müdür Vekâletine atanmış ve 14 Şubat 1909 (H.23 Muharrem 1327) senesinde 324 kuruşla kitabet ek dersi verilmiştir. 14 Mart 1909 (H.21 Safer 1327)'de kendisinden muavin-i sanilik görevi alınarak 533 kuruş maaş ile zikrolunan mektebin müdür vekâleti görevi verilmiştir. Ayrıca coğrafya ve tarih dersleri maaşları 250, Türkçe maaşı 50 kuruş ve kitabet dersi maaşı 90 kuruşa tenzil edilmiştir. Daha

²⁶³ BOA, DH. SAİD. d, 147/229.

sonra 1000 kuruş maaşla asaleten müdürlüğe getirilmiştir. 480 kuruşla Türkçe imla ve kitabet, 200 kuruşla ahlak ve malumat-ı medeniye dersleri de kendisine verilmiştir. Daha sonra 440 kuruşla kıraat imla dersi ve 1200 kuruşla müdüriyet ve malumat-ı medeniye ve ahlakiye ve iktisadiye dersleri muallimliği dersleri grubu kendisine verilmiştir. 20 Nisan 1910 (H.9 Rebiyülahir 1328) senesinde 333 kuruş maaşla malumat-ı fikhîye ve 116 kuruşla Fransızca muallimlikleri de kendisine verilmiştir. Şerif Efendi daha sonra bu dersleri bırakmış ve 1200 kuruş maaşla Bitlis Mekteb-i İdadisi Müdüriyetle, ahlak ve malumat-ı medeniye ve iktisadiye muallimliklerine getirilmiştir. Ayrıca 290 kuruşla hesap ve hendese dersleri de kendisine verilmiştir. Bitlis İdadisi Müdüriyetine azimet etmek üzere mezuniyet talep etmiştir. Ancak kendisi sıcak bir iklimden geldiği ve Bitlis'e kış ayında gönderildiği için Bitlis'in soğuk havasına alışmamış ve sağlığına kötü etki edeceği için 3 ay mezuniyet verilmiş ve Bitlis Vilayeti Maarif Müdüriyetine tebliğ edilmiştir.

Şerif Efendi Eb Kazası Rüşdiyesi Muallimliklerinden dolayı 16 Şubat 1908 (H.13 Muharrem 1326) senesinde Bursa Müderrisliği tevcih kılınmıştır.

Tercüme-i hâli mülga mekatib-i rüşdiye idaresi müdürü ile maarif-i umumiye nazır-ı tarafından tasdik kılınmıştır.

Şerif Efendi'nin Bitlis İdadisi Müdüriyetine nakli, mezuniyeti ve Bursa müderrisliğiyle taltifi sicil kaydından anlaşılmıştır. Nüfus Tezkere-i Osmaniye sureti ve dar ül mu'allimin-i rüştiyeden suret-i neş'etini 4 Şubat 1902 (R.22 Kanunisanı 317) tarihinde dar-ı mezkûr müdüriyetinden muta tasdikname aslı tercüme-i hâline rabten hıfz ve ulum-ı urabiye icazetnamesi mukaddema aynen görülerek sahibi tercüme-i iade olunmuştur.²⁶⁴

56.OHANNES FERİD EFENDİ

Ohannes Ferid Efendi Halep Vilayeti dâhilinde bulunan Ayıntab Kasabası ahalisinden Boyacıoğlu Kefork'un oğludur. 1858 (H.1275) senesinde Ayıntab kasabasında dünyaya gelmiştir.

Ayıntab'da Ermeni ibtida-i mektebinde ve mekteb-i rüştiyede mukaddemat-ı ulum ve özel hocalardan Arapça ve Fransızca dersleri almıştır. Daha sonra mekteb-i mülkiye-i şahaneye girmiş ve ikmal-ı tahsil ederek âlâ derecede ulum-i siyasiye şehadetnamesi almıştır. Arapça ve Rumcaya aşinadır. Türkçe, Fransızca ve Ermenice okur-yazardır.

14 Ağustos 1884 (H.21 Şevval 1301) senesinde 26 yaşında iken 1000 kuruş maaşla Ticaret ve Ziraat Nezareti Tercüme-i Fünun Kalemine memur olmuş, 11 Ocak 1887 (H.15 Rebiyülahir 1304) senesinde bu kalemin lağvedilmesi ile işte ayrılmak zorunda kalmıştır. Aynı tarihten 23 Mart 1887 (H.27 Cemaziyelahir 1304) tarihine kadar aynı miktar mazuliyet maaşı almış ve daha sonra aynı miktar maaşla Aydın Vilayeti Vali Maiyetine tayin edilmiştir. 23 Mart 1888 (H.10 Recep 1305) senesinde

²⁶⁴ BOA, DH. SAİD. d, 181/182.

Meclis-i İdare-i Vilayet Baş Kitabeti Muavinliğine istihdam edilerek açılacak bir kaymakamlığa tayinine kadar maaş-ı halisiyle istihdamı Dâhiliye Nezaretinden iş'ar olunduğuna binaen Tekrar Meclis-i İdare-i Vilayet Müstantıklığı inzimamıyla Meclis-i idare-i vilayet refakat tahririyesine memur edilmiştir. 7 Mart 1889 (H.5 Recep 1306) senesinden 11 Temmuz 1889 (H.13 Zilkade 1306) tarihine kadar 200 ve 650 kuruş maaş ile Bayındır Kazası Kaymakam Vekâletinde bulunmuştur. Daha sonra Meclis-i İdare-i Vilayet Müstantıklığında istihdam olunmuş ve 20 Nisan 1891 (H.11 Ramazan 1308) senesinde memuriyeti sonlandırılmıştır. 7 Ekim 1891 (H.3 Rebiyülevvel 1309) senesinde 1750 kuruş maaşla Kerpe Kazası Kaymakamlığına tayin edilmiş ve 13 Aralık 1887 (H.27 Rebiyülevvel 1305) senesinde kendisine rütbe-i salise tevcih edilmiştir.

Bayındır Kazası Kaymakam Vekâletinde ve Aydın vali maiyetinde ki istihdam müddeti, maaş miktarları, beraat zimmeti, hizmetindeki gayretleri Aydın vilayet meclis idaresinin 28 Mart 1888 (H.15 Recep 1305) ve 14 Ocak 1890 (H.22 Cemaziyelevvel 1307) ve 17 Mayıs 1891 (H.8 Şevval 1308) tarihli mazbatalarıyla 3.sınıf kaymakamlığa intihab olduğuna dair memuriyet komisyonunda 26 Nisan 1888 (R.14 Nisan 1304) tarihli ve 151 numaralı intihabnamesinin musaddık suretleri Aydın vilayeti tahrirat-ı cevabiyesi varakasına rabt edilmiştir. Ayrıca tercüme-i funun kalemine tayin tarihi, infisali, mazuliyet maaşı ve rütbe-i salise tevcih tarihi Orman ve Maadin İdare-i Umumiyesi Müdüriyetinin ve Teşrifati-i Divan-i Hümayun tezkere ve müzekkere-i cevaplarında gösterilmiş ve mülazemet rüsuyla ulum-i siyasiye şehadetnamesi ba'dül mutala'a iade edilmiştir.

Ohannes Ferid Efendi'nin memurluk vazifesini mukaddemat ifa etmekte olduğu için 17 Ekim 1892 (H.25 Rebiyülevvel 1310) senesinde 5. rütbeden nişan-ı zişan-ı mecidi ihsan buyurulmuştur.

Memuriyeti boyunca ikdam ve gayretlerinden dolayı 17 Kasım 1894 (H.18 Cemaziyelevvel 1312) senesinde terifen rütbe-i saniye sınıf sanisi tevcih edilmiştir.

Ohannes Ferid Efendi 1896/1897 (H.1314) senesinde 5000 kuruş maaşla Van Vilayeti Vali Muavinliğine tayin edilmiştir. Maaşı aynı sene tensikat-ı umimiye gereğince 4500 kuruşa düşürülmüştür.

Memuriyetini doğru ve gayretle icra etmesinden dolayı kendisine 1 Temmuz 1900 (H.3 Rebiyülevvel 1318) senesinde terfien rütbe-i evla sınıf sanisi tevcih buyurulmuştur.

Ohannes Ferid Efendi'nin hizmetlerinin beğenilmesi sebebiyle 4 Ağustos 1901 (H.18 Rebiyülahir 1319) senesinde 2. rütbeden mecidi nişan-ı zişanı ihsan buyurulmuştur.

Ferid Efendi'nin Van'da kalmak hususundaki mazeretine binaen kendisine uygun bir hizmet atanması ve başka birinin tayin edilmesi konusunda ve Van'da

görev yaptığı 11 sene boyunca sadakatle görevini yerine getirdiği için padişah darsaadete dönmesi konusunda ferman vermiştir.

7 Ağustos 1897 (R.26 Temmuz 313) tarihine kadar görev yaptığı Kerpe Kazası Kaymakamlığında ki hüsn-i hizmetleri ve tekaüd ve mazuliyet sandıkları aidatından ve saireden zimmet ve ilişki olmadığı ayrıca 500 kuruş hums-ı maaşla Pilmar Kazası Kaymakam Vükelalığında bulunarak muamelat-ı resmiyenin mihver-i matlubunda ceryanıyla mürettebat-ı emiriyenin tahsili hususunda ibraz-ı asar-ı rü'yet ve gayret ettiği, zimmet ve ilişkisi olmadığı Midillu Sancağıyla vilayet-i muşarünileyha meclis idarelerinin 26 Haziran 1896 (R.14 Haziran 312) tarihli mazbatasında yazılıdır Ayrıca 24 Kasım 1896 (R.12 Teşrinisani 312) tarihinden 10 Aralık 1899 (R.28 Teşrinisani 315) tarihine kadar görev yaptığı Van Vilayeti Vali Muavinliğinden ha'iz-i rüyet ve ahliyet ve sadakat icab olarak veza'if-i memuriyette rızayı aliye muvafık ve emsalına hakikat-i fa'ik bir surette mukaddemata hüsn-i ifa ve temşiyet ve ahlak-ı hasanesiyle reh-i hoşnudi-i umumi-yi istihsala te'min-i muvaffakiyet eylediği Van Vilayeti Meclis İdaresinin 9 Kasım 1899 (R.28 Teşrinievvel 315) tarihli mazbatasında beyan kılınmış ve Sicill-i Ahvâl İdare-i Umumiyesince ba'dül mutala'a iade kılınmıştır. Daha sonra 2000 kuruş maaşla Cemiyet-i Rusumiye Azalığına nakledilmiştir.

Ohannes Ferid Efendi'nin 13 Ağustos 1908 (H.15 Recep 1326) senesinde bu memuriyetin lağvedilmesi ile kadro dışı kaldığı ve 1500 kuruş kadro harici maaş tahsis edildiği rusumat-ı külli şubesinin 3 Aralık 1910 (R.20 Teşrinisani 326) tarihli tezkere cevabında kayıtlıdır.

Ohannes Ferid Efendi 12 sene kadar Van Vilayeti Muavinliğinde bulunmuş ve 10 Aralık 1908 (R.27 Teşrinisani 324) senesinde 4500 kuruş maaşla Kosova Vilayeti Vali Muavinliğine tayin edilmiştir. Maaşı 14 Nisan 1909 (H.23 Rebiyülevvel 1327) senesinde 3500 kuruşa düşürülmüştür. Aynı sene bulunduğu muavinliklerin lağvedilmesi ile açıkta kaldığı muhasebe müdüriyetinin muharrir derkenarından anlaşılmıştır.

Ferid Efendi merkez tensik komisyonun mazbatası üzerine aynı sene Şaban ayının 23'ünde 4000 kuruş maaşla Limni Mutasarrıflığına tayin edilmiştir.

27 Aralık 1908 (R.14 Kanunievvel 324) tarihinden 23 Ağustos 1909 (R.10 Ağustos 325) tarihine kadar Kosova Vali Muavinliğinde bulunarak tedkikat-ı mezbureden zimmet ve ilişkisi olmadığı, dürüst ve liyakat sahibi bir kişi olduğu ayrıca herkes tarafından sevildiği meclis idaresinin aynen görülüp iade edilen 4 Eylül 1909 (R.22 Ağustos 325) tarihli mazbatasında beyan edilmiştir.

Ohannes Ferid Efendi'nin 6 Eylül 1909 (R.24 Ağustos 325) tarihinden 1 Haziran 1912 (R.19 Mayıs 328) tarihine kadar Limni Mutasarrıflığında bulunup taka'ud-ı tevfiyatıyla zimmet ve ilişki olmadığı mahalli meclis idarenin aynen görülüp iade edilen 4 Haziran 1912 (R.22 Mayıs 328) tarihli mazbatasında gösterilmiştir. 2 Haziran 1912 (R.20 Mayıs 328) tarihinden itibaren 133 kuruş mazuliyet maaşı tahsis

edildiği 15 Nisan 1912 (R.2 Nisan 328) tarihli tezkire cevabından anlaşılmıştır. Daha sonra 8 Eylül 1912 (H.26 Ramazan 1330) senesine 6000 kuruş maaşla Canik Sancağı Mutasarrıflığı görevine getirilmiştir. Ancak burada muvaffak olamaması sebebiyle 8 Mart 1913 (H.29 Rebiyülevvel 1331) senesinde azledilmiş ve yerine başkası tayin edilmiştir.

Ohannes Ferid Efendi'ye 14 Mart 1913 (R.1 Mart 329) senesinden itibaren 2000 kuruş mazuliyet maaşı tahsis edildiği mahsusat-ı zatiye müdiriyetinin 11 Haziran 1913 (R.29 Mayıs 329) tarihli müzekkeresinde anlaşılmıştır.²⁶⁵

57.OHANUS EFENDİ

Ohanus Efendi Tüccar Yakub Efendi'nin oğludur. 1847/1848 (H.1264) senesinde Ayıntab'da doğmuştur.

Ayıntab Milli Mektebinde Arapça, Türkçe, Ermenice ve Fransızca dersleri almıştır. Arapça, Türkçe kitâbet eder ve biraz Fransızca konuşur.

Ekim/Kasım 1866 (H.Cemaziyelahir 1283) senesinde 19 yaşında iken 500 kuruş maaşla Halep Turuk ve Muhabir Komisyonu Baş Kitabeti'ne girmiş daha sonra Kasım/Aralık 1867 (H.Şaban 1284) senesinde aynı maaşla Halep Vilayeti Umûr-ı Ecnebiye İdâresi Sergi Başkitabetine nakledilmiştir. Eylül/Ekim 1871 (H.Recep 1288) senesinde Ohanus Efendi'ye 500 kuruş iblağ edilerek Ağustos/Eylül 1879 (H.Ramazan 1296) senesinde Halep Vilayeti Tercümeliğine ve 13 Şubat 1880 (H.2 Rebiyülevvel 1297) senesinde istifa ederek aynı tarihte 2000 kuruş maaşla Halep Rüsûm-ı Sitte Nezâreti Merkez-i Müdiriyetine tayin edilmiştir. Ancak bu memuriyetin lağvedilmesi ile açıkta kalmış ve 1881/1882 (H.1299) senesinde Halep Belediye Meclisi Azâlığına memur edilmiştir. Maaşı olmaması sebebiyle istifa etmiş ve Haziran/ Temmuz 1884 (H.Ramazan 1301) senesinde 800 kuruş maaşla Halep Rüsûm-ı Sitte Nezâreti Tahrîrât Başkitâbeti'ne atanmış ve maaşı 1000 kuruşa iblağ edilmiştir.

Halep Rüsûm-ı Sitte Nezâreti ile İdâre-i Merkeziye Müdiriyet-i Umûmiyesinde yazılan mülâhazalarda Ohanus Efendi'nin ehliyeti tasdik kılınmıştır.

Vilâyet Umûr-ı Ecnebiye Tercümanlığı ve Halep Rüsûm-ı Sitte Müdiriyetinden berâet zimmetine ve Belediye Azâlığına intihabına dâir 31 Mayıs 1880 (R.19 Mayıs 296) ve 4 Aralık 1881 (R.22 Teşrinisani 97) tarihli şehâdetname ve mazbata ile tahriratın Halep Meclis-i İdâre-i Vilâyet ve Duyûn-ı Umûmiye Nezaretinden musaddak suretleri merbuttur.

Ohanus Efendi Şubat/Mart 1891 (H.Recep 1308) senesinde 2200 kuruş maaşla Halep Merkez Müdürü olmuştur. Halep Duyûn-ı Umûmiye Başkitâbetinde iken 1890/1891 (H.1308)'de Ohanus Efendi'ye salise rütbesi verilmiştir. Maaşı 14 Mayıs 1892 (H.16 Şevval 1309) senesinde 2500 kuruşa iblağ edilmiştir.

²⁶⁵ BOA, DH. SAİD. d, 42/82.

Daha sonra 14 Eylül 1895 (H.24 Rebiyülevvel 1313) senesinde maaşı 3000 kuruşa çıkarılmış ve 25 Ağustos 1896 (H.16 Rebiyülevvel 1314) senesinde vefat ettiği Duyûn-ı Umumiye-i Osmaniye Memûrîn Şu'besinin (R.31 Nisan 218) tarihli vukuat pusulasında bildirilmiştir.²⁶⁶

58.OSİB EFENDİ

Osib Efendi esnaftan Agob Ağa'nın oğludur. 1882/1883 (H.1300) senesinde Ayıntab'da doğmuştur. Ayıntab'da Ermeni Mektebine gitmiştir. Ayrıca ulûm ve fûnûn-ı mütenevvia derslerini tahsil etmiştir. İngilizce, Fransızca, Türkçe ve Ermenice dillerini bildiği tercüme-i hâl varakasında yazılıdır. Brot Amerikan Mekteb-i Tıbbiyesinde tahsilini tamamlamış ve 14 Haziran 1908 tarihli şehadetnameyi almıştır. Ayrıca mekteb-i tıbbiye-i osmaniyeden 22 numaralı 234 tarihli ve 1914 numaralı icazetnameyi almıştır.

13 Kasım 1898 (R.1Teşrinisani 314) tarihinde 500 kuruş maaşla Hâzırhor Kazâsı Beledi Hekimliğine vekâleten tayin edilmiştir. Daha sonra bu görevinden ayrılarak 13 Şubat 1900 (R.1 Şubat 315) tarihinde aynı miktar maaşla Bahaşi Kazası Beledi Hekimliği Vekâleti'ne tayin edilmiştir. 15 Ekim 1900 (R.2 Teşrinievvel 316) tarihinde 600 kuruş maaşla ve meclis-i tıbbiye-i mülkiye sıhhiye-i umumiye kararıyla Bahaşi Kazası Beledi Hekimliğine asâleti icra kılınmıştır.

Tayin tarihleri ve infisali umûr-ı tıbbiye nezâreti sicil şubesi müdüriyetine bâderkenâr tasdik kılınmış ve nüfus-ı tezkere-i osmâniyesiyle Brot Amerikan Mekteb-i Tıbbîsinin tasdîknâmesi ve tabîb diploması ve Hâzırhor Kazâsı Meclis-i İdâresinin 3 Şubat 1899 (R.22 Kanunisani 314) tarihli hüsn-i hizmet ve beraat zimmet mazbatası suretleri asıl tercüme-i hâl varakasıyla birlikte idâre-i umûmiyece hıfz edilmiştir.²⁶⁷

59.OSMAN EFENDİ

Osman Efendi Mehmed Ağa'nın oğludur. 1860/1861 (H.1277) senesinde Ayıntab Kazasında doğmuştur.

Ayıntab Sıbyan Mektebinde mukaddimat-ı ulum ve mekteb-i rüştiyede müretteb olan dersleri tahsil etmiş olduğu ancak şehadetname almadan mektepten ayrıldığı tercüme-i hâl varakasında kayıtlıdır. Türkçe okur-yazardır.

24 Ağustos 1898 (H.6 Rebiyülahir 1316) senesinde 500 kuruş maaşla Kudüs-i Şerif Sancağı Nafia İdaresi Muvakkat Kondüktörlüğüne tayin edilmiştir. Aynı sene bu görevinden istifa ederek 200 kuruş maaşla Nafia-ı Eytam Kitabetine tayin edilmiştir. 9 Kasım 1899 (H.5 Recep 1317) senesinde bu görevinden infisal ederek 27 Şubat 1900 (H.26 Şevval 1317)'de 400 kuruş maaşla Harput Kazası Bidayet Mahkemesi Birinci Kitabetine tayin edilmiştir. Bu görevde gösterdiği rehavet gösterdiği ve bir kararın ilamını 10 gün geçtiği halde tesvid için 26 Aralık 1902 (H.25 Ramazan 1320) senesinde azledilmiş ve bir müddet açığa kalmıştır. Daha sonra memuriyete

²⁶⁶ BOA, DH. SAİD. d, 46/25.

²⁶⁷ BOA, DH. SAİD. d, 182/32.

istihdamına karar verilmiş ve 27 Temmuz 1903 (H.2 Cemaziyelevvel 1321) senesinde 400 kuruş maaşla Silivri Kazası Bidayet Muhakemesi Baş Kitabetine tayin edilmiştir.

Osman Efendi'nin nüfus tezkere-i osmaniyesi suret-i musaddakası ile bulunduğu memuriyetlerde ki keyfiyet durumu, tayinleri, maaş miktarları, istihdam ve infisal tarihleri Harput Kazası Bidayet Mahkemesi Birinci Kitabetinden azl ve nehy ile cevaz-ı istihdamı hususlar intihab komisyonunun mazbataları tercüme-i hâl varakasıyla birlikte dosyasında hıfz edilmiştir.²⁶⁸

60.RIZKULLAH EFENDİ

Rızkullah Efendi tüccârdan Esverzâde Müncâil Efendi'nin oğludur. 1851/1852 (H.1268) senesinde Ayıntab'da doğmuştur.

Halep ve Ayıntab mekteplerinde Arapça, Farsça, Türkçe, Ermenice dersleri aldıktan sonra özel hocalardan tekrar Türkçe dersi almıştır. Arapça, Türkçe ve Ermenice okur-yazardır. Farsça ve Fransızcaya aşinadır.

Rızkullah Efendi 1867/1868 (H.1284) senesinde 15 yaşında iken 250 kuruş maaşla Halep Sandık Kitabeti'ne girmiştir. 1869/1870 (H.1286) senesinde 175kuruş maaşla Halep Sancağı Muhasebe Kalemî'ne ve 1871/1872 (H.1288) senesinde 500 kuruş maaşla Halep Vilayeti Muhasebe Kalemine girmiştir. 1872/1873 (H.1289) senesinde 615 kuruş maaşla Kilis Kazası Mal Müdüriyetine nakledilmiş ve 1872/1873 (H.1289)'da 500 kuruş maaşla Halep Vilayeti Muhasebe Kalemine irca etmiştir. Mart/Nisan 1872 (H.Muharrem1289) senesinde 615 kuruş maaşla Kilis Kazası Mal Müdüriyetine nakledilmiştir. Eylül/Ekim 1872 (H.Recep 1289) senesinde 500 kuruş maaşla Urfa Sancağı Muhasebe Kalemî Baş Kitabetine tayin edilmiştir. 1879/1880 (H.1297) senesinde 750 kuruş maaşla Halep Vilayeti İstinâf Mahkemesi Azalığı'na iltihâk etmiştir. 13 Mart 1881 (H.11 Rebiyülahir 1298) tarihinde infisal ederek 1881/1882 (H.1299) senesinden 1885/1886 (H.1303) senesine kadar Halep'te ve dersaadette dava vekâletinde bulunmuştur. Aynı sene 1800 kuruş maaşla Suriye Vilayeti Merkez Bidâyet Mahkemesi Müdde-i Umûmî Muavinliğine getirilmiş ve 1886/1887 (H.1304) senesinde 950 kuruş maaşla Yafa Ticaret Mahkemesi Riyaseti'ne memur edilmiştir. Aynı sene, aynı miktar maaşla Urfa Sancağı Ticaret Mahkemesi Riyasetine tahvil edilmiştir.

Rızkullah Efendi bulunduğu memuriyetlerden nakil, tahvil, terakki ve becâyîş suretleriyle infikâk ederek umûr-ı memûresinden dolayı taht-ı muhâkemeye alınmamış ve kendisinden şüphe edilmemiştir.

Rızkullah Efendi'nin 9 Mart 1891 (H.28 Recep 1308) senesinde umum ticaret mahkemesinin lağvedilmesi ile infisal olduğu ve heyet-i mümeyyize huzurunda imtihan olarak ticâret ve cezâ mahkemeleri riyâsetlerinde istihdâm olunmak üzere a'li dereceden şehâdetnâme aldığı adliye nezâret-i 4 Haziran 1903 (R.22 Mayıs 319)

²⁶⁸ BOA, DH. SAİD. d, 130/235.

tarihli ve 6 numaralı tezkire-i cevâbiyesine mutasarrıf adliye nezâreti şubesinin vuku'ât pusulasında gösterilmiştir

Ayrıca Rızkullah Efendi'nin Arapça'ya aşina olması sebebiyle Encümen-i İntihâb-ı Adliyece verilen karar ve adliye nezâret-i tarafından vukûbulan iş'âr üzerine ve padişah iradesiyle 25 Ağustos 1889 (H.28 Zilhicce 1306) senesinde Trablus-ı Şâm Sancağı Bidâyet Mahkemesi Müdde-i Umûmî Muavinliğine tayin edilmiştir.

Horasan Kazasında vefat eden İsmail'in maddeten katlinden dolayı kazada cismâne mevcûd olmaması sebebiyle kaza müstantikliğince livâya nakline karar verilmiştir. Bu konuda işlerini aksatması ve olayı takip etmemesi sebebiyle intihâb memuriyet-i adliyece verilen karar üzerine padişah tarafından 17 Temmuz 1890 (H.29 Zilkade 1307) senesinde azledilmiştir. Daha sonra Rızkullah Efendi'nin kendini müdafaa etmek için yazdığı mektup Şefik Efendi'ye tevdi edilmiş ve mahkeme tarafından beraatine karar verilmiştir.

Rızkullah Efendi için Encümen-i İntihâb-ı Adliye tarafından verilen karar ve iş'âr üzerine padişah tarafından 29 Haziran 1893 (R.17 Haziran 309) senesinde 1400 kuruş maaşla Siroz Sancağı Bidâyet Mahkemesi Müdde-i Umûmî Muavinliğine tayin edilmiştir.

Rızkullah Efendi'nin memuriyeti süresince suiistimallerinden dolayı mahkemeye alındığı, cinayetle itham edildiği ve görevine devam etmesinin caiz olmayacağı heyet-i teftişîye tarafından süb'ut telgrafnâme mealinden anlaşılmış, Encümen-i İntihabı Adliyece verilen karar ve padişah iradesi ile 2 Şubat 1896 (H.17 Şaban 1313) senesinde azledilmiştir.

Daha sonra Encümen-i İntihab Adliyece verilen karar üzerine 8 Mart 1896 (H.23 Ramazan 1313) senesinde 1400 kuruş maaşla Aydın Sancağı Bidayet Mahkemesi Müdde'i Umumi Muavinliğine tayin edilmiştir. Rızkullah Efendi'nin maaşının aynı sene 1260 kuruşa düşürüldüğü vukuat pusulasında gösterilmiştir.

Rızkullah Efendi'nin suiistimalinden dolayı mahkemeye alınmasına ve mahkeme sonuçlanana kadar azledilmesine daha sonra memuriyete devam etmesinin caiz olacağına encümen-i intihab adliyece verilen karar ve adliye nezaret-i celilesinden vuku bulan iş'ar üzerine 22 Haziran 1899 (H.12 Safer 1317) senesinde padişah tarafından ferman verilmiştir.

Rızkullah Efendi, vazifesini suistimal ettiği için tekrar ihbar edilmiştir. Aydın bidâyet cezâ mahkemesinden lahak olan beraat kararını temyiz etmek için maktulun müteallikasından olan Mariye Hatundan 25 lira rüşvet talebinde bulunduğu ve bu konuda delil olduğuna dair şikâyet edilmiştir. Argalı karyesine azimetle salık baş nam şahısdan mahkemenin takdirine müstened olmayarak 117 buçuk kuruş yüz on yedi para almış olduğu delil ve emarelerden anlaşılmış ve mahkemeye alınmıştır. 10 Ağustos 1902 (H.5 Cemaziyelevvel 1320) senesinde 420 kuruş mazuliyet maaşı bağlanmıştır.

1907/1908 (H.1325) senesinde 1260 kuruş maaşla İçil Sancağı Bidâyet Mahkemesi Müdde-i Umûmî Muavinliği'ne tayin edilmiş ancak istifa etmiştir. Bunun üzerine tensikât komisyonuna tevdi olunan arzuhâl zahirine tensik komisyonu tarafından yazılan 21 Temmuz 1905 (R.8 Temmuz 321) tarihli derkenârda Rızkullah Efendi araştırılmış tercüme-i hâli münderecâtına nazaran devlet hizmetleri için itimat ve ehliyeti olmadığına karar verilmiştir. Ancak adliye nezâret-i irsâl kılınan 24 Ekim 1905 (R.11 Teşrinievvel 321) tarihli mazbata ile Rızkullah Efendi hakkında icra kılınan tedkikât ve muhâberâta nazaran istihdam edilmesinin caiz olduğu gösterilmiştir. Adliye sicil şubesinin 5 Nisan 1911 (R.23 Mart 327) târihli müzekkere-i cevabı ile ol bâbdaki vukû'ât pusulasında kayıtlıdır.²⁶⁹

61.SEYYİD AHMED AVNİ EFENDİ

Seyyid Ahmed Avni Efendi sipâhiden Muhsinzâde Ahmed Efendi'nin oğludur. 1814/1815 (H.1230) senesinde Ayıntab'da doğmuştur.

Mekâtib-i âdliye ve medreselerde sarf u nahv, muhtasar me'âni, mantık, fenn-i hikmet, tuhfe, pend, gülistan, bostan, baharistan, hafız divânı ve mesnevî şerif okumuştur. Arapça Türkçe ve Farsça bilmektedir.

1829/1830 (H.1245) senesinde senelik 750 kuruş tımar bedeli ve mülâzımlık rütbesi ile sipâhi mesleğine dâhil olup 1830/1831 (H.1246) senesinde Hurşid Paşa maiyetinde Davud Paşa üzerine sevk olunan ordu-yu hümayun ile Bağdat'a gitmiştir. 1831/1832 (H.1247) senesinde yine Sipâhi Mülâzımlığı ile sevk edildiği yerde açıkta kalmıştır. 1844/1845 (H.1260) senesinden itibaren Halep Valisi Osman Paşa'nın Divân Kâtibi Refâkatinde bulunmuş ve 1849/1850 (H.1266) senesinde 400 kuruş maaşla Nüfus Kitâbetine memur olmuştur. 1861/1862 (H.1278) senesinde bu memuriyetin lağvedilmesi ile münfasıl olmuş ve 250 kuruş aylıkla Ayıntab Kazası Arâzi Memuriyetine daha sonra 1863/1864 (H.1280) senesinde 600 kuruş maaşla Halep Ticâret Mahkemesi Kitâbetine atanmıştır. 1880/1881 (H.1298) senesinde 500 kuruş aylıkla Ayıntab Ticâret Mahkemesi Azâ-yı Amme Dâiresine ve 1882/1883 (H.1300) 600 kuruş maaşla dersaadet istinâf mahkemesi cinâyet kısmı azâ-yı mülâzımlığına tayin edilmiştir. Memuriyeti boyunca hakkında şikâyet olmamıştır.

Mahkeme-i istinâf reisi Vasıf Efendi tarafından muharrer mülahazada Seyyid Ahmed Avni Efendi'nin müdâvim bulunduğu ve Adliye Nâzırı Cevdet paşa tarafından mülahaza-ı mezbûre tasdik edilmiştir.

Seyyid Ahmed Avni Efendi'nin maaşına 21 Şubat 1891 (H.12 Recep 1308) senesinde 230 kuruş zam yapılmıştır. 15 Mart 1893 (H.26 Şaban 1310) senesinde kendisine rütbe-i salise tevcih edilmiştir.²⁷⁰

²⁶⁹ BOA, DH. SAİD. d, 22/89.

²⁷⁰ BOA, DH. SAİD. d, 25/82.

62. SEYYİD MEHMED TAHİR MÜNİF PAŞA

Seyyid Mehmed Tahir Münif Paşa Ayıntab ulemâsından Seyyid Abdünnâfi Efendi'nin oğludur. 1830/1831 (H.1246) senesinde Ayıntab'da doğmuştur.

Mısırdaki Kasr-ı Âli Mektebinde, Ayıntab'da Nuru Osmaniyede ve Şâm-ı Şerîfde Emeviye medreselerinde verilen daralfünûnunda Arapça ve Farsça derslerinin yanında coğrafya, tarih, edebiyat, hikmet, hikmet-i tabî'ye, hukûk-ı milî ve tedbîr-i memleket derslerini tedris ve tahsil etmiştir. Türkçe, Arapça, Farsça, Fransızca, Almanca, İngilizce ve Rumca bilmektedir. Mebâdi-i tedbir-i memlekete ve Türkçede müstamel lûgat-ı ecnebiyeye dâir iki eseri ve dört beş sene kadar neşr olunan mecmua-yı fûnûn nâm risâle-i mevkûte de asâr-ı kalemiyesi vardır.

1850/1851 (H.1267) senesinde 21 yaşında iken 300 kuruş maaş ile Şâm Eyâleti Meclis-i Kebiri Kalemine memur olmuş ve 1851/1852 (H.1268) senesinde bu görevinden ayrılarak 1852/1853 (H.1269) senesinde mülazemetle Bâb-ı Âli Tercüme Odasına girmiştir. 1853/1854 (H.1270) senesinde 1750 kuruş maaşla Gelibolu Askeri Muavini Komisyonu Baş Kitabetine daha sonra 1854/1855 (H.1271) senesinde 2500 kuruş maaşla naklen Berlin sefâret-i seniyyesi 2.Serkitâbetine atanmış ve bir müddet sonra kendisine rütbe-i salise tevcih edilmiştir. 1856/1857 (H.1273) senesinde tekrar Bâb-ı Âli Tercüme Odasına girmiş ve 1857/1858 (H.1274) senesinde 3000 kuruş maaş ile Hersek Memûriyet-i Mahsûsası Baş Kitâbetine memur olmuştur. 1858/1859 (H. 1275) senesinde hatm-i memuriyet ile yine tercüme odasına ricat etmiş ve Mehmed Tahir Münif Paşa'ya 1860/1861 (H.1277) senesinde rütbe-i saniye verilmiş ve 3000 kuruş maaşla ile Mahkeme-i Ticâret Riyâsetine memur olmuştur. 1862/1863 (H.1279) senesinde aynı miktar aylıkla Bâb-ı Âli Tercüme-i Evvelliğine memur olarak bir müddet sonra rütbesi sâniye sınıfı mûmâyizine terf ettirilmiştir. 1867/1868 (H.1284) senesinde rütbe-i evveli sınıf-ı sanisi verilmiş ve 8000 kuruş maaş ile Zabtiye Müsteşarlığına girmiş bir sene sonra da 10000 kuruş aylık ile Divân-ı Temyîz Riyâsetine tahvil edilmiş ve 1869/1870 (H.1286) senesinde azledilmiştir. Aynı sene Şaban ayında rütbe-i ula sınıf-ı evveli verilmiş ve 7500 kuruş şehriye ile meclis-i maarif riyâsetine girmiştir. 1871/1872 (H.1288) senesinde affedilmiş ve memur olduğu Rusya Komisyonu Riyâsetinden dolayı 5000 kuruş maaş tahsis edilmiştir. 1872/1873 (H.1289) senesinde 285 lira maaş ile tahran sefâret-i seniyyesi ve bir sene sonra 1. Rütbe mecidi nişanı ve bir müddet sonra rütbe-i bâlâ verilmiştir. 1877/1878 (H.1294) senesinde 2000 kuruş maaş ile maarif ve aynı sene ticâret nezâretine tevcih edilmiştir. Üç ay sonra infisal ederek 1878 (H.1295) senesinde 20000 kuruş aylık ile maarif nezaretine girmiş ve rütbe-i saniye-i vezaret ile 2. rütbe Nişanı Âli-i Osmanîye'ye nail olmuştur. Padişah tarafında Berlin müzesi hakkında vukûbulan bazı müsaadât sebebiyle 1879/1880 (H.1297) senesine Almanya Devleti tarafından Koron Dofer nişanı aynı sene Tahran Elçiliğindeki memuriyetinden dolayı İran Devleti tarafından Şîr-u Hurşid nişanlarının birinci rütbeleri verilmiştir.

Seyyid Mehmed Tahir Münif Paşa bulunduğu memuriyetlerde nakil, tahvil ve terakki suretleriyle istihdam edilmiş, memuriyetine mütealîk bir şeyle müttehem olmamış ve taht-ı muhâkemeye alınmamıştır.

28 Eylül 1881 (H.4 Zilkade 1298) senesinde 1000 kuruş maaş ile meclis-i fevkalade-i sıhhiye riyâsetine tayin edildiği, teşrifatı hümayun ile şehremaneti muhasebesi tarafından tahkik edilmiştir.

Mehmed Tahir Münif Paşa Hazretleri 25 Eylül 1885 (H.15 Zilhicce 1302) senesinde heyet-i vükelâca vuku bulan tebadülât²⁷¹ sırasında 30000 kuruş maaş ile Maarif Nezâret-i Celilesine tayin edilmiştir. Paşa'ya 17 Nisan 1887 (H.23 Recep 1304) senesinde tebdilen 1.rütbeden nişân-ı âlî-i osmânî ihsan buyrulmuştur.

1 Şubat 1888 (H.18 Cemaziyelevvel 1305) senesinde imtiyâz nişân-ı âlisinin altın ve gümüş madalyaları ve 3 Kasım 1889 (H.9 Rebiyülevvel 1307) senesinde Münif Paşa'ya murassa-i nişân-ı âlî-i osmânî ihsân buyrulmuştur.

Münif Paşa aynı sene 10 Temmuz 1890 (H.22 Zilkade 1307)'de Romanya Devleti tarafından 1.rütbeden Romani nişanı verilmiş ve 1890/1891 (H.1308) senesinde Girit altın madalyası verilmiştir.²⁷²

63.SİYAK FERİD EFENDİ

Siyak Ferid Efendi Boyacoğlu Kirok Efendi'nin oğludur. Osmanlı Devleti'nin Ermeni milletindedir. 1871/1872 (H.1288) senesinde Ayıntab kasabasında doğmuştur.

Ayıntab Ermeni mektebinde dürûs-ı idâdiyeyi tahsil etmiş ve şehâdetnâme almıştır. Ancak tercüme-i hâl varakasında bu şehadetnameyi zayi ettiği yazmaktadır. Türkçe, Fransızca, Ermenice ve Rumca bilmektedir.

Siyak Ferid Efendi Yunan Muhârebesinde savaş mevkisini tasvir ederek bir harita resmetmiş ve bunu neşretmiştir. Bundan gelen hasılâtının nisfını Mecrûhîn-i Asker-i Şahâneye bağışlamıştır.

1890/1891 (H.1308) senesinden 1897/1898 (H.1315) senesine kadar 7 sene boyunca İzmir Hamidiye Vapur Şirketi Mübâya'ât Memurluğu'nda bulunmuş daha sonra bu görevinden ayrılarak 23 Nisan 1900 (H.22 Zilhicce 1317) senesinde 1000 kuruş maaşla Matbûât Dâhiliye Kalemi Hulefâlığı'na tayin edilmiştir. 1900/1901 (H.1318) senesinde 500 kuruş maaşla Matbûât Dâhiliye Kalemi Hulefâlığı görevi de kendisine verilmiştir. Ferid Efendi'nin maaşı 18 Mayıs 1902 (H.9 Safer 1320) senesinde 1200 kuruşa yükseltilmiştir.

29 Ocak 1899(H.17 Ramazan 1316) senesinde Siyak Ferid Efendiye rütbe-i saniye ve 4.rütbeden mecidiye nişân-ı zîşânı ve 17 Eylül 1900 (H. 22 Cemaziyelevvel 1318) ve aynı rütbeden nişân-ı âli-i osmânî ihsan buyrulmuştur. 18 Mayıs 1901 (H.29 Muharrem 1319) senesinde terfien mütemayiz ve 26 Aralık 1902 (H.25 Ramazan 1320) senesinde terfien rütbe-i û nıf-ı sanisi ile 2.rütbeden mecidi nişân-ı zîşânı tevcih ve ihsân buyurulmuştur.

²⁷¹ Tebadülât: Değişme, birinin yerine geçme, değişimler. Parlatur, a.g.e., s.1650.

²⁷² BOA, DH. SAİD. d, 3/124.

Matbuat-ı dâhiliye müdüriyetinden yazılıp Dâhiliye Nezâret-i Mektupçuluğundan teyid edilen mülâhazada Siyak Ferid Efendi'nin tercüme-i hâl varakası muhteviyâtının muvafık-ı nefsül emr olduğu ve irâde-i matbuata naklinden itibaren aldığı maaş ile zam miktarı kuyûda mutabık bulunduğu tasdik kılınmıştır.

Kalem-i mezkûr hulefâlığına tayin tarihi, maaş miktarları ile mütemayiz ve evvel sınıf-ı sânisî rütbeleri ve ikinci rütbeden mecdî nişân-ı zîşânı tevcîh ve ihsân tarihleri dâireye tebliğ kılınan irâdât-ı seniyye-i hazret-i padişâhi kaydına uygun olup İzmir Hamidiye Vapur Şirketi Mübayaat Memurluğundaki istihdam müddeti keyfiyet-i istifasını ve bir gûne zimmet ve ilişiği olmadığı mutazammın şirket-i mezkûre meclis idâresinde verilen 8 Haziran 1898 (R.27 Mayıs 314) tarihli mazbata ile hıfz edilmiştir.²⁷³

64.YUSUF ZİYA EFENDİ

Yusuf Ziya Efendi ulemadan Abdullah Efendi'nin oğludur. 1829/1830 (H.1245) senesinde Ayıntab kalesinde doğmuştur.

Ayıntab kalesi mekteb-i iptidaisinde mukaddimat-ı ulum ve Ayıntab kale medresesinde sarf ve nahv, mantık, fıkıh, ferasî, hadis ve tefsir tahsil etmiştir. Türkçe ve Arapça okur-yazardır. Bulgarca konuşur.

1873/1874 (H.1290) senesinde 300 kuruş maaşla Niş Sancağında Bidayet Mahkemesi Mümeyyizliğine tayin edilmiştir. 3 Kasım 1878 (H.8 Zilkade 1295) senesinden 7 Ağustos 1881 (H.11 Ramazan 1298) senesine kadar 320 kuruş maaşla maaşla Saruhan sancağı dâhilinde Alaşehir Kazasına merbut İnegöl Nahiyesi Müdürlüğünde istihdam edilmiştir. Daha sonra bu görevinden istifa ederek 29 Ekim 1881 (H.5 Zilhicce 1298) senesinde 320 kuruş maaşla tekrar İnegöl Nahiyesi Müdürlüğüne tayin edilmiştir. Yusuf Ziya Efendi 3 Kasım 1876 (H.15 Şevval 1293) senesinde 5.rütbeden bir kıta Mecidi nişânına nail olmuştur.

İki defa İnegöl ve bir defa Borlu Nahiyeleri Müdüriyetlerinde bulunup bunlardan beriuzzimme olduğuna dair Alaşehir ve Görüdü Kazaları İdare Meclis Mazbatalarıyla Salihli Kazası Agnam Rüsümü tahsilatından 5281 kuruş otuz para aidat aldığına dair Salihli Kazası mal-i merkumun tezkeresi ve tapu hasılatından 692 kuruş beş para aldığına dair Salihli Kazası Tapu Kitabetinden çıkarılan kaydın ve tezkeresinin haiz olduğu 5 Nisan 1877 (H.21 Rebiülevvel 1294) tarihli ruusunun suret-i musaddakaları tercüme-i hâl varakasına merbut olup 5.rütbe Mecidi nişân-ı zîşânının aslı komisyonca görülmüştür.²⁷⁴

²⁷³ BOA, DH. SAİD. d, 113/89.

²⁷⁴ BOA, DH. SAİD. d, 143/147.

SONUÇ

Bu çalışmada, 1879-1909 yılları arasında Sultan Abdülhamid döneminde tutulmaya başlanan Sicill-i Ahvâl Defterleri incelenmiş ve memurların hâl tercümelerine ulaşılarak Osmanlı bürokrasisine hizmet veren 92 bin 'den fazla memur içerisinde Gaziantepli 64 memur tespit edilmiştir. Çalışmamızda ön gördüğümüz temel prensip araştırmamıza konu olan memurların sicil kayıtlarına bağlı kalınarak biyografilerinin gün yüzüne çıkartılmasıdır. Memurların sicil kayıt örnekleri edebi bir dille oluşturulmasa da, şahısların hayatlarındaki önemli faaliyetleri memurların verdikleri cevaba göre düzenlenmiştir. Bu minvalde Sicill-i Ahvâl Defterlerindeki hâl varakaları tartışılmaz şekilde birinci ağızdan oluşturulmuştur.

Memurların sicil kayıtlarını incelediğimizde, üzerinde durulması gereken bazı hususların olduğu ortaya çıkmıştır. Gaziantepli 64 memurdan 9'unun Gayrimüslim olduğu bahsedilen hâl varakalarından tespit edilmiştir. Gayrimüslim memurların tabiiyetleri incelendiğinde 4 memurun Ermeni, 1 memurun Rum Katolik, 1 Memurun Protestan milletine mensup olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ancak metinlerde 3 memurun hangi millete ait olduğu bilgisine yer verilmemiştir.

Gaziantepli 64 memurun doğum tarihleri M. 1814/15 – 1888/89 (H. 1230-1306) tarihleri arasındadır. En erken doğumlu memurlar M.1814-15 (H.1230) senesinde Seyyid Ahmed Avni ile Mehmet Ali Raşit Efendi'dir. En geç doğumlu memur M.1888-89 (H.1306) senesinde Mehmed Nuri Efendi'dir. Ayrıca bu memurların baba meslekleri tetkik edildiğinde 29 memurun baba mesleği bilgisine ulaşıırken 35 memurun baba mesleğine dair her hangi bir bilgi verilmemiştir.

Memurların isimleri üzerine yaptığımız incelemede 42 şahsın çift, 1 şahsın üç geri kalan 12 şahsın ise tek isme sahip olduğu saptanmıştır. Kayıtlarda en çok 14 defa Mehmed adına rastlanırken, 6 defa Mustafa, 3'er defa da Abdurrahman ve Muhammed adlarının kullanıldığı tespit edilmiştir. Çift isimli memurlarda 2'şer defa Hasan Rıza, Mehmed Naci, Mehmed Nuri ve Mustafa Nuri isimleri kullanılırken tek isimli memurlarda 3'er defa Abdurrahman ve Mehmed isminin üç ayrı memur tarafından kullanıldığı bilgisine ulaşılmıştır. Buna ilaveten 61 memur "Efendi", 1 memur "Bey" ve 2 memur "Paşa" lakabını kullanmıştır.

Tercüme-i hâl varakalarında hangi eğitim kurumlarında eğitim gördüğü belirtilen memurların tahsil durumlarına baktığımızda 21'i sıbyan mektebinde, 11' i yeni tarzda eğitim veren ibtidai mekteplerinde, 26'sı rüştiyede, 13'ünde medrese düzeyinde eğitim aldıkları görülmektedir. Ayrıca kendi evlerinde özel hocalardan ders alan 10 memur olduğu bilgisine de ulaşılmıştır. Gayrimüslim memurlar ise ilk tahsillerini kendi oturdukları mahallelerdeki Ermeni, Amerikan, Protestan gibi azınlık mekteplerinde tamamlamış ve bazıları başka illerde üst öğrenim kademelerine geçerek eğitimlerini tamamlamışlardır. Buna ilaveten Abdurrahman Efendi ile ilgili "pederinden" ifadesiyle babasından ders aldığı ve daha sonra medrese de eğitim gördüğü bilgisi yer almaktadır. Genel itibariyle bu durum, sıbyan mektebi ya da

rüştiye mektebinden mezun olmanın memuriyete giriş için yeterli olduğunu açıkça göstermektedir.

Memurların lisan durumuna baktığımızda genelinin Türkçe okur-yazar olduğu ve bunun yanında Arapça, Farsça, Fransızca, Ermenice ve İngilizce başta olmak üzere İtalyanca, Bulgarca, Rumca ve Kürtçe gibi birçok lisanı konuşup yazabildikleri veya anlayabildikleri görülmektedir.

Memurların maaş durumlarına baktığımızda bir memurun istifa etmesi ve başka kuruma atanması halinde maaşının bir miktar düşürüldüğünü görmekteyiz. Fakat daha sonraki süreçte maaşları yine artarak devam etmiştir. Gaziantepli memurların istihdam durumlarını incelediğimizde ise memurların Osmanlı Devleti'nin birçok bölgesinde muhtelif memuriyetlere getirildiğini görmekteyiz. Eğitim, hukuk, idare, kaymakamlık, kaymakam vekâleti, nahiye müdürlüğü, mutasarrıflık gibi görevleri ifa etmişlerdir. Gaziantepli memurlar içinde tek tabip Brot Amerikan Mekteb-i Tıbbiyesi ve Mekteb-i Tıbbiye-i Osmaniye mekteplerinde tahsilini tamamlamış olan gayrimüslim tebaadan Osib Efendi'dir. Şahıslar memuriyete kadrolu ya da stajyer olarak başlamışlardır.

Memurların kurumlar arasında yaptıkları geçişlerde ise nakil, tahvil, becaiş ve istifa hususları söz konusu olmuştur. Memurların nakil ile aynı görevde kalarak başka kurumlara geçişi uygun görülmüştür. Tahvil ile memurların hizmet verdiği görevlerden ayrılması, başka bir kurumda ve farklı bir görevde hizmet vermesi uygun görülmüştür. Becayış ile memurlara farklı bölgelerde fakat aynı hizmeti veren memurların karşılıklı anlaşarak buldukları bölgeleri değiştirmelerine imkân verilmiştir. İstifa eden memurlar ise genellikle aynı hizmeti vermeye devam etmiş, sadece buldukları kurumlardan aynı mahiyeti taşıyan başka kurumlara geçiş yapmışlardır.

Gaziantepli memurların hâl tercümelerini incelediğimizde dikkatimizi çeken diğer bir konu ise memurlara isnat edilen suçlar, hakkında şikâyet olan memurlardır. Şahısların memuriyeti esnasında kendileri hakkında yapılan şikâyetler doğrultusunda haklarında tahkikat başlatılmış ve bu süre içerisinde birçoğu görevinden azledilmiştir.

Osmanlı Devleti'nde memurlar, hizmetlerindeki üstün başarılarından dolayı muhtelif derecelerde rütbe, nişan ve madalya sahibi olmuşlardır. Gaziantepli memurlar içerisinde 13 memur toplam 26 nişan ve 6 madalya almıştır. Bu memurlardan sadece nişan alan 10, sadece madalya alan 2 her ikisini de alan 1 memur vardır. Bu memurlar içerisinde en dikkat çeken kendisine verilen 9 nişan ve 3 madalya ile Seyyid Mehmet Tahir Münif Paşa'dır. Ayrıca yabancı devletlerden çeşitli nişanlar almıştır.

Sicill-i Ahvâl Defterleri, araştırmacılara memurların biyografi kayıtlarına ulaşabilmesi imkânının yanında başka alanlarda da önemli bilgiler ihtiva eden birinci elden kaynaklardır. Kayıtların tutulmaya başlandığı 1879 yılından 1909 yılına kadar geçen sürede Osmanlı Devleti'nin nasıl bir bürokrasi anlayışına sahip olduğunu bu

defterler sayesinde öğrenmek mümkündür. Ayrıca bu defterler ışığında bir idari bölgenin yaşamış olduğu statü değişikliğini veya o tarihlerde kaza, nahiye ya da karye ise nereye bağlı olduğu bilgilerini elde etmek de mümkündür. Buna ilaveten memurların maaş ve istihdam durumlarına bakılarak bir idari bölgenin veya Osmanlı Devleti'nin ekonomik durumu hakkında çıkarımlarda bulunmak mümkündür.

Sicill-i Ahvâl Defterlerinde evlilik, vefat bilgisi gibi özel hususlar ender görülen vakıalardandır. Gaziantep'te memurlar içerisinde Kadri Paşa'nın Edirne'de aniden vefat ettiği bilgisine sicil kaydında rastlanmıştır. Ayrıca Mehmed Hilmi Efendi'nin 2 Ocak 1303 (H.2 Şevval 130) tarihinde vefat ettiği ve Ohanus Efendi'nin 25 Ağustos 1895 (H.4 Rebiyülevvel 1313) tarihinde vefat ettiği bilgilerine ulaşılmıştır. Bunun dışında özel hayatla ilgili Kadri Paşa'nın, Hekim İsmail Paşa'nın kızıyla evlendiği ve İsmail adında bir oğlu olduğu bilgisi sicil kaydında yer almaktadır. Ayıntabi olarak bilinen Mehmed Ali Raşid Efendi'nin de 1895 (H.1312-1313) yılında vefat ettiği bilgisine ulaşılmıştır ve mezarı Üsküdü'da Hazreti Hüdaî Dergâhındadır. Ayrıca Raşid Efendi'nin Tarih-i Enbiya adlı 463 sayfadan oluşan bir eseri vardır, eserin orijinali Bavyera Eyaleti Kütüphanesindedir.

Genel perspektiften bakıldığında sicil kayıtlarından son dönem Osmanlı memurlarının nasıl bir eğitime tabi tutularak memur olabildikleri, istihdam şekilleri ve yerleri, maaşları ve azilleri gibi hususlardan yola çıkılarak Osmanlı Devleti'nin disiplinli bir şekilde işleyen bir bürokrasi anlayışına sahip olduğu görülmüştür.

KAYNAKLAR

I. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ

DH. SAİD. (Dâhiliye Nezareti, Sicill-i Ahvâl İdaresi Defterleri);

Abdullah Muhlis Efendi, 124/153; Abdullah Necib Efendi, 82/90; Abdullah Ramiz Efendi, 42/72; Abdurrahman Efendi, 95/5; Abdurrahman Efendi, 153/66; Abdurrahman Efendi, 127/242; Abdulkadir Efendi, 123/64; Agop Ferid Efendi, 112/184; Ahmed Galib Efendi, 115/138; Ahmed Sabri Efendi, 10/421; Ahmed Vefik Efendi, 61/181; Ali Rıza Efendi, 151/223; Artin Efendi, 106/45; Bekir Resmi Efendi, 51/204; Edhem Kadri Efendi, 151/118; Ermenak Ferid Efendi, 112/131; Hacı Yusuf Efendi, 184/168; Halid Efendi, 10/434; Hasan Cemil Efendi, 184/142; Hasan Rıza Efendi, 25/236; Hasan Rıza Efendi, 8/376; Hüseyin Fazıl Efendi, 156/49; İbrahim Nehci Efendi, 8/415; İbrahim Nihad Efendi, 118/49; Kadri Paşa, 1/7; Kürekciyan Ohannes Efendi, 67/155; Mahmud Hilmi Efendi, 24/223; Mehmed Ali Râşid, 1/120; Mehmed Beşir Efendi, 164/96; Mehmed Efendi, 105/35; Mehmed Efendi, 138/80; Mehmed Efendi, 139/203, Mehmed Enver Efendi, 114/175; Mehmed Erşed Efendi, 131/55; Mehmed Hilmi Efendi, 60/26; Mehmed Naci Efendi, 184/195; Mehmed Naci Efendi, 55/94; Mehmed Nûri Efendi, 121/213; Mehmed Nûri Efendi, 178/9; Mehmed Said Efendi, 82/90; Mehmed Sırrı Efendi, 4/215; Mehmed Şerif Efendi, Mehmed Şerif Efendi, 75/237; Mehmed Ziya Efendi, 147/88; Muhammed Nuri Bey, 138/110; Muhammed Şakir Efendi, 59/139; Muhammed Taha Efendi, 135/189; Muharrem Ziver Efendi, 1/183; Mustafa Efendi, 145/88; Mustafa Faik Efendi, 4/52; Mustafa Hilmi Efendi, 35/94; Mustafa Nuri Efendi, 169/191; Mustafa Nuri Efendi, 8/375; Mustafa Vahid Efendi, 178/152; Mühtedî Mehmed Habîb Efendi, 147/229; Necmi Oğlu Şerif Efendi, 181/182; Ohannes Ferid Efendi, 42/28; Ohanus Efendi, 46/25; Osib Efendi, 182/32; Osman Efendi, 130/235; Rızkullah Efendi, 22/83; Seyyid Ahmed Avnî Efendi, 25/82; Seyyid Mehmed Tahir Münif Paşa, 3/124; Siyak Ferid Efendi, 113/89; Yusuf Ziya Efendi, 143/147.

II. TETKİK ESERLER

- Afyoncu, E. (1999). “Tanzimat Öncesi Osmanlı İmparatorluğu’nda Bürokrasi”, *Türkiye Günlüğü*, (58), s.182-190.
- Akçakaya, M. (2016). “Weber’in Bürokrasi Kuramınının Bugünü ve Geleceği”, *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Özel Sayı, Ankara, Aralık.
- Aksoy, N.D., Arslantaş, H.A., (2010). Ana Hatlarıyla Selçuklu’dan Cumhuriyet’e Eğitim-Öğretimde Kurumsal Değişim. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(1), 471-488.
- Akyıldız, A. (2009). *Osmanlı Bürokrasisi ve Modernleşme*. (3. Basım). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Akyüz, Y. (1999). *Türk Eğitim Tarihi (Başlangıç’tan 1999’a)*. (7.Basım). İstanbul: Alfa Yayınları.
- Artuk, İ. ve Artuk, C. (1967). *Osmanlı Nişanları*. İstanbul: İstanbul Matbaası.
- Balta, N. (2010). *Gaziantep İli Yer Adları Üzerine Bir İnceleme*. Gaziantep: Gaziantep Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü.
- Barlas, U. (2010). *Gaziantep’in Sıhhi ve İçtimaî Coğrafyası*. (1. basım). İstanbul: Hilmi Barlas Eğitim Vakfı.
- Ceyhan, E. (1999). *Gaziantep Tarihi (Gaziantep’in Siyasi, Toplumsal, Eğitim Tarihi)*. Gaziantep: Gaziantep Ticaret Odası.
- Çadırcı, M. (1985) . “Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Ülke Yönetimi”, *Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi*, İletişim Yayınları, C.1, 210-230.
- Çankaya, A. (1968-1969). *Yeni Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler (Mülkiye Şeref Kitabı)*, C.1, Ankara: Mars Matbaası.
- Çetin, A. (2005). “ Sicill-i Ahvâl Defterleri ve Dosyaları Hakkında Bir Araştırma”, *Vakıflar Dergisi*, S.XXIX, s.87-104.
- Çevikbaş, R. (2014). “Bürokrasi Kuramı ve Yönetim İşlevi”, *Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları” Dergisi*, 3(2), s.75-102
- Çınaroğlu, A. (1987). Medeniyetlerin Kökeninde Gaziantep (7000 Yıl Önceki Sakinleri), *Gaziantep Tarihi ve Kültürel Değerleri Sempozyum Bildirileri*, Gaziantep: Gaziyurt Matbaası, 25-26 Eylül, s.1-3.
- Dursun, D. (2012). “Bürokrasi Teorisi ve Yönetim”, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, (37-38), s.133-149.
- Eroğlu, C., Babuçoğlu, M., ve Köçer, M. (2007). *Osmanlı Vilayet Salnamelerinde Halep*, Ankara: Kozan Ofset.

- Engelhardt. (2017). *Tanzimat ve Türkiye*, (çev. A. Reşad, K. Yeşil). İstanbul: Kaknüs Yayınları. (Eserin orijinali 1999’de yayımlandı).
- Fidan, S., Şahin, K., ve Çelik, F.(2011). “Osmanlı Modernleşmesinin Temel Olgularından Biri: Bürokrasi”, *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (23) , 113-128.
- Findley, C. V. (1996). *Kalemiyeden Mülkiyeye Osmanlı Memurlarının Toplumsal Tarihi* (çev. G. Ç.Güven). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları. (Eserin orijinali 1989’da yayımlandı).
- Findley, C. V. (2014). *Osmanlı İmparatorluğu’nda Bürokratik Reform 1789-1922* (çev. E. Ertürk). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları. (Eserin orijinali 1980’de yayımlandı).
- Findley, V.Carter, “19.yy’da Osmanlı İmparatorluğu’nda Bürokratik Gelişme”, *Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi*, C:1, İletişim Yayıncılık, İstanbul 1985, s.259-562.
- Georgeon, F. (2015). Sultan Abdülhamid, (3. Basım), (çev. A. Berkay), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Gündüz, A. (2011). “Sicill-i Ahvâl Defterlerine Göre Kayserili Müslim ve Gayrimüslim Memurların Aldıkları Madalya, Rütbe ve Nişanlar (M.1879-1909)”, *History Studies*, 3(3), 123-145.
- Heper, M. (1985). “19.yy’da Osmanlı Bürokrasisi”, *Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi*, 1, 245-258.
- İnalcık, H. (2017). *Osmanlı İmparatorluğu’nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi –I 1300-1600*, (çev. H. Berkay), (I.basım), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Karal, E.Z. (1943). *Osmanlı İmparatorluğunda İlk Nüfus Sayımı 1831*. Ankara: Ankara Basım ve Cilt Evi.
- Karal, E.Z. (2011). *Osmanlı Tarihi*, c. VIII, (7. Basım). Ankara: TTK.
- Karal, E.Z. (2017). *Osmanlı Tarihi*, c. V, (10. Basım). Ankara: TTK.
- Kayıkçı, D, Gülşen. (2007). “Gaziantep’in Tarihi ve Kültürel Yapısı İçinde Giysi Özellikleri”, *Maddi Kültür 38. ICANAS*, Ankara: Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, 1 (1), s.771-792.
- Kodaman, B. (1991). *Abdülhamid Devri Eğitim Sistemi*. (2. Basım). Ankara: TTK Yayınları.
- Kütükoğlu, M.S. (1998). “Sicill-i Ahvâl Defterlerini Tamamlayan Arşiv Kayıtları”, *Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, S.12, s.141-157.

- Lewis, B. (1993). *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, (5.basım), (çev. M. Kıratlı), Ankara: TTK yayınları.
- Oğuzoğlu, Y. (2005). *Osmanlı Devlet Anlayışı*, (2.basım.) İstanbul: Eren Yayınları.
- Ortaylı, İ. (2012). *Türkiye Teşkilât ve İdare Tarihi*, (4.basım). Ankara: Cedit Neşriyat.
- Ortaylı, İ. (2017). *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Özer, M. A. (2013). “Weber’in Bürokrasisi Karşısında Yönetimde Yeniden Yapılandırma Arayışları”, *Küresel İktisat ve İşletme Çalışmaları Dergisi*, 2(4), 43-57.
- Özger, Y. (2010). *Sicill-i Ahvâl Defterlerine Göre Osmanlı Bürokrasisinde Yozgatlı Devlet Adamları*, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Sarıyıldız, G. (2004). *Sicilli Ahvâl Komisyonunun Kuruluşu ve İşlevi (1879-1909)*. İstanbul: Der Yayınları.
- Saylan, K. Gök, İ. (2016). *Sicill-i Ahvâl Defterlerine Göre Ordulu Devlet Adamları*, İstanbul: İdeal Kültür Yayıncılık.
- Soydan, A. (2002). “Tanzimat’ın Memurları”, *Türkler Ansiklopedisi*, C.13, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, s. 668-677.
- Süreyya, M. (1996). *Sicill-i Osmanî*, C.3, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Şaşmaz, Musa. (2014). *Türkiye'nin İdari Taksimatı (1920-2013)*, C.VI, Ankara: TTK yay.
- Terzi, M. A. (2013). *Türk Devlet Geleneğinde Bürokrasi ve Memur*. Ankara: Sistem Ofset.
- Weber, M. (2005). *Bürokrasi ve Otorite* (çev. H. B Akın). İstanbul: Adres Yayınları. (Eserin orijinali 1923'te yayımlandı)
- Yılmazçelik, İ. (1998). “XVIII. Yüzyılda Gaziantep'in İdari, Fiziki ve Sosyo Ekonomik Durumu”, *Osmanlı Araştırmaları XVIII*, İstanbul, s.105-124.

III. ANSİKLOPEDİ MADDELERİ

- Akyıldız, A. (2011). “Tercüme Odası” Maddesi, *TDVİA*, C.40, İstanbul: TDV Yay., s.504- 506.
- Baltacı, C. (1991). “Arpalık” Maddesi, *TDVİA*, C.3, İstanbul: TDV Yay., s.392-393.
- Hulûsi Kılıç, (2009). “Sarf” Maddesi, *TDVİA*, C.36, İstanbul: TDV Yay., s.136-137.
- İpşirli, M. (1994). “Dersiâm” Maddesi, *TDVİA*, C.9, İstanbul: TDV Yay., s.185-186.
- İpşirli, M. (2006). “Mülâzemet” Maddesi, *TDVİA*, C.31, İstanbul: TDV Yay., s.537-539.
- İsmail Durmuş, (2006), “Nahiv” Maddesi, *TDVİA*, C.32, İstanbul: TDV Yay., s.300-306.
- Özdeğer, H. (1996). “*Gaziantep*” Maddesi, *TDVİA*, C.13, İstanbul: TDV Yay., s.466-469.
- Sarıyıldız, G. (2009). “Sicill-i Ahvâl Defterleri” Maddesi, *TDVİA*, C.37, İstanbul:TDV Yay., s.134-136.
- Şükrü Selim Has, (2006), “Mülteka’ı Ebhur” Maddesi, *TDVİA*, C.31, İstanbul: TDV Yay., s.549-552.

IV. SÖZLÜKLER

- Devellioğlu, Ferit.(2002). *Osmanlıca- Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, (30. Basım) Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Pakalın, M. Zeki. (2004). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimler Sözlüğü*, C.I, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2004.
- Pakalın, M. Zeki. (2004). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimler Sözlüğü*, C.II, M.E.B Yay., Ankara, 2004.
- Parlatır, İsmail. (2011).*Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Yargı Yayınevi, (3.basım), Ankara.
- Sezen, Tahir. (2017).*Osmanlı Yer Adları (Alfabetik Sırayla)*, Sistem Ofset, Ankara.

V. TEZLER

- Akgün, M. (2017). *Sicill-i Ahvâl Defterlerine Göre Osmanlı Bürokrasisinde Bosna Doğumlu Memurlar*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa.
- Bakırcı, M. (2015). *1761-1762 Tarihleri Arasında Ayıntab'da Sosyal-Siyasi ve İktisadi Yapı (125 Nolu Şer'îye Sicili Metin Transkripsiyonu ve Değerlendirmesi)*, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep.
- Çelem, R. (2014). *Sicill-i Ahvâl Defterlerine Göre Malatya Doğumlu Memurlar (1879- 1909)*.Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.
- Çınar, H. (2000). *18. Yüzyılın İkinci Yarısında Ayıntab Şehrinin Sosyal ve Ekonomik Durumu*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Koroğlu, İ. (2009). *131 Nolu Gaziantep Şer'îye Sicilinin Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Sunay, S. (2007). *II. Abdülhamid Döneminde Balıkesirli Mülki Görevliler Hakkında Bir İnceleme (Sicill-i Ahvâl Kayıtlarına Göre 1879-1909)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- Sürmen, A. (2011). *Sicill-i Ahvâl Defterlerine Göre Osmanlı Bürokrasisinde İstanbul Doğumlu Yahudi ve Rum Devlet Adamları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bozok Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yozgat.
- Yıldırım, Y. (2010). *Halep Vilayet Salnamelerine Göre (1867-1908) Ayıntab*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.

VI. İNTERNET KAYNAĞI

<http://tarihvemedeniyyet.org/2011/10/vilayetlerle-osmanli-atlasi.html> -2009.09.08-, XX. yüzyılda Osmanlı Vilayetleri

EKLER

Ek-1: İmtiyaz Nişanı (<http://ismek.ist/blog/icerik.aspx?p=1202> Erişim tarihi: 30.05.2018)

Ek-2: Nişan-ı Ali İmtiyaz (<http://ismek.ist/blog/icerik.aspx?p=1202> Erişim tarihi:30.05.2018)

Ek-3: 4. Derece Osmanlı Nişanı

https://www.google.com.tr/search?q=osmanli%C4%B1+ni%C5%9Fanlar%C4%B1&source=lnms&tbn=isch&sa=X&ved=0ahUKEwjLlb7Eoq7bAhXGhSwKHeIdDrMQ_AUICigB&biw=1366&bih=662#imgdii=Jo_O6DWXPg-jM:&imgrc=1myMvRRRkKDFIM: Erişim tarihi: 30.05.2018)

Ek-4: 5.Rütbeden Mecid-i Nişanı

(<http://koleksiyonerim.blogspot.com/2013/01/osmanli-donemi-nisan-ve-madalyalari-1.html#!/2013/01/osmanli-donemi-nisan-ve-madalyalari-1.html> Erişim tarihi:01.06.2018)

Ek-5: Şefkat Nişanı

(<http://koleksiyonerim.blogspot.com/2013/01/osmanli-donemi-nisan-ve-madalyalari-1.html#!/2013/01/osmanli-donemi-nisan-ve-madalyalari-1.html> Erişim tarihi:01.06.2018)

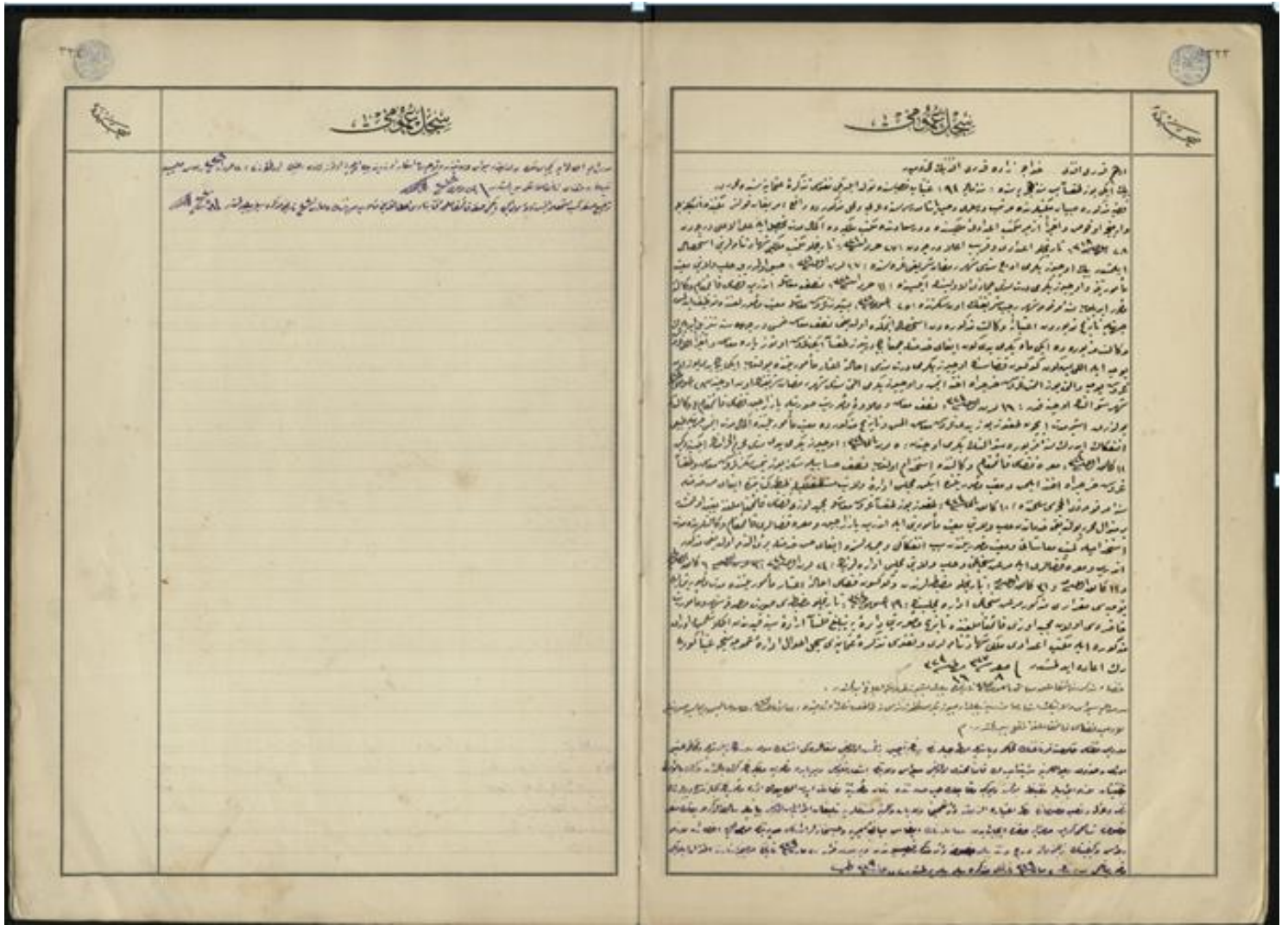

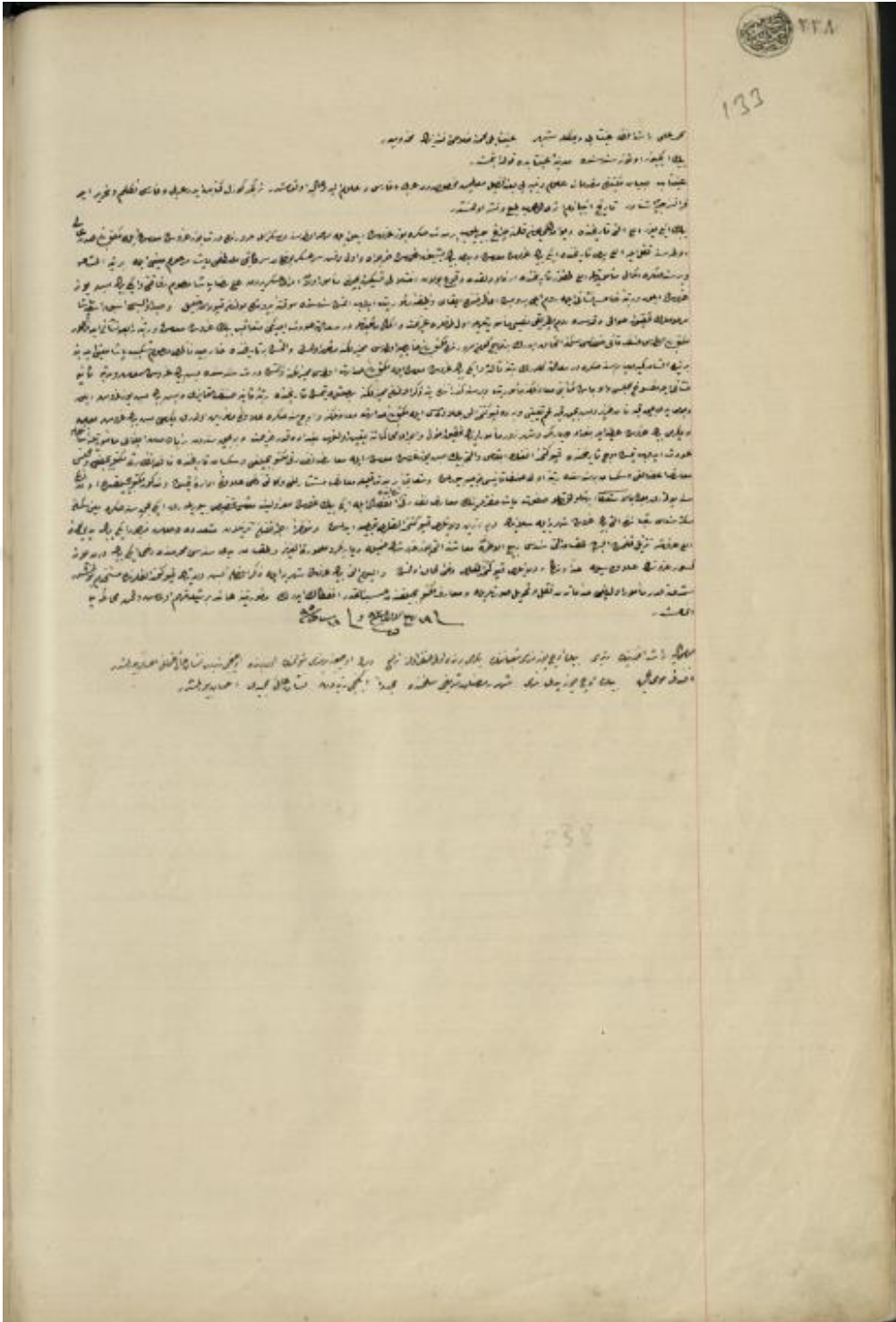
Ek-6: Liyakat Madalyası

(https://www.google.com.tr/search?q=osman%C4%B1da+madalyalar&tbm=isch&source=iu&ictx=1&fir=hp_wSpScSoCpyM%253A%252Co60DDOApTXb0_M%252C_&usg=__IEdQKF0JHU30E87TghlS2jrxqQE%3D&sa=X&ved=0ahUKEwiNu_qF2eLbAhVpQJoKHfYxCrgQ9QEIUTAF#imgdii=UWJK1tpKhTVFyM:&imgsrc=hp_wSpScSoCpyM: Erişim tarihi:01.06.2018)

Ek-8: Edhem Kadri Efendi'ye Ait Sicil Kaydı Örneği (BOA.DH.SAİD., No:00151_00118).

Ek-9: Mehmed Ali Raşid Efendi'ye Ait Sicil Kaydı Örneği
(BOA.DH.SAİD.,No:00001_00120)

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı ve Soyadı : Eda Ceren ERKABALCI
Doğum Yeri ve Tarihi : Gaziantep 1993
Medeni Hali : Bekâr
İletişim Bilgileri : edaceren.e@outlook.com / edaceren.e@gmail.com
0533 627 65 94

EĞİTİM

2011 : Çağrıbey Lisesi
2015 : Niğde Üniversitesi Tarih Bölümü
2015 : Niğde Üniversitesi Pedagojik Formasyon
2018 : Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih
Anabilim Yüksek Lisans

YABANCI DİL

İngilizce

İŞ DENEYİMİ

2015-2016 : Özel Yeşiltaş Etüt Eğitim Merkezi / Tarih Öğretmeni
2016-2017 : Özel Özdemir Etüt Eğitim Merkezi / Tarih Öğretmeni
2016-2017 : Özel Özdemir Etüt Eğitim Merkezi / Kurum Müdürü

